

آکاڻي

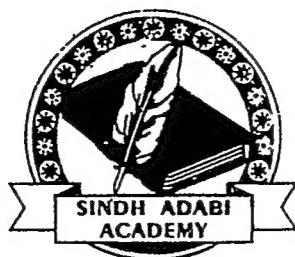
آکاڻي - ۱

سلسليوار

سهيڙيندر :

ستار پيرزادو

سيلم نور حسين

سنڌ ادبي اڪيڊمي

معرفت پارس ميڊيڪل سينٽر

سامهون ايف ٽي سي بلڊنگ

ايمپي سينا لائنس، ڪراچي

فون: 021 - 2782597

ڪتاب : آکاڻي-1 سلسليوار
سهيڙيندڙ : ستار پيرزادو
: سليم نور حسين
چپاڻيءَ جو سال : جون 2006ع
چاپيندڙ : الجنت پريس، ڪراچي
ڪمپوزنگ، لي آئوٽ ۽ پيچ ميڪنگ : چانڊڪا ڪمپوزرس ائڊ پرنٽرز
: سچل ڳوٺ A-96، لڳ ڀڳ سي ايس
: آءِ آر ليبارٽري
: موبائل : 0333_3496122
قيمت 50 روپيا
پاڪستان ۾ سال لاءِ 200 سوروبيا
پاڪستان کان ٻاهر : 8 آمريڪي ڊالر
: (پوسٽ خرچ سميت)
رابطي لاءِ : آکاڻي، سلسليوار
: معرفت پارس ميڊيڪل سينٽر
: سامهون آيف - ٽي - سي - بلڊنگ
ايڊيٽيٽا لائينس، مبارڪ شهيد روڊ،
ڪراچي
فون: 021_2782597
موبائل: 0345_17471

سٺاءَ

5	ستار پيرزادو / سليم نور حسين	1. هڪ ٻئي جا ساٿي بڻجڻ
9	رسول ميمڻ	2. ڪوما (سڪرات) = $\frac{\text{موت}}{\text{زندگي}}$
19	رزاق سهتو	3. خالي پاٽ
28	شيخ اياز	4. ڪلتي
32	جمال ابڙو	5. پشو پاشا
46	سليم نور حسين	6. آ پياري ٿڌي ڇانو
58	طارق اشرف	7. زندگيءَ جو تنها مسافر
78	لکمي ڪلاڻي	8. ڪاڪ ٻوٽا
84	ڪي ٽي محمد / ولي رام وليم	9. ڪاسائي
92	اڻٽئون چيخوف / چار وقار حسين	10. جنين ڪاڻ مياس
99	موپاسان / شينار سچانداڻي	11. گناه
104	مارڪ ٽوئن / ٿرڙيا مخدوم	12. هڪ ڪروڙ پاڻونڊ نوت
132	تارا مير چنداڻي	13. سورج جو پهريون ڪرڻو (ناويليٽ)
154	شيخ اياز	14. ڪهاڻيءَ جي تاريخ

سنڌ ادبي اڪيڊميءَ جا ڇپرايل ڪتاب

ڪتاب جو نالو	مصنف	قيمت
1. سانجهيءَ سمنڊ سڀون	شيخ اياز	125.00
2. ڪٿين ڪر موڙيا جڏهن	شيخ اياز	100.00
3. ادبي تنقيد، فن ۽ تاريخ	فهميده حسين	100.00
4. وڏا وڻ وڻڪار جا	شيخ اياز- تاجل بيوس	120.00
5. وڏي وٽ هُئام	سويو گيان چنداڻي	100.00
6. ڪٿي نه پڇيو تڏه مسافر	شيخ اياز	120.00
7. جي تنڊ برابر توربان	شيخ اياز	100.00
8. ڪبير	ماڃري- نارائڻ شپام	40.00
9. شاه جي شرح	فقير يار محمد	80.00
10. تيرهون سڄ	امرتا پريتم	70.00
11. الا مان آڏاري ويندوسانءِ	منصور ملڪ	100.00
12. ويا جي هنگلور (اياز بابت)	سهيڙيندڙ- ستار	120.00
13. لاهوتي لڏي ويا	علي احمد بروهي	80.00
14. صواڻي خودمختياري	قاضي فضل سليمان	100.00
15. هي سڄن سيئي	ميخائيل نعيمي- پنجواڻي	100.00
16. ڪي وِسن نه مور	نور الدين سرڪي	70.00
17. سرمد	جيت سنگهه سيٽل- ستار	40.00
18. ميران	آشا نيلسن- لچمڻ ڪومل	40.00
19. الله جا عاشق	جشن واسواڻي	40.00
20. انسان، دنيت ۽ ديوتا	رابرٽ انگرسال- پنجواڻي	120.00

هڪ ٻئي جا ساٿي بڻجڻ

→ هي رنگ رچاءُ ڪيئن ٿيو؟ ان جا محرڪ ڪهڙا آهن؟ مقصد ۽ انهن جي حاصلات ڇا آهي؟ اچو ته پاڻ گڏ جي اوريون ۽ مقصد جي منزل ماڻيون.

→ هڪ ڊگهي عرصي کان ڪراچي ۾ رهندڙ ڪجهه اديبن ۽ ادب دوستن جي چوڀاريءَ ۾ اهو چوبل هلندڙ هو ته ڪو اهڙو ادارو هجي جيڪو سنڌي ادب جي واڌ ويجهه لاءِ ڪجهه ڪري، اسان جي ڪجهه وڏن جو خيال هو ته ورهاڱي کان اڳ سنڌ ۾ سرهاڻي هئي، سڪ هو سانت هئي، امن امان هو ته ادب به اهڙيءَ طرح اڀريو ۽ اُسرنڌو رهيو. ان وقت سنڌ ۾ شاعراڻي ادب سان گڏ وگڏ ادب جي نثراني صنفن تي به چڱو خاصو لکيو ويندو هو ۽ ڪيتريون ئي تنظيمون، خاص ڪري شاگردن ۽ استادن جون تنظيمون ۽ تحريڪون، ادب جي آبياريءَ جو پڻ جوڳو بندوبست ڪنديون هيون. پوءِ ڪي اخبارون، رسالا، مخزنون، اسڪولي ۽ ڪاليجي شاگردن جون ساليانيون مسيلينون (مخزنون) نڪرنديون هيون، جن ۾ نڪور آکاڻيون، سنڌيءَ کان سواءِ ٻين ٻولين جي ادب جا شاهڪار التو (ترجمو) ڪري، پنهنجي ٻوليءَ جي اديبن جي ذهنن کي ڏونڌاڙڻ ۽ هنن جي اندر ۾ چپ هڻي ويٺل خيالن ۾ چر ڀر پيدا ڪرڻ لاءِ گهڻو ٿي ڪجهه ڪيو ويندو هو.

→ مڃو سون، ائين بلڪل هوندو هو ورهاڱي کان اڳ ڏانهن وڃڻ کان پهرين، پنهنجي ماضي قريبن کي ئي جاچي ڏسنداسون ته سنڌ ۾ ڪيترائي رسالا، ڪتاب نثري ادبي صنفن تي ڇپيا ۽ پڙهيا ويندا هئا. اوهان سٺ ۽ ستر وارن ڏهاڪن جي ڇپيل ڪتابن ۽ رسالن جي ڳولا ڪندا ته ڪتاب گهرن ۾ ڪيترائي ڪتاب ۽ ڪيترن ئي نثري ادب سرچيندڙن جا نالا سامهون اچي ويندا. تن مان ته ڪيترا ئي اڃا زندگيءَ جي حال ۾ حيات آهن، پر انهن نه ڄاڻ ڪهڙين مجبورين جي ڪري لکڻ ڇڏي ڏنو.

→ مٿي ذڪر ڪيل ٻن ڏهاڪن ۾ ادب دوست ۽ ادب پڙهندڙن جي چڱي خاصي ڪپ هوندي هئي، جن ۾ اڪثريت شاگرد طبقي جي

هئي. انهن مان هاڻ ته ڪيترائي چڱن عهدن ۽ سڀين کاتن جا سربراهه يا صاحب حيثيت پڻ آهن، پر نه ڄاڻ ڪمڙين مجبورين جي ڪري آهي لکڻ ۽ پڙهڻ کان وانجهجي ويا آهن. اسان ان ڳالهه کي نظر ۾ رکندي، هن اليڪٽرانڪ ميڊيا جي دؤر ۾ ماڻهن خاص ڪري لکندڙن ۽ پڙهندڙن ٻنهي جي ذهني ڳانڍاپي ۽ خيالن جي ڏي وٺ ۽ هڪٻئي کي آگاهي ڏيڻ لاءِ ٻه ماهي ”آکاڻي“ نالي هڪ نشري ادب جو سلسلو شروع ڪري ڏنو آهي.

➤ جيتوڻيڪ پنهنجي وس آهر خطن رستي، اخبارن ۽ ٽيليفون رستي ۽ ڪيترن کي منهن منهن چوڻ جي باوجود سمڪار ۾ ٻاڙائي محسوس ڪئي، تنهن هوندي به همت نه هاريندي پنهنجي ڪم ۽ جذبي جي سچائيءَ سان جو ڪجهه ڪري سگهيا آهيون. اهو اوهان جي نذر ٿا ڪريون. اهو به اوهان تي ڇڏيل آهي، ڇو جو پڙهندڙ ئي اهڙيءَ حالت ۾ صراف وارو ڪم به ڏيندو آهي. اسان جي محبت ۽ محنت سان ڪٽيل سهيڙيل هن نشري ادبي ڳتڪي کي ڪيترو اگاهيو ٿو وڃي ان جي ڄاڻ ڏيڻ کان بنهه نه لنوائجو جيئن اسان کي ڪاٿو ٿئي ته ان محنت کي اڃا به سڦل ڪرڻ ۾ ڪمڙين ڪوتاهين کان پلانڊ پالها ڪريون.

➤ اسانجو هي ڪم اوهان لاءِ، اوهان پڙهندڙن لاءِ، سنڌي ٻوليءَ جي جموليءَ ۾ جمجمائي ڪرڻ لاءِ اسان کي اوهان نشري ادب لکندڙ دوستن جي بيحد ضرورت آهي، انڪري هڪ ڀيرو ٻيهر منت ڪنداسون ته اسان سان پنهنجي لکڻين ذريعي سمڪار ڪري، يا اهڙو اڳ ڇپيل ليک موڪلي سگهو ٿا، جيڪو اوهان سمجهو ته ان جي ڇپائيءَ کي چڱو وقت گذري ويو آهي ۽ اهو ڪنهن ڪتابي صورت ۾ اچي نه سگهيو آهي، پوءِ اهو ناول هجي، آکاڻي اصولوڪي لکيل هجي، عالمي ادب جو ڪو ترجمو هجي، آکاڻيءَ يا ناول جي موضوع تي ڪو تحقيقي، تخليقي، تنقيدي مضمون هجي، اسان جي لاءِ قابل قبول هوندو.

➤ آخري ڳالهه اها به چوڻ ضروري ٿا سمجهون ته اسان هن سلسلي ۾ ڇپجندڙ بهترين ادب تي اداري پاران انعام ڏيڻ جو پڻ سوچيو آهي، جنهن جي پڌرائي ڪري دوستن کي آگاهه ڪيو ويندو، لکندڙن ۽ پڙهندڙن کي مالي سهائتا لاءِ پڻ چونڊاسون، ان جو طريقو ٿيندو ساليانو خريدار ٿيڻ. اوهان ان ننڍي سهڪار سان ڄڻ ته سنڌي ٻوليءَ جي ادب جي آبياريءَ ۾ اسان سان هڪ جيترا شامل هوندا.

→ اسان جو ”آکاڻي“ سلسلي جو پهريون ڪتاب جڏهن ڇپجي، دوستن، گهڻگهرن، اديبن، دانشورن ۽ ڪنهن حد تائين سرڪاري ڪامورن جي هٿن تائين پهچندو. تيسين ڪراچيءَ ۾ ”سنڌ، ماضي، حال، ۽ مستقبل“ جي سري هيٺ رٿيل ڇئن ڏينهن واري ڪانفرنس پوري ٿي چڪي هوندي اها ڪانفرنس سنڌ جي ٻن اهم ۽ جهونيون يونيورسٽين يعني ڪراچي يونيورسٽي ۽ سنڌ يونيورسٽي ڄام شورو جي عزت لائق وائيس چانسلرن پاران ڪوٺائي وئي آهي. جنهن جو ملڪ جي وزير اعظم ۲۹ اپريل ۲۰۰۶ تي اسٽيٽ گيسٽ هائوس ۾ افتتاح ڪري چڪو هوندو ۽ باقي تن ڏينهن جون سموريون مجلسون به پوريون ٿي ۽ پاڻ موڪي چڪيون هونديون.

→ ڇئن ڏينهن جي ڪانفرنس ۾ اسان جي ملڪ جي وزير اعظم جي افتتاحي ويهڪ هوندي، هنن مان وارن سنڌي اديبن، دانشورن، ۽ محققن کي پڻ، ڪراچي يونيورسٽي ڪراچي ۽ سنڌ يونيورسٽي ڄام شورو جي عزت لائق وائيس چانسلرن ڪوٺ ڏئي گهرائڻ جي ڪوشش ڪئي هوندي. يونيورسٽيءَ جو وائيس چانسلر حقيقت ۾ صوبي جي گورنر کان ٻئي نمبر تي اهم شخصيت جو درجو رکندو آهي، ڇاڪاڻ ته يونيورسٽيءَ جو چانسلر صوبي جو گورنر ئي هوندو آهي. معنيٰ اها ٿي ته هند ۾ رهندڙ سنڌي ٻوليءَ جي ماهرن کي اڻ سڌيءَ طرح گورنر سنڌ ڪوٺ ڏئي گهرائڻ پئي چاهيو.

→ ڇڻو ٿيو ڇا؟ ٿيو ڇو؟ سبب؟ فائدا؟ نقصان؟ مفاد؟ ٽڪراءُ؟ ڪهڙا؟ ڪنهن سان؟ ايترو سوالن جا جواب ڪير ڏيندو؟ انهن سنڌي ٻولي ڳالهائيندڙ ۽ هند ۾ رهندڙ اديبن، دانشورن محققن کي ان ڪانفرنس ۾ شامل ٿيڻ لاءِ ڪهڙن فولادي ارادن ۽ ادارن جي ڪري اجازت ناما ڏيڻ کان منع ڪئي وئي. جڏهن ته سهڪاري ريل گاڏيون هند مان هندستاني ماڻهن جا ڪٽڪ ڪٽي، ڪوڪرا پار ريلوي اسٽيشن تي هر هفتي اچن ٿيون. جنهن لاءِ چيو ويو هو ته ان جي ڪلڻ سان سنڌ ۽ سنڌين کي فائدو پهچندو، ته ڇا سنڌي اديبن ۽ محققن جي ”سنڌ جي حال، ماضي ۽ مستقبل“ تي ڪا راءِ ڏيڻ سان سنڌ ۽ سنڌي ماڻهن جو نقصان ٿئي ها؟ اها خبر به شايد انهن کي، جن کي فائدي جي پروڙ آهي، ان ڳالهه جي ڪوچنا ڪير ڪندو ۽ ڪيتري عرصي ۾ عوام آڏو آندي ويندي اها خبر

شايد خدا ڪي؟

۽ هيءُ خبر سنڌي اديبن، دانشورن ۽ ادب دوستن کي پڌائيندي
بيحد افسوس پيو ٿئي ته هند جو برک اديب ۽ ماهوار ”ڪونج“ جو روح
روان دادا هري موٽوڻيءَ سنڌي آچر ۷ مئي ۲۰۰۶ع مطابق ۸ ربيع الثاني
۱۴۲۷ھ تي سرگواس پڌاري ويو اسان هنڌ جي سموري ادبي حلق، سنڌ
جي سموري ادبي لڏي ۽ سندس خاندان سان ان ڏک ۾ برابر جا شريڪ
آهيون.

سات سلامت،

يارزنده صحبت باقي.

تاريخ: ۲۷ اپريل ۲۰۰۶ع

سهيڙيندڙ

ستار

ڪوما (سڪرات) = $\frac{\text{موت}}{\text{زندگي}}$

هو روشنيءَ کان پري ٿيندو، هيٺ اوندھ ۾ لهندو ويو. هن کي روشني پري کان ڪنھن ستاري جيان چمڪندي پئي نظر آئي. هو تيز ڪاري اوندھ جي طوفان ۾ اڏامندو ڪرندو پئي ويو. روشني جيڪا ڪڏهن هن جي وجود ٻاهران ائين ڦليل هئي جيئن هن جو وجود سچ هجي. روشني جنھن جي ڪا به حد نه هئي. جنھن جو ڦهلاءُ نظرن جي ڊوڙ کان تيز هيو. روشني جنھن ۾ جاڳ اڪيون ڦاڙي وينل نظر اچي رهي هئي.

اها روشني هن جي اوندھ ۾ هيٺ لهندڙ وجود سان سسندي ننڍي پئي ٿيندي وئي. اها نظرن کان اوچل پئي ٿيندي وئي. هن جو وجود پنهنجي حيثيت وڃائي رهيو هو. اهو نظر نه ايندڙ ڪنھن احساس ۾ تبديل ٿيندو پئي ويو.

اتي هوا نه هئي. اوندھ اڏامي رهي هئي. اها هن جي ساه ۾ شامل ٿي ڦڙڻ ۾ ڦوڪجي واپس ٻاهر نڪرڻ بجاءِ هن جي رت ۾ شامل ٿي ان کي ڪارو ڪري رهي هئي. اوندھ هن جي وجود ۾ ائين هئي جيئن ڪو گهٽيل بند ڪمري ۾ ڪنھن وچڙي ويل جي ياد ۾ ڪارو لباس ڀاڙي اڪيلو ويهي ان کي ياد ڪندو هجي.

اتي اوندھ گهلي رهي هئي. ڪارڻ جي ڪنھن به وڻ جو پن لڌندي نظر نه ٿي آيو. اوندھ جا ننڍڙا ذرا هٿ هٿ ۾ ڏئي گهاٽي چار جيان هر طرف وڇايل هيا. هن جو وجود چار ۾ ڦاسڻ بجاءِ ان ۾ اندر سفر ڪري رهيو هو.

روشنيءَ جو پري کان نظر ايندڙ ٽپڪو جمڪو ٿي ختم ٿي رهيو هيو ۽ اوندھ هر شيءِ تي غالب اچي رهي هئي. هن جون اڪيون کليل هوندي به بند هيون. هو اڪين کي ڦاڙي ڏسڻ جي ڪوشش ڪري رهيو هيو. هن جا

هٿ هر گهڙيءَ ڇمري تي اکين کي ڳولهي رهيا هيا. اهي کليل هيون. هو محسوس ڪري رهيو هيو پر ڄڻ اهي بند هيون.

اوندھ آس پاس هر شيءِ کي والاري رهي هئي. هو ساھ ٻاوندھ کي اندر ڪڍڻ تي مجبور رھو. هن جا چپ نيرا ڪارا هئا ۽ وات کليل هو. هو اکيون ٽاڙي نڙيءَ تي هٿ رکي ائين پئي سمڪيو جيئن ڪنهن سڻهي تار هن کي ڳچيءَ جي چوڌاري ويڙهي هن کي گهڻو ڏٺو هجي. زبان هن جي وات مان هر هر ٻاهر پئي نڪتي ۽ ساھ هڪ ڪونگمري جيان هن جي ڳلي مان ڌڪجي ٻاهر پئي آيو.

هن کي مونجهه محسوس ٿي رهي هئي. ڪاري طوفان ۾ اڏامندڙ هن جو وجود سمڪي رهيو هو. ڪاراڻ هن جي هر رڳ ۾ گردش ڪري رهي هئي. هن جي جسم ۾ موجود رت جو رنگ اوندھ جو رنگ هيو ۽ هن جو وجود اوندھ جي ڪنهن نظر نه ايندڙ حصي جيان هن ۾ موجود هيو.

هو ڪجهه ڏينهن کان مسلسل بيهوش هو. هو اسپتال جي بستري تي هڪ ڪونگمري جي صورت ۾ ساھ کي جهٽي بيقراڙيءَ مان ان کي پنهنجي وجود اندر محفوظ ڪرڻ جي ڪوشش ڪري رهيو هيو.

هن زندگيءَ ۾ جنهن کي چاهيو ان کي حاصل ڪري نه سگهيو. هن ان سان بي پناهه محبت ڪئي. هوءَ جيڪا بينل پاڻيءَ ۾ بهار جي واءَ جي پهرين لڳندڙ جموتي سان پيدا ٿيندڙ هلڪي لهر جيان روح کي فرحت ڏيندڙ هئي. هوءَ جيڪا گلابي ڪنول تي سانوڻ جي مينهن جي بوند جيان زندگيءَ جو احساس هئي. هوءَ جنهن ۾ هن جو روح قيد هو. جنهن جادو سان هن جي جسم کي قابض ڪيو هو. جيڪا هن جو پيار هئي، هن جي زندگيءَ جي آخري سرحد هئي.

اها اوچتو هڪ ڏينهن هن کان ڏور ٿي وئي. هٿ هٿ ۾ ڏئي هلندي هن جي آڱرين مان پنهنجيون آڱريون سِرڪائي هٿ لوڏڻ بنا، پوئتي ڏسڻ بنا، ڊوڙندي هلي وئي. ان جي ڊوڙ هن جو وڪڙ کائي ڊوڙندڙ جسم ڪلهن ۽ پٺيءَ تي هيٺ مٿي تي لڏندڙ وار چانڊوڪيءَ ۾ ڊڪندڙ ڪاريهر جيان هيا. ان جو هر انگ بي وفائيءَ جي زهر ۾ ٻڌل تير جيان دل مان ڪري ڇڻ اڳتي وڌندو پئي ويو. هو ان کي ويندي ائين ڏسندو رهيو جيئن ڪو جسم ڪنهن خوبصورت روح کي پاڻ مان نڪرندي الڳ ٿيندي ڏسندو هجي.

جسم اڏامي ويل خوبصورت پڪيءَ جو ويران آڪيرو، وچوڙي جو واءَ لڳو

ته هو اڏامي اچي پٽ تي پيو. تيلا تيلا ٿي رڙهندو پنهنجو وجود وڃائي ويٺو. هو نه رهي، هونءِ رهيو.

وڇوڙي جي ڏينهن واري پهرين رات هن خود ڪشيءَ جي ڪوشش ڪئي. زهر کي روح جي جاءِ تي جسم ۾ سماڻ لاءِ ان کي وجود جو دوازو کولي ڏنو. زندگيءَ سان ويڙهه ۾ هن جو جسم ڦٽڪيو. لڇيو پڇيو. هن زندگيءَ کي وجود جي ڪمري مان تڙڙ لاءِ ان کي رسن سان ٻڏي زهر هاري باهه ڏئي ڇڏي. زندگي بند ڪمري ۾ هيڏانهن هوڏانهن باهه جي الن ۾ رڙيون ڪندي پڇندي رهي ۽ هو ان سڙي رک ٿي ويڇڙ جي انتظار ۾ اسپتال جي بستري تي لٽي ڊگها ساهه کڻي اڪيون بند ڪيو روشيءَ کان ڏور هيٺ اونڌاهين ۾ لهندو ويو.

هن کي محسوس ٿيو ته هو وجود بنا آهي. هو ڪجهه به نه آهي. بس هڪ احساس آهي جيڪو اندهه جي تري ۾ هيٺ لهندو پيو ويڃي. هيٺ اونڌاهي ڪوهه ۾ جنهن جا ڪنارا ڏسي نه ٿا سگهجن، اهي اوندهه جي ڪفن ۾ قيد آهن. بس هڪ هيٺ ڪرڻ جو احساس اوندهه جي تهن پويان اوندهه جا تهن جن جو ڪوانت نه آهي.

بي وفائي زوال جي ابتدا آهي. ان جو وڇوڙو واپسيءَ جو اهڃاڻ آهي. هوءِ جيڪا نظرن اڳيان ايئن اوجھل ٿي جيئن زندگي عروج تي پهچي واپس موٽي. جستجوءَ جو مرڪز ڊهي پيو جدوجهد جو عنصر نڪري ويو. آسمان طرف هوا جي حد آهي، جنهن ڪري اڏام به محدود آهي. اوچائين تي ڪنهن جي ڳولها، ڪنهن جي جستجو؟ جدوجهد ڪنهن لاءِ؟ اتي ڪجهه به نه آهي. ڪنهن سان گسندڙ هوا جي رڙ آهي. اڻ هوند جو پڙاڏو آهي.

زندگيءَ جي تعمير پنهنجي منطق کي پمٽي. عمارت جيڪا ويران ٿي وئي ان کي زبون ٿي ڊهڻو آهي. هر ديوار کي هيٺ ڪري، هر سِر کي الڳ ٿي پنهنجي اصليت تي پهچڻو آهي.

سونهن، جنهن مٿان اوندهه ڪاري بادل جيان وري وئي. سونهن جيڪا چنڊ جيان دونهين پويان غائب ٿي وئي، سونهن جيڪا روشني آهي. روشنيءَ ۾ موجود گرمي آهي. گرمي جيڪا برف کي رجائي ٿي. درياءُ بڻائي ٿي ۽ درياءُ جن جي ڪنارن تي تهذيبون جنم وٺن ٿيون. جن جي ميدانن تي پوکون پچن ٿيون. حياتيون ڦٽن ٿيون. جتي انسان ڪڙڪ جي داڻي جي

جستجوءَ ۾ پنهنجين وجودي تبديلين ذريعي ان خوراڪ ۽ ماحول کي ويجهو پوي ٿو. ذريعي ان خوراڪ ۽ ماحول کي ويجهو پوي ٿو.

سونهن جيڪا ڪٿي به نه آهي ڪجهه به نه آهي. هن جو وجود. هن جي بقا جو دارو مدار هن جو جيئن، هن جو شعور هن جو سوچڻ سڀ ريت جي ان کينهنءَ جيان آهن جيڪو بيوفائيءَ جي ٿوس پٽ تي جنهن رفتار سان لڳو ۽ ساڳي رفتار سان واپس موٽيو.

شعور جيڪو لاشعور جي ڪوهيڙي ۾ ويڙهجي وجود وڃائي چڪو آهي. جيڪو اڻ هوند آهي، جيڪو ڪجهه به نه آهي. بس هڪ وهم آهي، گمان آهي. اونداهه اندر ڪنهن شيءِ جو سفر آهي. ڪنهن شيءِ مٿان اونداهه جو سفر آهي، بس وچوڙو آهي ۽ واپسي آهي. اهڙي واپسي جيڪا اربها سالن تي محيط آهي جيو گهرڙي جي اوسر کانپوءِ ان جي وجودي هٿ ۽ ماحول جي زير اثر عضون جي ترتيب، چمري جا رنگ، ڪرنگمو ۽ ڪرنگهي بنا چيلمه جي لوڏ.

هر شيءِ جو ظهور حسن جو جلوو پسڻ لاءِ. اک جتان دماغ کي روشني پمپي. اک جيڪا تخليق ٿي ان کي ڏسڻ لاءِ. اک جيڪا وايو منڊل ۾ ان کي ڳولهي ٿي. جسم جي هر جدوجهد ان کي ڏسڻ لاءِ آهي.

جيو گهرڙي جو جنم ان کي ڏسڻ جي جستجو آهي، تجسس آهي، زندگي ساهه روڪي ان جو انتظار آهي. ڏسڻ پڌر ڳالهائڻ سڀ حاصلات ان کي محسوس ڪرڻ آهي. ان کي ڏسڻ آهي، پڌر آهي ان سان ڳالهائڻ آهي. سونهن جنهن ۾ عجب ۽ خوف موجود هوندي تجسس کي اپارن ٿا. سونهن جيڪا اوائلي آهي. ڪائنات جنهن جي ڪڪ مان نڪتي آهي. ڪائنات تجسس جي پٽڏاوار آهي. هڪ اهڙو تجسس جيڪو عجب ۽ حيرت ۾ ويڙهيل سونهن ڏانهن راغب ڪري ٿو. سونهن جنهن کي پسڻ جي حسرت ۾ اک وجود ورتو. حواس پٽڏا ٿي پيا. زندگيءَ جو چرخو چري پيو. هونهي پيو. جڙي پيو ۽ ڊهي پيو.

سونهن جيڪا اوجھل ٿي ۽ مقصد فوت ٿيو. ڪارج فنا ٿيو. تند ٿئي ۽ هو هيٺ ڪريو. فنا ... فنا ... ۽ فنا ... اونداهه جو اڻ ڪٽ سلسلو روشنيءَ کان ڏور ٿيندڙ ڊگهو سفر. روشنيءَ جي رفتار کان تيز اونداهه جي رفتار آهي. اونداهه جو اڻ ڪٽ اونهو ڪوهه زندگيءَ جي پاڻيءَ ڏانهن واپسي، انسان جا پاسن وارا نوڪدار ڏند درندگيءَ جي نشاني. هن جو گسي ويل

پڇڻ، چر پر کان عاري ڪن. هر عضوي جي ماحول کي قبول ڪندڙ نواڻ. سڀ واپسي ۽ فنا.

هن جي درندگي، هن جي جھنگلي زندگي. هڪ جانور.... ڪا سمنڊ جي مخلوق.... ڪو مختصر جيو گهرڻ جو جهڳٽو.... هڪ اڻپور جيو گهرڻو.... ڪجهه گسٽون... سمنڊ جو پاڻي ۽ ڪجهه به نه.

هو نه رهيو. هو ختم ٿي ويو. اسپتال جي بستري تي هن آخري هڏڪي ڏيڻ جي ڪوشش ڪئي. هن جو ساهه بند ٿيڻ لڳو. دل سست ٿي بيهرڻ لڳي. وجود پنهنجي انجام کي پمچڻ لڳو. جڏهن هو مرڻ کي بلڪل ويجهو ٿيو ته اوچتو هڪ تيز روشني چمڪات ڪندي چڻ هن جي وجود مان پار ٿي وئي. هن محسوس ڪيو جيئن هوءَ پريان تيز مينهن ۾ پسندي واپس موٽي، ڊوڙندي هن ڏانھن ايندي هجي. ان جي هٿن ۾ گلاب جون ڏانڊيون هجن. هوءَ اچن ڪپڙن ۾ اهڙي فرشتي جيان هجي، جنهن وٽ هن جي موت بجاءِ هن جي زندگيءَ جو پروانو هجي. اها تيز وچ ۾ چمڪندي مينهن ۽ مٽيءَ جي خوشبوءِ جيان هن ڏانھن ورندي هجي. هڪ مرڪ، گلابي ڳلن تي باهه جيان ٻرندڙ مرڪ. زندگيءَ جو پيغام. مينهن پٺل گلابن ۾ ويڙهيل حياتيءَ جو سنڌيسو.

”هوءَ اچي رهي آهي.... مون ڏانھن ڊوڙي رهي آهي.... آه اها مرڪ!“
هن جي مٿي تي چڻ ڪول گهمي وئي. هن جي سڄي هٿ جي آڱر چري ۽ ڊگهو ساهه کنيو.

”اها ڪٿي آهي؟ هوءَ جنهن جي زير اثر مان برقرار هيس، سلامت هيس.... اها منهنجي مٿان بيٺي آهي، منهنجي ليٽيل وجود مٿان. ان جي وارن مان مينهن جي پاڻيءَ جون بوندون منهنجي منهن تي ڪري رهيون آهن.... هوءَ مونکي سڏي رهي آهي... منهنجي زندگيءَ.... منهنجو مقصد.... منهنجي جستجو.... منهنجي جدوجهد.“

هن محسوس ڪيو جيئن اوندھ جي ڪوھ ۾ هيٺ لهندڙ هن جو وجود ان جي تري ۾ پاڻيءَ سان ٽڪرائجي پاڻي ٿي ويو هجي. پاڻي جيڪو بخارات جي صورت ۾ اتان اڏامي مٿي ٿيندو هجي. پر اوچتو سڀ بخارات ڦري ڪو غير واضع هلڪي. روشنيءَ ۾ نظر نه ايندڙ نوس مادو ٿي پيا هجن. غير واضع جيو گهرڻو ۽ جيو گهرڻ جو بي ترتيب اهڙو ڊير جيڪو پيدا ٿيندڙ روشنيءَ جي زير اثر اوندھ جي ڪوھ ۾ موجود پاڻيءَ اندر ترڻ جي

جدوجهد ۾ عضون کي جنم ڏيڻ جي ڪوشش ڪندو هجي. اسپتال جي بستري تي هن جي ساهه ڪڍڻ ۾ گهراڻي اچي وئي. هو ڊگها ۽ گهرا ساهه کڻي ڪونگهرن جي صورت ۾ ٻاهر ڪڍڻ لڳو. پگهر هن جي نرڙ تي نروار تي ماڪ جيان چمڪڻ لڳو. هن کي محسوس ٿيو ڪو نرم هٿ هن جي پيشانيءَ کي چمهندو هجي. ”چهاءِ جو احساس.“ هن جو دماغ پڙڪو ڌڻي پري پيو. صرف ڳالهيون ۽ چمرا يادن ۾ محفوظ نه رهندا آهن. پر چهاءِ جو احساس پڻ يادن، جي محلات ۾ ڪنهن نظر نه ايندڙ روح جيان پٽڪندو رهندو آهي.

اڪين کان انڌو انسان هر ان شيءِ کي چهاءِ ذريعي محسوس ڪندو آهي جيڪا هن جي چهاءِ جي تجربتي مان لنگهي هجي. هر پهريون چهاءِ هڪ تجربو آهي جيڪو يادن جي تم خاني ۾ قيد ٿي وڃي ٿو. ان شيءِ جي بيمر چمڻ سان يادن جي تم خاني مان هڪ رڙ اڀري جسم جي سطح سان ٽڪرائجي ٿي ته هڪ احساس اڀري ٿو ”ها... اهو چهاءِ ان جو آهي... اهو هٿ ان جو آهي.“ هڪ فنا جي ڪنڊر مان نڪري بقا جي سر سبز ميدانن ڏانهن پيچندڙ وجود لاشعور ۾ سوچي ٿو.

پيشانيءَ تي هٿ جو چهاءِ يادن ۾ ڊبل چهاءِ جهڙو. ڪو هن کي جهنجهوڙي ٿو. هن جي بيموشي توڙڻ چاهي ٿو. هڪ هٿ جهنجيون آڱريون ٿڌي پگهر جيان نرڙ تان وهن ٿيون. ڊگهي لڪير ٺاهيندڙ بوندون يادن جي نانگن جيان چرندڙ دماغ جي ڪل تي رقص ڪندڙ نرم چهاءِ. هن جي جسم کي چنڊڙيون پائيندڙ يادون. ڏنپ ڏيندڙ احساس. بيموشي جنهن مان انسان ڏنپن ملڻ سان به پار نه ٿو پوي. ننڊ جنهن مان هلڪي رڙ تي اڪيون کولي جاڳي پوي ٿو. موت جنهن لاءِ ڪا به رڙ ڪو به ڏنپ، ڪو به خواب ڪا معنيٰ نه ٿو رکي. موت ڪو احساس نه آهي پر احساسن جو اٽل آهي. ڪائنات جي فنا آهي.

هٿ جي چهاءِ جيڪو هن کي موت جي اوڙاهه مان ٻاهران ڌڪي ٿو زندگيءَ جي ابتدا طرف.

هو اسپتال جي بستري تي ڊگها ساهه کڻي ٿو. روشني هن جي دماغ ۾ جاڳي ٿي. سج هن جي دماغ ۾ موجود لامحدود سمنڊ جي ڪناري کان اڀري ٿو. صبح جي سريلي آڌان تي هن جي ننڊ جا گميرت جڙ وڌي وڃن ٿا. سڪون سج جي پهرين ڪرڻي جيان ظاهر ٿي گهرو ٿئي ٿو. جهرڪين جي

ڇهه ڇماڻڻ جا آواز هن جي دماغ جي ستل پڪيءَ کي جاڳائڻ جي ڪوشش ڪن ٿا. هو وجود کي تر ٿيندو محسوس ڪري ٿو. هڪ جدوجهد، جيئن جي جدوجهد ۽ ان جدوجهد جي زير اثر هن جو نمندڙ وجود. پاڻيءَ جي سطح تي ترندڙ جيو گهرڙن جو جهڳٽو.

”اي دوست مان ڪجهه به نه هجان، بس هڪ اک هجان..... تنهنجو وجود پسان.“ هو وجود ۾ اچڻ کان پهريون ئي ڪنهن هستيءَ آڏو دعا لاءِ هٿ ڪٽڻ چاهي ٿو. هن جا هٿ ٺهي پون ٿا.

هو آبي بخارات جو ٺهيل وجود، جنهن هيري مان ڪاربان چورايو. جنهن سمنڊ جا سڀ لوڻ ملائي پنهنجي وجود ۾ اوتيا. هو جيڪو ڪيميا جو ڪارخانو آهي. لوهه آهي، ٽامو آهي، چن جو پٿر آهي. جنهن جي چمڙيءَ تي پيدا ٿيل ڪائي (Fungus) مان وڻ ٿڌا. گل ٿڌا. هن جي وجود تي پلجندڙ وائرس جو اڻ پورو جيو گهرڙو. نا مڪمل جيو گهرڙو، جيڪو وجودن جي موجودات ۾ سڀ کان اوائل جيئرو جيئرو آهي.

هٿ جو ڇهه، هن جي پيشانيءَ تي رکيل اشمه آگر. هن جي وجود کي حڪم ڪري ٿي ته ”ٺهي پيءُ؟“

هو جيڪو اوندهه جي گهري ڪوهه ۾ ڪري پاڻيءَ مٿان بخارات ۾ تبديل ٿي وري واپس جيو گهرڙو ٿي پيو آهي.... جيو گهرڙن جو جهڳٽو ٿي پيو آهي. هو جيڪو سمنڊ جي مخلوق مان خشڪيءَ جي مخلوق ٿي پٽ تي ريتهيون پائي رهيو آهي. سونهن، جنهن ڏانهن ڊوڙڻ جي خواهش ۾ هن جا پير ظاهر ٿيا آهن. ڊوڙ جنهن جي تاريخ اربا سالن کي لتاڙي پنهنجا پير ڏاهي ڇڏيا آهن. موسمن ۽ ماحول جي سانچي ۾ هن جي وجود جا ٽڪر ڪٽجي رستن تي ڇڻيا آهن. هن جي ڇڻيل وارن مان نانگ پٽڻا ٿيا آهن. اکين جي پاڻيءَ مان ڪنول ٿڌا آهن. نفرتن جي ويڙيل گوشت مان خونخوار جانور ٺهيا آهن. ڪاوڙ ۽ جوش مان بلند ٿيندڙ رڙ ڳجهن ۽ ڪانون ۾ تبديل ٿي وئي. هن جي پيار پيرل اپ ۾ اڏامندڙ نظرن رنگبرنگي خوبصورت پکين کي روپ ڏنو. جهنگ جي باهه کي وسائيندڙ هن جي وجود جي رت جنهن مان گئون رانپ ڪري نروار ٿي. هن جي ٿڻن مان ڪير ڏيندڙ جانورن ٿڌا ۽ شجاعت مان گهوڙي هٽڪار ڪئي. هن جو وجود صدين جي اثا مه ميدان ۾ ڊوڙندو، ڇڻندو ڏيندو، وقت جي وهڪري ۾ بدليو جنم ڏيندو ٿرندو گهرندو، ڀڄندو رهين. هڪ صديءَ کان پيءُ ڏانهن.

اوندھ جي ڪوھ ۾ مٿي واپس روشنيءَ ڏانھن ھو ٺھندو ويو. پاڻيءَ کان مٿي ڌرتيءَ ڏانھن، آڪاش ڏانھن، ھن جي اڏاھ ھڪ جستجو ھئي، ان کي پسڻ لاءِ جيڪا ھن جي بستري مٿان ھن جي نرڙ تي ھٿ رکي بيٺي ھئي. ھن کي گھلي رھي ھئي، واپس چڪي رھي ھئي. ڪاري پاڻيءَ کان پنھنجن چپن جي آب حيات ڏانھن، زندگيءَ سان ڀريل اکين ڏانھن چمري جي روشنيءَ ڏانھن.

ھو اوندھ مان مٿي اڀري تيزيءَ سان ان جو سينو چيريندو روشنيءَ ڏانھن ڊوڙ لڳو. ھن کي پري کان ڪا چٽنگ اوندھ ۾ تاري جيان ٻرندي نظر آئي. ھو تاريخ جي رٿ ۾ ڊوڙندو وري جڙي چڪو ھو. ھو پيڙجي وري سانجھي ۾ دلچي چڪو ھو. ھن جا غير ضروري عضوا رستي ۾ چٽي گسجي چڪا ھا. ھن مان ڪيترائي جاندار ڦٽا ۽ فنا ٿيا. ڪيترا وڻ اڀريا ۽ ڪٽي پٽا پروان چڙهي گلن سان سٿجي ويا. ھن ميون کي ڳولھي لڌو ۽ ميون ھن جي وجود جي پرورش ڪئي. اناج جو پھريون ٻوٽو ھن کي عورت جي مان ڦٽندي نظر آيو. اناج جي واپرائڻ ھن کي شھوت بخشي ھن جي ھڏن کي مضبوط ڪيو. ھو تاريخ جي اٿاھ ميدان ۾ اڃا بہ تيز ڊوڙيو ۽ ھن پويان مخلوق ڊوڙي. ھن جون اڳيون جنگھون پانھن ۾ تبديل ٿي پيون ۽ ھن ھٿن سان پنھنجو پچ پتي ان مان چمڪ ٺاھي پنھنجي حڪمرانيءَ جو اعلان ڪيو. وقت جي واڌ ۾ ھن جي جسم جا واريچندا ويا ۽ ھن ڪپھ کي وارن جي جاءِ تي چمڙيءَ تي چنبڙايو. ھن پيرن تي بيهي ڌرتيءَ کي ڏٺو ۽ مٿي پٽولار ۾ ٺھاريندي ھن جي نرڙ جا گنج ظاھر ٿيا ۽ ھو ڏاھو ٿي پيو. مفڪر ۽ داناءُ ٿي پيو.

حواسن کان اڳتي سوچڻ جي سگھ ھن جي وھمن ۽ وسوسن کي اجاگر ڪري ھن جي خوف کي اڀاريو. عقل ھن کي پاڙي ڪيو ۽ ڏاھپ ھن کي منجھائيس وڌو. ھن من جي مونجھ کي گھٽائڻ لاءِ رب آڏو پنھنجو پھريون سجدو ادا ڪيو ۽ سڪون محسوس ڪيو. ھن غيب ۾ پناھ وٺي وجود کي لکايو. ھن ڪمزوريءَ ۽ ھيٺائپ جو اقرار ڪري آفتن کي خدائي سزائن جو سلسلو چئي پنھنجي عقيدتي کي سختيءَ سان نافذ ڪيو. ھن قانون جوڙيو. مٿيءَ جي قرھين تي دستور لکي بلند ٿيڻ وارين عمارتن اندر ويھي پاڻ جھڙو وجود رکندڙن تي تبديليءَ جي نالي ۾ ظلم جو آغاز ڪيو ۽ فاتح بڻيو.

هڪ فاتح جيڪو اوندھ جي گھوڙي تي سوار ٿي هٿ ۾ زندگيءَ جي تلوار لهرائيندو روشنيءَ جي گول دائري ڏانهن وڌندو رهيو. اونداهي ڪوھ جو ظاهر ٿيندڙ گول روشن انت. جنھن جي ڪنارن وٽ ھوءَ ھن کي بيھي پڪاري رھي ھئي. ھو موت کي شڪت ڏئي زندگيءَ ڏانھن تيزيءَ سان ڊوڙندو رھيو. اونداهي ڪوھ مان ٻاھر نڪرڻ لاءِ ڊوڙڻ سبب تيز ساھ ڪڍي رھيو ھو.

نيٺ اھو وقت بہ آيو جو ھو زور سان اوندھ جي ڪوھ مان نڪري اچي ٻاھر پٽ تي پيو. ٿڌي ھوا ھن جي پيشانيءَ سان ٽڪرائي ۽ جسم روشنيءَ ۾ غوطا کائڻ لڳس. تڏاڻ جي احساس کان ھن جي پيشانيءَ تي پگھر اچي ويو ۽ ھن محسوس ڪيو تہ ھن جي محبوبا جون آڱريون ھن جي پيشانيءَ تي نہ پر جڻ ڍنڍ جي پاڻيءَ کي چمي رھيون آھن. ھن جي دماغ ۾ پاڻيءَ جون لھرون پيدا ٿيون.

ھن محسوس ڪيو ھن جون اکيون تيز روشنيءَ کان بند آھن. اوندھ مان نروار ٿيندڙ اکيون روشنيءَ ۾ سڙڻ لڳيون آھن. ھن جون لونڊريون ڌنڌو لڳيون. ھن جي چپن ۾ لرزش پيدا ٿي ۽ ھن پيرن کي ڏڪندي محسوس ڪيو.

ھن جي جسم جو ھر جيو گھرڙو اکيون مھتي جاڳندو ويو. ان کي ڏسڻ جي آس ۾ نونو ٿي پيو.
”تون ڪٿي آھين... منھنجي زندگي... منھنجي جستجو... منھنجي آرزو.“

ھر پيدا ٿيندڙ انگ وچوڙي جي ڊگھي رات مان جاڳندو پيچندو ويو تيز روشنيءَ ھر انگ کي اندو ڪري ڇڏيس. ھو ٽپندڙ ۽ تيز سڄ ھيٺان ٽافوڙا ھڻي اکيون ٻوٽي انھن نرم ھٿن کي ڳولھڻ لڳو جيڪي ھن جي آس پاس موجود ھيا.

اوندھ ھن جي اکين ۾ ڪوئلن جيان ٻرڻ لڳي. باھ ھن جي اکين مان مٿي چڙھي ھن جي دماغ کي وڪوڙي وئي. ھو روشني ۽ باھ جي سمنڊ ۾ غوطا کائيندو اڳتي وڌيو.

جڏھن گھڻي دير کانپوءِ ڪاراڻ ٻري رک جيان ھن جي وجود مان ڇڻي پري وڃي پئي تہ ھن پنھنجين رڳن کي ڍرو ٿيندي محسوس ڪيو.

ھن جون اکيون روشنيءَ کي برداشت ڪرڻ جي قابل ٿي ويون. روشني

جيڪا هن جي مٿان موجود هئي. هن جي محبوبا جو چمرو هن جي چمري مٿان جهڪيل هو. روشنيءَ جو ٽمڪندڙ سڄ جيڪو گرم چانديءَ جيان هن جي اکين ۾ اوتجي پوندو.

جڏهن ڪارائ جا ڪڪر هن جي وجود تان لنگهي ويا ته هو ظاهر ٿي پيو. هن پنهنجي وجود کان نڪري ان کي ڏسڻ جي آس ۾ اکين کي ڪولڻ لاءِ انهن کي مهٽڻ لڳو. هن جي نرڙ جا گمنج واضع ٿي ويا ۽ هن جي منهن جون مشڪون ڏڪڻ لڳيون. هڪ آه هن جي چپن مان نڪتي ۽ پوءِ هن آهستي آهستي اکيون کولي مٿي ڇت ڏانهن نھاريو. هو موجود هو. هو جيئرو هو. هن کي محسوس ٿيو جڻ هو ان کي ڳولھيندي ڏاڍو ٽڪجي پيو هجي. اڄ کان هن جا چپ خشڪ ٿي ويا هجن.

هن همت ڪري اکين کي هيڏانهن هوڏانهن ڦيري ان کي ڳولھيو. ڪراڙو تيماردار ڊوڙندو هن مٿان آيو. هن جي اکين ۾ اکيون وڃي عجب مان هن ڏانهن نھارڻ لڳو. جڻ ان کي يقين نه ايندو هجي ته هو ڪو اوچتو واپس وريو آهي.

هن تيماردار ڏانهن ڏٺو ۽ پوءِ هن جون اکيون وري ان کي ڳولھڻ لڳيون. هن ڪمري جي هر ڪنڊ ڏانهن تيڏين اکين سان نھاريو. اها ڪٿي به نه هئي. هو مايوس ٿي ويو. هن پيشانيءَ تي ٿڌو پگهر محسوس ڪيو اتي ڪا به نرم آگر هن کي چمي نه رهي هئي. اها ڪٿي به موجود نه هئي. اها هن جو وهم هئي. گمان هئي. اها دوکو هئي. بيوفائي هئي. هن جي اکين مان ڳوڙها وهي ڪنن وٽان منهن جي پاسن کان هيٺ ڇڻيا.

اوچتو تيماردار جو چمرو زور سان بند ٿيندڙ دروازي جي آواز ۾ گم ٿي ويو. هن جون اکيون بند ٿي ويون ۽ هو واپس اوندهه جي کوھ ۾ اريها سالن جو سفر طئي ڪري وڃي هيٺ پاڻيءَ ۾ ڪريو ۽ پاڻيءَ سان ملي پاڻي ٿي ويو. ■

رزاق سهتو

خالي پاٽ

جڏهن سڄُ ڳپل مٽي چڙهي آيو ته علي گل اکين جا چپر ڍرا ڪيا۔
 اکين جو ڪپ ڪجهه ڄمڪو ٿيس۔ اتي ڪٽَ جي پرسان پيل چنل
 ڪرسيءَ ۾ پئجي ويو۔ رڌڻي ۾ پيٽس چانهه پئي ڪاڙهي. ماٿس گهر جي
 ڪوٺين مان ڦريو پئي ڪڍيو۔ چنل ڪرسيءَ ۾ ويهڻ شرط هن جو
 پريشان حال خيالن جو پڪي اڏارون ڪرڻ لڳو۔ هر ڪو ڳپي جي ڳولا ۾
 نڪتو هوندو۔ وقت جي ڪيڏَ ڪيڏي نرالي. هو پاڻ به ڊگرين جو فائيل
 هٿ ۾ ڪري نڪري پوندو۔ چڪر مٿان چڪر نوڪرين جي تلاش. هَل
 هلان، رزق جو داڻو ڇڻ گردش ۾! سندس نصيب جي گهر ۾ ڀاڳ جي
 داخلا بند۔ دل جي ڪناري کي نراسائيءَ جو ڪُن پائيندو. ”هل ڙي! ميان
 علي گل“۔ هو پاڻ مرادو پٽڪي ٿو.
 پيٽس چانهه جو ڪوپَ وڌايو ته خيالن ۽ سوالن جو وايو منبل،
 بدلجي ويو.

چو، سلیماني چانهه گهر ۾ کپڙ ڪونهي ڇا؟
 ”نه.“ پيٽس ورائيو

اداسيءَ منجهان، ”ها۔! پيٽ بابا جي پينشن گهڻا ڏينهن هلندي.“
 سلیماني چانهه جي سُرڪي پريائين، نظرون تنگ ڀڳل ٿيل تي، جا
 پٽ جي ٿيڪ تي بيٺل هئي، جنهن مٿان پرائيئون اخبارون ۽ نوڪريءَ جي
 اشتهارن جون ڪٽنگس رکيل هيون. هو وري سوچڻ لڳو ”نوڪريءَ لاءِ
 درخواستون موڪلڻيون آهن۔ ڊگرين جو فوٽو ڪاپيون، رجسٽري ڪرڻي
 پوندي۔ پيٽ سان گڏ کيسو به خالي! زندگي ڇا آهي؟ خيالن جو سلسلو
 اڃان جاري آهي.“ محرومين جو پنڊار. ”خاص طبقو عام مٿان ڳرو، هر
 ڪو مال ميٽڙ جي هوس ۾ ۽ اسان پارا غريب روزي روتيءَ لاءِ در در تي
 تنگيل ائين جيئن صليب تي ابن مریم.“
 سلیماني چانهه جو ڪوپ هٿ ۾ ٿي هيس جو سگريٽ جي پاڙ

لڳس۔ وھاڻي هيٺيان پاڪيت ڪڍي ڏنائين۔ پاڪيت خالي - خالي - !
توڪ پري مُرڪ چپن تي تري آيس.

”آهستي آهستي سڀ در بند ٿيندا پيا وڃن.“ پاڪيت کي هيٺ ڦٽو
ڪري ڇڏيائين. چڙ کان بُت ۾ سوست، پنهنجو پاڻ کان سوال: ”سگريت
پيئڻ ضروري ناهي۔ بس ڇڏي ٿو ڏيان.“ اندر ئي اندر ۾ پاڻ سان وڃن ٿو
ڪري، ڪي لمحا خاموش ٿي رهيو ”پر پيلي ڇا، ڇا، ڇڏيندس۔ ماڻهن
سان اٿي ويٺي ۽ دنيا ڌاري ڇڏي ڏيندس۔ چانهه پيئڻ ۽ ماني کائڻ ڇڏي
ڏيندس، تنهن کان جيئڻ ئي ڇڏي ٿو ڏيان۔ ههڙي حياتيءَ جو ڪهڙو
ڪارج؟.“ سوچ جي گهڙيال جي سڻي، انهيءَ جملي تي اٽڪي بيٺي:
جيئڻ ئي ڇڏيان. ها، جيئڻ ئي ڇڏيان.“ اڪيون مٿي ڪنيائين، جڻ خلقيندڙ
کان پنهنجي تخليق جو سبب پڇندو هجي.

سگريت جي ٻاڙ اندر جموري وڌس، پٽ تي پيل خالي پاڪيت تي
نظر تي پويس ۽ پير ۾ سگريت جا ٽوٽا. چڱيرڙو ٽوٽو کڻي ٿو وٺي. ”پيئڻ ۾
چاهي پنهنجو ئي اڇلايل آهي.“ سگريت جو ٽوٽو کڻي چپن ۾ ڦاسائي
ڏکايائين ۽ وڏو ڪش هڻي دونمون ڦڦڙن تائين نڀائين. وات بند ڪري
دونمون نڪ مان ڪڍي ڇڏيائين، اندر جو اوڀر جڻ دونمين ذريعي ٻاهر
نڪتو هجي. پاڻ کي هلڪو سلڪو ۽ ذهن تان بوجو لهندي محسوس
ڪيائين. پر ڏنل انٽريوءَ جي جملن هيٺان تي بڙجي هڻي ڪڍيس.
”نالو.“

”علي گل.“

”ڇا پاس ڪيو ٿي؟“ هن ڊگرين جو فائل اڳتي وڌايو.

”ٺيڪ آ. پر ڪمپيوٽر ڄاڻين ٿو؟“

ها، سائين، گهڻي نه ابتدائي ڄاڻ اٿم.

”ايم۔ ايس۔ آفس بابت خبر اٿي؟“

”يس سر، ايڪسل، ورڊ، پاور پوائنٽ ۽ ايڪسز انهيءَ ۾ اچي وڃن

ٿا.“

”پلا هي سرٽيفڪيٽ محنت سان يا ڪاپيءَ.....؟“

”نٿو سر، سڀ محنت جو ڦل آهي.“

”ڪهڙي يونيورسٽيءَ مان؟“

”سر سنڌ يونيورسٽيءَ مان.“

”پر۔ نوجوان، عام ماڻهن جي سنڌ يونيورسٽيءَ مان حاصل ڪيل
ڊگري بابت ڪا معقول راءِ ناهي، اهي ڊگريون صرف ڪاغذ جا
خوبصورت ٽسڪر آهن. ڄاڻ کان خالي، لو اسٽينڊر آف ايڊيوڪيشن، هي
ڊگريون اسان جي اداري لاءِ قبول ٿيڻ جوڳيون ناهن. يو ڪين ڪو نائو.“

✱

علي گل انهن يادگيرين جي ڏٺين ۾ چانهه جو آخري ڍڪُ پريو جو
سندس ننڍو ڀاءُ، ماءُ ڏانهن وڌي ويو.
”امان ماسي گلان مري وئي.“
”خير گھرو ڇوڪرا.“

”ها۔ امان ٻاهر ماڻهو ڳالهيون ڪندا، ڇاچي رحمونءَ جي اوطاق
ڏانهن پئي ويا.“

ماءُ جي لڱن مان ساهه ڇڏائجي ويو. ”ويچاري گلان. ڏاڍي ڪسني
ڪئي“ هوءُ ڪوئيءَ کان ٻاهر نڪتي ته مائٽي خيران سندس گهر ۾ داخل
ٿي، اچڻ سان چيائين. ”مائي گلان ويچاري گذاري وئي، مان ڄاڻ ڏيڻ آئي
آهيان.“

”ها، ادي، چڱو ڪيئي اسان کي پاڻ ڇوڪر ٻڌايو.“
مائٽي خيران ساڳين پيرن تي موٽڻ جي ڪندي چيو: ”مان گهران مٿي
تي لتو وجهڻ جي لاءِ ڪٿي اچان ته پوءِ گڏجي ٿا هلون.“ هوءُ رواني ٿي۔
علي گل جي ماءُ اڌڪن ۾ پئجي وئي، ”اسان کي به مائٽيءَ مٿان لتو وجهڻو
پوندو.“ گهر ۾ نڪي ڏوڪڙ، نڪي رکيل رٿو پوتي، ڪيئن ٿيندو.“ انهيءَ
اڻ ٿڌ ۾ علي گل ڏانهن وڌي آئي: ”ابا علي گل.“ ماءُ جي آواز تي هن
ڪنايو ”پٽ، رحمونءَ جي ماءُ ويچاري گلان گذاري وئي، مسڪيني حال
تڏهن به وس چڱو ڪين، رحمون ته سڄي ڪئي ڪهاڻي ماءُ جي علاج
تي لڳائي پر ورڇو ڪجهه به ڪين، مٿن ڊاڪٽرن کيس سڄو ڪري
ڇڏيو۔ بس! پٽ، جيڪا رب جي رضا۔ تون سگهو ٿي. رحمونءَ جي
اوطاق تي وڃ پر ابا مٿي تي لتو وجهڻو آهي۔ انهيءَ جو بلو ڪيئن
ڪجي؟“ هو انهن ڳالهين ۾ هٿا ته علي گل جي پيٽ ڪوئيءَ کان ٻاهر
نڪري آئي.

”امان خير ته آهي.“

”ڏي، ويچاري گلان گذاري وئي.“

”اڙي۔ ويچارِي سورن کان چُٽي.“
 ”ڏيءَ مان واڏانمن وِجان ٿِي پر ميت تي لتي وجهڻ منجهائي ڇڏيو آهي، گهر جا حال ساريا پيا ٿي.“
 ”ها۔ امان هيئن ٿا ڪيون، مون جيڪا پوٽي پرت پرائي رکي آهي سا ٿا کڻي وڃمونس.“
 ”پر، ڏيءَ، تنهنجي مٿي جي پوٽي آهي، ڏاڍي سڪ سان پرائي اٿئي.“

”چا ٿي پيو امڙ، منهن ته ڏيڻو آهي نه؟“
 علي گل ملول دل، ساڻي ذهن، ڳرن قدمن سان رحمونءَ جي اوطاق تي پهتو۔ پوڙها، جوان، اڌڙوٽ، تڏي تي ويٺل، پاڻ ڪنڊائڻو ٿي ويٺو. ماڻهن ڳالهايو پئي. مرتئي جو تڏو هو پر ماڻهن عام ڪچهريءَ جو ڏيک ڏنو ٿي. چپ رڳو رحمو هو، جنهن جي ماءُ مري وئي هئي۔
 علي گل سوچي ٿو: ”ماڻهن مان مرتئيءَ جو احساس ختم ٿي ويو آهي، پاڻ ڪچهريءَ ۾ لڳا پيا آهن. ڪنهن جي ماءُ جو موت وساري ويٺا آهن۔ پنهنجي سورن جو پچارون ويٺا ڪن۔ ڪو رحمونءَ کان ته پڇي۔ ڪفن، دفن ۽ ڪانڌپي جي مانيءَ جو بارُ ڪو مٿ مائٽ کڻي سگهندو يا پاڻ کي ئي ڳچيءَ ۾ پوندس۔ مان ته ڪنهن ۾ پوتو ڪو نه ٿو پٺيان۔ پنهنجي گهر جو خال اهڙو ڇو ميت تي لتي وجهڻ جيترا پئسا به ڪونهن۔ ها۔! ماڻهو محتاج ٿي پيو آهي۔“ هو مشڪل سان انهن ويچارن کان آڇو ٿيو ۽ ويٺل ماڻهن جو جائزو وٺڻ لڳو۔ زندگيءَ جا سڀ رنگ منهن تان اڏاڻل، ڪي ته ٻڪ جي چڪيءَ ۾ پيسجي هڻن جي مٺ لڳا ٿي۔ جيئرا جاڳندا لاش۔

علي گل وري ساڳين خيالن ۾ موٽي آيو: ”رحمونءَ جي ڪير مدد ڪري سگهي ٿو۔ پر يار اسان جي پوش ۾ علم ته آيو پر ڏاهپ کان ڪوهين ڏور آهيون، برادريءَ ۾ پير کڻڻ لاءِ ڪيئي رسمون رواج سماج مان مدي خارج ڄاڻي لوڏي ڪڍيائون۔ همڙن موقعن تي وڏڙن اوچڙ جو رواج وڌو۔ مسڪين جي مدد به ٿئي ۽ پير به رهجي اچي۔ اسان کان وڌيڪ تعليم کان محروم، وڏڙا، ڏاها چٽبا، جن وٽ وڏو مجلسي علم هو۔“

علي گل انهن ويچارن ۾ هو جو رحمونءَ جو وڏو پٽ اچي سندس پير

پر ويٺو. سندس دل ست کاڌي ته کائونس پڇي وئي، ”ڪر خبر گهر ۾ ڪجهه آهي يا نه؟“ پر خيال آيس، ”متان دل ۾ ڪري، متان گهر ۾ پئسا رکيل هجن۔“ ڇپ رهڻ ۾ چڱائي جاتائين. ايتري ۾ چڱي مڙس جو ڪارندو پمتو۔ وڏي آواز سان سلام ڪيائين۔ ويٺل ماڻهن ڳالهائڻ بند ڪري خاموشي اختيار ڪئي. ويهندي ئي چيائين، ”ادا چڱي مڙس چورايو آهي، جنازي نماز ۾ شرڪت ڪندس. انتظار ڪجو.“ هيڏي هوڏي نهاريندي چيائين، ”ٻيو ته ڪفن دفن کانسواءِ ڪانڌپي جي مانيءَ جو بندوبست به هن جي طرفان هوندو۔“ ويٺلن ڪن لائي ڪارندي جي ڳالهه ٻڌي ۽ سندن مٿان مائار چائنجي وئي. علي گل ماڻهن جي چمري تي اڀري آيل تاثر چاچڻ لڳو۔ سندن هنيائن مٿان وڏو بار لهي ويو۔ ماڻهو انهيءَ خيال ۾ هئا جو همراه ڪوڏرون ڪلمن تي رکي اچي پمنا: ”ابا، قبر سامي ٺاهيون يا ڪوئي؟“ ويٺلن مان ڪنهن جواب ڏنو ”سوڪهڙي جي مند آهي، زمين سڪي ڏرا ڏئي وئي آهي، سيڪ آهي ڪونه، سامي ٺاهيون.“ صلاح سڀني کي وئي. همراه قبر کوٽڻ جي لاءِ روانا ٿا ويا۔ علي گل اڃا سوڌو جملن جي چار ۾ ڦٽڪيو پئي: ”چڱي مڙس پاران جنازي جي نماز ۾ شرڪت، ڪفن دفن جو بندوبست، ڪانڌپي جي ماني، قبر کوٽڻ جا سانباها، سامي ٺاهيو يا ڪوئي؟، انسان جي ڌرتيءَ تان موڪلائيءَ جون آخري رسمن چڱي مڙس طرفان ڪفن جو انتظام جئري، اڌوراڻن ڪپڙن سان انگ ڍڪيل پر مٿي پهاڻان سماج ڪيئن به ڪري ڪفن نئين ڪپڙي جو ڏئي ٿو. مرڻ کان پوءِ ڇا نئون، ڇا پراڻو۔؟“

ويٺلن هوريان هوريان هاڻي هڪ ٻئي سان رواجي لهجي ۾ ڳالهائڻ شروع ڪيو۔ ڪنڊ ۾ ويٺل هاريءَ چيو ”ادا ڏيو خبر درياهه ۾ پاڻي ايندو ڪن ڪونه، اصل بڪ ٿا مرون، پر پاسي جا ڳوٺ خالي ٿيندا پيا وڃن.“ دريا خان عمر ۾ سڀين کان وڏو هو چيائين ”اسان جي سانڀر ۾ درياهه ڪڏهن ڪونه سڪو. هي ڪهڙو ڪلور ٿيو آ، باقي واري بندي سوهوندي هئي. هاڻ موراڳي بند!“

استاد محمد خان وراڻيو، ”هت جي کوٽ آ، پاڻي پنجاب بند ڪيو آهي. درياهه انهن وٽان لانگهائو ٿئي ٿو سو ڪٿي سوگهو ڪيو اٿن.“

دين محمد ڳوٺ جو داناءُ ماڻهو سمجهيو ويندو هو تنهن چيو ”ابا شهر مان نوڪريون ته ختم ڪري ڇڏيائون، اخبارون لکن ٿيون ته جيڪي

روزگار سان لڳل آهن، انهن کي به پيا نيڪالي ڏين، پر ٻيلي ديهه جو پاڻي به ڪٿائي ڇڏيو اٿن. هاڻي پوکون ڇاتي پڇن؟ ادا، ورديءَ وارن سدائين پئي انسانن کي لتاڙيو آهي.

ڪنهن ڏاڍي آواز ۾ چيو ”ابا، جنازو ٿيپهريءَ جي نماز کان پوءِ ڪڇندو.“ آواز ويٺلن سان گڏ سندس ڪنن تائين رسيو جهڙوڪ ساهه پئجي ويس. هو ڏاڍو منجهي پيو هو ٿيپهريءَ ۾ ڪي ڪلاڪ هئا. پهريائين هڪڙو پوءِ ٻيو اٿيو وري چڱي مڙس جو ڪارندو اهو. چئي اٿيو. ”چڱي مڙس کي ڄاڻ ڪري اڃان.“

ٻه هڻا گڏ جي بنا ڪجهه ڳالهائڻ جي اٿي ويا. ويٺلن مان ڪن چيو: ”ادا، مال کي ڏسي اڃان.“ ائين چئي ٻيا ماڻهو به اٿي ويا. علي گل به اٿڻ جي ڪئي.

هو جڏهن اوطاق کان ٻاهر نڪري آيو سگريت جي ٻاڙ چوٽ تي، ۽ پيٽ ۾ بک جو احساس جاڳي پيس. بک کي ڪانڊپي جي مانيءَ جي آسري تي تاري ڇڏيائين. سگريت جي ٻاڙ کي ڳوٺ جي گهٽين ۾ رولڻ جو سوچي، ان پاسي اچي نڪتو جتي گند جو وڏو ڍير هو ڍير تي گڏه جو ڍونڍ پيو هو جنهن کي متارن ڪتن کاڌو پئي، ڪتن جون ڍونڍ جي ماس سان ڪڪيون ڀريل، تڏهن به ڪرڙين اکين سان ڀريو لاچاريءَ کان ويٺل، ٻن بکين ۽ ڏهرن ڪتن کي تڪي رهيا آهن. جيئن ڍونڍ جي ويجهو نه اچن، رڳو پاڻ هي سڀ کائي وٺن. اهو ڄاڻندي به ته ڍونڍ جو گوشت، سندن کائڻ کان تمام گهڻو آهي.

علي گل کي، ڏهرن ۽ بکين ڪتن تي ديد پوندي ئي، متارن ڪتن جي ماس کي چڪڙ تي ڪاوڙ لڳي، هيڏي، هوڏي ڏٺائين، ڪجهه پڪا پتر، سرن جا اڌر ڪنڀائين، هڪڙي متاري ڪتي کي ڀر ڪري وهائي ڪڍيائين. گهڻي کائڻ ڪري ڪتي کان رڙ به نڪري نه سگهي، نڪي تيز پڇي سگهيو هن وري ٻئي ۽ آخر ۾ ٽئين ڪتي جو نشانو ورتو. ٽئي ڪتا، مختلف گهٽين ڏانهن پڇڻ جي ڪوشش ۾، ڀر ڳرين ڪڪين ڪري پاڇ ۾ اها ڦڙتي ڪا نه هئڻ. ڏهرا ڪتا ڀريو بيٺل. علي گل جي پوئتي ٿيڻ جي انتظار ۾ هئا، هو جيئن پري ٿيو انهن مٿل گڏه جي ماس تي ڪاهه ڪئي، اصل جهڙوڪ چنڀري پيس، علي گل مرڪي پيو.

جڏهن پنهنجي خيالن ۾ چڱو پنڌ ڪري آيو پويان کڙڪو ڪنڀن

پيس، ڪنڌ ورائي جو ڏسي، پڇايل ڪتن مان ٻه ڪتا، هن ڏانھن ڊوڙندا آيا، ڏاڍو ويجهما پئجي ويا هئس. ڪتن جا وات پتيا پيا هئا، علي گل پڇا ڪاڌي، ڪا واھ ڪانه سمجھيس، پڇندو گھڻي مٽي آيو. انهيءَ بُڪ ڊڪان ۾ ڏٺائين گھڻيءَ جو موڙ مڙي روشو گڏھ گاڏي کي تيز ڪاھيندو پيو اچي، پاڻ اوڏانھن پڳو. روشوءَ کي رڙڪيائين، هن ڪنايو گڏھ گاڏو جمڪو ڪري ڇڏيائين، هو ٽپ ڏئي چڙهي پيو. مٿس ساھ ۾ ساھ آيس، روشو چيو: ”ابا ڇو ڪتا پويان پيا ٿي؟“

”چاچا، انھن کي پتر هڻي پڇائي ڪڍيم، مئل گڏھ جي ماسن تي قبضو ڪيو پيا ڪائن، بڪايل ڏيرن ڪتن کي ويجهوئي نه پيا اچڻ ڏين.“
روشو تھڪ ڏئي ڪليو. ”ابا وتين ٿو ڪتن سان وڙهندو. ڪو ڪاڻي وجهيئي ته آزار ۾ پئجي ويندين.“

”پر، چاچا روشن، جو ڏاڍو سوگابو واري ڪار لڳي پئي آهي. هڪڙا بڪ، تي پيا ڪايو ويٺا اويارن. هڪڙن وٽ ان جا اٺارن پيا مانيءَ ٽڪر لاءِ پيا سڪن، ائين آهي نه؟“

”ها ائين نه آهي. ڏاڍو ڏکيو وقت آيو آهي. هنن حاڪمن ته تين ئي ڪڙڪائي ڇڏيا آهن. مسڪين ماڻهو پيڙجي ويو آهي. ٻڌجانءِ ڪالھ گڏھ جي داڻي جو ڪلو جن ڏوڪڙن ۾ وٺندو هئس، هاڻ چئوڻو مهاڻگو پيو ملي. ٻڌاءِ ڪهاڻيءَ مان گڏھ جو پيٽ پريان ڪن بچن جو؟. اسان جي روزيءَ جو سمارو هي گڏھ گاڏو ٿي، ابا. ڪڏهن گڏھ جو پيٽ پريان ته ڪڏهن بچن جو. مڙئي پيا حياتيءَ جا ڏينمن پورا ڪيون. گڏھ جيڪو ڏير تي مٿو پيو آهي، جنهن تان ڪتا ڊوڙائي، اهو عبدو جو ٿي. گڏھ کي چارونڪي داڻو بيمار ٿي مري ويس. هاڻ سندس پڇا بڪ تي.“
”پلاهي ڇا ڪنيو ٿي؟“ علي گل پڇيس.

”خبر ٿي رحمونءَ جي ماءُ مري وئي، چڱي مڙس چانورن جون پوريون شمر کان گھرايون هن، سو رحموءَ جي اوطاق ڏي پڇاڻيون آهن.“
”ڇڱو چاچا مان به اوڏانھن هلاڻ ٿو پر مون، کي پيلي اوطاق کان ٻاهر لاهجانءِ.“

علي گل اوطاق تي پهتو ته ٽيپهريءَ جي نماز ٿي چڪي. ملان جماعت سميت پڳل هو. جنازي ڪهڙ ۾ ڏير ڪا نه ٿي. جنازي نماز ۾ ماڻھن جو ڳاڻاتو واجبي هو. پهريائين رحموءَ ۽ عزيزن ميت کي ساميءَ ۾

لاٿو. ملان ڪجهه پڙهندو ۽ هدايتون ڏيندو رهيو. ساميءَ جي مٿان سرون لڳڻ شروع ٿي ويون. ڳوٺ جي جوانن ڪم جلدي اڪلائي ورتو. قبر جڙي راس ٿي. ملان بيمه دعائون پڙهيون. پوءِ رحموءَ جي اوطاق ڏانهن موٽ ٿي.

جڏهن اوطاق تي پهتا، علي گل کي حيراني ٿي. اهو ڏسي ته ڳوٺ جا ماڻهو ته هئا پر پر پاسي جي ڳوٺن جا ماڻهو به آيل هئا، جنازي نماز ۾ ايڏو انگ ماڻهو جو ڪو نه هئو مردن سان گڏ ٻارڙا به اڳ ٿي پهتل هئا. هو سمجهڻ جي ڪوشش ٿو ڪري: ”چاچي رحمونءَ جي ايڏي ات ويهه ته ڪانهي، هي ماڻهو ڇو مڙيا آهن؟“ سندس ديد ماڻهن تي پوندي ٿي ويڃي، ڏهرا جسم هيڊا چمرا، سندن چمرن تي بک جا آثار هو چمرن جي جاچ ۾ رهو جو ملان آخري دعا لاءِ هٿ ڪنيا، دعا پوري ٿي، چڱو مڙس رحمونءَ جي پر ۾ ويٺو هو تنهن هٿ ڊگها ڪري ساڻس عذر خواهي ڪئي، ڪجهه ماڻهو اتي رحموءَ وٽ ويا ۽ عذر خواهي ڪيائون. جڏهن ته سڀني جو رحموءَ تائين پهچڻ ناممڪن هو. ويٺلن پري کان ئي وڏي آواز ۾ چيو ”ادا، جيڪو حڪم ڏئي ٿو!!“

علي گل ڪنڊاٽو ٿي ويٺو رهيو. ڪا گهڙي ماڻهن ۾ خاموشي رهي. ڊيگين جا ڍڪ لٽا، پلاءَ جي خوشبوءِ هوا جي ڪلن تي سوار ٿي سامهون تائين پهتي، ماڻهن جا پمريائين هٿ، پاٽون، پاٽ ۽ تالمن تائين پهتا ۽ پوءِ آهستي، آهستي، آواز اچڻ شروع ٿيا: ”ادا هيڏي چانور ڏجانءِ. ڪنهن چيو: ”ميان، هن ڪنڊ جي سار ئي نٿا لهو؟“ علي گل جي پر سان ئي ٽوليءَ مان آواز آيو ”اسان جي پاسي خالي چانور ڏنا اٿن، ادا گلڻ به ٿي ٻوٽيون وجهي اچ يار.“

ماڻهو پلاءَ تي ڪري پيا، پارٽن هڻڻ وڃان پئي کاڌو. علي گل سڄي منظر کي گهرائيءَ سان ڏسندو ۽ وات تائين چانورن جو گرهه اُٿيندو رهيو.

”هي ڇا؟ مٽي جي ڪانڊي جي ماني آهي يا شاديءَ جو سڏ؟!! ههڙن موقعن تي اڳي ڪوڙي ڪُني ٿيندي هئي، پلاءَ ۾ لوڻ سرس وجهي ڇڏيندا هئا. اها ڏاهن ماڻهن جي رت هئي، جيئن ماڻهو ڪانڊي جي مانيءَ کي شاديءَ جي ماني سمجهي نه کائڻ، هاڻي اها ڳالهه ختم ڪري ڇڏي اٿن!، علي گل جي ذهن ۾ سوالن جو سلسلو جاري هو وڏي انگ ۾ ماڻهن جو

ٻارڙا ساڻ ڪري اچڻ جو سبب چاچي رحموءَ سان همدردِي هئي يا چڱي مڙس طرفان اڳواٽ چواڻي، ڪرايل مزيدار مانيءَ جي چڪ، هن جو ڌيان پنهنجو پاڻ ۾ هو ئي ڪونه، بي خياليءَ ۾ جڏهن سندس ساڄو هٿ پاٽ تائين آيو ته هو حيران ٿي ويو پاٽوڙو خالي هو. ■

ويا جي هنگلور

شيخ اياز سنڌي شاعريءَ جي گيتن ۾ ڪيڏي اهم شخصيت آهي، جو ان جي ريتي جي برابر سندس کان اڳ، نه هاڻ ۽ نه پوءِ هڪ ڏکي عرصي تائين، ڪو ان جيڏي حيثيت حاصل ڪري سگهندو ۽ نه ئي سندس جي ڪو جاءِ والاري سگهندو.

شيخ اياز جي شخصيت ۽ سندس شاعريءَ جي فن ۽ فڪر تي لکيل، سندس ئي حياتيءَ ۾، سنڌ ۽ هنڌ جي شاعرن، اديبن ۽ ڏاهن جا مضمون، سِيڙهي هڪ ڪتاب ۾ پڌرا ڪيل آهن، جيڪي خاص ڪري ادبي کوجنا ڪندڙ شاگردن جي لاءِ هڪ انتهائي اهميت وارا آهن.

ويا جي هنگلور ۾ جنهن به مشهور اديب جو نالو ڪو، ان جو مضمون اوهان کي پڙهڻ لاءِ ملندو، ڪتاب حاصل ڪرڻ جي لاءِ لکو.

سنڌ ادبي اڪيڊمي

معرفت پارس ميڊيڪل سينٽر

سامهون آيف - ٽي - جي بلڊنگ

مبارڪ شهبز روڊ

ايسينا لائنز، ڪراچي

فون: 021-2782597

مٽائل: 0345-2217471

شيخ اياز

ڪلڻي

هن جي سادگيءَ ۾ چالاڪي هئي، چالاڪيءَ ۾ سادگي. ڪڏهن ٻار جيئن نچندي ٿيندي ايندي ۽ پٺيان اچي اکين تي هٿ ڏيندي. ڪڏهن اوچتو منهنجا وار ڏاهي چوڻدي، ”ڏس ته ڪيئن ٿي پيو آهين؟“ ۽ پوءِ آرسی ڪٿي هٿ ۾ ڏيندي. ڪڏهن مان پينسل رکي پاڻي پيئڻ اٿندس ته پينسل جو گورو پيچي ڇڏيندي ۽ اڃا ڪٽڻ جي ڪوشش ڪندس ته ڪل ۾ ويڙهجي ويندي. ڪڏهن پوتي پڳ ڪري ٻڌي ايندي ۽ ڪتاب منهنجي هٿ مان ڪسي چوڻدي ته ”چؤ هاڻي ڇا ٿو چئين؟“ ڪڏهن ٽاڇڻي ڪٿي منهنجي ڪنڌ ۾ چپائيندي، ڪڏهن شربت ۾ لوڻ وجهي ڪٿي ايندي، ڪڏهن ڏينپو ڦاسائي، پرن کان وٺي منهنجي اڳيان آڻي ڏيکاريندي. هڪ ڏينهن وچون تريءَ تي ڪٿي آئي. الاجي ڪيئن ڏنگ ڪڍيو هئائينس! ”ڏس مون هن کي منڊيو آهي“ هن چيو. مون ڏانهس شرارت ڀريل نظرن سان ڏسندي چيو ”تون ته ماڻهوءَ کي به منڊي سگهندي آهين.“ هن جي منهن تي لڄ چائنجي وئي ۽ وچون ڪٿي منهنجي پاند ۾ وڌائين. مان چرڪ ڀري اٿيس ۽ چوڻيءَ کان چڪي چيو مانس، ”چؤ وري ائين ڪندين؟“ ”نه بابا توبه، منهنجي ماءُ جي به توبه!“ هن هٿ وجهي چوڻي ڇڏائيندي چيو.

هڪڙي ڏينهن منجهند جو مون کي دير ٿي وئي ۽ هوءَ ماني ڪٿي آئي. مون گهڻو ئي کيس چيو ته پاڻ ئي ڪائيندس. پر هوءَ ٿي مڙي! زوريءَ گرھ گرھ ٺاهي وات ۾ ڏيندي وئي. زالون سڀ بيوقوف آهن، مون خار ڪائيندي چيو ”تڏهن ته تون به پاس نه ٿي ٿيڻ.“

”نڪ آهي.“ هن گوشت جو هڏو مانيءَ ۾ لڪائي منهنجي وات ۾ وجهي چيو. مون هڏو چڀي اڃا منهن گمنجايو مس ته هوءَ ڪلندي پڇي وئي. مون خار ۾ چيو ”بس وري اڳتي هتي نه ايندس؟“

اڙي، ڏسان ته گهڻا ڏينهن ٿو انهيءَ گوڙ ۾ پڙهي سگهين.“ هن نڪ کي موڙو ڏيندي چيو ”گهر ۾ هڪ اکر به پڙهي وئين ته چئجانءِ.“

مون سوچيو ته چوي سچ ٿي. اسان جو گهر ننڍڙو هو پيو ته ٻار هئا گهڻا. سو مان هن جي گهر اچي پڙهندو هوس. سندس گهر ۾ رڳو ٻه ڀاتي

ڪلشي-شيخ اياز

هئا. ماسي ۽ هوءَ، پر هن به ته منمنججو ٺڪ ۾ دم ڪيو هو. هر روز نيون شيطانين سوچيندي هئي. پاڻ ته مئٽرڪ ۾ ناپاس ٿي پڙهڻ جو خيال ئي لاهي ڇڏيو هئائين، هاڻي لڳي هئي منمنجي پٺيان.

هڪڙي ڏينهن منمنجي هٿ ۾ ڪئمرآ ڏسي ضد ڪيائين ته منمنجو به فوٽو ڪڍه. گهڻي رد بدل کان پوءِ جڏهن مون سندس فوٽو ڪڍيو ٿي، تڏهن هن پوتِي چڪي پنمنججو منمن ڇڪي ڇڏيو.

هڪ گهمري مان اڃا ڪتاب ڪٽي آيس ته ڏنر ته ٻه چار چوڪريون ويٺيون آهن. مان ڪوئيءَ ۾ گهڙيس مس ته سڀني وٺي ڪليو ۽ هوءَ ايترو ته ڪلي، جو پيٽ کي هٿ ڏئي ويهي رهي. مون ڦڪو ٿي کيس چيو ”آهي ته خير؟“

تو ٿي ٿورو ئي ٿي ڪليوسين، ”هن ڪل روڪي چيو“ تون پاڻ چو ته تنمنجي شڪل اهڙي آهي ڇا؟ تنمنجي شڪل ڏسي ته مون کي روئڻ ايندو آهي، ڪل وري ڪيئن ايندي؟“

”هاڻي بڪ ڇڏ،“ مون کيس چڙهيو. ”ائين ماڻهو ڏسي مٿو چو ڦري ويندو اٿئي؟“

”مٿو ته تنمنجو پڙهي پڙهي ڦري ويو آهي.“ ائين چئي هوءَ وري ڪلڻ لڳي. ”سچ ٻڌايانءِ ته ڇو پئي ڪليو سين. مون زهرا کي ٻڌايو ته تو بي. اي. ۾ فلاسافي ڪئي آهي، تنهن تي هن هڪڙي فيلسوف جي ڳالهه ٻڌائي ته ڪئن هن چيڻو پٽ تي ڏسي چيو ته ڳئون اهو چيڻو پٽ تي ڪيئن لائو ۽ ان تي مون کي ڏاڍي ڪل آئي.“

هڪ دفعي مون کيس جمهوريت جا اصول ٿي سمجهايا. ”پر خدا ته اسان کي جمهوريت نه ٿو سڀڪاري،“ هن سوچيندي چيو. ”خدا ته گهڻائي دوزخ ۾ وجهي ٿو ۽ ٿورائي جن ۾ ملان مولوي، چريا ڪريا آهن تن کي بهشت ڏئي ٿو.“ هوءَ تقرير ڪرڻ لڳي، ”پر بيلي هي بهشت دوزخ جو معاملو به عجيب آهي. مان ته سوچيندي منجهي پوندي آهيان. مئٽرڪ ۾ اسان کي ماسٽر ٻڌايو هو ته صوفي چوندا آهن ته انساني روح به خدا جو جزو آهي. جي ائين آهي ته پوءِ ته دوزخ ۾ به صرف روح ٿو وڃي ۽ ان جي معنيٰ اها ٿي ته دوزخ ۾ خدا ٿو وڃي.“ هوءَ مذهب جي بي معنائِيءَ تي ڪلڻ لڳي.

مان سوچي رهيو هوس ته هن کي اهي شرارتي خيال اچن ڇو ٿا؟ خدا مان به نه ٿي رهي!

سندس ڪل ۾ زندگي هئي، زنده دلي هئي. ڪلڻ مهل سندس ڳلن ۾ چڻ سفيد ۽ سُرخ گلاب گهوتجي ويندو هو. سندس ننڍڙا چپ ماڪ ۾ آلا

ٿي ويندا هئا. مون هن کي مرڪندو ته ڪڏهن به نه ڏٺو هو. هوءُ هميشه کلندي هئي ۽ سندس کل ۾ چڻ سڄيءَ دنيا جي سنگيت سمانجي ايندي هئي، سندس ٽهڪ ۾ چڻ معصوميت ۽ شرارت هٿ هٿ ۾ ڏئي نچنديون غائب ٿي وينديون هيون. اڪيلي هوندي ته پڻي ڳائيندي، ماڻهو ڏسندي ته کلي ويهندي، چڻ سڄي دنيا جي خوشي سندس روح ۾ سمايل هئي. هوءُ ايترو ته کلندي هئي جو سندس اکين مان ڳوڙها وهڻ شروع ٿيندا هئا، پتو نه پوندو هو ته هوءُ کلي ٿي يا روئي ٿي! هن جي حياتيءَ ۾ لڙڪ ۽ مرڪ گڏ گهوٽيل هئا. هوءُ هر ڪنهن کي تنگ ڪندي هئي پر ڪوئي مڃهائڻس ڪڪ نه ٿيندو هو. مان ته ساڻس نفرت اُن ڪري ڪندو هوس جو مون کي هن سان ن محبت هئي، ۽ محبت انڪري ڪندو هوس جو مون کي هن سان نفرت هئي، مٺي مٺي نفرت ڪوڙي ڪوري محبت! دور رهي، دور رهڻ نه چاهيندو هوس. ويجهو رهي ويجهڙائيءَ مان ڪڪ ٿي ويندو هوس. مون کي ٻيون به سوڻيون ماساڻيون هيون پر ڪا اهڙي عجيب و غريب نه هئي. ڪنهن کي ايتري مجال نه ٿيندي هئي جو مون سان ڪٿي ڪيچل ڪري. سڀ ڪتابي ڪيڙو سمجھي، منمنجي عزت به ڪنديون هيون ۽ مون کان نفرت به ڪنديون هيون. پر هوءُ الاجي ڇو مون کي چيڙيندي هئي. مان ڪتاب جي ڪنهن صفحي تي نشان وجهي بند ڪري ويندس ته هوءُ اها نشاني اتان ڪڍي ٻئي صفحي تي وجهي ڇڏيندي هئي، مان فائونٽين پين ۾ مس پري رکندس ته هوءُ مس ڪڍي پاڻي پري رکندي. مطلب ته عجيب شامت هئي. مون ڪيئي ڀيرا خيال ڪيو هو ته وري سندس گهر نه ويندس. اڃا به اڍائي ڪلاڪ گهر ۾ ويهندس ته هوءُ ڪوئي بهانو ٺاهي ماڻهو موڪليندي. مثلاً چورائي موڪلندي ته، ”امان کي مٿي ۾ سور آهي دوا ته ڏي.“ ۽ مان اڃا سور جي دوا ڪٽڻ ويندس ته نياپو ڏيندڙ گم ٿي ويندو ۽ لاچار مون کي ٿي دوا ڪٽي سندس گهر ويڻو پوندو. اڃا ويندس مس ته هوءُ کلندي چوندي، ”ڏس ڪيئن چالاڪي ڪري گهرايو مان، پتو پيسءُ!“ ۽ پوءِ نوڙيءَ تي ٽپڻ لڳندي.

پر ائين به ناهي ته هوءُ مون کي صرف مسخريءَ لاءِ گهرائيندي هئي. مون کي ياد آهي ته تمه اوئماري ۾ مون کي پڙهي پڙهي ننڊ اچي ويندي هئي ۽ ڏاڍيءَ گرميءَ ڪري پاسا بدلائيندو هوس ته ڪنهن محل ٿڌي جملڪي تي اک پٽجي ويندي هئي ته هوءُ ويڻو هلائيندي نظر ايندي هئي. مون کي اڪيون پٽندو ڏسي ٺڪاءُ ڪرائيندي هئي پئيءَ تي ويڻو ۽ ائين چوندي اٿي ويندي هئي ته ”ننڊ ۾ ڳالهائين ڇو ٿو؟ اسان جي ننڊ ٿي ٿئي.“

ڪلشي-شيخ اياز

جڏهن گڏجي ماني ڪاٽڻ وهندا هيا سين، تڏهن چوندي هئي ”ڏسجانءِ جي مون اڄ توکي بڪ نه ماريو.“ ۽ پوءِ تهڪ ڏيندي هئي. پر مون ڏٺو هو ته هوءَ تمام ٿورو ڪاٽيندي هئي ۽ سٺي سٺي شيءِ منهنجي لاءِ رکندي هئي.

هڪڙي ڏينهن مون کي سخت بخار هيو سو مون پيٽ کي چيو ”مٿي کي ٿورا زور ته ڏينم.“ هن هڏيءَ مان چيو: ”په ڪلاڪ سانده ماساتمن ويهي زور ڏنا اٿيئي. اڃا پيو زور زور ڪرين.“ مون کي خبر نه هئي ته غشيءَ جي حالت ۾ هن مونکي زور ڏنا هئا. اهڙيءَ طرح ڪيئي دفعا مون محسوس ڪيو هو ته هن جي مون سان همدردي هئي.

مون بي. اي جو امتحان پاس ڪيو ۽ هن وٽ ويس. هن چيو ”منائي ڪاراءِ!“ ۽ تهڪ ڏئي چوڻ لڳي، ”هل سڃا تون ڇا ڪارائيندين!“ منمنجو مڱو ٿي ويو ۽ هوءَ آئي ۽ چيائين ”منائي ڪاراءِ!“ ۽ پوءِ ”هل سڃا تون ڇا ڪارائيندين!“ چئي تهڪ ڏئي ڪلڻ لڳي. منهنجي شادي ٿي وئي ۽ هوءَ آئي ۽ چيائين، ”منائي ڪاراءِ!“ ۽ پوءِ ساڳيءَ طرح ”هل سڃا تون ڇا ڪارائيندين،“ چئي تهڪ ڏئي ڪلڻ لڳي. مون کي ڪڪو ڄاڻو ۽ هوءَ آئي ۽ وري ساڳيا لفظ چيائين، ”منائي ڪاراءِ!“ هل سڃا تون ڇا ڪارائيندين.“ چئي تهڪ ڏنائين. هن ۾ اڃا به اها معصوم شرارت هئي، اڃا به زنده دلي هئي، اڃا به ڪلي ڪلي ڳوڙها وهي ايندا هيس.

پر.....

ڪاله هوءَ منهنجي ڪڪي کي ڪيڏائي رهي هئي. هن جي منهنجي ڪڪي سان ڏاڍي دل هئي. ڪڪو بانڙا پائي ٿورو گهمڻ سڪي ويو هو سو ڪاله جئن هوءَ ڪڪي کي ڪڏائي رهي هئي. مان آفيس مان موٽيس. ڪڪي مون کي ڏسي ڪيو ”با آ با“ مون پانهون ڊگهيرون ته ڪٿان، پر ڪڪو ڪنڌ ڏوٽي هن جي ڇاتيءَ سان چمهي پيو ۽ چيائين، ”ا م- مان. مون چرچي ۾ چيو، ”اڙي هيءُ اٿي پئي!“ پر ڪڪي ڄڻ منهنجي ڳالهه نه مڃي ۽ هن جي ڇاتيءَ مان منهن ڪڍي، ڏانهس ڏسي، چيائين، ”امان“. اڃانڪه مون ڏٺو ته هن جو منهن ور ور ٿي ويو ۽ ڳوڙها سندس اکين مان لهي ڳلن تي اچي ويا. مون تعجب ۾ پڇيو ”ڇو آهي ته خير؟“ هن ڪڪي کي چميو ۽ سندس چولي ۾ منهن لڪائي سڌا ڀرڻ لڳي. مان حيرت ۾ هوس. اڄ شايد پهريون ڀيرو هو جو تهڪ ۽ لڙڪ دوستي چئي جدا ٿيا هئا، زندگي گل جو سهارو نه وٺي سگهي هئي ۽ ڳوڙها قابو پائي ويا هئا. خوشيءَ غم کي چمپيون ڏئي الوداع ڪئي هئي. ■

جمال ابڙو

پشو پاشا

رياست جي عدالت عاليه جون شوخ ۽ ڪرڙيون ڀتيون، شهر کان پري ٽڪريءَ جي ڀر سان اڏول ٿيون بيٺيون هيون. عمارت جون ڊگهيون پٿريليون ڀتيون، ويڪرا چپٽا منارا ۽ وڏا شاهي در ٺهرائيندڙ جي ارادن ۽ منصوبن جو پورو پورو نقشو چٽي رهيا هئا. ٽڪريءَ جي اوچائي، عمارت جي بيرخي ۽ وچ واري پوٺي جي رکائي ڄڻ ته پاڻ ۾ پٽ ٿي، ٻاڻي وائي هن انصاف جي گهر کي عام بستيءَ کان چٽي ڌار ڪري رهيون هيون. ويتر ڪارو لوهي ڪڙن وارو غير ملڪي جهنگلو ڄڻ ته مڪون الاري دڙڪا ڏيئي رهيو هو.

هن عدالت عاليه ۾ ملڪ جي قانون جي پڇ گهڙ ڪري چٽي، چٽي، فتوائون ثابت ڪيون وينديون هيون. هت قانون جي تشريح ٿيندي هئي. قانون کي وٽ وڪڙ ۽ ور ڏنا ويندا هئا. اهي چٻيل، چٻيل ۽ مروتيل قانون معصوم شهرين جي مٿان پنجهوڙ وانگر اڇايا ويندا هئا. لوهي جهنگلي ۾ جڪڙيل ۽ پٿر جي ديوارين ۾ بند ٿيل دماغن جا گول مول جملا ڳوڙڻ، ماڻھن ۽ چراگاهن جي کليل هوائن ۾ ڏنڊي جي زور سان هلايا ويندا هئا. عدالت عاليه جي چوٽين مان اهي قانونن جا زنجير نڪري، وڃي ملڪ جي سرحدن ۾ ڪپندا هئا ۽ سڄو ملڪ زنجيرن جي ڪڙن ۾ جڪڙجي لوه ٿي ويندو هو.

اڄوڪي ڏينهن عدالت عاليه جي ٻاهران حشام ماڻھن جا اڇي گڏ ٿيا هئا. ڊگھين ڏاڙهيون ۽ ڊگھن وارن وارا ٽاڪرو جوان، ڄڻ ته الائي ڪٿان اڇي ڪڙڪيا هئا. گرم هوا ۽ لڪ جي ڪري سڀني جون ٻٽون ٻڏل هيون. سندن اکيون ڳاڙهيون ۽ سندن زبانون خاموش هيون. سندن اندر ۾ اڏما هئا. ڪوسي جهولي ور ور ڪري عدالت عاليه جي ڀتين سان ٽڪر پئي کاڌا.

ان ڏينهن ”جابلو شينمن“ تي ڪيس هڻو هو. سچ پچ به شينمن

جهڙو مڙس هو. ڊگهو ۽ قدآور لڳ مروڻ رک جهڙو چيڙهالو. سندس ڏاڙهي، مٿي ۽ مڇن جا وار ڪڪا هئا. سندس سڄي بدن تي پوري بچ هئي. ماڻهن سندس نالو ”پشو“ رکيو هو پر جابلو ماڻهو کيس ”پشو پاشا“ ڪري سڏيندا هئا. سندس ڇاتي ويڪري، ٻانهون مضبوط ۽ ڳچي پيريل هئي، تنگيون جهڙا پيل پاوا، سندس ڪاربن اکين مان شوخي، ضد، ارڏائي، صاف گوئي ۽ لاپرواهي ظاهر ظهور چلڪي رهيون هيون.

عدالت ۾ غير معمولي چرپر هئي. سپاهين جي اچ وڃ، هٿيارن جي چٽ چٽ، قانون دانن جا ڪارا جبا ۽ اڇا ڪالر. پوتن وانگر اچ وڃ لڳي پيئي هئي. پوليس عملدار شاهنن کي وري وري سمجهائي ۽ سيڪاري رهيا هئا. عدالت جي پٽين جي اوٽ ۾ سڀني جي سامهون ڪليو ڪلايو. ڌڙڪن ۽ ٻاون جي ڌم ۽ اڪرن جي پڇ ٻاهه ٿي رهي هئي. ڏٺو وائڻر ثابتيون ناهيون ۽ بنايون ٿي ويئون. قانون جا رکڀال قانون کي مروڙي ۽ گهٽي رهيا هئا. ائين ٿي ڏٺو ته عدالتي مشينريءَ جي هڙني پرنن انصاف کي ڪمڻ لاءِ ٻڏي ڪئي هئي.

جج صاحب واري ٿلهي تي. وڏي گنبذ هيٺان، هڪ وڏي اڌ گول ميز رکيل هئي. ان جي پٺيان هڪ ڊگهي، ٽيڪ واري ڪرسي، جنهن جي مٿان فضيلت ماب جو فوتو تنگيل هو. ميز تي وڏن وڏن ٽلن ڪتابن جون ڊگهيون ۽ ڀر وارن ڪپڻن ۾ اڪيچار ڪتابن جون قطارون هيون. اوچتو چویدار ”خبردار“ پڪاريو. ۽ هڪ ننڍڙو سنهڙو جج هڪ ننڍڙي بند دروازي مان نڪري، وڃي ڪرسي ۾ پيو. جڏهن ته ڪرسي ۽ ميز رڳو سندس بدن کي ڳڙڪائي ويون هيون، ۽ ڪتابن کي ڳڙڻ کان جھليو هئس. هن اکيون مچڪائي، هيڏي هوڏي نماريو ڪجهه ڪاغذ اٿلايا، ۽ ”پشو“ کي مخاطب ٿيو ”ڇا، تو سان ناحق آهي؟ ڇا توکي ڦاسايو ويو آهي؟“ پشوءَ کي جڏهن ته باهه وٺي ويئي، ٽپو ڏئي اٿيو. ڇي، ”ناحق آهي توسان. ڦاٿل آهين تون!“ جج صاحب کان ڌڙي نڪري ويئي، جڏهن ته سندس راز فاش ٿي پيو هو. وائڻو ٿي خوابدار ڏانهن ڏٺائين. ڪتابن ڏانهن ڏٺائين. فضيلت ماب جي فوتي ڏانهن ڏٺائين، عدالت جي ڊگهي ديوارين ڏانهن ڏٺائين. ۽ ان ننڍڙي دروازي ڏانهن ڏٺائين جتان پاڻ ڪڍي وانگر نڪتو هو.

پشوءَ جي اها ننڍي کان ئي عادت هئي، جيڪي چئبو هوس، سو وري ڦهڪائي ڏيندو هو ۽ وري ان جي ابتڙ ڪري ڏيکاريندو. ننڍي هوندي

ڪيس چوندا هئا، ”تون شڪر گنج واري چوٽيءَ تي اصل ڪو نه چڙهي سگهندين.“ بس سڀني جي ڏٺي، چلانگ ڏيندو، ريڙهيون پائيندو، لتڪندو، وڃي چوٽيءَ تي پهچندو. هو. وري سمڪندو لهندو، لهڻ سان لوھ ڪيو ان ماڻهوءَ تي ڪاهيو ايندو. پائيندو ته ڪيس ڊسي، ڪيرائي، گهٽا ڏيئي، چوي ته ”ڏٺا! تون ڪو نه چڙهي سگهندين.“

سندس اٿڻ ويهڻ، ڪاٺ پهرڻ، ڳالهائڻ ٻولھائڻ سڀ ڪمرو هو. جيڪي آيس، منمن تي وهائي ڏيندو، مڙڻ وارو مڙس ئي نه هو. هڪ دفعي، هتو تنو رئيس گل خان جي اوطاق وٽان لنگهيو. اڃ کان ساهه ٿي ويس. نه ڪيائين هم نه تم، سڌو وڃي رئيس جو گلاس کنيائين. سڀني گهڻو ئي ”متان متان“ ڪيس، پر هيءُ يار به ٿي گلاس چاڙهي ويو. اتي ئي گلاس اونڌو ڪري چيائين ته ”ادا، ڇو ڪو چمڙي جو گلاس هو ڇا؟“

پشو قدرت جي هڪ اڻ گهڙيل تخليق هو. ننڍي هوندي کان ئي چيڱرو، الز ۽ ارڏو هوندو هو. هو پهاڙن ۾ ڄائو ۽ پهاڙن ۾ پليو بس پهاڙ هئا، پٿر هئا، ۽ پشو هو. اڃا اڃا جيئرا جاڳندا پهڻ. رڍون ۽ پشو به ڄڻ ته چرندڙ پرندڙ پهڻ هو. پهڻ جي پيٽ مان نڪتل تازا پڇڙا! پهڻ جي اوت ۾ ۽ پهڻ جي مٿان وتندا هئا ڊوڙندا ۽ ٽپندا، ائين ٿي معلوم ٿيو ته پهڻ، پشو ۽ رڍون هڪ ئي شيءِ هئا، هڪ ئي هوا هئي، هڪ ئي زمين ۽ هڪ ئي پاڻي، جنهن هزارين ورهين کان هن ماڻهيءَ ۾ ماڻهو مال ۽ اُن پئي پيدا ڪيا.

پشو ائين وڌيو جيئن ڪو خشڪ جابلو ٻوٽو پٿر مان ڦاٽي نڪتو هجي. ڳاڙهو پٿريلو رنگ، پورا جهنڊولا وار. گليليءَ سان وٽندو هو پٿر چٽيندو ۽ پٿير ماريڻدو، هڪ جيڏن سان وڙهندو، ليٽندو، ليٽڙندو پڇندو ۽ ڊوڙندو، ڏسندي ڏسندي، جوان ٿي ويو ته به جهڙو ٻارا!

پشوءَ جي ذري ذري مان زندگيءَ جا آثار پيا ٽپڪندا هئا، اصل ماڻ ڪري نه وهندو. ڪنهن کي چڪ، ڪنهن کي جهنڊڙي، ڪنهن کي رهڙ، ڪنهن کي چمڙ. اڇلون ڏيندو ۽ چلڪندو. سندس اکيون پيون چمڪنديون هيون. پورهئي مان مڙو پيو ايندو هوس.

رحمدل به هڪڙو ئي هو. پاڻ ڏي مهڙ هونديس. ته جهٽ پشيمان ٿيندو. هڪ ڏينهن ماءُ کي گمٽ وڌ ڳالهائين. پوءِ ته ڳوٺ ڇڏي پڇي ويو. سڄو ڏينهن گهر نه آيو. وتيو لکن ۽ تڪرن ۾ هلندو. لڙيءَ اڌ رات

جو گهر آيو. ماڻس اوسيڙي ۾ چلمه تي ويٺي هئي. چلم ٿري ويٺي هئي. پشوءَ ماڻ ماڻ ۾ چلم تيار ڪري، نٿ آڻي ماءُ کي ڏنو ۽ پير ۾ ويهي رهيس. ماڻس سندس وارن ۾ آگريون ڦيرڻ لڳي ۽ پشو سندس پاسي ۾ سمهي پيو.

پشوءَ پيار به ڪيو. رئيس جي نياڻيءَ گلناز سان. اڪيون چار ٿي ويس. سندس لڱن ۾ سيرات پئجي ويا. گلن ۾ ڪوساڻ ۽ وار وار ۾ لمس. بت بنجي ويو. زندگيءَ جو وهڪرو جو سندس لڱن ۾ پيو سرڪندو هو. يڪايڪ بند ٿي ويو. هن جي طبيعت جو وڻ پڪڙ وارو طوفان ويڙهجي سيڙهجي، ننڍڙو ٿي، وڃي ڪنهن ڪنڊ ۾ لڪو. ڏينهن جا ڏينهن، اڪيلو ئي اڪيلو بستيءَ کان ٻاهر سڪل وڻن هيٺان خشڪ گاهه لٽائيندو وتيو. سياري جون ٿڌيون مٺاڻن ۽ اجڙيل ڪيت ڪيس ٽمندڙ ۽ هم خيال معلوم ٿيا.

هڪ ئي ڏڪ سان جبلن جي چوٽين کان ٿيندو، تارن جي دنيا ۾ اڏامڻ لڳو. جڻ ته ڪو ازال جو آواز ڪيس اڃا به اڳيرو سڏي رهيو هو. ماڻهي ۽ نيري ۽ ڪيت ۽ خود پشو سڀ هيٺ پٿرن ۾ ئي اٽڪيا رهيا. پر سندس پيو ڪجهه هوائن ۽ آسمانن ۾، ستارن کان ٿيندو، مٿي ئي مٿي، اڏامندڙ رابيل وانگر، حسن جي طرف. بنا اٽڪ لس ئي لس، ترندو ويو. پشوءَ جي هن اڏند ڪتوليءَ کي سندس سنگيتن چڪي هيٺ آڻي، حقيقت جي ڪنڊن سان زمين جي تم تي جڪڙي ڇڏيو. ڪيس به تي ٿڌن وهائي ڪڍيائون. چي، ”گندي اوڍي وڃي گهر ويهه.“ پشوءَ جا نسا ئي ٿئي ويا. گهر لهي ويس. ڪاوڙ مان وڏيون وڏيون پراڻگهون پريندو، اچي رئيس جي حويليءَ وٽ نڪتو. وجهه وٺي گلناز جون پياسي اڪيون، ڊگها ڊگها ساه ۽ ڍرو ڍرو بدن، پشوءَ جي هر سوال جو وڻندڙ جواب هئا. پشوءَ جي آسماني پيار واري اڏامندڙ رابيل پويان پير ڪيا. سندس سڳند هوا ٿيندي وئي. سندس نرم ۽ نازڪ پڪڙا ڪومائجي ڇٽندا ويا. باقي سڪل ڏانڊي اچي پٿرن ۾ پيئي. جنهن کي وقت جي ڳري ۽ ڪمري چڪيءَ پينهن ماري دنيا جي ڏرن ۾ ڳوهي ۽ ڳاري ڇڏيو. پشوءَ جي پٿريلي طبيعت وري اوج تي اچي ويئي. گلناز وٽان موٽي. ڪنهن جون ٻانهون مروٽيائين، ڪنهن کي جملي ڏونڌاڙيائين ۽ ڪنهن کي ڪلمي تي ڪٽي ڦيريون پارايائين. پنهنجي سنگت سان وڏا وڏا ٽمڪ ڏيئي ڪليو سندس هڪ هڪ ٽمڪ

سان چڻ ته غم جو هڪ جميل ٽڪرو اندر مان نڪري، ڦهڪو ڪري، وڃي ٿي پٽ تي پيو.

رئيس جي، شروع کان وٺي، پشوءَ سان نه پيئي هئي. پشو هر وقت پيو پنهنجن سنمڙين پورين مڇن کي وٺيندو هو. رئيس کي ڏاڍا جڪ ايندا هئا، ڇي، ”پاڙي، بيڪار تون ڪهڙي لات جوپت آهين، جو وتين ٿو مڇون وٺيندو!“ پشو پڙڪو ڏيئي اٿيو. ڇي، ”پاڙي آهين تون! بيڪار آهين تون!“ پوءِ ته هنگامو مڇي ويو. پشوءَ تي چڙهي ويا. پشو به ٻن چئن کي ستيندو ڪٽيندو نڪري ويو.

رئيس هاڻي ڦوڪون ڏيڻ ۽ ڏنگ هڻڻ لڳو. ڪنهن کي ٻڌائڻ، ڪنهن کي ماري ۽ ڪنهن کي لڏائڻ، آزار مڇي ويو. صدين جي بيٺل سماجڪ پاڻيءَ ۾ رئيس جي ٿاڻوڻ ڏپ مڇائي ڏني. پشوءَ پنهنجي ساٿين کي انهيءَ يونڊ کان ڪڍي ٻاهر ڪيو. ڇي، ”هڏ هڻون اسين. پٺيءَ اگهاڙا رهون اسين، پوءِ به اسين ڪميٽا ۽ رئيس چڱو مڙس؟ چڱا مڙس اسين آهيون، رئيس چڱو مڙس. ناهي.“ پشو نه ڊڄڻو هي نه سست. رئيس جيستائين سنيري ئي سنيري، تيستائين پشوءَ ڪيترائي اڙنگ جوان پنهنجي پاسي ڪري ورتا. نئون خون ۽ نوان امنگا! ڇي، ”ڪيت اسان جا آهن، ڪاريز اسان جا آهن. اسين سڀ ڪجهه آهيون. اسان جي آڏو ڪو نه اچي.“

رئيس باهه ٿي ويو. پوڙها پوڙها وائڙا ٿي ويا. هٿ ٺوڪي پئنجات گڏ ٿي. ملان فتوا ڏني. ڇي، ”اوهين ڪافر آهيو. توهان جي جنازي نماز جائز ناهي. توهان کي غسل ڏيڻ روا ناهي.“ نوجوان سڀ اٿي کڙا ٿيا. ڇي، ”ڪافر تون آهين. غسل توکي نه ايندو.“ وڏيرڪي پئنجائت پنن جي ماڙيءَ وانگر ڊهي، وڃي پٽ پيئي.

رئيس باهه ٻاري ڏني. اناج ڪڇي ويا. گهر سڙي ويا. ڪيت اجاڙ ٿي ويا. ماڻهن ۽ ٿيندڙ ماڻهن ٿڌيءَ ڇانو مان ڪڍي، لڪ ۽ لوهه جي حوالي ڪيون ويون. بس ائين ئي ”نظام حيات“ کي اڪوڙيندڙ پنهنجي اڪوڙڻ جو سامان پيدا ڪيو. انڌا ڏنڌ، تڪڙو تڪڙو. وڏي بي چينيءَ سان. پوڙهن پشوءَ کي ٺاهه لاءِ سمجهايو. پشو خفي ٿي، ٻئي هٿ ڪڍي کوليا. ڇي، ”اڃا به ٿا چئو ته رئيس چڱو مڙس آهي؟ ڪنهن سان ٺاهه ڪجي! ڇا تي ٺاهه ڪجي!“

پيشوءَ حڪومت جو سهارو وٺڻ چاهيو. سوچيائين ته ڪا انڌير ننگري ته ڪانهي! نيٺ به ته ملڪ ۾ قانون آهي. کيس اميد جو ڪرڻو نظر آيو. هن شهر ويڃڻ جي پڪ ڪئي.

پيشو پهريائين سڌو لالي محمد دين وٽ ويو. هو حاجي هو ۽ حافظ هو. ڳوٺ وارن کان پيشگيءَ تي اناج ۽ مڪڻ وٺندو هو. پيشو ڪانئس قرض گهريو. پر لالو صفا چڙي ويو. چي ”اوهين لاهي پائي بي حياءَ ٿي بيٺا آهيو. نه ننڊ وڌائيءَ جو ادب. نه چڱي مڙس جو لحاظ. رڳو ڏنڊي جي زور تي ليڪو لنگهي ويا آهيو. ڪير اوهان چورن ڌاڙيلن کي پئسو ڏيندو!“ پيشوءَ جا تاڪ لڳي ويا. اندر ئي سڙي ويس. ڏنڊ ڪرتي، لوڙهه کڻي آبي ڪيائين. چيائين ته ”چور! ڌاڙيل! بي حياءَ، تون، جڏهن هتي آيو هئين تڏهن تو وٽ ڇا هو؟“ لالو ڏڪڻ لڳو. جمت ڏهين ڏهين جا ٻه نوت ڪڍي پيشوءَ جي هٿ ۾ ڏنائين. پيشوءَ نوٽن کي مروڙي سروڙي کڻي لالي جي منهن ۾ هنيو ۽ پويان پير ڪيائين. سوچيائين ته هن ڪم ۾ پئسا پنهنجن کان ئي وٺبا، نه ٻين کان. هڪدم ٻه چار رڍون ڪاهي شهر روانو ٿيو.

پيشو اتي پمتو جتي گند جا ڍير، ڪارخانا ۽ دونهان، شور ۽ غل لڳو پيو هو. گهٽيون ۽ رستا ايترا، جو پتوئي نه پوي ته ڪٿان آيا ۽ ڪاڏي ويا. نه وري ڪو پورو ڏس ئي ڏئي. هر ڪو پنهنجي شخصيت ۾ ئي وڇڙيو پيو هو. سڀڪو وٺ پڪڙ ۽ پيچ پيچان ۾ پورو. ائين ٿي ڏٺو ته ڪنهن وڏي مڪار ۽ چالاڪ ڪيڏاريءَ، ڪنهن خاص ۽ ناپاڪ مطلب ڪارڻ، هن سڄي شهر کي، انجڻ وانگر ٿي هلايو جنهن انجڻ جا پرزا ۽ ڪلون، هي موڳا ۽ بي جان ماڻهو هئا. انجڻ جي رت ۽ ڪٽ ڪٽ ۾ ڦري، جڏهن هي انساني نت ۽ بولت طاقت ڇڏي، گرگهلا ٿي ٿي ويا، ته مشين جي تيز رفتار مان تتي، زور سان وڃي ٿي پٽ تي ٽڪو ڪيائون. جتي ڇٻا ٿي ڪٽجي ڪٽا ٿي ٿي ويا... پيشو اچي هڪ نام ڪٺي ليڊر وٽ نڪتو. کاڌيءَ جا ڪپڙا، کاڌيءَ جي صدي، ڪاري عينڪ ۽ لڪڻ هٿ ۾، فرينج، ڪٽ ڏاڙهي، جڻ ته سريٽفڪيٽ تي مهر، مٿان ڪڇ ۾ ٿيلمو، جڻ منڊيءَ تي تڪ. ڪمرو سڻو سينگاريل ۽ در تي ٿانگو هڪيو حاضر. پيشوءَ پانپو ڪنهن غلط هنڌ اچي نڪتو آهيان. اڃا اڳڀرو وڌيو ته ليڊر صاحب واکو ڪري کيس ٻاهر ترسڻ لاءِ چيو. نيٺ کيس اندر

گمرايائين. حال احوال وٺي، کيس لمبو ليڪچر ڏنائين. ”ميمبر ٿيو. شاخ قائم ڪيو. چنڊو گڏ ڪيو. ننڍن کاتيدارن سان ٺهڻي هلو. ڏسو نه، اوهين سڃا آهيو اڻ ڄاڻ آهيو بکيا آهيو بي وس آهيو...“ ۽ الائي ڇا ڇا چئي ويو. پشو ڪجهه به سمجهي نه سگهيو. نيٺ ليڊر صاحب کيس دلداري ڏيئي، ٻاهر ترسايو. چي، ”درخواست لکائي وٺ. مڙئي ڇڱي ٿيندي.“ پشو اڃا ٻاهر ئي ويٺو هو ته رئيس گل خان اچي ٺڪاءُ ڪيو. بنا هٽڪ سڌو اندر هليو ويو. ليڊر صاحب کيس کلي ڪيڪر ڪئي. يارائو تهڪ ڏنائون. رئيس سٿو روپيه چنڊو ڏنو جو ليڊر صاحب جي صدريءَ ۾ غائب ٿي ويو. پشو ست ڏيئي اٿيو ڏند ٽي پڪوڙجي ويس. چيائين، ”ڀاڙي! سڄو! بکيو! بي ايمان!“

پشو هڪ وڪيل وٺ ويو. وڪيل صاحب ننڍو نيتو جوائنٽو هو. پئي مشڪيو. چي، ”يار اسين ته پيٽ جا پوڄاري آهيون. اميرن مان ٽڪا ڪو نه وٺينداسون. اڻ پڙهيل ۽ اڻ پڙهيل ئي اسان جو شڪار آهن. هي گل ۽ غاليجا سڀ ٺڳيءَ جو ٺاهه اٿئي. ملڪ جي قاعدي موجب تنهنجي ڪا به مدد ڪا نه ٿي سگهندي. بي ڏين ته ڪوڙو ڪيس ٺاهي ڏيان. پوءِ ڪٿي تنهنجي قسمت. اوهان جي مصيبت، اسان جي ڪمائي. بي مدد مون وٺ ڪا نه اٿئي. نڪو مان واندو آهيان.“

ڪيڏي نه مڪاري هئي هن جي صاف گوڙيءَ ۾! خود فريبيءَ جي انتها! جمل جو چيم! پشو چپ چاپ اٿي کڙو ٿيو.

بي دليو ڀرڪندو، رڙهندو اچي هڪ پئي وڪيل وٺ نڪتو. وڪيل صاحب اڏيڙ عمر جو هو هڪ سندس ڪپٽن ۾ قانون جي ڪتابن کان وڌيڪ مارڪس ۽ لينن جا ڪتاب هئا. فلسفي ۽ ادب جي ڪتابن جا ڏير. هن جا ڀرون البت مٿي ڇڪيل هئا. سندس نرڙ ۾ هر هر گمنج پئي پيا. سندس مٿو اڌ تائين گنجو هو. هو سنهو سڪڙو هو. ڳالهائين، ته نظرون هيٺ ٿي ڪيائين، هر هر هٿ پئي مٿيائين. اندر جي اڻ تڻ ماس ٿي ڪوري ويئي هيس. سندس ٽڪل ۽ گمنجيل آڪيون نااميديءَ، بيوسيءَ ۽ مونجهاري جا ڏها هئا. پشوءَ جي ڳالهه ٻڌي. ڄڻ ته خفي ٿي ويو. ڊگهيون سنهيون ٻانهون ڪري ميز تي رکيائين. پنهني هٿن کي موڙي، واچن کي هيٺ ڀرو ڍرڪائي، ڪٿي سوال ڪيائين: ”پوءِ ڇا ڪجي؟“ گهڙي کن وات کليل ٿي ڇڏي ڏنائين. پوءِ گهڻو ئي ڪجهه چئي ويو. چي، ”اوهان اڻ

پڙهيل آهيو. اڻ ڄاڻو آهيو: ڪجهه نٿا ڪيو. پڙهڻ کان سواءِ ڇا ٿيندو؟
 اوهين نا سمجهه آهيو. اوهان تي ظلم ٿيندو رهندو، امير جو غريب ٿي،
 ڏاڍي جو هيڻي ٿي، هي قاعدو آهي، اوهين مظلوم آهين، چريا هيڻا
 آهيو...“ پشو ٽپ ڏيئي اٿي ڪڙو ٿيو. سندس اکين ۾ شرارت ڀرجي آئي.
 ٻئي تريون ميز تي کوڙي، ڪرسيءَ ۾ جمڪي ويو. ديو وانگر وڪيل
 صاحب جي مٿان ٿي بيٺو. وڪيل صاحب هيسجي اکيون مچڪائي پشوءَ
 ڏانهن ڏٺو. پشوءَ ساڻس اکيون ملائي چيو ”چريو آهين تون! هيڻو آهين
 تون! ظلم آهي تو سان!“ وڪيل صاحب جي ٺوڙهه ۾ ڄڻ ته ڪنهن
 مترڪا هڻي ڪڍيا. هڪ ... به ... ٿي. هو ڪرسيءَ ۾ ڀرڪندو ويو.
 ڪنڌ لوڙي لوڙي ڪتابن کي ڏنائين. ڏانڊيءَ جهڙين رڱن سڇيل ٻانهن
 ڏانهن ڏنائين. ڄڻ ته خاطري ٿي ڪيائين. پوءِ اڃا به ڪرسيءَ ۾ جمڪي
 ويو.

پشوءَ کي ڏاڍي بچان آئي. هيانو تي تور ٿي پيس، ڄڻ ته الٽي پئي
 آيس. گهڙي ڪن لاءِ دل شڪستو ٿي پيو. خيال ڪيائين ته هيءُ ليڊر
 وڪيل ۽ آفيسر سڀ رئيس سان ملت آهن. ڊانھن ڪنھن کي ڏٺي؟
 سوچيائين ته، ”ٻين تي پاڙي اسين ته پاڻ تي ظلم پيا ڪيون. ظالم اسين
 پاڻ آهيون...“ پشو اهو سوچي ڏاڍو خوش ٿيو. ڄڻ ته ڪو سچو هيرو لڌو
 هئائين. سندس دماغ ٽڪڙو ٽڪڙو ڪم ڪرڻ لڳو. ”هي رئيس ۽ ليڊر ته
 رحم جوڳا آهن، پنهنجي ڪڏ پاڻ پيا کوٽين.“ پشو سوچيندي، شعر جي
 ٻاهرين حصي ۾ اچي نڪتو جتي رڳو ڪارخانا هئا. هن شور ٻڌو، ڏنائين
 ته هزارين غريب اٿي ڪڙا ٿيا هئا، سندس هٿن ۾ جهنڊا هئا، مترڪا هئا ۽
 پانا. هو نعرا هڻي رهيا هئا. سندن اڳواڻ هڪ ٽڳڙي پوش هو هو بلند آواز
 سان چئي رهيو هو: ”هنن ڪلن جو سامهه اسين آهيون، هنن ڪارخانن جو
 روح اسين آهيون، اسان جو پگهر موتي ٿو ٺاهي. اسان جو پورهيو املج
 جنس آهي. موڙي آهي، سرمايو آهي، اسان جي گڏيل طاقت اڻ ڪٽ آهي،
 جا ڪن ڪچري ۽ اڻ پوريءَ ورهاست کي لوڙهي ۽ ٻوڙي ڇڏيندي...“
 پشوءَ جي ڇاتي ٽوڪجي ويئي، سندس نسون ٽنڊجي ويون،
 سندس اکيون چمڪڻ لڳيون. ڄڻ ته ڪو نئون ٿڌو نوراني ڪرڻو سندس
 بدن ۾ پيهندو جذب ٿيندو ويو. پشواتي ڏينهن جا ڏينهن رهي پيو، نئين
 اميدن ۽ نون امنگن سان تمار تي، هو ڳوٺ ڏانهن واپس وريو.

پويون سج پٿرن، ڪيئن ۽ ڳوٺن کي ڳاڙهو ڪري رهيو هو. پشو هڪ چپ تي چڙهي بيٺو. ڳوٺاڻن جا ڊنب سنس جوگرد بيٺا هئا. پشوءَ جو وار وار ڪڙو هو. چوڌاري ڦري ڏٺائين. سندس هٿ ۾ لٺ هئي. وٺي جو ان کي زور ڏنائين، ته اڌ مان پڇي پيئي. ڇٽ ته اڏوهي کاڌل پراڻو نظام تڙڪو ڏيئي ٿئي پيو. پشوءَ ٻئي مٿيون مٿي ڪنيون. ”ڇا اوهين هيٺا آهيو ڇريا آهيو بکيا آهيو بيڪار آهيو؟ ياد رکو اوهين انسان آهيو. اوهان درياھ موڙي ڇڏيا. اوهان تڪڙ ٽاڪي ڇڏيا. اوهان پٿرن مان ان پيدا ڪيو. اوهان ٺوٺ زمين کي اُڪيڙي، ڪاٺس زوريءَ گل ۽ ٻوٽا ڄڻايا. اوهان جبلن جي پيٽ مان پاڻي ڏوهي ڪڍيو. اوهان جنهن تي وار ڪيو تنهن ڪنڌ نوايو. فرشتن اوهان کي سجدو ڪيو. قدرت اوهان جي ٻانهي آهي. اوهان پورهيت آهيو پيدا ڪندڙ آهيو پورهيو بادشاهه آهي. اٿو ته اسين واڳون وٺون. اٿو ته ونڊ ورڇ ڪريون. اچو ته سڀني کي خوشحال ڪريون. اچو ته ٺار ۽ تڌڪار ڪريون. اچو ته ان ۽ ميوئي جا اٺبار لڳايون. اچو ته ماڻهن ۽ سندن بچن کي بي اُونو ڪريون. اچو ته انسانيت جي واڌاري جي دڳ کي صاف ڪيون. ڪنڊا ۽ ڪرڙ پتي اڇلايون. اسان جي آڏو ڪو نه ايندو ڪڪ پڻ ٿي ويندو، لڙهي ويندو. اسين ڪڏهن نه هٽنداسون. اسين ڪڏهن نه مرنڊاسون. چو ته اسين ماڻهو آهيون.“

ڳوٺاڻن ۾ ساهه پئجي ويو سندن رت ۾ ولولو هو. پشوءَ جو هڪ هڪ جملو سندن بدن ۾ نئين نئين خون جي پڇڪاري هڻي رهيو هو. ڪيترائي اڙنگ جوان اچي پشوءَ جا ٻانهن ٻيلي ٿيا. پشوءَ جي آڏو راهون کلي پيون. هيءَ نئين چٽنگ واڇوڙي وانگر وچڙندي ويئي. جابلو جوانن جا جتا پشوءَ سان ملندا ويا. غارن ۽ چُرڻ ۾ هٿيارن جي جمنڪار لڳي ويئي.

هڪ اونڊاهيءَ رات جو ڊگهي ۽ ور وڪڙ غار ۾ ساڻين صلاحون ڪيون. منجهانئ هڪ الهڙ جوان هو جنهن کي مس مڇن جي ساول ۽ ڏاڙهيءَ جي ريم لٽي هئي. سندس هٿ ۾ گراٺ ڦر واري چمڪندڙ ڪهاڙي هئي. ڪنڌ هيٺ ڪيو هڪ ڀٽيءَ ڪاٺيءَ جون چيٽيون پئي لڌائين. تيڙيءَ اک سان نماري چيائين. دير ڇا جي آهي؟ رئيس جي سسي...! ”اٿين ڇئي ڪاٺي ڪڍي به اڌ ڪيائين. چي، ”گهر ۽ گدام رڳو هڪ تيليءَ جو ڪاڇ آهن.“ سڀني وٺي واه واه ڪئي. پشوءَ جي نرالي

طبيعت کي اها ڳالهه اصل نه وڻي. ڇهڙ ڏيئي سڀني کي چپ ڪرايائين. ڪڙڪو ڪري چيائين، ”ڇا اسين به رئيس آهيون، جو کيت ساڙين ۽ ماڻهو ماريون؟ اسين نه خوني آهيون، نه ڏاڙيل آهيون. ڇو پنهنجي پير تي پاڻ ڪهاڙو هڻون؟“

پشو آرام سان ماڻهو گڏ ڪندو رهيو ۽ طاقت وٺندو رهيو. کين سمجهائيندو ۽ سيکاريندو رهيو. جدا جدا ماڻھن جا جوان پشوءَ وٽ ايندا رهيا ۽ نوان امنگ ۽ نوان خيال کڻي پڪڙندا رهيا.

گلناز ڀانيو ته پشو بس سندس ئي پوڄا ڪندو، پر ويچاري تڙپندي رهي. ڏينهن جو اميد ۽ رات جو انتظار. هن پشوءَ تي حق ٿي پايو. هن ئي ته پشوءَ جي ٺوٺ دل ۾ پيار پيدا ڪيو هو! هن نٿي ڄاتو ته اهو پيار وڏي هڪ چشمو بڻجي چڪو هو. جنهن مان ڪيترن ئي اجڙيل غنجن سرڪيون ٿي پريون. ويچاري نياپا موڪلي موڪلي ٽڪجي پيئي. پشو نه اچڻو هو سو نه آيو. کيس پشوءَ جا اکر ياد پيا. ”نازو، اڄ ته دنيا کي پيار ڪرڻ سيکاريو.“ اهي اکر سندس ڪنن ۾ وڃڻ لڳا. ”نازو، اڄ ته دنيا کي پيار ڪرڻ سيکاريو!“ نازو بيتاب ٿي اٿي. واقعي ضرورت هئي دنيا کي پيار سيکارڻ جي! هو ۽ وڃي پشو ۽ سندس ساٿين سان ملي.

پشو ۽ نازو، عورتون ۽ مرد، اتساه ۽ امنگ سان، ماڻھن ۽ گهرن کي گلزار ڪرڻ لڳا، گڏجي اُٻائڻ لڳا ۽ گڏجي کپائڻ لڳا. وڏيرو ۽ وڏائي واءُ ٿي ويئي. پورهيتن جي پنڇڄاڻت اڳتي وڌڻ لڳي. پنڇڄاڻي دڪان ۽ پنڇڄاڻي اسڪول کلي ويا. ڪپڙي ۽ ڪشتي، مله ۽ ونجهوٽيءَ جا مقابلا ٿيڻ لڳا. سندن چمڪڻ لڳا، پارڙا کلڻ ۽ ڪيڏڻ لڳا. سادن سندن ماڻھن جي هڪ سادي سادي اڏاوت ڪڙي ٿي ويئي. پورهيتن وڏي اتساه سان هيءَ اڏاوت جوڙي هئي، جنهن ۾ تڏيون هيرون ٿي لڳيون ۽ ڪنڊون ۽ ڪير ٿي ورهايا، هنن پنهنجي شخصي نفعن کي ڪٽي، ڌمڪ هڻي، اڏاوت جي پيڙهه کي پڪو ۽ پختو ڪيو هو. ان جو گارو، پگهر ۽ پيار سان ٺاهيو هو. انساني محبت ۽ ٻڌيءَ جي هن سادي ۽ سھڻي ڪوٽ سان رئيس گھڻا ٽڪر هنيا. پر ڳوٺاڻا پنهنجي هن تخليق جي بچاءَ ۾ سر ڏيڻ لاءِ به تيار هئا، سڄي ته تخليق مٿي ته خالق مٿو. نقش ويو ته نقاش جي ڇا ڪندو؟ گهر ڏنو ته سروٽا ڪيئن رهندا، رهي ڇا ڪندا؟

حيوانيت ٽٽڪڻ ۽ چڙيون هڻڻ لڳي. وڏيرن ۽ وياج خورن، نانگن

۽ ساندن وانگر ڳوٺاڻن جي ٻڌل ڪوٽ ۾ ڌڙڙ ۽ ڪوٺا ڪوٺڻ گھريا، پر پشيو ۽ پڇنڇاٽ سندن ڏند ٽوڙي ڇڏيا ۽ چنبا پيڇي وڌا. ڀلا ڪير پنهنجي بمشت مان نڪري پراڻي دوزخ ۾ ويندو! رئيسن هٿ پير هلائي ڇيمه ڪيو ۽ نيٺ وڃي شهرن ۾ پناهه ورتائون. پشوءَ جي طاقت ويئي وڌندي ۽ ڳوٺن جا ڳوٺ ويا سندن پيار پڙئي پيغام جي لپيٽ ۾ ايندا. ماڻهيون سبز ۽ سايون ٿي ويون. اناج ۽ ميوا جام ٿي ويون. پيار ۽ امن جون هيرون ٿي لڳيون. انسانيت تڙندي رهي.

اخبارن وڌيون وڌيون سرخيون ڏنيون. ماڻهن ”جابلو شينهن“ جا ڪارناما وڏي دلچسپيءَ سان پڙهيا. اديب ۽ عوامي ليڊر ڪيس ”هيرو“ سڏڻ لڳا. رئيسن، اسينين ۽ سندن حڪومتي بالڪن ۾ ٿرڻو پئجي ويو. چي، ”پشوا باغي آهي، چور آهي، ڌاڙيل آهي. ڪافر آهي!“ رياست جو جاسوسي کاتو وٺ پڪڙ ۾ لڳي ويو. ائين اچي مڙيا، جئن مڪيون ڏونڊ ٿي. نوس نوس شروع ٿي ويئي. هر خوشبوءِ کي خطرناڪ سڏيو ويو. ڪوڙيون رپورٽون موڪليون ويئون. ويچارا رپيو روز ڪٽندڙ سپاهي ڀلا ڇا ٿي ڪري سگهيا. ڇا ٿي ڏسي سگهيا. ڪاغذ رپورٽن جي ڍڳين مان هڪ وڏو خيالي بڊبڊو ٺاهي، منهن بنائي، فوجي ڪارروائين جو حڪم ڪيو ويو. مڪار ۽ ڪانئر ٺوابن پيار ۽ محبت جي ڪوٽ کي ڪيرائڻ لاءِ پائرن کي پائرن سان ويڙهايو. پنهنجا پنهنجن سان ٽڪريا. وطن جا فوجي پائر هڪ هم وطن ڳوٺاڻي تي پلٽجي پيا. بي ضمير اخبارن وري به وڌيون سرخيون ڏنيون ۽ فوجي ڪارنامن جي ساراه ڪئي.

پشيو بي خبر نه هو. هن ڪيت ۽ گهر ساڙائڻ نٿي گھريا. هو ڪيئن جو ۽ ڦلن جو ماڻرن جو ۽ سندن ٻچن جو رکڀال هو. هن ڳوٺ وڃي مٿي لاهن تي ٻڌايا. ۽ پوءِ پنهنجا ساٿي وٺي اڳيرو وڃي لڪَ جملي بيٺو. رات جو وڳڙو، ڪاري ٻاٽ اوندھ، پهاڙ ۽ پھڙ، پشيو ۽ ڳوٺاڻا، صدين جا ساٿي ۽ پراڻا حال پائي، هڪ ٻئي جو ڏڏ ۽ اجمو ٿي هڪ ئي دشمن جي مقابلي لاءِ بانهن بيٺي ٿي بيٺا. جبلن ۽ ماڻھن جا اڀايل جوان، رائفلون کڻي پھڙ کي ڍال بنائي ڇپي ويهي رهيا.

آڏيءَ رات جو رياستي فوج اچي لانگھاڻو ٿي. جابلو جوانن ڌوڙيو لائي ڏنو. انسانيت ۽ حيوانيت جو ٽڪر ٿيڻو هو سو ٿي ويو. صدين جا خشڪ پٿر رنگجي لال ٿي ويا. فوج ۾ ٻاڪر ڪٽو پئجي ويو. هو ڀڳڙن

وانگر ڀڄڻ لڳا. انسانيت اڏول، بلند ۽ مٿاهين رهي. خريد ڪيل جسم ”جسم“ جي ٿي بچاءَ ۾ مجبور رهيا. لڪي چپي، ڀڄڻ کي آڏ بڻائي، سر جو سانگو رکي جوابي حملو ڪري ڏنائون. ڇتي ويڙه ڇڙي ويئي. فوجي بم پٿرن کي پٿون ڪري رهيا هئا. گولين جا ٻوڇاڙ ۽ دونهين جا ڪڪر هئا. گوناڻي نازو، پاڻيءَ جي ڪلي ۽ بارود جو ٿيلهو ڪنيو پٿرن ۽ ڀڄڻ تي ڊوڙندي ٿي رهي. هڪ هنڌ، هر هر ڦري پشوءَ وٽ ٿي آئي. ۽ وري ڪنهن زخميل جي ڏانھن تي ڀڳي ٿي ويئي. گولين جي مينهن ۾ سندس همت ۽ همدردِي، سادگي ۽ سونھن، پيار ۽ فرض، ڪنوڻ وانگر تجلا ڏيئي رهيا هئا.

گھمسان جي لڙائي هلي رهي هئي. پويون پھر ٿي چڪو هو. پورهيت پورھتين سان وڙهي رهيا هئا. مزورن جو ٺاهيل بارود مزورن کي ساڙي رهيو هو. سندس مشترڪ دشمن، ڪارو ۽ ڪوچھو وڏين ڏانھن وارو، شيطان مثل، دونهين جي ڪڪرن ۾، ڪڳيون هڻي رهيو هو. نٿي ڄاڻائين ته ”ڪارائيندڙ ۽ ڍڪائيندڙ“ هٿ کي، نانگ وانگر ڏنگي رهيو هو.

پشو پنھنجو بارود، خلاص ٿيندو ڏٺو. هن پنھنجا مٺ جيترا ماڻھو مرندا ڏٺا. کيس ڪيت بچائڻا هئا. ماڻھون ۽ آئندي جون اميدون بچائڻيون هيون. انسانيت جو جھنڊو اوچو رکڻو هو. نئون نياپو ڪنڊ ڪٽڇ ۾ پھچائڻو هو. انسانيت جا پيغمبر سلامت رکڻا هئا ۽ جنگ جاري رکڻي هئي. سڀ ڳالھيون ڳڻي، هن هٿ جو حڪم ڏنو. رڳو ٿورڙا ساٿي پري پري ڪري بيمار بڻين، جي رائلون چوڙيندا رهيا. جيئن دوکي ۾ رهي. پيا ساٿي، خاموشيءَ سان زخميلن کي غارن ۽ چرن ڏانھن ڪڍي روانا ٿي ويا. هاڻي اٺ ٽو جانباز وڃي بچيا. پشو اشارن سان هڪ هڪ کي واپس موڪليندو رهيو. تپ وڃي ٿي ڄڻا رهيا. پشو نازو ۽ سندس هڪ ويجهو دوست شيرل، ٿيئي ساٿي لاڳيتو جدا جدا هنڌن تان گوليون چوڙيندا رهيا. رات، دونهون ۽ بارود جي باھ ! ٿڪ، زخم ۽ آڇ ! پشو نازو ۽ شيرل، وڙهندا رهيا ۽ هٿندا رهيا. اوچتو بارود ڦاٽو چمڪات ٿيو ۽ پشو ٻولائي ڪائي ڪريو. نازو ۽ شيرل ڀڄندا ويا. سندن گوليون ڇٽڻ بند ٿي ويئون. فوجي سپاهي زور ۽ شور سان وڌڻ لڳا. پشوءَ جي زخمن مان رت نئيندين ڪري وهڻ لڳو. نازو واٽرن وانگر هيڏي هوڏي ڏسڻ لڳي. آڱرين سان وهندڙ رت کي روڪڻ لڳي. وقت تيزيءَ سان سُسي رهيو هو. پشو تيڪون

ڏيئي اٿي ويٺو. هن آخرين نياپو ڏنو. ڇي، ”جنگ جاري رکجو ڪارخاني وارن سان ضرور ملجو فوجن ۾ پنهنجو، پيغام موڪلجوا“ فوجي سپاهي مٿي چڙهي رهيا هئا. باه جو درياهه وهي رهيو هو. پشوءَ ٽسٽن هٿن سان بندوق کڻي پٿر جي ٿيڪ تي رکي. هو مشڪيو ڇي، ”نازو، تون وڃا“ نازوءَ جي زبان بند ۽ نڙي خشڪ هئي. سندس اکيون ڦاٽل ۽ چپ ٿورا کليل هئا. هوءَ پئي سمڪي. ڪنڌ سان ٽڪڙو ٽڪڙو ”نه، نه“ ڪيائين. هو وري مشڪيو ۽ شيرل کي آگر سان اشارو ڪيائين. شيرل، نازوءَ کي ڪرائيءَ کان جملي، مٿي جبل جي چوٽيءَ ڏانھن ڀڳو پشوءَ جي روح کي جُهمو اچي ويو. پانيائين ته سڌ ڪري نازوءَ کي پنهنجي پاسي ۾ ويهاري، نازو پٿرن تي گھلبي ۽ رهڙبي ويئي. سندس ڪنڌ پٺتي هو ۽ اکيون پشوءَ ۾ هيون. وڃي چوٽيءَ تي پختا. پشوپهڙ جي اوٽ ۾ گولي چوڙي رهيو هو. فوج کيس وڪوڙي ويئي هئي. سپاهي مٿس چڙهي ويا. نازوءَ هنيانءَ ڦاڙي دانھن ڪئي... ”پشوا“... جڻ ته آسمان ڌري پيو جبل ڦاٽي پيا ۽ ماڻرن ڪيهون ڪيون. نازو ست ڏيئي پوئتي ڀڳي. پر شيرل جو مڙداڻو هٿ کيس جبل جي بئي پاس گھلي ويو، ڪنھن اونمي ڪوبه ۾ پشوءَ کان ڌار اوندهه ۽ انڌڪار ۾. پٿرن ۽ پمڻ، گلن ۽ ٻوٽن، ماڻرن ۽ بچن هڪ گنڀير ۽ خاموش ماتم ڪيو. سون پگهرندو رهيو ۽ مٺ اڀامندو رهيو. فوج دمبھو هنيو. ”يا علي!“ زخميل پشوءَ کي ڪنداڻن سان ڪٽيو ويو. گھٽيل ۽ بوساڻيل پشوءَ پنهنجي آخرين چال ڪيڏي. ڇي، ”منهنجا سڀ ساٿي مارجي ويا.“

فوج پنهنجي فتح تي ناز ڪندي، دڦ وڄائيندي، پشوءَ کي گرفتار ڪري موٽڻ لڳي. وڏا وڏا پيانڪ پريت هزارن ۽ ڪروڙن سالن جي باهه ۽ ٻاڦ کي وڌيڪ سانڍي نه سگھيا. ڏند ڪرڻي اکيون ٿوٺاري فوجي دڦ ۽ دمبھي جي هر هڪ آواز جو جواب وڌي سڌ، زور زور سان چار چار پنج پنج دفعا ڏيڻ لڳا. غوغاءُ مچائي ڏنائون. سندن گجگوڙ ماڻرين ۽ غارن ۾ ڳوٺن ۽ بستين ۾ زلزلو پيدا ڪري وڌا.

رياستي فوج زلزلن کان بي خبر. ٿانءِ ٿونڊ ۾ ڀرجي، وڏي ٺاٺ ۽ اڏمير سان اچي شهر پمٽي. اخبارن وري به وڏيون وڏيون سرخيون ڏنيون. فوج ۾ انعام ورهايا ويا. پشوءَ جي جسم کي قابو ڪري، ڄاڻو ٿي ويو ته سندس لڳايل چٽنگ اجهامي ويندي. پر اها ته لٻاڙ هئي. لاف هئي، خود

فريبي هئي. چريائي هئي. بس ڪوڪلي ٿيل سماج جي ڏڏندڙ ٽوڙيءَ کي چار ڏينهن جيئنڊان مليو. اڄ نه ڪري، سڀان ڪري!

پشوءَ کي ٿاسائڻ لاءِ خاص جج ۽ آفيسر مقرر ڪيا ويا. ڪيني جو ناٽڪ هلي پورو ٿيو. ڪارن جبن وارن پنهنجون تقريرون ڪيون. جج صاحب وڏي ڪرسيءَ ۾ ڪٽمڙي جي پٺيان وڏين ڊگهين پٽين جي وچ ۾ ويٺو هو. هو اڪيون مچڪائيندو رهيو. هن گهوريندڙ ڪتابن ڏانهن ڏٺو. ڪارن جبن وارن ڏانهن ڏٺو. پوليس ڏانهن ڏٺو. ۽ ڪورٽ جي ڊگهن وڏن ساڳ جي درن ڏانهن ڏٺو. هن مجرم وانگر اڪيون جهڪايون ۽ نتيا ڏني.

”تون ڏوهي آهين. توکي ٿاسي ڏني ويندي!“

پشو ڏرو به نه لڏيو. شينهن جهڙو مڙس اٿي بيهي رهيو. ڏاڍي تڏائيءَ ۾ وڏي يقين سان چيائين. ”ڏوهي تون آهين، ٿاسي توکي ايندي. مان ڪڏهن به نه مرنديس.“

باهران وڏي زور سان نعرو لڳو: ”پشو پاشا زنده باد!“ عدالت عاليه جو لوهي جهنگلو ڇٽ ته ٽڙڪو ڪري ٽٽي پيو. سندس وڏو شاهي گنبذ ٺڪاءُ ڏيئي ڦاٽي پيو. ان جي چوٽيءَ مان نڪرندڙ ڪڙا ۽ زنجير چڄي مٽيءَ ۾ ملي ويا. انساني جوش جو اڀرندڙ سمنڊ وڏا ڪر ڪڍي، ٽڪر هڻندو، عدالت عاليه جي ڪنڊرن مٿان ورهائجي ويو.

ٿاسي گهاٽ مان سوين ۽ هزارين پشو اڏمندا نظر آيا. سندن سر تريءَ تي هئا. سندن ڪپڙا رڱجي لال ٿي ويا هئا. وبا گڏ ٿيندا. ڪارخانن ۾، فوجن ۾، ڪيٽن ۽ جبلن جي ماڻرين ۾ ۽ غارن ۾. سندن هٿيارن جي جهڻڪار ۽ نازوءَ جا آلاپ هوائن ۾ واچوڙا پيدا ڪري رهيا هئا. تڪا ۽ تيز واچوڙا، جن هر پٽيءَ اڏاوت کي اڪوڙي ٿي وڌو. وڏا ۽ اڇا واچوڙا، جن زمين جي ڏرن کي آسمان تائين پهچايو. ■

(جمال ابڙو ڪهاڻيون، مضمون ۽ شخصيت)

ثقافت کاتو سنڌ جي ٽورن سان

سليم نور حسين

آپيار ٿڌي چانو...

1

ڏٺم ته منهن وسامي ويس، ائين ڄڻ چنڊ چمرجي وڃي. کانئس سوال ٿي اهڙو پڇيو هوم. سندس چپ ٽڙڪڻ لڳا ۽ اڪيون وڃي فرش ۾ کٽس. شايد ڀڄ هوس ته مان سندس وڏن سان ڳالهه نه ڪري وجهان. مون کيس دلداري ڏني ته اهڙو الڪو نه ڪري. چڱي چڱي ويل پڄاڻا هن چپ پيڪوڙي، فرش تڪيندو رهندي ڪنڌ لوڏي، ها ڪئي.

اهو اقرار هو آفتاب ۽ هن جي نينهن جو.

مون کيس چيئيڻ چاهيو ته پنهنجي ماروٽ سان مڱيل هوندي به هن اهو نينهن جو پيچ ڇو پاتو سو به ٻيءَ ذات واري ماڻهوءَ سان، جنهن کي سندس سڱ ملڻ اڻ ٿيڻي نه ته ڏاڍو ڏکيو هو. پر عشق آرائينءَ جيئن اچي جھول جھليندو ته ڪوئي ان کي ڪيئن موٽائي سگهندو. سو چيئيڻ بدران پچيم ”مڱو سو به سڱي ماروٽ سان، سولو ته ڪو نه ڇڄندو. سو چيو اٿئي؟“

پٽڪيائين، ايڏو جھيڙو ڄڻ ڪنهن پاتار مان ڳالهائيندي هجي، نه.

اڪين ۽ منهنجي چاندوڪيءَ تي وري چمر جا پاڇا. ”پوءِ؟“

”I hate him; I would rather die than marry him.“

لمجو اهڙو چتو ۽ پختو هوس جو منهنجو هانءُ لڏي ويو.

”عقو اهڙيون ڳالهيون سوچيون به ناهن. ڪا ڳڻ ڪرڻي پوندي.“

سندس نير، جن ۾ آسن اميدن جا هزارين ڏيئا ٻري اٿيا هئا، مون کي تڪڙ لڳا.

”هڪ ئي عزت وارو رستو سڄمير ٿو. مڱيندو مڱ ڇڏي. چوڻ ته

ساڻس ڳالهايان؟“

”ڪو نه ڇڏيندو، ڪو نه ڇڏيندو. مان کيس سڃاڻان ٿي.“

”ماڻهو هوندس ته ضرور ڇڏيندو، هونءَ به ڳالهائي ڏسڻ ۾ چاهي؟“

”متان ڪو ممڻ پري؟“

”ڪو نه ٻرندو، تون رڳو ها ۽ دعا ڪر.“

منهنجي ويساه جو آڌار اها سوچ هئي ته وڏا سرڪاري ڪامورا، جهڙا نشاط جي خاندان وارا هئا، سي پنهنجي اعليٰ تعليم جي ڪري گهڻو تڻو روشن خيال هوندا آهن.

هوءَ ڳوڙها ٿيل، ”ها“ ڪري ويڃي مصلي تي ويهي ۽ مان اُتان پنهنجي گهر، غريب آباد موٽيس. ڪئينس روڊ کان معصوم شاهه جي مناري ڏانهن ايندي ۽ تڪر واريون ڏاڪڻيون لهندي ٻڌڻ ۽ سؤنسي اچي ورايم ته ميان تنهنجو ڇا، تون ڇو ٿو پرائي باهه ۾ پاڻ ساڙين؟ پر هيءُ پرائي باهه ته نه هئي. آفتاب ننڍي پاءُ وانگر هوم ۽ نشاط پري جي ماڻيائي. هونءَ به نينهن جاتي به هجي، جنهن جو به هجي، جنهن سان به هجي، سو دردوندن جي موڙي.

ڪجهه ڏينهن اڳ مون آفتاب وٽ نشاط جو فوٽو ڏسي کانئس آڏي پڇا ڪئي هئي ته هن ساڻس پيار جو اقرار ڪيو هو. کيس نشاط سان منهنجي عزيزاڻپ جي ڄاڻ ڪانه هئي. ۽ نه ئي مون کيس ٻڌايو هو. ٻيئي شاهه عبداللطيف يونيورسٽي، خيرپور ۾ پوسٽ گريجوئيشن ڪري رهيا هئا ۽ ساڳيءَ بس ۾ سکر کان ڪئمپس ايندا ويندا هئا. نينهن جو سلو شايد بس ۾ ايندي ويندي ڦٽو هون. آفتاب جي انهيءَ هام ته سندس پيار هڪ طرفو نه هو مونکي اوڏيءَ مهل ويساه نه آيو هو سو سڌيءَ طرح نشاط کان پڪ ڪرڻ جو پيم ڪيو هوم.

فائنل ۾ اچڻ کان ٿي چار مهينا پوءِ نشاط جي پيءُ جي سکر کان ڪراچيءَ بدلي ٿي وئي هئي ۽ هو رهيل ترم پوري ڪرڻ لاءِ سکر ۾ ئي وڌي پاءُ قربان انصاريءَ وٽ ترسي پئي هئي. قربان سان منهنجو ماڻيءَ کان وڌيڪ دوستيءَ وارو ناتو هو. اڄ سانجهيءَ جو ساڻس ملڻ ويو هوس ته هو ۽ پاڇائي گهر ڪو نه هئا ۽ نشاط اڪيلي هئي. اهو مون لاءِ آفتاب جي هام جي انت لهڻ جو سٺو وجهه هو. هام جو انت نشاط جي ڪنڌ لوڏيل. ”ها“ هئي. برابر، عشق جي باهه پنهي پاسي هڪ جيتري ٿي پري! هيءَ نينهن ته جهڙوڪر لوح جو لکيو هو جو جيترو قدبت ۽ مهانڊن جو ٺاهوڪو جوان آفتاب هو. تيتري ئي پدمڻي، هيري ڪڍي، رڻ ۾ ٽرنڊڙ رات جهڙن نيٺن واري گريسفل وينگس هوءَ هئي. وقت جي ڪاتب هٿان سندن وچ ۾ مڱڻي جي ديوار ڪٽيل ٿيل آهي، جنهن جو ڊهڻ ضروري هو جو پن نينهن نموڙيلن جي دائمي وچوڙي جو خيال ئي جيءَ جهوريندڙ هو.

ٻئي ڏينهن صبح جو لاڙڪاڻي وڃڻ لاءِ بس ۾ ويٺس ۽ سڄي واٽ ويچارن ۾ رهيس ته مڱيندي، سليمان انصاري سان نشاط جي نينهن جي

ڳالهه ڪجي ته ڪيئن ڪجي، نيٺ فيصلو ڪيم ته سڌي ڪم جي ڳالهه ڪبي ۽ سر سلیمان فون تي، ”سمبارا ان“ ۾ سانجھي ٿاڻي ملاقات رکي. هو قدبت توڙي رنگ روپ ۾ آفتاب ۽ نشاط پنهجي جي پيٽ ۾ ”په نسبت خاک را با علم پاک“ جو مثال هو. منهنجي ساڻس ڪا گهڻي ڊيگهه ڪا نه هئي. جيڪا به ٿوري گهڻي اتي ويٺي ٿي هئي. تنهن جو ڪو چڱو اثر ڪو نه ويهاريو هوم.

سمبارا ان ۾ چانهه جي ڪوپ تي دستوري خوش خبر عافيت کان پوءِ اسان جي ڳالهه ٻولھه هيئن ٿي. ”جيڪا ڳالهه مان تو سان ڪرڻ وارو آهيان، سان تمام delicate آهي ۽ مان ڏي reluctance سان ڪري رهيو آهيان. تون پڙهيل لکيل نئين زماني جو ماڻهو آهين اميد اٿم ته تون پڻ ان جي delicacy جو خيال رکندي ۽ مونکي positive موٽ ڏيندين.“ مون چيو. هن بنا جن چورڻ جي ڪنڌ لوڏي، ”ها“ جو تاثر ڏنو. ”سچ پچين ته مان هڪ طرح جو نياپو آئيندڙ آهيان.“ هون.

”نشاط مڱيندي برابر تنهنجي آهي. پر هن جي دل ۾ ڪنهن ٻئي جو واسو آهي ۽ دلين تي ڪنهن جو زور نه هلندو آهي. عشق عقاب پکي پرڏيمي جهڙپ ڏيئي دل جهڙي وٺندو آهي. هوءُ دل هٿان مجبور آهي. ڪنهن ٻئي سان وڃن اقرار ڪيا اٿس. تو سان شادي نه ڪري سگهندي. هوءُ ڪو اهڙو قدم کڻڻ نه ٿي چاهي، جيڪو توهان جي ڪٽنب کي بيمانو ڪري. Decent ۽ سڀني جي عزت رکندڙ رستو اهو آهي ته تون مڱ تان هٿ ڪڍ جو مرد ائين ڪندا آهن ته ڪا خاص چئو پچئو نه ٿيندي آهي.“

”اهو ٻيو چوڪرو ڪير آهي؟“ هن سرپاٽ ڪيو. ”مان هن کي چڱيءَ طرح سڃاڻان. خانداني چوڪرو آهي. ساڳئي يونيورسٽيءَ ۾ پوسٽ گريجوئيشن پيو ڪري.“

”هوءُ ننڍي هوندي کان ئي منهنجي نالي ٿيل آهي، ۽ مٿس پنهنجا ننگ نه ڇڏيندا آهن.“

”اها نيٺ قبائلي سوچ آهي، تون ته پڙهيل لکيل روشن خيال خاندان جو ڀاتي آهين ۽ هي دلين جو معاملو آهي. ڇا تون چاهين ٿو ته نشاط ڪو اُگرو قدم کڻي ۽ سڄي جمان ۾ چئو پچئو ٿئي.“

”مثال طور ڪهڙو قدم؟“

گهران پيڄي وڃي، civil marriage ڪرڻ يا ننڍن جون گوريون کائي

سممي پوڻ ۽ وري نه اٿڻ.“
 مان ڇا ڪيان مور به ته ننڍي هوندي کان ئي سندس سڀنا ڏٺا آهن؟“

“She hates you, man. How could you think of marrying a girl, who hates you?”

هو ٽپيءَ ۾ هليو ويو ۽ ڪا مهل سندس منهن تي هڪڙا رنگ ايندا ۽ پيا رنگ ويندا رهيا. نيٺ چيائين، ”ڇڱو مان سوچيندس.“

May ”مان اتي بيٺس ۽ ڏانهن موڪلائيءَ جو هٿ وڌائيندي چيم،
 God guide you to a sensible decision!“

هو ويٺو ئي رهيو. نه منهنجو وڌيل هٿ ورتائين ۽ نه ئي ڪا ورندي ڏنائين. مان پاڻ سان ٿيلهو ڪڍي حيدرآباد جي ريل پڪڙڻ لاءِ اسٽيشن تي آيس جو موڪل پوري ٿي وئي هئي ۽ نوڪريءَ تي چڙهڻو هوم.
 حيدرآباد مان مون نشاط کي سندس ساهيڙيءَ جي معرفت خط لکي مشن جي سرانجاميءَ جي ڄاڻ ڏني، انهيءَ تلقين سان ته دعا ڪندي رهي. رب مڙيوئي چڱي ڪندو.

ان پيار ڪهاڻيءَ ۾ منهنجو ڪرادار بس ايترو ئي هو. پوءِ ڇا ٿيو اهو آفتاب ۽ ٻين جي واتان ٻڌم ۽ نشاط طرفان آفتاب کي لکيل خطن ۾ پڙهيم.

منهنجي لاڙڪاڻي واري ياترا کان ڪجهه ڏينهن پوءِ نشاط آفتاب کي لکيو: ”اڄ اسان جو يونيورسٽيءَ ۾ آخري ڏينهن آهي، پڪ تاهي ته ڳالهائي سگهون يا نه. انهيءَ ڪري مون قلم جو سهارو ورتو آهي. توهان کي ڪهڙي خبر ته مان انهن ڏينهن ۾ ڪيتري نه پريشان رهي آهيان. پيپر به لائين ڪيئن ڏنا اٿم. سوچيم ته توهان کي ٻڌائي ڇڏيان، پر امتحان جي زماني ۾ توهان کي پريشان ڪرڻ ٿيڪ نه هو. مان هن کي ايترو دليل نه سمجهندي هيس جو جڏهن هن کي منهنجي متعلق خبر پئي ته هو انهيءَ وقت جهاز ۾ چڙهي ڪراچيءَ پهچي ويو ۽ سڄي ڳالهه ٻڌائي ڇڏيائين.“

آفتاب جي چوڻ موجب، سليمان مون کان ٻڌل ڳالهه جي تصديق لاءِ لاڙڪاڻي کان خيرپور آيو هو ۽ ڪئمپس ۾ پنهنجي ڪنهن سڃاڻو وٽ هاسٽل تي هفتو اڌ رهي جاچ لهندو رهيو هو. پر شايد نشاط کي انهيءَ جاچ جي خبر ڪانه هئي، نه ته هو پنهنجي خط ۾ ان جو ذڪر ضرور ڪري ها.

”هي پاڻ کي لائين سمجهي ڇا ٿو؟ هن ايترو وڏو قدم کنيو آهي ته

مان به هن کي ڏيکاري ڇڏينديس ته جيت ڪنهن جي ٿيندي! ٿورن ڏينهن کان پوءِ ڏاڍي جوخط آيو ته تون ڇڏ ته ڦلاڻي مون تي الزام هنيو آهي ۽ هاڻي اها ڳالهه ختم ڪري ڇڏ. مون ڏاڍي کي لکيو آهي ته مون ئي هن کي موڪليو هو. جيڪڏهن توهان مون سان زبردستي ڪئي ته گهر مان منهنجو لاش ئي نڪرندو. مان پهرينءَ ڪراچيءَ ويڃان پئي، خبر نه آهي ته ڇا ٿيڻ وارو آهي. جيڪڏهن مائٽن مون سان زبردستي ڪئي ۽ مان مجبور ٿي ويس ته ان جو علاج رڳو هڪ ئي آهي. مان پنهنجي زندگيءَ کي ختم ڪري ڇڏيندس. منهنجي زندگي ته توهان آهيو جيڪڏهن توهان نه ملي سگهيا ته مان ڪيئن جي سگهنديس. مان هن ڀور جي حوالي ڪڏهن به نه ٿينديس. جيڪڏهن ايئن ٿيو ته مون کي توهان جو قسم مان هن دنيا ۾ نه رهنديس. مان نه رهان ته منهنجي قبر تي ۲۸ نبيروريءَ واري ڏينهن ضرور ايندا رهنجو. توهان کي ياد آهي نه؟ ته هي اهو ئي ڏينهن آهي، جڏهن پر سال مون نوريءَ جي معرفت توهان کي سڀ ڪجهه ٻڌايو هو؟“

شايد هي، ”عشق اول درد دل معشوق پيدا ٿي“ جي وارتا هئي جو پروڪي ورهيه جي هڪڙي خط ۾ لکيو هئائين: مان گريجوئيشن کان پوءِ پوسٽ گريجوئيشن ڪرڻ لاءِ ڪوشش ڪرڻ لڳس. پر بابا جهلي ڇڏيو ته ڪا ضرورت ڪانهي ڇو جو ڪا نوڪري ته نه ڪرائڻي آهي. مون ڏاڍو ضد ڪيو جو اهو بهترين طريقو هو ڇو جو مون ڪنهن اهڙي پنڌ ۾ جڪڙجڻ نه ٿي چاهيو جيئن خدا کي منظور هو اڏا قربان جي پوسٽنگ سکر ۾ ئي هجڻ ڪري مون کي خير پور يونيورسٽيءَ مان ايم. اي. ڪرڻ جي اجازت ملي وئي. هتي هڪ دفعو وري قسمت مون سان مذاق ڪئي ۽ مان توهان تي جهڪندي ويس. اهو پنهنجي وس ۾ ته نه آهي. هميشه نوريءَ تي ڪلندي هئس ۽ دل ۾ سوچيندي هئس ته ڇوڪريون ڪيتريون نه بيوقوف هونديون آهن. مان ته هوند ڪنهن جي اڳيان نه جهڪان. پر توهان کي ڏسي منهنجا قدم ٽپڙجي ويا.“

نشاط سان انهيءَ کان اڳ قسمت جيڪا مذاق ڪئي هئي، اها هئي سليمان جي پهرين پوسٽنگ سکر ۾ ٿيڻ ۽ هن جي نوڪريءَ سانگي سندن گهر ۾ رهڻ. ”شروع شروع ۾ مون پنهنجو پاڻ کي ڏاڍو سمجهاڻ جي ڪوشش ڪئي، پر جڏهن به منهنجي نظر هن تي پوي، هميشه نفرت جو شديد لاڙو اڀريو اچي. سڄو سڄو ڏينهن موڊ آف رهي ۽ پنهنجي ڪمري مان نڪرڻ نه ڪرا.“ سليمان سان نشاط جي نفرت جي انتها اها

هتي جو جڏهن هنن پنهنجي پراڻي ڪار وڪڻي نئين وٺڻ جو ارادو ڪيو ۽ سليمان وٽائين پراڻي ڪار خريد ڪرڻ چاهي، تڏهن نشاط لکيو: ”ذليل ڇا تو سمجهي ته مان سندس رشوت جو پئسو ڏسي مرثوب ٿي وينديس؟ ڇا دنيا ۾ انسان جو بس ايترو ئي قدر آهي ته هن کي پئسي سان خريديو وڃي، سندس جذبات کي ايئن مجروح ڪيو وڃي. منهنجي وس ۾ هجي ته مان هن ڪميٽي جي اڳيان دنيا جي سڄي دولت رکي ڇڏيان ۽ چوانس ته خدا جي واسطي مون تي رحم ڪر. مان ڪا صدقي جي پڪري ته نه آهيان ته تون جيئن چاهين خريدي وٺين.“

نشاط کي سليمان شروع کان ئي نه وڻندو هو. ڇو؟ بس ڪي ماڻهو ڏٺا نه وڻندا آهن. اهو اوڻاءُ تڏهن شايد ڏڪار ۾ بدلجي ويو هوندو، جڏهن سندس مڱڻو ٿيو هوندو ۽ يونيورسٽيءَ ۾ آفتاب تي جهڪڻ کان پوءِ نفرت ۾ شدت اچي وئي هوندي. نشاط جي ماءُ پيءُ توڙي ڀائرن پيئرن کي انهيءَ نفرت جو احساس ته هوندو پر فڪر نه. آفتاب واري ڳالهه کلي ته انهيءَ نفرت جي شدت کي ماڻو ڪرڻ ضروري ٿي پيو هوندو. بهتر هو ته آفتاب جي out right مخالفت نه ڪئي وڃي. نشاط جو وڏو ڀاءُ قربان ۽ ننڍي پيٽ زبيبي آفتاب جي شخصيت ۾ چاهه ڏيکارڻ لڳا. قربان هفتي ۾ ٽي چار ڀيرا آفتاب جي خيرت معلوم ڪندو ۽ زبيبي آفتاب جون تصويرون نشاط کان وٺي پيئرن ڀائرن کي ڏيکاريندي ۽ آفتاب جا موڪليل خط نشاط کي آڻي ڏيندي ۽ نشاط جا آفتاب ڏانهن خط پوسٽ ڪرائيندي.

اڃا اهو سلسلو هليو پئي ته دادي سکر وڃي نشاط جي ساهيڙي نوريءَ سان ملي، جنهن پئي ڏينهن آفتاب کي ٻڌايو: ”داديءَ روئي رڄ ڪري ڇڏيا، چيائين ٿي ته، نشاط سليمان سان شاديءَ کان ٺٽ جواب ڏئي ڇڏيو آهي، چوي ٿي ته مان ننڍڙن جون گوريون يا زهر کائي پاڻ پورو ڪنديس. ايئن ٿيو ته امان به ڪونه بچندي ڇو ته هوءَ هڪ ته بلڊ پريشر ۽ دل جي مريض آهي ۽ مٿان وري هيءَ ڌيءُ سڀني کان پياري اٿس. ڏاڍي خوري، ٿيندي جيڪا بابا برداشت نه ڪري سگهندو ۽ خود ڪشي ڪري ڇڏيندو. اسان جو سڄو خاندان برباد ٿي ويندو. توهان آفتاب سان ڳالهايو. داديءَ ايڏو رُٿو ايڏو رُٿو جو اسان سڀ به روئڻ لڳاسون.“

دادي ساڳيءَ رات ڪراچيءَ موٽي وئي ۽ نشاط آفتاب کي لکيو: ”نوريءَ جي خط مان پتو پيو ته دادي سندن گهر وٺي هتي ۽ خبر نه آهي ته اتي ڇا، ڇا، پڪواس ڪئي اٿس. نوريءَ جي حوالي سان چيائين ته آفتاب جا سڀ گهر وارا تنهنجي برخلاف آهن. توهان جي بابا لاءِ چوڻ لڳي ته

هو به اسان کي گاريون ٿو ڪڍي، توهان جي گهر وارا مون کي سٺي خاندان جي چوڪري ڪوٺه سڃاڻندا آهن. توهان جي امان چوندي آهي ته ڇا به ٿي پوي ته مان اها ڌاري چوڪري ڪونه وٺي اينديس، مونکي پنهنجو گهر برباد ناهي ڪرڻو ۽ توهان جي پيٽ چوي ٿي ته منهنجو ڀاءُ ته سادو آهي، الائي ڪهڙيءَ ڏاڏڻ منهنجي ڀاءُ کي ڦاسايو آهي، منهنجو ڀاءُ ڪڍ ڪونهيس، هو ئي پٺيان پئي اٿس. هوءُ ايترا تنهنجي برخلاف آهن ته اسان اهو رشتو ڪيئن قبول ڪيون؟ توهان اندازو ڪري سگهو ٿا ته اهي ڳالهون ٻڌي منهنجي ڇا حالت ٿي هوندي. الائي جي سچيون، الائي جي ڪوڙيون؟“

نشاط جي گهر ۾ پاڻءَ ته هڪڙو ئي موضوع وڃي رهيو هو ته، پسند جون شاديون عام طرح ڪامياب نه ٿينديون آهن ۽ ساڳيو حال ڌارين سان سڳاوتيءَ جو آهي. هو به سچ جو سندن پنهنجي آڪم ۾ اهڙين ناڪامياب شادين جا هڪ به مثال موجود هئا. نشاط کي سمجهه ۾ نه ايندو هو ته پيار جي شاديءَ کان اڳ چوڪري ۽ چوڪريءَ کي آخر ڪهڙيون اميدون هونديون آهن، جن جو پورو نه ٿيڻ سندن حياتي وهه ڪري ڇڏيندو آهي. ويچاري چوڪري ايتري بدناميءَ جي باوجود پنهنجي فيصلي تي اٿل رهي ۽ بعد ۾ نتيجو خراب نڪري ته ان جي زندگي ته برباد ٿي وئي، ڪنهن کي منهن ڏيکارڻ جي لائق نه رهندي ۽ ڪجهه ڪڇي به نه سگهندي جو هر ڪو چوندو ته پنهنجو ڪيتو پاڻ پوڳي.

نشاط ۽ آفتاب جي پيار ڪهاڻيءَ کي عالم آشڪار ٿئي پريا ٻارنهن مهينا لنگهي ويا. آسن اميدن ۽ نراساين وسوسن جا ٻارنهن مهينا، جن ۾ نشاط تي ڪنهن به طرح جي زور زبردستيءَ کان سوچي سمجهي پرهيز ڪئي وئي ۽ کيس پنهنجي تعليم مڪمل ڪرڻ ڏني وئي، جن ۾ هنن طرفان نيائيءَ جلد پڙهائي ڏيڻ جون تقاضائون ڪيون ويون ۽ هنن طرفان مهلتون ورتيون ويون، جن ۾ سول مئريج جا ارادا به ڪيا ويا ته ننڍڙي ڏياريندڙ گورين جي شيشي به قبضي ۾ ڪئي وئي. تيسين آفتاب به پوسٽ گريجوئيشن ڪري ورتي ۽ ڪلاس ون آفيسر ٿي ويو تان جو نشاط ساڳئي ئي ”ذليل“، ”ڏور“، ۽ ”ڪميٽي“ سان پڙجي وئي.

پڙهي کان ڳچ ورهيه پوءِ جي هڪ رات، سکر ۾ انٽر پاڪ ۽ ان جو رنگا برنگي بٽين سان جهر مر ڪندڙ لان.

شامياني اندر وليمي تي آيل مهمانن جي پيهه.

هڪڙيءَ ميز جي چوڌاري ڪرسيون تي ويٺل شاه عبداللطيف يونيورسٽيءَ جو پروفيسر فهميم احمد ۽ سندس گهر واري، سندس ٻه اڳوڻا هونهار شاگرد نشاط ۽ آفتاب، قربان ۽ مان.

نشاط شغفون جي آسماني ساڙهيءَ ۽ مڇ ڪندڙ بلائوز ۽ شوز ۾ سڄي، سون ۽ جواهرات سان جھنجھيل. ٻنهي ٻانهن ۾ ڇم ڇم جٽائو چوڙيون ڪنگڻ، ساڄي ٻاج ۾ هيري جي منڍي ۽ ڪاٻي ڏسڻيءَ ۾ پلاٽينم جو چلو ڳچيءَ ۾ زمرڊ ۽ ياقوت سان مڙهيل نو لڪو هار ۽ ڪن ۾ وڏا وڏا ايرنگ (سڀ زيور هڪ ئي سٽ جا). وارن سوڌو ميڪ اپ شهر جي مهانگي ۾ مهانگي بيوٽيشن ۽ هيئر اسٽائلسٽ، ماهين جي هٿن جي جادوگري، چپن تي بيپرواه مرڪ ۽ ڏسڻ ۾ اهڙي سلم ۽ سمارٽ جٽ ٿن ٻارن جي ڪرڙوڊ ماءُ نه پر ننڍي نيتي ڪناري وينگس هجي.

آفتاب جو پٽ شادي شده ۽ ٻن ٻارن جو پيءُ آهي، تنهن جي اکين ۾ اندر جي آند مانڊ جا اڻ لڪا اولڙا، منهن تي چمر جا پاڇا ۽ چپن تي اُٻاڻڪي نراس مُرڪ.

پروفيسر فهميم جو نشاط ڏانهن سَخُن، ”مار ايڏا زيور ڪٿان آندا اٿئي؟“

نشاط جو ڪجهه ڀيرو بيٺل ڪنهن دوست سان ڳالهائڻ ۾ مشغول سليمان ڏانهن سوپارين اکين سان اشارو، هن جي مهرباني آهي. ۽ مون کي اياز جو شعر هُري اچي ٿو ۽ سوچيان ٿو ”شايد پيار ٿڌي ڇانو آهي. جنهن ۾ تورو ويهي گهڙي گهاري اڳتي هلڻو آهي.“

2

نشاط پروفيسر فهميم جي سخن جو ورائو ڏيئي، ڪن پل لاءِ منمنجي ڀر ۾ ويٺل آفتاب ڏانهن نهاريو سندس نهار ۾ ڪا اهڙي ڳالهه هئي جو مون آفتاب کي ڪنهن اڻڏٺي اوڙاهه ۾ ڪرندو محسوس ڪيو. نشاط ڏانهن ڏٺم ته سندس رڻ ۾ ٽرندڙ رات جهڙن نيٺن جون ڪنڊون گهميل لڳم ۽ وٺين ۾ پري تائين رڃ ۽ سڄ جو واسو، ورائي جي ٻولي هڪڙي هئي ۽ نهار جي ٻي، انهيءَ وچوتيءَ تي منهنجو موڊ آف ٿي ويو ۽ مان وليمو اڌ ۾ ڇڏي گهر موٽي آيس. لٽا مٿائي بستري تي ليٽيس. انٽر، پاڪ ان واري ڏيک جي خيال ٿي خيال ۾ ور ۽ جوڙ ڪيم. ڪاٺي وچوتي نه هئي، نه آفتاب ڪنهن اڻڏٺي اوڙاهه ۾ ڪريو هو نه نشاط جي نيٺن جون ڪنڊون گهميل ۽ وٺيون رڃ ۽ سڄ سان واسيل هيون. اهو مان هيس، جنهن پٺاڻيو

هو ته ائين ٿئي؛ سندن پيار سُهڻي _ ميهار مومل _ راڻي، سسئي _ پنهنجو ۽ هير _ رانجهي جي امر پريم جو اولڙو هجي. نشاط پنهنجي گهر خوش هئي ۽ آفتاب پنهنجي گهر. پوءِ هنن هڪٻئي سان جيڪي قول قرار ڪيا هئا ته گڏجي جيئندا ۽ گڏجي مرندا سون، سي پاڻيءَ تي ليڪو هئا ڇا؟ لاڙڪاڻي واري ياترا کان اڳ نشاط سان ٿيل ڳالهه ٻولم ۽ سندس آفتاب ڏانهن لکيل خطن پيار ۾ توڙ نياڻ ۽ هر رنڊڪ لٽاڙ جو تاثر ويهاريو هوم. وليمي واري رات اهو تاثر زائل ٿيندو ڏسي آداس به ٿيو هوس ۽ حيران به، ڪي ڏينهن اڻ تڙ رهي ته آفتاب کان پڇان ته نيٺ به ٿيو ڇا هو. جڏهن نويڪلاڻيءَ ۾ اهي قول قرار ياد ڏياريا مانس، تڏهن اڪيون پورجي ويس ۽ هيٺيون چپ مٿئين تي وري آيس. ويهارو ورهيه اڳ جون سارو ٿيون هيون، جيڪي چوٿين جيان هڪ ٻئي پٺيان، هڪ ٻئي مٿان ڌوڪينديون چڙهنديون آيون هونديون. ڪيئي ڀل وهامي ويا. جڏهن چپ چورائين، تڏهن آواز جهيٽو ۽ لهجو اڀاڻڪو هوس.

”اسان جا قول قرار پاڻيءَ تي ليڪو؟ نه، اسان سچ پچ گڏ جيئڻ، گڏ مرڻ ٿئي چاهيو. پر مت مائٽ، رت جا رشتا، اهي ته پنجوڙ آهن. ماڻهو انهن ۾ سڪ.“

ايترو چئي هوءَ وري ماڻ ٿي ويو. مان به چپ رهيس جو جاتم ٿي ته هو ناستلجيا-وسيڪو ٿي ماضيءَ جي پاڇولن ۾ پاڻ کي ڳولي رهيو هو. وري ڪيئي ڀل وهامي ويا. ڳالهه جو سڳو سورائين ته آواز وڌيڪ جهيٽو ۽ لهجو وڌيڪ اڀاڻڪو هيس، ڇڻ پاڻ سان ڳالهائيندو هجي _ پورا اڻپورا، ڪنهن ڪنهن مهل disjointed ڄملا.

۲۸ فيبروري. ڏينهن ۾ ڏينهن، اڳ آيو هو نه اچڻو هو. ڪئمپس جو مرڪزي لان. نم ۽ بيدمشڪ، گلاب ۽ رابيل جي هڪڪار. پروفيسر ابڙي جو ليڪچر پورو ڪري لان ۾ گهڙان ٿو. ڪوئي اوچتو اچي پانمن کان جهلي ٿو. نوري آهي. ڪنڊڙيءَ ڏانهن چڪي وڃي ٿي. نم هيٺان پيل بينچ تي ويهاري پاڻ پاسي ۾ ويهي ٿي، گهورڻ لڳي ٿي. منهن ۾ گهٽ، اکين ۾ شوڪر، نيٺ چوهه ۾ ٻولي ٿي، آفتاب خان، مغز ۾ هوا ڀرجي وئي اتي جو ڪنهن ۾ اک ٿي نٿي پڌڻي، اک پوڙبي ناهي، هڻبي آهي. مشڪري ڇڏ. نشاط جو خيال ڪر. هوءَ ويڇاري الائجي ڪڏهن کان تنهنجي گهور جو ڳڻاءُ ڪيو ٿي هلي. ڪو خدا جو خوف ڪر، ڇو ٿو هن کي جمهوريءَ ۾ جمهورين؟ ”نشاط! فئڪلٽيءَ جي سمهين جي سونهن، بانوري سانوري، هٿ پري، هٿ پري، زلفن جا خم، ڪئين زندان، نوريءَ جا ٻول نه هئا. جيئندان

سليم نور حسين - آپيار ٿڌي چانو

هئا، دل ڪٽڻ لڳي. لان جي سموري سرهاڻ اندر ۾ لهي آئي. من بود ۾ ڀرجي ويو. کيس ڳرائڙي پايان ٿو نراڙ چمي شمنشاهن وانگر چوان ٿو گهر جيڪو گهر ٿو هجيئي، ”هوءَ کلي ٿي، ضرور گهرنديس، جڏهن توهان پئي لاٿون لهندا.“

”ٻيو ڏينهن. ساڳي بينچ. منهنجي ۽ نشاط جي پهرين ملاقات. فقط پنڌرنهن ويهه منٽ. دلين جي زورائتي دڪ دڪ. رڪي رڪي مان هن کي ڏسان، هوءَ مون کي. ڪڏهن اکيون هيٺ، ڪڏهن مٿي. لان ۾ شاگردن جي اچ وڃ. دوستن جي چپن تي knowing مرڪون، اکين ۾ good luck جا اشارا. اسان پئي شڪي شڪي. وات خشڪ، اکر نه اڪلي.“

”پوءِ ته گهڻو ڪري روز ملڻ-ڪئمپس ڏانءِ. ابندي ويندي بس ۾ هونءَ ٿي گڏ. اڪيلائيءَ ۾ ملبو ته هڪ پئي مٿن ۾ هٿ ڏيئي هزار ڳالهيون ڪيون، پنهنجن گهر پاتين جون.. پڙهائيءَ جون... هم ڪلاسين جون... استادن جون.... دوستن سامهڙين جون... گذريءَ جي ڏڪن جون... آئيندي جي سڪن جون... موسمن جون... سياست جون.... اهڙيون ئي mundane ڳالهيون. هڪ پئي سان توڙ نپاڻڻ جا قول اقرار-روبرو به، خطن ۾ به، ڀاڻو به جي اجمل پالوت... نگرين هڪ پئي جي اکين، چپن، ڳلن تي گهڙي پل رکيون، چمبيون، اهو گهڙي پل جو چاهاءُ اندر ۾ موجود، سدا موجود.“ آفتاب کان سڀسراڻي نڪري وڃي ٿي. فائنل جي رزلٽ آئي. چڱي پوزيشن سان پاس ٿيس. جلد ڪاليج ۾ ليڪچراري ملي وئي. نوريءَ وڏا جتن ڪري اسان جي ملاقات ڪرائي. نشاط چيو ليڪچراري ڪلاس ون پوسٽ آهي، پر تڏهن به ماستري آ. توهان ڪجهه ٿي ڏيکاريو ته ماڻهن کي مڃايان.“

”مان ڪجهه ٿي ڏيکارڻ ۾ لڳي ويس. اڃا لڳل آهيان. اها اسان جي آخري ملاقات هئي.“ هن اونهو ڊگهو شوڪارو ڀريو. هن گهڻو اڳ چئن پنجن ورهين ۾ ئي اهو سڀ ڪجهه ماڻي ورتو هو جنهن جي ڏيئرن وارن کي سڏ هوندي آهي. هاڻ جڏهن هو ماضيءَ جي پاڇولن ۾ پاڻ ڳولي رهيو هو تڏهن هو سرڪار جي وڏي ۾ وڏن عملدارن ۾ شامل ٿي چڪو هو جڏهن ته سليمان ڪئين ڏاڪا هيٺ هو.

”ايڏي ڀاڻو به هوءَ پراڻي ٿي ويئي، سو ڪيئن؟“ مون هن جي وري ماڻ ٿي وڃڻ تي پڇيو.

”منهنجو ڪجهه ٿي ڏيکارڻ به ڪم نه آيو نه اچڻو هو. هوءَ اڳيئي مڱيل هئي، نه به هجي ها، تڏهن به اسان جو سڱ ٿيڻ unlikely هو جو

هوءَ ٻيءَ ذات جي هئي ۽ مان ٻيءَ جو. نه هن جا مائٽ مڃين ها، نه منهنجا. خود ڪشي ناداني هئي، نسوري اياڻپ. مون هن کي پنهنجا قسم ڏيئي اهڙيءَ هوڏ تان لاهو هو. ادا وڌي ۽ توهان برابر سول مٽريج ۾ هر ڪنهن مدد جي آڇ ڪئي هئي، پر ان ۾ گلا ۽ خوارِي هئي، خاص ڪري هن لاءِ. ماڻس دل ۽ بلڊ پريشر جي مريض، پٿس وڏو ڪامورو، وڏي ايمان وارو. لوڪ لڄا کان ماڻس ڪو نه بچي ها ۽ پٿس گوشتي نشين ٿي وڃي ها. سندس ننڍي پيٽ زبني، هوءَ سليمان جي ننڍي ڀاءُ سان مڳيل هئي. اهو مڱڻو به ٿئي وڃي ها. خود منهنجي خاندان ۾ به ممڻ مڱڻو هو. اسان ۾ به ڏي وٺ جون سڱاوتيون ٿيل هيون. اسان به پنهنجي مرضيءَ ڪيون، پوءِ پل چار پنڃ خاندان رلي وڃن. اها ته وڏي خود غرضي هئي. مون اهي گس گهاٽ ٿي ڇڏي ڏنا، جيڪي نشاط ڏانمن ويندڙ هئا.

ته چئبو گڏ جيئن مرڻ جا وڃن هڪ طرح جو رومانس هئا، جنهن نشاط آفتاب کي اوچو اڏاري وڃي امر پريمين جي ست ۾ ٿي بيهاريو. جنهن ويل ڪيا ويا هئا، تنهن ويل دل جي حضور ۽ سچائيءَ سان ڪيا ويا هوندا. پر ائين به آهي ته وقت بادشاهه ڦرندو رهي ٿو. ڇا نشاط سان سول مٽريج جي نتيجن بابت آفتاب جا وسوسا ۽ انديشا برثواب هئا، ڪن هن ٺلهي پاڙياڻپ ڪئي هئي؟ ڇا آفتاب سان ڪنهن به رابطي جي نه رهڻ نشاط کي بنهه نراس ڪري سليمان سان لائين لهرڻ تي راضي ڪيو هو؟ يا هن جو آفتاب کي ڪجهه ٿي ڏيکارڻ جو ويڳ ڏيڻ پڇاڻان پري رکڻ جي حڪمت عملي هئي، البت آفتاب جي انهيءَ عشق کان اڳ ۽ پوءِ جي به هڪ ڪهاڻي آهي، جنهن جا ڪردار ڪيئي آهن:

هن جي هڪ ويجهي مائٽياڻي، جنهن سان سندس پريت ايڏو ته چوڀول ڪيو هو جو سڄي آڪم کي پڪ هئي ته آفتاب ساڻس شادي ڪندو، جيڪا نه ڪيائين ۽ چوڪري ورهين جا ورهيه ناڪارجڻ جي ٿياس تي تنگيل رهي هئي.

حيدر آباد جي هڪ بوهرياڻي، جيڪا پرڏيهه لڏي وئي ته هو به انهيءَ ولايت وڃڻ تي ساڻس پيار وٺڻ لاءِ سندس شهر جو چڪر ضرور هڻندو هو.

سکر جي هڪ مهاجر ياڻي، جنهن کي وقت بوقت سوکڙيون پاڪڙيون پهچائيون رهيون هيون ۽ ڪڏهن نه ڪڏهن، ڪٿي نه ڪٿي ملاقاتون رکيون هيون.

پر اهي سڀ ڪردار آفتاب جي نظر ۾ سائيڊ لائين افيعرز جا هئا.

سليم نور حسين - آ پيار ٿڌي چانو

حقيقي محبوب رڳو نشاط هئي. هن کانسواءِ حياتي پل کان پل تائين هئي، ڪو وڏو خال هو جيڪو ڪڏهن به پرڇڻ جو نه هو هن جو ذڪر جڏهن به ٿئي، جتي به ٿئي سرهاڻيندڙ به هو ته ڏکائيندڙ به جڏهن به ٿيندو، ستا سور جاڳي پوندا، مڙيل ڦٽ ڪرڻ لڳندا ۽ هانءُ بس ٻڌندو ويندو ٻڌندو ويندو، اڃا هيٺ، اڃا هيٺ...

پيار ٿڌي چانو ته آهي ۽ ان ۾ گهڙي گهاري اڳتي به هلڻو آهي. پر انهيءَ چانو ۾ جيڪا به گهڙي گهاري، سا حياتيءَ جو مرڪز هوندي، جنهن جو نه ڪوئي مله هوندو، نه ڪوئي چيم، امله امر گهڙي، اندر اچار گهڙي.

(ماهوار ”سوچمرو“ جي ٿورن سان)

سنڌ ادبي اڪيڊميءَ جا ڇپرايل ترجمو ٿيل ڪتاب

ڪبير	پريا ڪرماچوي / نارائڻ شيام
سرمد	جگجيت سنگھ سيتل / ستار
ميران	آشا ٽيلسن / لچمڻ ڪومل
تيرنھون سڄ	امرتا پريتم
هي سچڻ سيئي	ميخائل نعيمی / ستار
انسان دڻيت ۽ ديوتا	رابرٽ انگر سال / ڊاڪٽر اي ڪي پنجواني

طارق اشرف

زندگيءَ جو تنها مسافر

منظور اسپينزر ڏانهن مڙندي ڪار جي رفتار ڊري ڪري ڇڏي. ڪار آهستي وڌي رهي هئي ۽ منظور ڪار پارڪنگ لاءِ جاءِ ڳولهي رهيو هو. پر ڪا به جاءِ خالي نظر نٿي آئي، ٻه ڪارون رستو روڪي بيٺيون هيون، جن جي ڪري سندس ڪار اڳيان نٿي وڌي سگهي. منظور هارن ڏٺو، پر ڪنهن هن ڏانهن توجهه نه ڏنو. هن جي لاءِ اها ڳالهه ڪا نئين نه هئي. ۽ نه ئي هن کي انهيءَ تي ڪاوڙ آئي. هو هٿي ڪئين پيرا آيو آهي، پر هن دفعي ڪافي وقت کان پوءِ آيو هو. سندس ڪار جي پٺيان چار پنج ٻيون ڪارون به بيٺيون هيون جن مسلسل هارن پئي ڏنا، پر پوءِ به اڳيان بيٺل ڪارن ۾ ڪا چر نه ٿي. منظور دريءَ مان ڪنڌ ڪڍي اڳيان بيٺل ڪار وارن کي ڏٺو. هن جي ڪار جي اڳيان جيڪا ڪار هئي، تنهن ۾ چار پنج ٽين ايڄرس ويٺل هئا، ۽ اهي پنهنجي هڪ چائينز فرينڊ سان ڳالهيون ۾ محو هئا، جيڪو سندن ڪار تي ٻانهون ٽيڪي انڊر ويٺل سان ڳالهائي رهيو هو. منظور سوچيو ته هو ٻاهر نڪري انهن کي چوي ته اهي پنهنجي ڪار اڳيان وڌائين ته جيئن سندن پٺيان بيٺل ٻين ڪارن کي رستو ملي. هن انجن بند ڪئي، اڃا دروازو مس ڪوليو هئائين جو هڪ ڊگهو ۽ ڪافي اسمارٽ چوڪرو، جنهن کي تمام وڏي، پر سهڻي نظر جي عينڪ پيل هئي، وڌي انهن وٽ ويو ۽ هن تيز لهجي ۾ انهن ڪار وارن کي ڪجهه چيو. منظور پنهنجي ڪار ۾ ويٺو هو ۽ سندس آواز هن ٻڌو پئي، جيتوڻيڪ لفظ سمجهه ۾ نه پئي آيا. پر سندس آواز جي تيزي هن محسوس ڪئي. ڪار ۾ ويٺل چوڪري ڪجهه چيو ڪن ڳالهائڻ سان گڏوگڏ هٿن سان اشارا به ڪيا پئي، پر پوءِ سندس چائينز فرينڊ دريءَ وٽان هٽي ويو ۽ هن ڪار هارن ڏنو ۽ اڳين ڪار هارڻ لڳي ۽ انهي کان پوءِ پوئين ڪار به اڳتي وڌي ۽ پوءِ منظور جي ڪار. رفتار تمام گهڻي هئي، ٻنهي پاسي ڪارون بيٺيون هيون، ۽ ٿوري بي خيالي جي ڪري،

ڪنهن نه ڪنهن ڪار سان سائيڊ لڳڻ جو امڪان هو. منظور جي ڪار اسپينزر کان مٿي.... چائينز ريسٽارنٽ Woo - Ching ڇڏي، (ومپي) (Wimpy) جي سامهون لنگهي رهي هئي. جو هن پنهنجو نالو پڌرو: ”منظور“ ڪنهن رڙ ڪئي. هن ڄمڪي ڏٺو ومپي جي سامهون پٽ وٽ وائيٽ مرسڊيز بيٺي هئي، ۽ کيس سنڌ وارو نديم هو. منظور کي پاڻ ڏانهن ڏسندي نديم رڙ ڪئي. ”هائ“ منظور به ”هائ“ جي وراڻي ڏني ۽ اشاري سان کيس چيائين ته موٽي ٿو اچي. ڪار جي سامهون واري پاسي روشني پئي، منظور ڏٺو نديم سان گڏ ڪا چوڪري ويٺل هئي. ڪا گرل فرينڊ. پر ڪار جي اڳيان وڏي اچڻ جي ڪري منظور سندس شڪل چڱي طرح نه ڏسي سگهيو. ڪار جڏهن فاطمه جناح روڊ تي آئي ته منظور ليفٽ تي ڪار موڙي، پر پٽ سان گڏو گڏ ڪارن جي لائن لڳل هئي. نيٺ مسجد بلاول جي ڪجهه اڳيان خالي جاءِ ڏسي، ڪار کي اتي پارڪ ڪري هيٺ لٿو. ڪار کي لاک ڪري، ڇاپي جو چلو ڦيرائيندو هو ومپي ڏانهن موٽيو. ڪو وقت هو جو هو روز محمد علي هائوسنگ سوسائٽي جي هن ڪمرشل ايريا ۾ ايندو هو. ڪڏهن ومپي، ڪڏهن اسپينزر ڪڏهن Woo - Ching ۽ هڪ ٻه دفعي ٽاپ ڪوٺي ۾ ويٺو هو. پر هاڻي ڪافي عرصي کان هن ۾ پاسي اچڻ ڇڏي ڏنو هو پر آڄ جو هتي آيو ته ڪنهن پروگرام تحت نه گهران بنا ڪنهن سوچ جي نڪتو ۽ هتي پهچي ويو. ۽ هاڻي هنجو ذهن نديم سان ويٺل سندس گرل فرينڊ جي باري ۾ سوچي رهيو هو. هو ڪير آهي؟ ڪير به هجي، پر ضرور نئين هوندي: ڇاڪاڻ ته نديم پراڻيءَ جو ڦاٽل ڪونهي. هن سان گڏ روز نئين گرل فرينڊ هوندي آهي. هر دفعي. هر روز نئين.

منظور ۽ نديم جي مزاج ۾ وڏو فرق هو. نديم روز نئين گرل فرينڊ جو ڦاٽل هو جڏهن ته منظور عورت کي رانديڪو مڃڻ لاءِ تيار ڪونهي. نديم جلدي جلدي ڪار مٽائي پر منظور وٽ هڪڙي ڪار ورهين جا ورهيه رهي. نديم جي ٽيسٽ روز پئي مٽبي آهي، منظور ۾ ڪا ڦير گهير نه ايندي آهي. پر انهي جي هوندي به پئي ورهين کان هڪ پئي جا سٺا دوست آهن.

”Hello, Nadeem how are you?” منظور نديم جي ڪار وٽ پهتو

“Fine, meet my friend Rozi.”

منظور کيس وش ڪيو ۽ ساڻس هٿ ملائڻ لاءِ “Hello, Miss.” ۽ هنجو سمجھو ته هٿ ملائڻ لاءِ. هن جواب ۾ منظور جي هٿن ۾ هو. ۽ ڇپن تي هلڪي مرڪ، منظور بي خيالي ۾ ڪجهه دير تائين سندس هٿ جھليو ۽ تڪيندو رهيو پر تڏهن چرڪ پريائين. جڏهن روزي ٿوري چڪ ڏئي پنهنجو هٿ سندس هٿن مان ڇڪي ورتو.

“اندر اچي ويهه.” نديم ڪار جي پوئين سيٽ جو در کوليو. منظور جي سوچن جو سلسلو ٽٽي پيو. هن ڪار ۾ چڙهڻ لاءِ هڪڙو پير ڪار ۾ رکيو پر ٻئي پير رکڻ کان اڳ چيائين، “ڇو نه هلي ومپي ۾ ويهون. اڄ گرمي به آهي.”

نديم پنهنجي فرينڊ ڏانهن ڏسندي پڇيو “هتي تنهنجي مرضي ڇا آهي؟”

“As you like, I agree.” هن هڪ ادا سان چيو.

منظور پنهنجي سائيڊ واري اسڪرين ڇاڙهي بولٽ ڊهائي در کي لاک ڪري ڇڏيو. هڪڙو اڳ ۾ لاک هو ۽ اسڪرين به ڇڙهيل هئي. باقي ٻي اسڪرين ۽ در نديم بند ڪيا. ڪار لاک ڪري روزي جي پائڻ ۾ هٿ وڌائين ۽ ٽٽي ومپي ڏانهن ويڙج لڳا. جڏهن وچ رستي تي پهتا ته هڪ اسپورٽنگ ڪار تمام تيزي سان هنن ڏانهن آئي. ڊوڙ نه پائڻ ها، ته ٽٽي ڪار جي هيٺان ضرور اچن ها.

“Bastard” نديم رڙ ڪري چيو. پر اهي باسٽرڊ ٻڌڻ کان اڳ ئي غائب ٿي چڪا هئا. ٽٽي ورائڊي ۾ پهتا ته در ڀرسان بينل ويتر درڪوليو. ڪنڊ ۾ چئن ڪرسيون جي هڪ ميز کان سواءِ سڀئي ميزون والاريل هيون. انهيءَ ميز تان به تازو وينل اٿيا هئا، ڇاڪاڻ ته جونا ٿانو ۽ ڪاغذ جي مروتيل ٽپڪن اڃا اتي پيل هئا. اڳيان روزي، ان جي پٺيان نديم ۽ آخر ۾ منظور هو. نديم وڏي روزيءَ ڏانهن ڪرسي ڇڪي ۽ روزيءَ جي ويهڻ کان پوءِ پاڻ به هن جي ڀرسان ويهي رهيو. منظور هيڏانهن هوڏانهن ويترن کي ڏٺو. ڪي شڪليون ڄاتل سڃاتل ۽ ڪي نئون هيون. ڄاتل سڃاتل ڪڏهن اسپينزر ۾ ڏٺيون هيائين، ڪڏهن ومپيءَ ۾ ڪڏهن سندن ڪارن ۾. پريان ڪنڊ ۾ “ٽوني، وينل هو. هن جو اصلي نالو طالب حسين هو. پر

سڀئي کيس ٿوئي سڏيندا هئا. پر هو به پڇڻ تي پنهنجو نالو ٿوئي ئي ٻڌائيندو هو ۽ لڳو به ٿوئي ئي، يورپين وانگر ڳاڙهو ڳٽول، وار پورا، قد ڪاٺ انهن جهڙو، منظور سان ٿوري گهڻي واقفيت هئس. ٻنهي جون نظرون مليون ته ٿوئيءَ اتان ئي هٿ لوڏي وٺي ڪيو ۽ منظور به هٿ لوڏي جواب ڏنو. ٿوئي سان ويٺلن مان ڪن مڙي منظور ڏانهن ڏٺو. نديم به ٿوئيءَ ڏانهن ڏٺو پر نديم جي ٿوئي سان واقفيت ڪونه هئي. البت هتي ۽ ڊفينس واري اسپينزر ۾ ڏٺو ضرور هئائينس. روزيءَ هٿ ۾ پاڻي جو گلاس کڻي پتين کي گهوري رهي هئي. پورو عرصو ماٺ ۾ رهي. ويتر مينو کڻي آيو. منظور ۽ نديم ڪئين دفعا پڙهيل مينو کي پڙهڻ لڳا. منظور روزيءَ کان پڇيو ”مس روزي اوهان ڇا گهرائڻ پسند ڪندا.“

”مان“ هن چرڪ ڀريو. پوءِ چين تي زوريءَ مرڪ آڻي چيائين، ”جيڪو به گهرايو.“

”اوهين پنهنجي پسند ٻڌايو“ منظور چيو.
روزي جي جواب ڏيڻ کان اڳ نديم چيو، ”ها، ڊارلنگ، تون پنهنجي پسند تي گهراءِ.“

روزي مينو ڏسندي چيو ”ڇڪن تڪا ۽ پراڻا ڪافي آهن.“
”۽ نديم تون؟“

”ڇڪن تڪا، ٻوٽي، لون چاپ ۽ پراڻا.“

منظور هڪ ٻه شيون پنهنجي طرفان وڌائي، ويتر کي آرڊر ڏنو. هن پنهنجي ننڍڙي پيڊ تي آرڊر لکيو ۽ هليو ويو. ڪجهه دير خاموشي رهي. روزي ٻئي پاسي ڏسي رهي هئي. نديم اڃا تائين مينو کي پڙهي رهيو هو. منظور کي سمجهه ۾ نٿي آيو ته ڇا ڳالهائي. خاموشيءَ ڪري کيس عجيب اڪاهه ٿي رهي هئي. نيٺ هن ئي خاموشيءَ کي ٽوڙڻ لاءِ ڳالهه چوري، ”نديم، تو ڊيميز (Demis) جي نئين ڪيسٽ ٻڌي آهي.“

”ڊيميز؟ - هولبائي سنگر.“ هن پڇيو.

”ها، منظور جواب ڏنو.

”نه، منظور مون کي ڊيميز نه وڻندو آهي. هو ويسٽرن آرڪسٽرا ۾ عربي آرڪسٽرا جي ڪاڪ ٿيل ڪندو آهي. مون کي عجيب لڳندو آهي. ڪوفت ٿيندي اٿم. خالي عربي آرڪسٽرا استعمال ڪري ته به شايد وڻي. جو سندس آواز نڙي ۾ ڦاٿل ٿو رهي. گهڻيل گهڻيل“ نديم اهڙو

منهن ٺاهيو. ڇڻ ڊيميز جي نالي سان ئي ڪراهن تي آيس. منظور جي فطرت آهي ته هو پنهنجي ڳالهه تي قائم رهندو آهي. سندس اڪثر دوست جمليندا هئا ته ايڏو اسٽريٽ فارورڊ نه ڳالهائيندو ڪر، ڪجهه ڊپلومييسي به ڪندو ڪر. اها فارورڊنيس دوست گهٽ دشمن وڌيڪ پيدا ڪندي. پر منظور پنهنجي فطرت کان مجبور هو. نه چاهڻ جي باوجود به هر ڳالهه چاهي اها ڪنهن کي وڻي يا نه وڻي، چيو ڏئي. انهيءَ ڪري سندس تمام گهٽ دوست آهن. ٿيا گهڻائي پر انهيءَ عادت جي ڪري گهڻا پاسو ڪري ويا. هينئر به سندس جاءِ تي ڪو ٻيو هجي ته ڳالهه جو رخ مٽائي، ڪنهن ٻئي موضوع تي اچي ها پر منظور ائين نه ڪيو.

ويٽر پليٽون ۽ ڪاغذن جا ننڍا نيپڪن آڻي رکيا. روزي هڪ نيپڪن ڪنيو ۽ انهي کي آگر تي ويڙهڻ ۽ ڪولڻ لڳي. ۽ جڏهن کاڌي جو سامان اچي ويو ته سڀني پنهنجي پسند جون شيون کڻي پنهنجي پليٽن ۾ رکيون.

”توڪي ڊيميز نه ٿو وڻي. تنهنجي پنهنجي پسند آهي.“ منظور نديم کي چيو ته ”پر تو ڊيميز جي نئين ڪيسٽ نه ٻڌي آهي. ڪڏهن تائين ڪڍي سگهين ته مون وٽ اچجان، مان توکي اها ڪيسٽ ٻڌائيندس، سندس سانگس Lovely love de parisc, can't say how much I love you & action lady توکي ضرور وڻندا.“

”ڊيميز مون کي وڻي ڪونه،“ نديم چيو، ”پر تو چيو آهي ٻڌندس، ٿي سگهي ٿو، ڪي سانگس چڱا ڳايا هجنس. پر ها، منظور، ڊيميز جو ويجهڙائي ۾ هڪڙو سانگ Love me Love me ٻڌو هو. اهو مڙئي چڱو هو.“

”ڇڏ يار.“ منظور ڪلندي چيو، ”اهو شايد توکي انهيءَ ڪري وڻيو هوندو، جو انهيءَ جو ڪاپي گانو آر- ڊي - برمن جو پارٽي فلم شعلي.... جو محبوبه او محبوبه ٻڌو هوندو. آر - ڊي - برمن سيم تو سيم ڪاپي ڪئي آهي.“

”ٿي سگهي ٿو“ نديم ڪلهه مٿي چاڙهيندي چيو. پوءِ روزيءَ کان پڇيائين ”روزيءَ تو ڊيميز کي ٻڌو آهي؟“

منظور روزيءَ ڏانهن ڏٺو روزي چيو ”No, No“. منظور روزي کي حيرت سان تڪڙ لڳو. پر روزي ٻي پرواهيءَ سان کائيندي رهي. منظور

ڪي اها پڪ هئي ته اڄ جهڙي زوردار طريقي سان نديم ڊيميز کي ناپسند ڪري رهيو آهي ڪجهه ڏينهن کانپوءِ پوري شدت سان ڊيميز جي تعريف ڪندو، ڇاڪاڻ ته جيئن هو روزن جيئن گرل فرينڊ سان هوندو آهي، تيئن singers به بدلائيندو رهندو آهي. بلڪل ائين، جيئن جلدي جلدي ڪارون مٽائيندو رهي ٿو.

”مون کي ايلوس پرسلي.... وٺندو آهي.“ نديم چيو.
 ”ايلوس!“ منظور کان ذري گهٽ رڙ ٺڪري وئي. ”پر نديم ايلوس جو وقت گذري ويو. جيئن هو پاڻ گذاري ويو. ها هڪڙو وقت هو هن جا گاتا ٽاپ تي هئا. انهيءَ وقت هن جي اسٽائيل ۾ نواڻ هئي، پر هاڻ اها اولڊ ٿي وئي آهي. انهيءَ کان پوءِ گهڻي ترقي ٿي آهي. شايد توکي ايلوس انهي ڪري وڻڻ لڳو آهي، جو هو ويجهڙائي ۾ مري ويو آهي ۽ بي بي سي ان تي هڪ وڏو پروگرام پيش ڪيو هو.“

”نه، اها ڳالهه ڪانهي.“ ٿوري دير مان رهي، موضوع متاثر ٿي لاءِ روزيءَ کان پڇيائين، ”ڇو روزي، تون مان ڪيو ويٺي آهين. پور پئي ٿئين ڇا؟“

”نه، مان توهان جون ڳالهيون پئي ٻڌان.“
 ”خالي اسان جون ڳالهيون ڇو پئي ٻڌين تون به participate ڪر نه.“

روزي جي جواب کان اڳ منظور چيو ”شايد مان ڪباب ۾ هڏي هجان.“

روزيءَ جي بدران جواب نديم ڏنو ”خير اهڙي ته ڳالهه ڪانهي.“
 پر منظور کي خبر هئي ته ڳالهه اها هئي. روزي جيڪا ائين خاموش خاموش، پيزار پيزار ويٺي هئي، جنهن سان ڪجهه وقت اڳ نديم منظور جو تعارف ڪرايو هو، انهي روزي کي منظور نديم کان گهڻو اڳ سڃاڻي. پر نديم کي اها خبر نه هئي. شايد ئي منظور جي ڪنهن دوست کي خبر هجي، ڇاڪاڻ ته منظور عام جڳمين تي گهٽ وٺي ويو هوس.

منظور پنهنجي ماءُ پيءُ جو هڪڙو ٿي پٽ هو. دولت جي وٽس ڪمي نه هئي. مائٽ ڳوٺ ۾ رهندا هئس ۽ پاڻ اڪيلو ڪراچيءَ واري بنگلي ۾ رهندو هو. سٺو بنگلو هو، سٺي ڪار هئي، ڪيترائي ڪارن بنگلن وارا سندس دوست بڻجي ويا. فطرتي طور ته منظور اڪيلائي پسند هو پر

دوستن جي ڇوڙ ٿي ساڻن مختلف جاين تي ويندو رهندو هو. ۽ سندس دوست هميشه اهڙين جاين تي ويندا هئا، جتي گوڙ گهمسان، هل هنگاما هوندا هئا. منظور کي اهو سڀ ڪجهه نه وڻندو هو پر ڪڏهن ڪڏهن ساٿ ڏيندو هون. ڪن سان سندن گرل فرينڊز به هونديون هيون.

منظور وٽ اهو سڀ ڪجهه هو جيڪو هڪ گرل فرينڊ لاءِ ڪافي هو. تنهن ڪري ڪيتريون منظور جي اردگرد ڦرڻ لڳيون. ڪن سان منظور شامون ۽ راتيون گذاريون، پر منظور محسوس ڪيو ته اهي گرل ته آهن، پر فرينڊ نه. هن کي جنهن گرل فرينڊ جي ضرورت هئي، اهڙي ڪا هڪ به نه هئي. هن چاهيو ته گرل فرينڊ واقعي سندس فرينڊ هجن. آئڊيل فرينڊ. جهڙي سوچ، جهڙي پسند، هن جي آهي تهڙي هن جي به هجي.

ڪجهه عرصو اڳ، منظور جي هڪ دوست ڪانٽس پڇيو هو ”تو مه جبين ڦرلباش کي ٿي. ويءَ تي ڳائيندي ڏٺو آهي؟“
”مان ٿي. وي ڏسندو ئي نه آهيان. ٿي. وي به ڪا ڏسڻ جي شيءِ آهي.“

”تون مهرباني ڪري ممجيبن کي ٻڌ، توکي وڻندي.“
هڪ ڏينهن منظور گهر ۾ ويٺو هو. نه ڄاڻ ڇو کيس بوريت پي ٿي. ڪارڻ جي کيس به خبر نه هئي، سوچيائين: ٿي. وي ڪولجي، پلي ته ڪجهه وڌيڪ بور ٿجي. ٻارن لاءِ ڪا فلم هلي رهي هئي. جڏهن اها ختم ٿي ته هڪڙي نغمي ٻڌڻ لاءِ چيو ويو. اهو نغمو ممجيبن ڦرلباش جو هو. منظور ممجيبن جو گانو نه ٻڌو، پر سندس گوڏن تي رکيل هٿن کي تڪيندو رهيو. هن جا هٿ هيرن وانگر جرڪيا ٿي، آڱريون اهڙيون سهڻيون، اهڙيون پياريون هيون جي بي اختيار چمڻ تي دل ٿي تيس. هوش تڏهن آيس، جڏهن نغمو ختم ٿيو. پر ٿوري دير کانپوءِ هڪ اشتمار جي چوڪريءَ هن کي چرڪائي وڌو. هوءِ اهڙي هئي، جنهن جهڙيءَ جو منظور سدائين تصور ڪندو رهيو هو ۽ انهيءَ وقت ته ڏاڍو بي چين ٿيو جڏهن سندس هٿن تي نظر پيس. هن جا هٿ مه جبين جي هٿن کان به سهڻا هئا. منظور سوچيو: هن چوڪريءَ سان ڪيئن ملجي؟ اها اهڙي آهي، جنهنجي مونکي تمنا آهي. پوءِ اوچتو سندس ذهن ۾ هڪ ترڪيب سُجهي آئي، جيڪا هن ڪنهن دوست کان ٻڌي هئي. هن يڪدم ٿي. وي اسٽيشن فون ڪئي، ۽ ليلي رسيپشنسٽ کان پڇيائين، ”محترم هينئر

توت پيست جي اشتهار لاءِ فلم ۾ جيڪا چوڪري هئي، ڇا اوهين مهرباني ڪري انهيءَ جو نالو ٻڌائي سگهندا،” رسيپشنسٽ رکائيءَ سان پڇيو. اوهين چو پيا پڇو” منظور پهرين ته منجهي پيو. پوءِ جواب ڏنائين، ”مان پنهنجي فرم جي اشتهاري فلم لاءِ هن کي ساڻن ڪرڻ ٿو گهران.“ ”اڃا ترسو.“ ٻئي طرفان جواب مليو. منظور جي جواب مان هوءَ شايد مطمئن ٿي ويئي هئي. ٿوري دير کانپوءِ هن جواب ڏئي، ”هنجو نالو روزي آهي.“

”محترم اوهين گائيڊ ڪري سگهندا ته مان ساڻس ڪٿي ڪانٽيڪٽ ڪريان؟“ منظور پڇيو.

ٿوري دير ٻئي پاسي خاموشي رهي. پوءِ جواب ڏنائين، ”اتفاق سان روزي هتي ئي آهي. اوهين چاهيو ته ساڻس فون تي ڳالهائي سگهو ٿا.“

۽ ٿوري دير کانپوءِ منظور جي ڪار تي. وي اسٽيشن ڏانهن ڊوڙي رهي هئي. روزي ساڻس هينئر ئي ملڻ تي آمادگي ظاهر ڪئي هئي. ٽي. وي اسٽيشن پمچي منظور گاڏي پارڪ ڪئي ۽ ڌري گهٽ ڊوڙندو ٿي. وي اسٽيشن اندر گهڙيو. رسيپشن تي پنهنجو نالو ٻڌايائين رسيپشنسٽ ڪنهن کي فون ڪري منظور جي اچڻ جو ٻڌايو. ۽ پوءِ کيس ويٽنگ روم ۾ ويهڻ لاءِ چيو.

ٿوري دير کانپوءِ روزي ويٽنگ روم ۾ آئي. منظور ڪجهه دير اڳ کيس ٽي. ويءَ جي اسڪرين تي ڏسي چڪو هو. پر جيڪا روزي سندس لڳيان بيٺي هئي، اها ٽي. ويءَ واري روزيءَ کان گهڻي سمڻي هئي. منظور اتي ساڻس پنهنجو تعارف ڪرايو.

”oh, hello“ هن منظور سان هٿ ملايو. ڪيتري دير منظور هن جو نرم ۽ ريشم جهڙو هٿ جهلي کيس ڏسندي رهيو. روزي مُرڪي رهي هئي. منظور کانئس پڇيو ”اوهين هتي ئي ڳالهائڻ پسند ڪندا، يا ڪيڏانهن ٻاهر هلون؟“

هن ڪجهه دير سوچيو، پوءِ ڪنڌ کي جهٽڪو ڏيندي چيائين، ”يلي هلو.“

....

ويٽر سيٽي شيون آڻي ميز تي رکيون، ۽ جڳ سان گلاسز ۾ پاڻي اوتي ”ٻيو ڪجهه“ پڇي ۽ جواب ۾ ”پوءِ چئبو“ ٻڌي هليو ويو. ڪجهه دير

خاموشي رهي. ۽ پوءِ نديم چيو ”ها منظور رات يارهن وڳي بي بي سسي ڪلف singer ۾ ڏاڏي آدم جي زماني جي Top of this week تان رچرڊ جو نئون گانو آيو هو.“ چڪن تڪي مان ٻوٽي پٽندي چيائين، ”مونکي سمجه ۾ نٿو اچي ته اڃا به اهڙا بيوقوف آهن جو ٿينا، مڪري، نيل ڊائمنڊ جي دؤر ۾ ڪلف کي پسند ڪندا آهن.“ نديم طنزيه انداز ۾ اها ڳالهه ڪئي هئي، کيس خبر هئي ته منظور کي ڪلف وڻندو آهي. پر منظور طنز کي نظر انداز ڪندي چيو ”مسٽر نديم“ ۽ پوءِ روزي کي ڏسندي چيائين: ”پسند ڪندا آهن.“ روزي جون نظرون منظور سان مليون، ۽ گهڙي کن هوءَ منظور کي تڪيندي رهي ۽ پٺڙ نظرون جمڪائي ڇڏيائين. نديم چيو ”ڪمال آهي توکي اڃا تائين ڪلف وڻي ٿو.“ منظور مرڪندي پڇيو ”تو کي جيڪڏهن ايلوس وڻي ٿو ته پوءِ توکي تعجب نه ٿيڻ گهرجي ته مونکي ڪلف وڻي ٿو.“

...

”منظور مان تنهنجي لاءِ هڪ تحفو وٺي آئي آهيان،“ روزي ڊرائنگ روم ۾ گهڙندي، رڙ ڪندي چيو. ”اڃا!“ منظور خوشيءَ منجهان چيو. ”اڄ منمنجو فرض توادا ڪيو.“ روزي ڪاوڙجي پيئي، سندس هٿ، کليل پرس مان ٻاهر نڪري آيو. تحفو اندر رهجي ويو. ۽ پرس بند ٿي ويو. روزي پريان صوفي تي ويهي رهي. منظور وٽس وڌي ويو. ”ناراض ٿي وئين، روزي.“ ”نه. مونکي احساس، جذبا، ذهن ڪجهه به ڪونهي. مان ڀلا ڪيئن ناراض ٿي سگهان ٿي.“ ”معنيٰ سيريس آهي.“ منظور سندس پرسان صوفي تي ويهي رهيو ۽ هٿ وڌائي پرس کڻڻ چاهيائين. ”ڏيکار هڪڙو تحفو آهي؟“

روزي هنجو هٿ پرس مان ڇڏائي، هٿ کي پري ڌڪي ڇڏيو. منظور روزيءَ جي ڳلابي پانمن، جيڪا نڪت سليوز بلاٽوز ڪري ننگي هئي، تي پنمجا چپ رکي ڇڏيا. ”ناراض آهي؟“ منظور سندس نرم هٿ پنهنجي هٿن ۾ جهليو ۽ چيائين، ”تنهنجي لاءِ دنيا ۾ سڀ کان اڻمول تحفو تنهنجا سمڻا هٿ آهن.“ ۽ چپ سندس هٿن تي رکي ڇڏيائين. ”ڀلي تون پنهنجو تحفو پاڻ وٽ رک، جڏهن ڏيڻ تي دل نٿي ٿيئي ته آندئي ڇو.“ ٻئي لمهي

روزي پرس کولي، هڪ ڪئسٽ ڪڍي ڏک هڻڻ جي انداز سان منظور جي هٿن ۾ ڦٽي ڪئي. منظور جي وات مان ”شو“ جو آواز نڪري ويو ”تحفي ڏيڻ جي انهيءَ انداز لاءِ مهرباني، بهتر اهو هو ته اها ڪئسٽ اڇلائي منهنجي مٿي ۾ هڻين ها.“ روزي کلي ڏٺو ۽ کلڻ سان روزي جي ڪاوڙ به لهي ويئي. منظور ڪئسٽ ڏني. ڪلف رچرڊ جا نوان گانا هئا. ”واه.“ منظور خوشيءَ مان رڙ ڪئي. ”روزي ڪاش مان خدا کان پيو ڪجهه گهران ها.“

”مثال طور؟“

”توڪي.“ منظور جواب ڏنو.

”مان توڪي حاصل آهيان.“

”نه ڪاش مان توڪي حاصل ڪري سگهان ها.“

”چريو آهين.“

”ها، تو واقعي چريو ڪري ڇڏيو آهي.“

”چڱو چڱو. انهيءَ کان اڳ جو تون بلڪل چريو ٿين، ڪئسٽ

چاڙهه ته ڪلف کي ٻڌون. مون ڪيترن ڏينهن کان ڪلف جي نئين ڪئسٽ پي ڳولهي. مَس مَس اڄ ملي آهي.“

...

”پيو ڪجهه ويتر پڇيو. منظور اڳ روزي ۽ پوءِ نديم کان پڇيو. روزي چاڪليٽ آئسڪريم لاءِ چيو نديم ملڪ شيڪ. منظور کي چاڪليٽ آئسڪريم وڻندي هئي. پر خواهش جي باوجود به اها نه گهرائي پنهنجي لاءِ ڪوڪا ڪولا گهرائين. ويتر جوئا ٿانو ۽ مروتيل نئپڪن کڻي ويو. روزي توڻ پڪ سان ڏندن ۾ ڦاٿل گوشت جي ڏرن کي ڪڍڻ لڳي. نديم هڪ توڻ پڪ ڪئي، هنکي بنا ڏسڻ جي پڇي ڇڏيائين، ۽ پوءِ بي ڪڍيائين ۽ انهيءَ کي به پڇي ڇڏيائين. ۽ پوءِ تئين به. منظور کلي پڇيو ”ڪنهن تي ڪاوڙ آئي، جيڪا انهن تي پيو لاهين.“ هن توڻ پڪس جي پڳل ٽڪرن ڏانهن اشارو ڪيو.

نديم پڳل توڻ پڪس ڏانهن ڏٺو ۽ يڪدم چيائين، Oh, no ائين ئي بيخياليءَ ۾ پڇي پئيون.“ نديم پڳل ٽڪر کڻي هيٺ اڇلايا ۽ منظور کان پڇيائين، ”تو پاسيڊن ايڊوينچر ڏني. مونکي ڏاڍي وڻي.“

”ها، ڏني اٿم. پر مونکي ته ڪانه وڻي.“

”ڇو؟“ نديم حيران ٿيندي پڇيو.
 ”ٿوري ڦير گهير سان، انهيءَ موضوع تي Towering Inferno
 وڌيڪ چڱي فلم هئي. ڏاڍي ساراهه هئي. بيسٽ ڊائريڪشن جو ايوارڊ به
 مليو اٿس، پر مونکي ته نه وڻي.“
 منظور مڙڪندي چيو ”۽ مونکي وڻي.“
 ”خاص ڳالهه ڪمڙي آهي.“
 ”Presentation تمام سهڻي آهي.“
 ”تنهن جي معنيٰ ته تنهنجي ۽ منهنجي پسند ۾ وڏو فرق آهي.“

...

”تنهنجي ۽ منهنجي پسند هڪ جڙي آهي.“ روزيءَ منظور جي
 ڪلهي تي پنهنجو ڪنڌ لاڙي ڇڏيو.
 ها، ڪنهن حد تائين. جيڪڏهن ايتري حد تائين به نه هجي ها ته
 پوءِ ڏاڍي ڏکيائي ٿئي ها. ”روزيءَ سندس ڳالهه ٻڌي اڻ ٻڌي ڪندي چيو
 ته ”پر منظور وليمر ائڪلر ته ڪاسٽيوم فلمون ٺاهيندو آهي. ڪليڪٽر جڙي
 فلم ڪيئن ٺاهيائين؟“
 ”هو ڪو پاڪستاني فلم ڊائريڪٽر ڪونهي جو هڪڙي ئي موضوع
 تي فلمون ٺاهيندو رهي.“
 ”مون کي End ۾ اها ڳالهه ڏاڍي وڻي ته هو وري چوڪرين جي
 شڪار لاءِ نڪرندو آهي. تنهنجو ڇا خيال آهي؟“ منظور ڪجهه دير
 روزيءَ کي ڏسندو رهيو پوءِ چيائين. ”نه ڄاڻ مونکي اها ڳالهه ڇو نه وڻي.
 شايد مان انهيءَ نظريي جو ٺاهيان ته تون نه سهي ٻي سهي.“
 ”پر مونکي ته ايندو وڻيو“ روزي پنهنجو ڪنڌ منظور جي ڪلهي تان
 هٽائي، صوفي تي آهڻجي پيئي.
 ”پنهنجي پنهنجي پسند آهي.“

روزيءَ ڪو جواب نه ڏنو ڪجهه دير تائين پيئي رهي ۽ پوءِ اُٿي
 ڪئسٽ ڏسڻ لڳي ۽ پوءِ هڪ ڪئسٽ پسند ڪري ٽپ رکارد ۾
 وجهي، بتڙ آن ڪيائين. ڪجهه گهڙين کانپوءِ ٽينا چارلس جو مٿ ڀريو
 آواز گونجڻ لڳو:

When I am alone...I test the essence of your kiss

منظور کي ائين ته ٽينا جا گهڙي پاڻي سڙي گانا ڏاڍا وڻندا هئا، پر

خاص ڪري اهو ڏاڍو پسند هو. ۽ جنهن مهل اڪيلو هوندو هو ۽ روزي ياد ايندي هئس ته اهو گانو ٻڌندو هو. منظور به ڪشن ڪٿي ڦالين تي لپتي پيو. روزي ميز تان لائيتڙ کنيو سگريٽ ڊڪائي، لائيتڙ ميز تي رکي، منظور جي مٿان لپتي پئي. روزي سگريٽ مان ڊگهو ڪش هنيو ۽ پوءِ سارو دونهون منظور جي منهن تي اڇلائي ڇڏيائين. منظور جي منهن تي هلڪي ناگوار ڦهلجي ويئي. هن اکيون بند ڪري ڇڏيون ۽ ڦوڪون ڏيئي، دونهي کي هٽائڻ لڳو. روزي کلڻ لڳي ۽ پوءِ منظور جي هٿ مان ڪتاب ڦري ورتائين ۽ ڪتاب جي ٽائٽل کي ڏسي چيائين:

“It is not best-seller”

منظور سندس هٿ مان ڪتاب وٺندي چيو:

“It is not necessary that every best seller is best book.”

”ته پوءِ اهو بيسٽ سيلر ڇو هوندو آهي.“ روزيءَ جي آواز ۾ به طنز هئي.

”شايد تي ايس ايليت جي چوڻي آهي ته جيڪو ليڪڪ پنهنجي دور ۾ تمام گهڻو مقبول ٿي وڃي انهيءَ لاءِ اهو ضروري ڪونهي ته واقعي هو چڱو لکندو هجي. ٿي سگهي ٿو هن وٽ ڪا نئين ڳالهه نه هجي، عاميان ڳالهه هجي ۽ جيڪو ليڪڪ پنهنجي دور ۾ مقبول نه هجي. انهيءَ لاءِ ضرور ڪونهي ته اهو چڱو نه لکندو هجي. اهو به ٿي سگهي ٿو ته اهو نئين ڳالهه ڪندو هجي. جنهنڪري بيسٽ سيلر بڪ انهيءَ ڳالهه جي ضمانت ڪونهي ته هر بيسٽ سيلر، بيسٽ به هوندو. مون ڪيترا Trash بيسٽ سيلر پڙهيا آهن.“

”خير، مان ته فقط بيسٽ سيلر پڙهندي آهيان. مون کي ته ڏاڍا وڻندا آهن.“ منظور جواب نه ڏنو. پوءِ اوچتو روزيءَ سوال ڪيو ”تون سگريٽ ڇو نٿو پيئڻ؟“ روزي پنهنجو مٿو منظور جي ڇاتيءَ تي رکيو. ”اهو سوال اهڙو آهي،“ منظور چيو ”جيئن مان تو کان پڇان ته تون سگريٽ ڇو ٿي پيئڻ؟“

”انهيءَ ڪري، جو مونکي وڻندا آهن.“

منظور روزيءَ جي وارن ۾ آڱريون ڦيرائيندي چيو ”بلڪل اهڙيءَ ريت، مونکي سگريٽ نه وڻندا آهن.“

”پر تون مونکي ته سگريت ڇڪڻ کان نه روڪيندو آهين،“ روزيءَ چيو.

”مان شخصي آزاديءَ ۾ يقين رکڻ ٿو. ٻين جي شخصي آزاديءَ ۾ ايستائين دخل نه ڏيندو آهيان، جيستائين مقصد منمجي دل آزاري ڪرڻ نه هوندو آهي. يا اهڙي شخصي آزاديءَ جي مخالفت ڪندو آهيان، جنهن مان منمنجي عزت کي خطرو هجي.“

”تڏهن ڇا ڪندو آهين؟“ روزيءَ پاسو ورائي، پنمنجو منهن منظور جي ڇاتيءَ تي رکي ڇڏيو ۽ آگر سان منظور جي ڇاتيءَ تي گول گول دائرا ٺاهڻ لڳي ۽ وري چيائين، ”ته پوءِ ڇا ڪندو آهين؟.“

”انهيءَ ڪم ڪرڻ کان منع ڪندو آهيان.“

”۽ اڳلو نه مڃي ته؟“ روزي شرارت منجهان پڇيو.

”ته پوءِ قطعہ تعلقات کان به ڪونه لهرايان.“ روزي ڪجهه دير خاموش رهي، وري پڇيائين، ”توڪي منمنجو سگريت ڇڪڻ نه وڻندو آهي؟ خاص ڪري عورتن جو سگريت ڇڪڻ ڏاڍو عجيب لڳندو اٿم.“

...

روزي سگريت جو دونهون وات مان زور سان ڪڍيو. دونهون منظور جي منهن ڏانهن هليو آيو ڇو ته هو روزي جي سامهون ويٺو هو. منظور ٿوڪ سان دونهون هٽايو ۽ بي اختيار سندس نظرون روزي ڏانهن ڪڇي ويون. روزي به کيس ڏسي رهي هئي. منظور کي پاڻ ڏانهن ڏسندي ڏٺائين ته ٻئي پاسي ويٺلن کي ڏسڻ لڳي. منظور نديم ڏانهن ڏٺو. نديم مرڪي رهيو هو منظور به مرڪي ڏٺو. نديم چيو، ”تون به عجيب ماڻهو آهين. نه سگريت ڇڪين، نه وسڪي پيئن، نه پان کائين.“ پوءِ ڪلهه مٿي چاڙهي چيائين، ”ڪيئن ٿو زندهه رهين؟“

”بهرحال اها حقيقت آهي ته مان انهن شين کانسواءِ زندهه آهيان. انهيءَ ڪري ضروري ڪونهي ته اهي شيون ضرور استعمال ڪجن.“

”تون لائيف انجوائڻ ٿو ڪرين؟“ نديم چيو.

”اهو ضروري ته ڪونهي لائيف انجوائڻ ڪرڻ لاءِ اهي طريقا اختيار ڪجن، جيڪي عام طور تي استعمال ڪيا وڃن. ڪو ڪيئن ٿو انجوائڻ ڪري، ڪو ڪيئن.“ منظور جواب ڏنو.

”روزي تنهنجو ڪهڙو خيال آهي؟“ نديم پڇيو. روزي سگريت جو

دونهون منظور ڏانهن اڇلايو ۽ هڪ نظر منظور تي وڌائين، ۽ هڪ آگر پئي هٿ جي آگر تي ٿيريندي چيائين، ”جيڪو سڀني سان گڏ نه هلندو، اهو اڪيلو رهجي ويندو.“

...

”تون سدائين انهن اڪيلين جاين تي ڇو وٺي ايندو آهين.“ روزي

چيو.

”هتي اڪيلاپ ڪٿي آهي، مان آهيان، تون آهين، پنهنجيون ڳالهيون آهن، پڙندڙ سج آهي، ڪنارن سان ٽڪرائيجندڙ چوليون آهن، چولين جو گوڙ آهي، فرحت ڏيندڙ هوا آهي.“ منظور يڪ ساھي ايتريون ڳالهيون چئي ويو. ۽ پوءِ مُرڪي روزي کي پنهنجي پاڪر ۾ قابو ڪري زور ڏنائين.

”مونکي اهڙي ماحول کان ڊپ ٿو لڳي، جتي فقط تون ۽ مان هجون. ۽ ٻيو ڪو به نه هجي.“

”ڇا، مون کان ڊپ ٿو لڳي؟“

”تو کان ڊپ لڳي ها ته مان تو وٽ سارو سارو ڏينهن ڇو هجان ها. راتيون تو وٽ ڇو گذاريان ها. پرائين چرين وانگر اڪيلي جاين تي، ويرانن ۾، سمنڊ جي ڪناري تي، باغن جي ڪنڊن ۾ ويهڻ مونکي نه وڻندو آهي. هوٽلن ۾ هلندين ته به سدائين اونداهين ڪنڊن ۾.“ منظور جو پاڪر ڍور ٿي ويو. پوءِ هن ٻانهون چڪي ورتيون ۽ پري، سمنڊ ۾ بيٺل جهاز کي ڏسڻ لڳو.

”تو کي ماڻهن کان ڊپ ٿو لڳي ڇا؟ تون آخر ماڻهن جي وچ ۾ ويهڻ کان ڇو ٿو لهرائين. ڇو نٿو هارس شو ياسين، شيزان، ومپي جمڙي ريستارن ۾ هلي ويهين. زندگيءَ جو اصلي لطف ته اتي آهي. هتي ڇا آهي.“

”تو کي اهي نظارا نٿا وڻن؟“ منظور سمنڊ تي اڏامندڙ آڇن پکين کي ڏسندي پڇيو.

”اهڙا نظارا منهنجي گهر ۾ تنگيل ڪٽلينڊر ۾ به آهن. مان ننڍي هوندي کان اهي نظارا ۽ انهن سان ملندڙ جلندڙ نظارا ڏسي ڏسي اڪٽائجي ويئي آهيان.“

ڪجهه دير خاموشي رهي، پوءِ منظور چيو ”هل هارس شو هلون.“

Oh, good، روزي خوشيءَ ۾ رڙ ڪندي چيو ۽ ڊوڙندي پريان بيٺل ڪار ۾ وڃي چڙهي. منظور ٽڪل ٽڪل قدمن سان هلندو اچي ڪار ۾ ويٺو. ۽ ڪار اسٽارٽ ڪيائين. ڪار ڪلفٽن ڇڏي تيزيءَ سان اڳيان وڌي رهي هئي. ڪلفٽن برج پار ڪري، فريئر هال، ميٽروپول ۽ پيلس وٽان لنگهي، اچي مهراڻ هوٽل جي ڪراسنگ وٽ بيٺي. ۽ جيئن اتان رستو مليو ته تيزيءَ سان شاهه فيصل روڊ تي ڊوڙڻ لڳي. سڄو رستو اچي مرڪيوري بلبن جي روشنيءَ ۾ وهڻ لڳو. پورو وقت منظور ۽ روزي ماٺ رهيا هئا. ڪار نرسري وٽان اڳيان ڊوڙي رهي هئي. ٽيپو شهيد روڊ شاهه راهه لياقت ۽ پين ڪيترن طويل رستن پنهنجو وجود اچي شاهه فيصل روڊ تي وڃائي ٿي ڇڏيو. ٽيپو شهيد روڊ ۽ شاهه راهه لياقت جي بدران فقط فيصل روڊ رهجي ويو. منظور ”هارس شو“ جي در جي ساڄي پاسي ڪار پارڪ ڪئي. ۽ روزيءَ سان گڏ ريسٽارنٽ جون ڏاکڻيون لهڻ لڳو. اندر گوڙهو آرڪسٽرا وڳي پئي. گھڻيون ميزون ڀريل هيون. منظور سدائين ورائڊي جهڙي گولاڻي ۾، ڀت جي ڀرسان آخري ميز تي ويهندو هو. جيتوڻيڪ اها سٺ اڃ به خالي هئي، پر منظور وڃ واري ميز تي ويٺو. هارس شو ۾ ايندي ئي روزي ڄڻ تڙي پئي هئي. هلي مرڪ سندس چپن تي ڦهلجي وئي، ۽ اکين ۾ چمڪ اچي ويئي هيس. اردگرد ميزون ڀريل هيون. ڪي سرگوشيون ڪري رهيا هئا، ڪي زور سان ڳالهائي رهيا هئا. روزي هڪ هڪ ڪي ائين گهوري رهي هئي، ڄڻ اهي سڀئي سندس ويجهه دوست هجن. ويتر مينو آڻي اڳيان رکيو ۽ آرڊر نوٽ ڪرڻ لاءِ تيار ٿي بيٺو. منظور مينو روزيءَ جي اڳيان سيري ڇڏيو. آرڊر روزي ڏنو. منظور ڪرسيءَ تي ڪجهه اهلجي پيو روزي پئي پانهون ميز تي اڀيون رکندي، هٿن جي مٿين تي پنهنجي کاڌي رکي منظور کي مَرڪي ڏٺو ۽ پوءِ اڪيون ارد گرد گهمائيندي پڇيائين، ”منظور توکي اهو ماحول نٿو وڻي.“

”نه“ منظور مختصر جواب ڏنو ۽ سڌو ٿي ويٺو.

”ڇو؟“ روزيءَ سوال ڪيو.

”انهيءَ ڪري جو هن ماحول مان مونکي بناوٽ جي بوءِ ايندي آهي؛ ڄڻ ته سڀئي پنهنجي چمرن تي نقاب ڇاڙهي ويٺا آهن. اهي ماڻهو جيڪي سرگوشيون ڪري رهيا آهن. ۽ جيڪي رڙيون ڪري رهيا آهن. اهي ڄڻ ٻين جو مذاق اڏائي رهيا آهن.“

”اوه، منظور! تون تمام پئتي رهجي ويندين، اڪيلو اڪيلو! خبر اٿئي سڀئي توکي قدامت پسند چوندا آهن.“

”پلي چون، جديد دؤر جو سڏاڻ لاءِ مان پنهنجي اندر واري کي ماري نٿو سگهان.“

”ته پوءِ تون ”اڄ“ سان ڪيئن هلي سگهندين.“

منظور ٻئي هٿ ميز تي رکي چيو ”اڄ“ سان هلڻ جو مقصد هرو ڀرو اهو ته ڪونهي، جو مان ايندڙ ”سڀاڻي“ جو خيال نه ڪيان. يا گذريل ويل ”ڪالھ“ کي وساري ڇڏيان. مان ”اڄ“ سان ايترو اڳيان نٿو ويڃڻ چاهيان جو ”سڀاڻي“ مونکي ”اڄ تي پڇتائڻو پوي.“

”ته پوءِ تون تنها رهجي ويندين.“ روزي جي آواز ۾ طنز نه، ڏک هو. ”نيڪ آهي، پر مان تمناين کي دور ڪرڻ لا پاڻکي هيٺ نٿو ڪيرائي سگهان.“

پوءِ ٻئي خاموش ٿي ويا. ويتر آرڊر ڏنل شيون ميز تي رکي ويو. ٻئي خاموشيءَ سان کائڻ لڳا. کاڌي کانپوءِ روزي سگريٽ چڪڻ لڳي. منظور جون نظرون روزيءَ جي سمئن هٿن تي جمبي ويون. سمئا هٿ، جيڪي منظور جي ڪمزوري هئا، هٿ، جن منظور کي روزيءَ سان ملڻ تي مجبور ڪيو. منظور جي دل چاهيو ته هو هٿ وڌائي روزي جا سمئا ۽ نرم هٿ پنهنجي هٿن ۾ وٺي. بيخياليءَ ۾ منظور پنهنجو هٿ به وڌايو. اوچتو Look, how handsome is that fellow! روزيءَ سرگوشي ڪندي چيو

منظور کي ڏچڪو رسيو. وڌيل هٿ پئتي موٽي آيو. هن جي نظر روزيءَ جي نظرن جو پيڇو ڪيو. روزي هڪ نوجوان کي چرين وانگر تڪي رهي هئي. منظور کي روزيءَ جو اهڙيءَ طرح گهورڻ ناگوار لڳو. هن روزي کي هلڪو سڏ ڪيو پر روزي هن هيڊسم نوجوان کي ڏسڻ ۾ ايندو ته محو هئي جو هن منظور جو سڏ ٻڌو ٿي ڪونه. منظور ٻئي دفعي ڪجهه زور سان سڏ ڪيو. روزي چرڪ ڀري منظور کي ڏٺو. ڀرسان واري ميز تي ويٺلن مان به ڪن مڙي هنن ڏانهن ڏٺو. منظور نرم لمجي ۽ آهستي آواز ۾ چيو ”روزي، ائين چرين وانگر ڏسڻ جي ڪهڙي ٿڪ آهي.“

”ڏسڻ ڏوهه ته ڪونهي،“ روزي بي پرواهيءَ سان چيو. منظور ماٺ ٿي ويو. آرڪسٽرا تي Silver Convention جي ڌن fly, robin, Fly وڃي رهي هئي، منظور بل گهرايو بل ۾ ٽپ جا پيسا پليٽ ۾ رکي اٿيو.

روزي حيرت سان منظور کي تڪڙ لڳي. ”ايڏو جلد! هيٺ ته سٺيون ڏٺون وڃائڻ شروع ڪيون اٿن. ڪجهه دير ويهون ٿا.“ روزيءَ جون اکيون انهيءَ حسين نوجوان ۾ کتل هيون.

”مون بل ڏيئي ڇڏيو آهي.“ منظور ناگواريءَ سان چيو.

”ته پوءِ ڇا ٿيو؟“ روزيءَ بي پرواهيءَ سان چيو.

”بل مون پاڻ گهرايو هو. هاڻ ويهڻ مناسب ڪونهي.“

روزي ڪاوڙ ۾ منظور کي ڏٺو ۽ پرس ڪٽي اُٿي. ۽ انهيءَ وقت منظور حيران ٿي ويو. جڏهن روزي انهيءَ حسين نوجوان وٽان لنگهندي هن وٽ پهتي رهي، ۽ جمڪي چيائين، ”Your are so handsome!“

”Thanks for your compliments.“ نوجوان مُرڪي چيو. ساڻس ويٺل چوڪريءَ جي چهري تي ڪيترا رنگ آيا ۽ ويا. روزيءَ کلندي منظور سان ٻاهر نڪري آئي. منظور کي ائين محسوس ٿيو ته هن جي اندر ۾ ڪجهه پڇي پيو آهي.

...

ويتر وڌيڪ آڌر لاءِ پڇيو. منظور اڳ ۾ روزيءَ کان، ۽ پوءِ نديم کان پڇيو. ٻنهي وڌيڪ ڪنهن شيءِ گهرائڻ کان انڪار ڪيو. تڏهن منظور ويتر کي بل آڻڻ لاءِ چيو. نديم چيو ”منظور روزي ڪجهه وقت اڳ تي وي جي ڪيترن ئي اشتعارن ۾ ڪم ڪري چڪي آهي. تو ڏٺو هو کيس؟“

”اڃا.“ منظور نديم جو سوال نظر انداز ڪندي رڳو ”اڃا“ تي زور ڏنو. روزيءَ منظور ڏانهن ڏٺو منظور به کيس ڏسي رهيو هو. روزي ٻئي پاسي ڏسڻ لڳي. منظور جون نظرون روزي جي سهڻن هٿن تي جمبي ويون. اهي هٿ، جيڪي ڪڏهن سڄو سڄو ڏينهن، سڄي سڄي رات سندس هٿن ۾ هوندا هئا.

...

”تون ناراض آهين ڇا؟“ روزي پڇيو.

”نه.“ منظور مختصر جواب ڏنو.

”پوءِ ٻئي پاسي منهن ڪري ڇو پيو آهين؟“

منظور روزيءَ ڏانهن پاسو ورايو. روزي پنهنجي جسم جو سمورو بار منظور جي مٿان وجهي ڇڏيو. ”تون ڪجهه ڏينهن کان خاموش آهين. ڇا

ڳالھ آهي؟

”ڪجهه به نه“ منظور جواب ڏنو.

”نه ڪجهه ته آهي. تون اڳ ۾ ته ڏاڍو خوش هوندو هئين، ڪلندو هئين، ڳالهائيندو هئين. تو ته ڪيترن ڏينهن کان پنهنجي پسند جا songs به نه ٻڌا آهن. تينا ۽ ڏاڍا نا روز جون نيون ڪئسٽون آنڊيون اٿئي ته اُهي به نه وڃايون اٿئي. مان ٿي وڃايان.“ روزي اُٿڻ لڳي، پر منظور سندس هٿ جملي پاڻ ڏانهن ڇڪي ورتس.

”رهڻ ڏي. گانا ٻڌڻ تي دل نٿي چاهي.“

”پوءِ ڇا ڪرڻ تي دل ٿي ٿيئي؟“ روزيءَ پڇيو.

”تو کي حاصل ڪرڻ تي.“

روزيءَ هڪ ڏنو. ”مون پنهنجي پاڻ کي، پنهنجي جسم کي، تنهنجي آڏو پيش ڪيو آهي، تو کي پيو ڇا گهرجي؟“

”پنهنجي پاڻ کي نه، فقط پنهنجي جسم کي. ۽ سڀ ڪجهه جسم ئي ته ڪونهي، مان چاهيان ٿو اسانجي سوچ ساڳي هجي، اسانجي پسند ساڳي هجي. مطلب ته ذهني هم آهنگي هجي.“

روزي پنهنجو هٿ منظور جي هٿ مان ڇڏائيندي چيو. ”ائين ڇو نٿو چئين ته جيڪو ڪجهه تون چاهين ٿو مان بلڪل ائين ڪريان. ٻڌ، منظور ذهني هم آهنگي ڪا اهڙي شيءِ ڪانهي، جهڻڪي ٺاهي وٺجي. مان تو کي پسند ڪريان ٿي، تون مون کي پسند ڪرين ٿو. فلمن ۽ گانن ۾ پنهنجي پسند ڪافي حد تائين ساڳي آهي. رنگن ۾ پنهنجي پسند گهڻي مختلف ڪانهي. باقي تون چاهين ٿو ته مان هر اهو ڪم ڪريان، فقط اها شيءِ پسند ڪريان جيڪا تون چاهين ٿو. ته شايد مان ائين نه ڪري سگهان.“

...

ويٽر بل سامهون رکيو. نديم هٿ وڌايو پر منظور بل ڪٽي ورتو بل ڏسي سڙ رپئي جو نوٽ پليٽ ۾ وڌو ۽ ٻڄيل پيسن جي موتي اچڻ جو انتظار ڪرڻ لڳو. روزي سگريٽ جو پئڪيٽ ۽ لائيتھر پرس ۾ وڌو. نديم چيو ”منظور سڀاڻي لنچ مون سان ڪر.“

منظور چيو ”سڀاڻي مان بزي آهيان.“

...

”بڙي بڙي بڙي. مان ته اهي لفظ ٻڌي ٻڌي ٿڪجي پئي آهيان. اڳ ۾ سمنڊ جي ڪنارن ۽ باغن جي ڪنڊن ۾ هلي ويهندو هئڻ، ۽ هاڻ سڄو ڏينهن گهر ۾ پاڻ به ويٺو آهيان. ۽ مون کي به ويهاري ويٺو آهيان. جڏهن به توکي ڪيڏانهن هلڻ لاءِ چوندي آهيان ته توکي ڪو نه ڪو ڪم ياد پئجي ويو.“ روزي ڪاوڙ ۾ چيو.

”چيم نه هينئر نه“ منظور ڪاوڙ ۾ رڙ ڪندي چيو. روزي چپ ٿي ويئي. جڏهن ڪار ڪجهه اڳيان وڌي ته روزيءَ سگريٽ ۽ لائيتڙ ڪڍيو ۽ سگريٽ ڊڪاتي ڪش هڻڻ لڳي. ڪاوڙ ۾ سندس هٿ ڏڪي رهيا هئا. ”ڇا توکي انهيءَ هيندسمر نوجوان تي اڃا خار پيئا آهن. جيڪو هارس شو ۾ مليو هو.“

ارڇو منظور پوري طاقت سان بريڪ هڻي. ڪار زور سان چيڪ ڪيڊ بريڪ لڳڻ جي باوجود ڪار ڪافي اڳتي ڌڪجي وئي. ۽ پٺيان گهمڪي جو ڊگهو پٿر ڇڏي وئي. روزي جو مٿو زور سان وڇي سامهون لڳو. منظور روزيءَ ڏانهن گهمڪي در کوليو ۽ روزي کي چيائين، ”مهرباني ڪري تون لمي وڃ.“ روزي ڪجهه نه سمجهندي عجب ۾ منظور کي تڪڙ لڳي. منظور وري چيو ”مهرباني ڪري لمي وڃ. وڃ پنهنجي حسين نوجوان وٽ. هو ڪراچي جي سڀني اوچي درجي جي ريسٽورانٽ ۾ تنهنجو انتظار ڪندو هوندو. روزيءَ جي چمري تي ڪيترائي رنگ آيا ۽ ويا. هوءَ ڪار مان هيٺ لٿي. ۽ پوري طاقت سان دروازي کي بند ڪيائين. دروازو وڌي آواز سان بند ٿي ويو. منظور ڪار اسٽارٽ ڪئي. روزي رڙ ڪري چيو، ”You, son of a bitch“ ڪار تيزيءَ سان اڳيان وڌي ويئي.

منظور بچيل پيسا ڪنيا ۽ ٽپ جا پيسا پليٽ ۾ وجهي آيو. روزي ۽ نديم به اٿيا. منظور روزيءَ لاءِ جاءِ ڇڏي بيٺو. اڳيان روزي هن جي پٺيان منظور ۽ هنجي پٺيان نديم هو. منظور روزيءَ لاءِ در کوليو روزي کانپوءِ نديم نڪتو. ۽ پوءِ منظور. منظور نديم وارن کي سندن ڪار تائين ڇڏڻ آيو. ويندي وقت اڳ ۾ نديم ۽ پوءِ روزيءَ سان هٿ ملايائين، ۽ روزيءَ جي هٿ کي زور ڏيندين چيائين ”Wish you good luck“، ۽ پوءِ تيزيءَ سان پنهنجي ڪار ڏانهن وڌڻ لڳو. هن اڃا تائين روزي جي هٿن جي نرمي پنهنجي هٿن ۾ محسوس پئي ڪئي.

ڪار اسٽارٽ ڪري فيصل روڊ تي آيو پوءِ ڪار جي اسپيڊ وڌائي ڇڏيائين. ڪار مرڪيوري بلبن جي تيز روشنيءَ ۾ ڊوڙندي پئي وئي.

منظور ٿيڻ رکارد آن ڪيو. ٿينا جو آواز گونجڻ لڳو.

You go your way, I go my way,

It's time for a change of heart.

■

”بند اکين ۾ ڪجهه يادون، ڪجهه سڀنا!“ مان ڪنيل

انسان دڻيت ۽ ديوتا

رابرٽ گرٽن انگريز سال 1866ع ۾ آمريڪا جي نيويارڪ رياست جي ڊريڊن شهر ۾ پيدا ٿيو. هو دنيا جي ٻن عظيم شخصيتن ڪارل مارڪس ۽ چارلس ڊارون جو هم عصر هو. جن دنيا جي تاريخ تي اڻ مٽ اثر ڇڏيا آهن. انگريز سال پاڻ ٻه وهه پرستيءَ جو مخالف هو. جنهن ڪري هو عيسائي مت وارن جي عتاب هيٺ رهيو. هن جا ڪيترائي ڪتاب ڇپيا جن جي ڪري هو انهيءَ دور جي مذهب پرست حلقن جي تنقيد جو نشانو بڻيو ۽ سندس لکڻين تي پابنديون پڙهيون ويون.

موجوده دور ۾ سندس جي فن ۽ فڪر تي منبئي ڪتابن جو تشهير جو موقعو تڏهن ئي ملي سگهيو آهي جو سندس جي ڪجهه مداحن مختلف ويب سائٽس جوڙي هن جا ڪتاب ۽ لکڻيون انٽرنيٽ تي آن لائن رکيا آهن. جنهن ڪري دنيا هڪ دفعو وري تاريخ جي هن وساريل مفڪر کان واقف ٿيڻ لڳي آهي.

انگر گرٽن سال جون ڪجهه لکڻيون اهڙين ويب سائٽس تان ڪئي انهن کي سنڌي ٻوليءَ جو ويس پهراڻي. سنڌي ٻوليءَ جي هڪ گهڻ گهري اوهان تائين پهچائڻ جي ڪوشش آهي ته جيئن اوهان به هن ڏاهي جي ڏاهپ کان واقف ٿي سگهو.

انگر گرٽن سال جي سنڌ ادبي اڪيڊميءَ پاران شائع ڪيل اهڙي ڪتاب ۾ سندس جا جيڪي مضمون شائع ڪيا ويا آهن، انهن مان ”هستيءَ جو پڌرنامو“، ”فن ۽ اخلاقيات“، ”وهم“، ”مرد عورت ۽ ٻار جي آزادي“، ”انسان ذات جي اصلاح“ ۽ ”والدين لاءِ مشوره“ جهڙا مضمون شامل آهن. جن کي ڊاڪٽر اي. ڪي پنجواڻي صاحب جن سنڌي ٻوليءَ ۾ ترجمو ڪيو ڪري اوهان تائين پهچايو آهي. هي ڪتاب اوهان جي سوچ کي لوچ ڏيڻ ۾ مددگار ثابت ٿيندو. انگر گرٽن سال سن 1899ع ۾ پورن 66 ورهين جي ڄمار ۾ هي جهان ڇڏي راه ربانيءَ روانو ٿيو.

لکمي ڪلاڻي

ڪاڪ طوئا

وشاڪا کي سمجھ ۾ نه ٿي آيو ته هو پنهنجي ڀاڳ تي ڪلي يا روئي؟ هن ساهري گهر ۾ ته کيس اهو سڀ ڪجهه حاصل هو جنهن جي هر ڪا چوڪري شاديءَ کان اڳ ڪلپنا ڪندي آهي. سندر پتي، ماڊرن ڍنگ سان سجايل ايئر ڪنڊيشن فليٽ، نوڪر چاڪر، گهر ۾ رڳو پيا ۽ پاتي سُس ۽ سُرو، اُهي به گهڻو تڏو پنهنجي ڪمري جي اندر ئي پوريل. هُنن کيس هت ڪاليج ۾ نوڪري ڪرڻ جي اجازت به ڏئي ڇڏي هئي. ٻاهر اچڻ وڃڻ تي به ڪا روڪ ٽوڪ ڪانه هئي. پوءِ به هن گهر ۾ کيس ايتري مونجھ چوڻي رهي هئي؟ هو ٻاهر نڪرڻ جي لاءِ ڇٽڻائي رهي هئي. شاديءَ کان پوءِ هت رڳو ڇهه مهينا گذريا هئا، سڄي عمر هت ڪيئن ڪٽبي؟

ٿوري دير اڳ ئي ممبئيءَ کان سندس مميءَ جو ٽرنڪ ڪال آيو هو. هر آرٽوار تي هوءُ فون ڪري سندس سار لهندي آهي. ”ڌيءُ ڪيئن ٿيڪ ويئي آهين؟ تنهنجو سُس سُرو ڪيئن آهن؟ جيئنت ڪٿي آهي؟ گهر جا پاتي توسان ٿيڪ نموني ته هلن ٿا، توکي اُتي ڪا تڪليف ته نه ڪانهي؟“.....

وشاڪا ماءُ جي پڇيل هر سوال جو جواب ساڳئي مشيني نموني ڏيندي آهي. ”ها، ممي! مان بلڪل ٿيڪ آهيان. هت مونکي ڪا تڪليف ڪانهي. تون هاڻي منهنجي چنتا ڪرڻ ڇڏي ڏي. پنهنجي صحت جو خيال رک. روتي ٿيڪ طرح سان ڪاٽيندي آهين. دوا پوري وقت تي پيئندي آهين؟.....“ ماءُ سان فون تي ڳالهائڻ بعد وشاڪا بيب روم ۾ اچي آهلي ٿي. ايئر ڪنڊيشنر جي هوا کيس وڌيڪ ٿڌي ٿي لڳي. پيرن وٽ پيل ڪمبل ڇڪي، چڱيءَ طرح ويڙهي ٿي ڇڏي. آرٽوار ڏينهن منجهند جو کيس ڪلاڪ ٻه ليٽڻ جو موقعو ملندو آهي. جنيت آرٽوار جو سڄو ڏينهن گهر کان غائب هوندو آهي. وشاڪا اکيون بند ڪري ٿوري دير نند ڪرڻ ٿي چاهي. پر کيس نند نه ٿي اچي. رڳو پاسا بدليندي رهي ٿي، پنهنجي حال تي ڳوڙها ڳاڙڻ تي چاهي پر اُهي به اندر ئي سُڪي ويا اٿس. هينئر فقط هو هڪ ئي آٿت تي تڳي ٿي ته سندس ماءُ جي مٿي جو مڻ بوج هلڪو ٿي

ڪاڪ ملوئا - لکمي ڪلاڻي

ويو آهي. هيٺر هوڙ سڪ سائنٽيءَ سان اڪيون پوتِي سگهندي. نه ته ڏينهن رات کيس اها ئي چنتا هوندي هئي ته منهنجي مرڻ کان پوءِ وشاڪا جو ڇا ٿيندو؟.

هن جو ڏيڍي ته ٻال پڻ ۾ ٿي گذاري ويو هو. کيس سندس جو چمرو به پوريءَ طرح ياد نه آهي. مميءَ ٿي کيس تاتي پالي وڏو ڪيو. پڙهايو لکايو. انگلش لتريچر ۾ ايم اي ڪرڻ بعد کيس ساڳئي ئي ڪاليج ۾ نوڪري به ملي وئي هئي. ان ڏينهن هوڙ بيحد خوش ٿي هئي. سوچيو هئائين. هيٺر هوڙ مميءَ جا سڀ ڏک درد دور ڪري ڇڏيندي، هوڙ هاڻي مميءَ جي ڌيءَ نه. پر پُٽ هئي! پر مميءَ جي ننڊ قتل جي قتل ٿي رهي. ڏينهن رات کيس اڪلائڻ ۽ ور گهر سان ڏسڻ جي چنتا، اخبار ۾ آيل هڪ اشتعار تي هن جي نظر پئي هئي.

”مدراس ۾ سيٽلڊ، فارين سروسز مان رٽائرڊ فرسٽ سيڪريٽريءَ جي آڪسفورڊ ايڊيوڪيٽيڊ پُٽ لاءِ گهرجي پڙهيل ڳڙهيل خوبصورت چوڪري.....“

اهو اشتعار مميءَ جي دل وٽان هو. موڪليل فوتو ۽ بايو ڊيٽا قبول پيا. انٽرويو جي تاريخ، وقت ۽ جڳهه مقرر ڪيا ويا. جمو بيچ جي هڪ هوٽل ۾ راجڪمار ۽ راجڪماريءَ کي هڪ پٺي کي پسند ڪري پنهنجي راضي ۾ جي ور مالها پائڻي هئي. سوبمير جي اها رسم ادائي به پوري ٿي وئي. تاج محل هوٽل جي رسيپشن ۾ آيل ماءُ جي سڀني ساهيڙين کي هن جي ڀاڱ سان ريس ٿيڻ لڳي. ”مائي، نصيبن واري آهين! ايشور جي در دير آهي، انڌير نه آهي. هن تنهنجا سڀ ڪشت ڪشالا ڪتيا. تنهنجا لايا سڃايا ڪيا.“ متن مائٽن. جا چيل اهي گُفتا وشاڪا جي ڪنن ۾ هٿوڙا هڻي رهيا هئا.

پٽ تي لڳل گهڙيال چار ٺڪاو ڪيا آهن. پوري پنجين بجي سندس سس سهرو پنهنجي ڪمري مان ٻاهر نڪري چانهه لاءِ گهنتي وڃائيندا آهن. کين ٺيڪ وقت تي چانهه ڪپي. چانهه پي، ساڍي پنجين هو هيٺ پارڪ ۾ گهمڻ ويندا آهن ۽ ٺيڪ ستين بجي فلٽ ۾ موٽي ايندا آهن. سڄي عمر فارين سروس ۾ گذارڻ سبب هنن پنهنجي روز مرهه جي ڪرت کي گهڙيال جي ڪانٽن تي سيٽ ڪري ڇڏيو آهي. اهي ڪانٽا گهنتيءَ جي آواز سان گهر جي ٻين ڀاتين ۽ نوڪرن ڇاڪرن کي به هنن بيان همقدم ٿيڻ لاءِ هڪليندا رهندا آهن. وشا ڪا بسترو ڇڏي، ڊريسنگ ٽيبل سامهون بيهي، ڦٽوتي سان پنهنجا وار لساري ٿي. آرتوار ڏينهن منجهند کانپوءِ گهر جا نوڪر موڪل تي هوندا آهن. شام جي چانهه ۽ رات جي هلڪي ماني ٺاهڻ جي جوابداري هن مٿان هوندي آهي.

پوري پنجين بجي گمنگي وڃڻ شرط وڻاڪا ڪچن مان، ميوو، بسڪوٽ ۽ چانهه ٿري ۾ آڻي ڊرائينگ روم جي وچ واري ٿيل تي، نهايت سليقي سان، بنان ڪو آواز ڪرڻ جي سڃاڻي رکي ٿي. هينئر کيس ان جو اڀياس ٿي ويو آهي. نه ته اڳي سندس هٿ ڏڪندا هئا. ڊپ ٿيندو هيس ته ڪٿي (هي جاپائي) ڪوپ پليٽون هٿن مان ڇڏائجي فرش تي ڪري چيمون چيمون نه ٿي وڃن ۽ قيمتي ايراني قالين کي خراب نه ڪري ڇڏين. ڪڏهن چمچو ڪرڻ جي آواز سان به سندس سمري جون سرد نگاهون اخبار مان منهن مٿي ڪري کيس ته تائين چيري ڇڏينديون آهن.

هوءَ چانهه جا ڪوپ تيار ڪري سر سمري جي اڳيان رکي ٿي. سمري جي نگاهه شام واري اخبار تي ۽ سس جي پنمي هٿن ۾ جھليل سوئڻ تي مرڪز ٿيل آهي. جن سان هوءَ تڪڙو تڪڙو ڪجهه اُٿي رهي آهي. سندس اکين جون پٽليون هڪ ڀيرو رڳو مٿي ڪڍي. هن جي اکين ۾ سڌو گهوري وري پنهنجي ڪرت ۾ لڳي ٿيون وڃن. وڻاڪا کي هن ڊرائينگ روم ۾ پنهنجو دم گهٽجندو محسوس ٿيندو آهي. پٽين تي لڳل شينهن چيٽن جي منڍين جون ٽرافين پنهنجا خونخوار ڏند شيڪي. گويا اجمو هن مٿان چلانگ لڳائي کيس نڙگهت کان اچي جھلينديون. هنن جو شڪار ضرور سندس سمري پنهنجي آفريڪا جي ملڪن ۾ ٿيل پوسٽنگ دوران ڪيو هوندو. هن ڊرائينگ روم ۾ هنن دنيا جي ڪيترن ئي ملڪن جون ادبت شيون شيشن جي شوڪيس ۾ سڃاڻي رکيون آهن يا پٽين تي فريمن ۾ مڙهائي ڇڏيون آهن. پنهنجي گڏ ڪيل انهن عجيب وغيره شين سان سس سمري جو ڏاڍو گهڻو موهر آهي. پاڻ ئي انهن جي چنڊ ڦوڪ ڪندا آهن. کين نه نوڪرن تي ڀروسو آهي، نه وڻاڪا تي.

هوءَ پنهنجي چانهه جو ڪوپ کڻي ٻاهر بالڪنيءَ ۾ شيشي جي درين مان ڇڻي ايندڙ اُس ۾ اچي ويهي ٿي. اها اُس کيس وڻندڙ ٿي لڳي. اندر ته ڪنهن بند مقبري جهڙي ٿڌ، پوسل آهي. ڪفن ۾ ويڙهيل سرد لاش جو پنهنجي قبرن مان اُٿي ويهڻ جو تصور سندس سڄي بدن ۾ ڏڪڻي ٿو پيدا ڪري ڇڏي.

”گڊ آفٽر نون وڻاڪا! هائو ڊيوؤ ڊو“ بالڪنيءَ جي ڇت مان لٽڪيل لوهي جھولي تي ويٺل ڪاڪ ٻوٽن (Cockatoos) جو نر ۽ مادا جوڙو چلائي کيس ڪيڪارٽو. هوءَ چپن تي آڱر رکي کين خاموش رهڻ جي هدايت ٿي ڪري. ماڻهن جيان ڳالهائيندڙ اهي رنگبرنگي طوطا سندس سمرو ۽ سس برازيل مان وٺي آيا آهن، جتي سندن پوئين پوسٽنگ هئي. جڏهن به ڪو مهمان سندن گهر ۾

ڪاڪ طوٽا - لکمي ڪلاڻي

ايندو آهي، اهي ٻئي ڪاڪ طوٽا اڏامي اچي سندس ڪلمن تي ويهندا آهن. ”گڊ مارننگ“ گڊ آفٽر نون“ هاڻو ڏيوڏو؟“ چئي کيس کيڪاريندا آهن ۽ پيار مان سندن ڳلن کي چمندا آهن. پھريون ڀيرو آيل مهمان ته في الحال هڪو هڪو ٻڪو ٿي هراسجي ويندو آهي.

”ڊڄ نه! اسان جا پاليل هي ڪاڪ طوٽا هارمليس آهن.“ سس سمرو کيس دلداري ڏيندا آهن ۽ کيس ڊرائينگ روم ۾ سجايل پنهنجون ٻيون ادبت شيون ڏيکارڻ ۾ مشغول ٿي ويندا آهن. اهائي سندن من پسند ڪرت آهي. سندن جمع ڪيل انهن ڪيڏائڻ جي ڪو ساراه ڪندو آهي ته هو خوش ٿي ان مهمان جو وڌيڪ آدرستڪار ڪندا آهن.

ٻئي ڪاڪ طوٽا اڏامي اچي وشاڪا جي ڪلمن تي ويهن ٿا. وشاڪا سندن ساوا ڳاڙها پر سهلاڻي ٿي. هي ٻئي هن سان ڏاڍو هري مري ويا آهن. سندس نالو اُچارڻ به سڪي ويا آهن. پکي کيس ڏسندي ٿي ”وشاڪا! وشاڪا!“ چلائي شروع ڪري ڇڏيندا. اهو ڏسي سندس سس سمري جون نگاهون پنهنجي ناپسندگيءَ جو اظهار ڪندي چونڊيون آهن، ”تو هنن کي پنهنجي لاڏ ڪوڏ سان بگاڙي ڇڏيو آهي!“

هن گهر جا پاڻي گهٽ ڳالهائو آهن. گهڻو وقت انگلينڊ ڄمڙي ٿڌي ملڪ ۾ رهڻ سبب اُتان جي لوڪن جيان ئي کين پنهنجا چپ ڪولڻ ۾ تڪليف ٿيندي آهي. ڳالهائڻ جو ڪم به هو گهڻو ٿڌو پنهنجي اکين کان وٺندا آهن.

ڪاڪ طوٽن کي به پرون پئجي ٿا وڃن ته اڄ وشاڪا جو موڊ ٺيڪ ڪونهي. نه هوءَ کين بسڪوٽ ٿي ڪارائي، نه کين چمي ٿي، ضرور کيس پنهنجي پيڪن جي سڪ لڳي هوندي. جڏهن هت ٿڌ وڌي ويندي آهي، تڏهن کين به پنهنجي ملڪ جي گرم نم جمنگلن جي ياد ستائيندي آهي. هو بي آرامي بڻجي، پنهنجا پر ڦڙ ڦڙائي، سڄي فلڪ اندر ڦيرائون پائيندا آهن. هن گهر مان ٻاهر نڪرڻ جو رستو ڳولهندا آهن. شيشي جي پنڊ درين تي پنهنجي چمبن سان حملو ڪندا آهن. ٽڪجي هارائجي وري پنهنجي لوهي پينگهي تي موٽي ايندا آهن.

دروازو بند ٿيڻ جو ”ڪٽ“ جو آواز ٻڌي وشاڪا چرڪ ڀري ٿي. سندس سس سمرو ٻاهر گهمڻ لاءِ نڪتا آهن. هينئر رات جو ائين بڻجي روتيءَ جي گهمڻي وڃڻ تائين کيس پيو ڪو ڪم ڪونهي. هن کان هينئر اڪيلو ڪيڏانهن ٻاهر وڃڻ نٿو پڄي. ان کان ته هوءَ ڪو ڪتاب چونڊي ڪلاڪ به پڙهندي.

هوءَ اُتي جيئنت جي اسٽڊي روم ۾ اچي ٿي ۽ ويجهڙائيءَ ۾ هن جا خريد

ڪيل ڪتاب اٽلائي ٿي. جيئن لنڊن ۾ به فري لئنس جرنلسٽ هو هٿ به فري لئنس جرنلسٽ آهي. ان مان حاصل ٿيندڙ انڪم مان هن جو شراب، سگريٽ ۽ ڪيسي جو خرچ نڪري ايندو آهي. ان لاءِ ڪيس پيءُ اڳيان هٿ ٽنگڻو نه پوندو آهي. سس سمري ته چاهيو هو ته جيئن به هنن جيان فارين سروس جوائن ڪري ها يا ڪمپيوٽر انجنيئر بڻجي ڪا وڏي انڊسٽري لڳائي ها، پر هو ”اسٽيڊيز ۾ ڊراپ آئوٽ“ ثابت ٿيو. هن هرو ڀرو پنهنجا هٿ گسائي، ڪو پورهيو ڪرڻ جي ضرورت به محسوس نه ڪئي، ڇو ته سندس پيءُ جي پئڪ ۾ رکيل فڪسڊ ڊپازٽس ۽ خريد ڪيل شيئرس مان ايندڙ وياج سندن گهر خرچ کان گهڻو وڌيڪ هو.

ٽيبل تي رکيل ائش ٽري سگريٽ جي پيڙين سان ڀريل آهي. چانهه جو خالي ڪوپ به اڄ نوڪرن نه هٿايو آهي، نه ئي سيٽيءَ تي ويڃايل ميري چادر مٿي آهي. جيئن اڪثر رات جو دير سان موٽندو آهي. ڪيس ڊسٽرب ڪرڻ بجاءِ پنهنجي اسٽڊي روم ۾ ئي سمهي پوندو آهي. گهر جي هر ڀاتيءَ کي فليٽ جي پنهن جي ڇاڀي آهي. جيئن جي چوڻ موجب، هر انسان کي پنهنجي زندگي پنهنجي چاهيل نموني جيئن جو پورو اڌڪار آهي. ڪيس پيءُ جي زندگيءَ ۾ ٽپي اچي ان ۾ رخنو وجهڻ نه ڪپي.

وشاڪا سوچي ٿي ڪاش هوءَ جيئن کڻي اهو احساس ڪرائي سگهي ها ته زندگي رڳو شغل شڪار يا وندر وروڻن جو نالو ناهي. اهو هڪ ڏميواريءَ جو نالو به آهي. پاڻ طرف ڏميوارِي ۽ گڏو گڏ پنهنجي آس پاس طرف ڏميوارِي. پر اهي ڏميواريون اهو ئي نياهي سگهندو. جنهن پنهنجي اندر ۾ اهڙي قوت پيدا ڪئي آهي. جيئن ڳالهيون ته هميشه اُپ ڪڇڻ جون ڪندو آهي پر اڏامڻ لاءِ ته اڃا ڪيس پنهنجا پر جاوائڻي ڪونهن. ماءُ پيءُ اڃا هن تي آرو ڪيو ويٺا آهن.

رات جي مانيءَ بعد وشاڪا کي ڪتاب پڙهندي الائي ڪنهن مهل ننڊ ڪڍي ٿي وڃي. اڌ رات جو بالڪنيءَ ۾ پڪين جو مڇايل روج راڙو ٻڌي هوءَ جاڳي ٿي پوي. هٿ وڌائي بستري تي جيئن جي موجودگيءَ جي تصديق ڪرڻ ٿي چاهي. اها جڳهه اڃا خالي آهي.

هوءَ جمت آئي. گائون پھري اسٽڊي روم ۾ ليٽو پائي ٿي. جيئن ڪپڙن سوڌو سيٽيءَ تي اونڌو ليتو پيو آهي. بوت به نه لاتو اٿائين، ائش ٽري ۾ رکيل سگريٽ آهستي آهستي پري رک ٿي ويو آهي. ٽپائيءَ تي وسڪيءَ جو خالي گلاس پيو آهي.

ڪاڪ طوئا - لکمي ڪلاڻي

بالڪنيءَ ۾ پکين جو شور غل وڌندو پيو وڃي. وشاڪا جو اندر ٽمڪڻ ٿو لڳي. ڇو نه هيءَ ڪرڪيٽ بٽ ڪٽي هوءَ هن گهر جي شيشي جون دريون پڇي ڇيمون ڇيمون ڪري ڇڏي. هنن ڪاڪ طوئن کي درين مان ٻاهر ڪڍي اڏائي ڇڏي. هي پکي وڌيڪ وقت هن سرد وائاورڻ ۾ رهيا ته سندن پر به ڄمي يخ ٿي ويندا. ■

(رچنا - ۵۶ پارٽ، جي ٿورن سان)

پڙهندڙن کي گذارش

آکاڻيءَ جو پهريون پرڇو اوهان جي هٿن ۾ آهي، اسان جي ڪوشش اوهان جي سامهون آهي، اميد ته اسان جي محنت سڦل ٿيندي. پهرين ڪڙيءَ ۾ ڪجهه ڪڇايون ۽ ڦڪايون ضرور رهجي ويون هونديون جن متعلق اميد ته اوهان اسان کي آگاه ڪندا.
آکاڻيءَ جي سلسلي ۾ اوهان جيڪڏهن ڪي تجويزون ۽ رايو آڻيندا ته اسان سمجهنداسين ته اوهان به اسان سان پورهئي ۾ برابر جا شريڪ آهيو، اسان جي ڪوشش رهندي ته اوهان جي تجويزن جي آڌار تي آکاڻيءَ جي سلسلي کي وڌيڪ بهتر بنايون.

آکاڻي، سلسليوار

معرفت پارس ميڊيڪل سينٽر، سامهون ايٽ - ٽي - سي - بلڊنگ

ايبيسينا لائينس، مبارڪ شهيد روڊ، ڪراچي

فون: 021-2782597، موبائل: 0345_2217471

مليالم ڪهاڻي (اڻڇپيل)
ليکڪ: ڪي. ٽي محمد
مترجم: ولي رام وڻپ

ڪاسائي

ڪي. ٽي محمد ڀارت جي پرڳڻي ڪيرالا جي هڪ ڳوٺ منچريءَ ۾ ڄائو. پرائمري تعليم کان پوءِ هو اڳتي پڙهي نه سگهيو ۽ ڪاليج جي هڪ پوسٽ آفيس ۾ ٽپاليءَ جي حيثيت سان روزگار سان لڳو.

انگريزيءَ ڀارت جي ٻين ٻولين جي اخبارن ۾ هڪ ادبي چٽا پيٽيءَ تي ڪي. ٽي محمد کي سندس ڪهاڻي، ”اڳيون“ تي پمريون انعام مليو (جنهن جو ترجمو ٿاهي ”مهران“ ۾ ڇپجي چڪو آهي) انهيءَ ڪري سندس شهرت ۾ واڌارو ٿيو. سندس گهڻيون ڪهاڻيون زندگيءَ جي لمحن ۽ انهن جي مونجهارن جو ڏاڍي خوبصورتيءَ سان تجزيو ڪن ٿيون هيل تائين سندس ٻارنهن ڊراما، ٻه هڪ ايڪٽ وارا ڊراما، ڪهاڻين جو هڪ مجموعو ۽ هڪ ناول شائع ٿي چڪا آهن.

علي ڪاسائيءَ کي ايئن لڳو جڻ ڪاٺي هڪ چمڪندڙ مڇيءَ وانگيان مُرڪي رهي هجي. سندس جسم سان لڳل اها ڪاٺي اڃان تائين وٽس آهي ۽ مُرڪي رهي آهي. سندس چيلهه جي ميان ۾ اها اڃا تائين چپ چاپ پيل آهي. اڄ تائين اها بنا ڪنهن منت ميٽ جي سندس چيو مڃيندي آئي آهي پر اڄ هوءَ هڪ احسان فراموش وانگر ڏانهنسن نھاري مُرڪي ڏئي ٿي. ڪيترن ئي موقعن تي هو سندس ڪا پرواهه نه ڪندو هو --- پر اڄ --- اڄ نه سحر جھڙي سور کيس چٽني طرفن کان گھيري

ورتو آهي. سندس دل جو ڦوڪڻو ڄڻ ڦوڪجي ڦاٽي پوندو. کيس محسوس ٿي رهيو آهي ته سندس سامهون هڪ خوفناڪ جبل بيٺو آهي ۽ اڃاتل خواهشن سان پربل طاقت کيس سڏي رهي آهي.

علي ڪاسائيءَ لاءِ سندس ڪاتي زندگيءَ جو سهارو آهي، ساٿي آهي. پر اڄ جڏهن هو پنهنجي ڪمري ۾ گهڙيو ته سندس دل ۾ طوفان اٿي رهيو هو. انهيءَ کان بچڻ جي لاءِ ڪاتي ڪڍي وٺڻ ٿي کيس بهتر لڳو. هو اها ڪمري ۾ پيل هڪ پينچ جي ڪنڊ تي رکي ٿو ڇڏي ۽ پوءِ بنا اک چنپي کيس ڏسندو رهي ٿو. ڇپر جي سوراخن مان اس اندر اچي رهي هئي هو اتي ئي بيٺو رهيو. ڪاتيءَ جي ڪهاڻي ئي سندس زندگي آهي. ڪاتيءَ کي پري اڇلائي هو پنهنجو پاڻ کي نه ٿو ڏسي سگهي. ڪهاڻي هڪ ڪاتيءَ جي آهي.

اندر ايندڙ اُس سُڪي ڪاتيءَ جي ڌار تي پوي ٿي. چانديءَ وانگيان چمڪندڙ انهيءَ ڪاتيءَ مان روشني ظاهر ٿي رهي آهي. ڳڻتي ۾ ورتل علي ڪاسائي انهيءَ روشنيءَ کان چرڪي پيو. اوچتو کيس لڳو ڄڻ ڪاتي کيس ڏسي مَرڪي رهي هجي.

ڳڻتي جي سرحد جي پري پري پار پهچي، سندس اکيون ۽ دل لولپون ڏئي ڳڻتي کي پيار سان سمهاري رهيون هيون.

اها لالچ ٿي سگهي ٿي ۽ چريائپ پڻ.

سندس ڳڻتيون بي انت ساراهه وانگي وڌي رهيو هيون. رت ۾ وهندڙ اهو پار سندس نگاهن آڏو نچڻ لڳو. اهو پار ئي کيس ڳڻتي جي ڀرندڙ باهه ۾ گهلي آيو هو. ايئن لڳي ٿو ڄڻ هو هوريان هوريان لڙڪ پريل اکين سان ڏسندو ڏانهن وڌي رهيو آهي. پر انهيءَ ٻار کي جهلي چيري اچڻ يا ڳرائڻي پاڻ ۾ پنهنجو پاڻ کي مجبور سمجهي رهيو آهي.

سندس دل جو اندريون جلوس اڳتي وڌي رهيو آهي. ماڻهن جو نه، پر بکرين جو ڍڳين جو ڪڪڙين جو --- بيشمار جانورن جي انهيءَ جلوس جو خاتمو نه ٿو ٿئي. انهيءَ طرف کان نظرون هٽائڻ کان هو قاصر آهي. کيس هر شيءِ صاف نظر اچي رهي آهي.

ڇا انهن سڀني جي ڳچين ۾ ڳاڙهيون پٽيون ٻڌل آهن؟ بلڪل ڳاڙهي رنگ جون پٽيون؟ نه نه --- اهو رت آهي. رت ئي ڄمي پتر ٿي ويو آهي انهن سڀني جون ڳچيون سڌيون نه آهن. ڪپجي لٽڪي رهيون آهن. جسـم

ڪان جدا ٿيڻ جي ڪري رت جون نديون وهي رهيون آهن. ڪنهن انهن سڀني جي ڳچين تي ڪاٽيءَ سان وار ڪيو آهي؟.

ڏسڻ ۾ تيز ---- چمڻ سان وار ڪندڙ، سندس ڪاٽي سامهون رکيل آهي، پر ڇا سموري غلطيءَ جو الزام رڳو ڪاٽيءَ تي مڙهي ٿو سگهجي؟ پوءِ ڏوهي ڪير آهي؟

علي ڪاسايءَ جون پريشانين ڏانهن آڱريون کڻن ٿيون. سندس دل ۾ اهو جلوس ختم نه ٿو ٿئي ---- نه ختم ٿي رهيو آهي ---- نه ختم ٿيندو. لاشن جو هي تمام وڏو جلوس ڏسي هو ڊڄي ويڃي ٿو. اداس ٿي هو پئهنجو پاڻ کي وساري ٿو ويهي. اهو هڪ ...

اهو جلوس ختم ٿيو يا نه؟ پر انهن جانورن جي وچ ۾ هڪ ماڻهوءَ جو مٿو نظر اچي ٿو ---- هو غور سان ڏسي ٿو ---- ڪير آهي؟

شڪل سڃاڻپ ۾ نه ٿي اچيس پر هو اجنبِي به نه آهي. هو کيس سڃاڻي ٿو. پوءِ اهو ڪير آهي؟ هو ڊڄي ويڃي ٿو. هڪ اڻ ڄاتل يا ڄاتل انسان ---- علي ڪاسايءَ کي ايئن لڳو جڻ هو پگمر ۾ وهنجي ويو آهي ۽ ڊپ وچان سندس قدم تڙي رهيا آهن.

پڇي وڃان؟ هن هڪ پيرو سوچيو. پڇڻ جو ارادو به ڪيائين پر پير ڪڇي نه سگهيس. انهيءَ ماڻهوءَ جي هٿ ۾ هڪ ٽڪي ڪاٽي چمڪي رهي هئي. پوت وانگر هو ڏانهن وڌي رهيو آهي. علي ڪاسائي ڏکڻ لڳو. هن ڏانهن ڪرڻ چاهي ---- پر ---- کيس مرڪندڙ ڪاٽي نظر اچي رهي آهي. هو اها ڪاٽي هٿ ۾ مضبوطيءَ سان جهلي ٿو.

بيشمار چمرن کي ---- پڪرين کي، ڍڳين کي، ڪڪڙين جي ڳچين کي چيربندي اها چري نڪري وئي آهي ڇا؟

هن جي دل کي اها وري بيچين ڪري ڇڏي ٿي. اها چري اڃان به سندس هٿ ۾ آهي. هن سوچيو اهي جانور سور جي شدت کان چڙهيون هئي مري ويا آهن. انهن کي مرندي هن ڏٺو آهي ۽ جيڪڏهن اڪيون آهن ته اها ڪاٽي پڻ ---- سندس پريشانين وري پڙڪي اٿيون آهن. ماڻهن کيس ڪاسائيءَ جو نالو ڏنو آهي:

مذهب؟ مذهبي تعليم سان ٽڪر نه کائيندڙ ماڻهو مذهب جي نظر ۾ اتم آهن.

اهڙي قسم جا ماڻهو ئي جانورن کي ڪمي سگهن ٿا. انهيءَ نفرت انگيز ڪم لاءِ مارڻ ۽ قتل ڪرڻ جهڙا لفظ استعمال ڪري نه ٿا سگهجن. اهو ته مذهبي فرض آهي. مذهب جي مقدس نالي تي اسان جي ابن ڏاڏن انسانن جي قرباني به ڏني هئي.

جڏهن هو هن هنڌ جي جانورن کي ڪمڻ جو ڪم قبول ڪري وٺي ٿو ته ڪم ڪل پوڳ ۾ گناهه پريو نه ٿو سمجهيو وڃي. سندس يقين ئي ڪيس بيهيڻيءَ جي حالت ۾ وجهي ٿو ڇڏي. سندس روح به ساڻ ڏئي رهيو آهي. دنيا جي سڀني شين ۾ انسان جي لاءِ ئي دنيا جون سموريون نعمتون آهن. قرآن جو اهو جملو سندس دماغ ۾ اڀريو ته پيغمبر ۽ سندس ساٿين اُن ڪمي کاڌو هو. اها ڳالهه سڀ مڃين ٿا. علي ڪاسائي اهڙيءَ طرح هڪ حفاظتي مرڪز ۾ پهچي وڃي ٿو. شايد هزارين انسانن جا هڏاوان پڇرا جڻ سندس آڏو هن جو مقابلو ڪري رهيا هجن. تنگيل ڳچين وارن جانورن جو جلوس هر هر سندس دماغ ۾ اڀري رهيو آهي. اُهي سندس آڏو دل جمهوريندڙ تڪليف کان تڙٽي رهيا آهن. رت جو ريلو ڪيڏو ڳاڙهو آهي؟ اهو ڪيس نديءَ ۾ بدلجندي نظر ٿو اچي. هنن جانورن جو رت به ته انسان جي رت جهڙو ڳاڙهو آهي. موت جا تمڪ گونجي رهيا آهن. وقت پورو ڪندڙ روح موڪلايو پيا وڃن. هن هٿ ڏانهن ڏٺو. ڪيس ايئن لڳو جڻ کاتي بيٺصور آهي. مان ڇو بيٺصور نه آهيان؟ هن ڪاتيءَ وانگر ڇو نه ٿو مرڪي سگهان؟ ڪاسائيءَ پنهنجو پاڻ کان پڇيو. سندس دل گهريو ته ڪنهن چرئي وانگر ڪلڻ لڳي. جانورن کي مارڻ جو گناهه ته پنهنجي مذهب جي ڪري هو برداشت ڪندو. اهو سوچي هن اهو قبول ڪيو هو ته ڪيس بيٺصور سمجهيو ويندو.

پر اڄ ڪيس شڪ ٿو لڳي ته اڄ سندس پنهنجي مذهب تان اعتماد ڪڍندو ٿو وڃي. هو سوچڻ لڳو.--- نه ته منهنجي دل ۾ اهڙو زلزلو ڇو پيو اچي.

اهو ٻار سندس اکين اڳيان ايندو رهي ٿو. "علي، هن ڪڪڙ کي ته ڪمي وٺ، ناني ممان تي آيل آهي." ڪجهه دير اڳ مڙو ڪٽيءَ لاءِ هڪ ڪڪڙ جو ڪنڌ ڪپيو هئائين، جڏهن مڙو ڪٽي ڪڪڙ کڻي آيو هو ته انهيءَ جي پويان سندس پُٽ به روئندو رڙندو آيو هو.

”هي ڇو ٿو روئي؟“ مولڪا پڇيو.
 ”هن جي ڳالهه کي ڇڏ. هي ڪمڻ نه ڏيندو. انهيءَ ڪري روئي ٿو.“
 ممو ڪٽيءَ جواب ڏنو.

”ابا، هن کي نه ڪها.“ ٻار روئيندو رهيو.
 ٻار جي ڳالهه تي ڌيان نه ڏئي، ممو ڪٽيءَ ڪڪڙ جا پير ۽ ڪنڀ قابو
 ڪندي چيو ”اها ڪڪڙ کيس ساهه کان به وڌيڪ پياري آهي. سارو
 ڏينهن پيو چڱائيندو اٿس. پهرين کيس چڱاڻي ٿو پوءِ پاڻ کائي ٿو. هي
 اهڙو ٻار آهي.“

ڪاسائي ڪاٽي ڪٽي انهيءَ جي ڌار تي هٿ ڦيرائڻ لڳو. ٻار ڪڪڙ
 کي جملي روئڻ لڳو: مان ڪڪڙ کي ڪمڻ نه ڏينديس--- ڪمڻ نه
 ڏيندس. هن قيد ڪيو.

ٻار جي ڳالهه ٻڌڻ کانسواءِ ممو ڪٽيءَ ۽ علي ڪاسائي پنهنجو ڪم
 ڪرڻ جي لاءِ تيار ٿي ويا. ممو ڪٽيءَ ٻار کي هڪ پاسي ڏڪي ڇڏيو ٻار
 بي آسري ٿي رهندو رهيو. ٻيا به ڪجهه ٻار اتي مڙي آيا هئا ۽ خوشيءَ
 وچان ڪڪڙ جي ڪُسن جو تماشو ڏسي رهيا هئا. ڪاسائي ٽالهيءَ ۾
 ٿورو پاڻي ڪٽي ڪڪڙ کي چنمب ۾ وڌو ”پاڻي پياري ڪمڻ بھتر ٿيندو
 آهي. ماريندڙ مارڻ کان اڳ پاڻي ڏيڻ نه وساريندو آهي.“

ڪاسائي ڪڪڙ جي ڳچي جملي ڪمڻ جي لاءِ تيار ٿي ويو. هن خدا
 جو نالو وٺي ڪڪڙ جي ڳچيءَ تي ڪاٽي وهائي. ته ٻار داننن ڪئي.
 چيائين، ”تون مون کي ڪمي ڇڏ! اهو ٻار پنهي جي وچ ۾ اچي بيٺو ۽
 ڪڪڙ پنهنجي ڇاٽيءَ ۾ لڪائي ڪري پيو. ڪاسائي ۽ ممو ڪٽيءَ ---
 ٻئي گڏجي چرڪي پيا ۽ عليءَ پنهنجي ڪاٽي هڪدم ڇڪي ورتي.

”ڪٽي ڪاٽيءَ ٻار جي جسم کي نه چيري ڇڏيو هجي.“ هو ڊڄي ويو.
 ڪڪڙ کي ڇاٽيءَ سان لڳائي ٻار اڃان روئي رهيو هو. ڪڪڙ جي
 ڳچيءَ مان رت وهي رهيو هو. ممو ڪٽيءَ کي ڪاوڙ اچي رهي هئي. هن ٻار
 جي هٿ مان ڪڪڙ کسي ورتي ۽ کيس ڌڪو ڏئي پري ڪري ڇڏيائين.

”بابا اسان وانگر هن کي به سور ٿيندو. هن ۾ به ساهه آهي نه؟“ ٻار
 روئيندي چيو. نه سمجھڻي سور کان ڪڪڙ جي چنمب مان جهڪو آواز
 نڪتو. ٻار کي ڪڪڙ جي سور ڏسڻ جي طاقت نه هئي. هن چيو ”تون
 گناهه ٿو ڪرين. الله توکي دوزخ ۾ وجهندو.“

علي ڪاٽيءَ تي لڳل رُٿ ڏوٽي رهيو هو. ٻار جي ڳالهه کيس چرڪائي ڇڏيو هو. ڪٿيءَ جا چپ ڏڪي رهيا هئا پر ٻار کي ڀلي نٿي سگهيو. نيٺ ممو ڪٿي باهه ٿي ٻار کي ٻه چار ٿڌڙون وهائي ڪڍيون. ٻار چيس ته سندس قميص تي رُٿ لڳو آهي. پر ممو ڪٿي جهٽ ٻڌو ئي ڪونه. ”واهه ڙي تنهنجو پيار.“ هن ڏاڍي طنز سان چيو. سندس پُٽ بيهوش ٿي ڪرڻ وارو هو.

”مان هن جي لاءِ مار ڪاٽڻ لاءِ به تيار آهيان.“ ٻار چيس. سندس ڳالهه ممو ڪٿيءَ جي سمجهه ۾ نه آئي. هن ڏٺو ته ٻار جي ساڄي ڪلهي مان رُٿ وهي رهيو آهي. هاڻي هن ڏاڍي غور سان پُٽ ڏانهن ڏٺو. ٻار جون اکيون ٽڪيون ٿي رهيون هيون. ٻار ڪرڻ وارو ئي هو ته ممو ڪٿيءَ ڏانهن ڪئي: ”مولي ڪڪا“

علي ڪاسائي ڏڪڻ لڳو ڪاٽي سندس هٿ مان ڪري پئي. مٿانئس رُٿ هو ڏوٽي نه سگهيو. ڪنهن جو رُٿ آهي؟، ڪڪڙ جو پا ٻار جو؟ ڪاٽيءَ ڏانهن ڏسڻ جي منجهس طاقت نه هئي. سندس ڪنن ۾ ٻار جو آواز گونجي رهيو هو: ”اسان وانگر هن کي به ايڏا ٿئي ٿو الله هي سڀ ڪجهه مٿان ڏسي ويٺو. ياد رک.“

ڪڪڙ تڙڙي رهي آهي. هوءَ پوين پسانهن جي درد ۾ مبتلا آهي. علي کي اها به خبر آهي ته رڳو انسانن کي ئي نه پر جانورن کي به سور ٿيندو آهي. ڇا رڳو انسان ئي جيئڻ چاهي ٿو؟ يا سڀ ساڻه وارا جيئڻ چاهن ٿا؟ هو پريشان ٿيڻ لڳو.

انسان کي ماريندڙ کان انسان نفرت ڪندا آهن. پر هنن گگدام جانورن کي مارڻ تي ڪا پابندي ناهي؟

جنگ جي ميدان ۾ کيس موت جو ناچ ياد اچڻ لڳو. زندگيءَ جي حقيقت ڇا آهي؟ ڪنهن انهيءَ جي قيمت جو اندازو لڳايو آهي؟ دل ۾ خيال ڪر ڪٿڻ لڳس، انهيءَ ٻار کي هو بد دعا ڏئي نه سگهيو. سندس ڳالهائڻ جي قوت گهٽ ٿيڻ لڳي.

ڇا سندس يقين ئي کيس بي عزت ڪيو آهي! اڄ تاثير مون جنهن مذهب جي خدمت ڪئي هئي ڇا اهو ئي مذهب اڄ مون کان پاسيرو ٿي رهيو آهي.

هُو ڊچڻ لڳو. کيس اڪيلاپ ڪٽڪڻ لڳي.

سندس هٿ ۾ ڪاتي خوب کلي رهي هئي. انهيءَ جو هٿيو باهه وانگر ٽپي رهيو هو. عليءَ کي پنهنجو هٿ سڙندي محسوس ٿيو. سندس دل ۾ ويندڙ جلوس ڪهڙو نعرو لڳائي رهيو آهي؟

ٻار جو آواز --- اهو ئي آواز سندس ڪنن ۾ گونجي رهيو آهي. انهن جانورن جي وچ ۾ ڌنڌلي صورت وارو اهو شخص ڏانمس وڌندو اچي رهيو آهي. سندس هٿ ۾ جمليل ڪاتي هن جي پنهنجي ڪاتيءَ جھڙي لڳي رهي هئي. هن ڪاتيءَ کي مضبوطيءَ سان جهليو --- جا چمڪي رهي هئي --- نه اها مُرڪي رهي هئي. کيس ائين لڳو جهڻو ڪاتي سندس هٿ مان نڪرڻ چاهيندي هجي. هڪ ڳچيءَ کي سُڃاڻي پيءُ ڳچيءَ ڏانهن وڃي رهي آهي. سندس اکين ۾ بجلي ڀوري وئي. کيس ڪجهه به ڏسڻ ۾ نه ٿي آيو. ڊپ ۾ وڻجي هو. چريو ٿيڻ لڳو هو.

سندس ساهه تيزيءَ سان هلڻ لڳو. اهو اجنبِي جنمن کي هو سُڃاڻي ٿو کيس گهڻو اڏئي رهيو آهي. سندس ساهه گهٽجڻ لڳو. ڇا هو مري رهيو آهي. هُن انهيءَ لٽڪندڙ ڪنڌن کان آزاد ٿيڻ گهريو ٿي پر هو ناڪام رهيو. انهيءَ شخص جو ڪاتيءَ وارو ساڄو هٿ ڏانمس وڌي رهيو هو.

علي لپلاڻ لڳو. سندس دماغ ڦري ويو. اکين آڏو ڪاتي ۽ ڪپيل ڪنڌ ڇڻڻ لڳا. ڳچيون ڪپجي رهيون آهن. منجهائن وهندڙ رت ڪارو ٿي ويو آهي.

آخري پساهه جي تڪليف کان ساهه وارو تڙندو آهي ۽ تڙتي تڙتي مري ويندو آهي --- ڪاتيءَ تي رت ڪنهنجو آهي؟ ڪٿڙ جو يا ٻار جو؟

انسان جو رت آهي؟

موليٰ ڪڪي جو هٿ مٿي ڪڇي ويو. هن ڪاتيءَ تي هڪ تيز نظر وڌي. ڇا ڪاتي اڃان به مُرڪي رهي آهي --- هو ڀاڳل ٿي ويو آهي. هن پنهنجا ڏنڊ ڪرتيا.

ڪاتي --- ڪچيون --- رت ---

اهي سڀ راکيت وانگر سندس رت ۾ ڊوڙڻ لڳا. ڳچيءَ ۾ سرڪڻ سوڙهي ٿيندي محسوس ٿي. هو ائين تڙتڙ لڳو جهڻو ساهه گهٽجي رهيو هجيس. کيس محسوس ٿيو جهڻو هو پنهنجو پاڻ کي سنڀالي نه ٿو سگهي.

سندس خيال سموريون سرحدون پار ڪري ويندا.
وري به ڪاتي ۽ ڳچيون !!
ڪاتي ڳچيءَ ڏانھن تيزيءَ سان هلي ٿي. ڪاتي موت جو روپ اختيار
ڪري رهي آهي. ڳچي ڪچجي وڃي ٿي. رت وهڻ لڳي ٿو.
موت--- وري ڪاتي--- وري ڳچيون--- وري موت.
سندس هٿ ڪاتي جهلي تيزيءَ سان هليو.
گوشت ڪچڙ جو هڪ آواز--- پس ؟---
علي ڪاسائيءَ جي ڳچيءَ مان هڪ بي معنيٰ آواز نڪتو. سندس
ڪپڙا رت سان ڀرجي ويا.
ڪاتي هٿ مان ڇڏائجي هيٺ ڪري پيس--- پاڻ به ڪري پيو.
رُ ۾ ٻڌل اُها ڪاتي--- مَرڪنڊُ ڪاتي !! ■

لکندڙن لاءِ گذارش

آکاڻيءَ جو سلسلو سنڌي ادب ۾ ڪهاڻيءَ جي ڪيترن ۾ ٿيندڙ
تخليقي ڪم کي پڙهندڙن تائين پهچائڻ جي لاءِ شروع ڪيو ويو آهي.
جنهن جو مقصد سنڌي ادب ۾ هيل تائين شائع ٿيل چوٽيءَ جهڙي
ڪهاڻين کي پڻ. نيئن سر پڙهندڙن تائين پهچائڻ پڻ آهي ان کان سواءِ
آکاڻي جاري ڪرڻ جو مقصد پرڏيهي ادب جي ڪلاسيڪل لکڻين
کي سنڌيءَ جو روپ ڏئي پڙهندڙن وٽ پيش ڪرڻ پڻ آهي.
آکاڻي جي لکندڙن کي گذارش آهي ته هو پنهنجين لکڻين سان گڏ
پنهنجي هڪ عدد تازي تصوير ۽ پنهنجي سوانحي خاڪو ضرور
موڪلين ته جيئن اهو ڪهاڻيءَ سان گڏ شائع ڪري سگهجي.

آکاڻي سلسليوار

معرفت پارس ميڊيڪل سينٽر

سامهون ايڍ- ٽي - سي - بلڊنگ، ايپيسينا لائينس، مبارڪ شهيد روڊ،

ڪراچي : فون: 021-2782597، موبائل: 0345_2217471

روسي ڪهاڻي

اٽنوٽن جي خوف

سنڌيڪار: ڄام وقار حسين قادري

جنين کان مياس.....

هيءُ گهڻو اڳ جي ڳالهه آهي. ان وقت هوءَ سمڻي ۽ جوان هئي. ”نيڪولا پيٽرولچ ڪولپاڪو“ هن جي چاهيندڙن مان هو. هو اڪثر هن جي گهر ايندو هو. ان ڏينهن ڏاڍي هيس ۽ گرمي هئي. ڪولپاڪو ڪو منجمنڊ جي ماني کاڌي هئي ۽ سڄي بوتل شراب جي پيئي هئائين. هن جي طبيعت اداس هئي ۽ هو سمهڻ جي خيال ۾ هو. پيئي ڪڪ پئي ٿيا. شام جو انتظار ڪري رهيا هئا ته ڪيڏانهن گهمڻ لاءِ نڪري وڃن. اوچتو دروازو ڪڙڪيو. ڪولپاڪو هلڪي قميص ۾ هو. هو ڪرسيءَ تان اٿيو ۽ سوال پيريل نظرن سان پاشا ڏانهن ڏٺائين.

”ممڪن آهي ٽپالي هجي يا ڪا منمنجي ايڪٽريس ساهيڙي هجي.“ پاشا چيو.

ڪولپاڪو کي ٽپالي يا هن جي ايڪٽريس ساهيڙين کان خيال نه ٿيندو هو. وري به پڪ ڪرڻ خاطر، پنهنجو ڪوٽ کڻي پئي ڪمري ۾ هليو ويو ۽ پاشا دروازو کولڻ لاءِ اڳتي وڌي.

هن کي ڏاڍي حيرت لڳي ڇو ته اهو ٽپالي هو نه ٿي هن جي ڪا ايڪٽريس ساهيڙي هئي، پر هڪ خوبصورت عورت، جنهن کي عملي پوشاڪ پيل هئي، هن جي اڳيان بيٺي هئي. هوءَ معزز عورت ٿي لڳي.

اجنبی عورت جو چمرو زرد هو ۽ وڏا ساهه کڻي رهي هئي جنهن ڪا وڏي ڏاڪڻ چڙهي اتي پمٽي هئي.

”ڪيئن آئي آهين؟“ پاشا هن کان پڇيو.

عورت يڪدم ڪوبه جواب نه ڏنو. هوءَ ڪمري ۾ اندر هلي آئي ۽ ڪمري جي فرينچر کي عجيب نظرن سان نهارڻ لڳي. ائين ٿي لڳو جنهن هن کي تڪليف هئي. ٿوري وقت کان پوءِ هوءَ سامت ۾ آئي ۽ ڳالهائڻ لائق ٿي ۽ ڪرسيءَ تي ويهي رهي.

”ڇا منهنجو مڙس هتي آهي؟“ هن آخرڪار ڳالهايو ۽ اڪيون مٿي کيائين، جيڪي روئڻ سبب ڳاڙهيون هيون.

”ڪنهن جو مڙس؟“ پاشا پڇيو. اوچتو هو ۽ ايتري هراسجي ويئي جو هن جا هٿ پير ٽڙا ٿي ويا. ”ڪنهن جو مڙس.“ هن جوش مان ڏڪدي چيو.

”منهنجو مڙس نڪولائي پيتروليچ ڪولپاڪو.“

”نه ... مٿڀر ... مون ... مون کي ان جو هڪو به پتو ڪونهي.“

ٿورو وقت خاموشي ٿي ويئي. عورت وري وري رومال سان پنهنجيون اڪيون اڳهي رهي هئي. پاشا کي همت ٿي نه ٿي ته ڪرسيءَ تي ويهي هو ۽ پاڻ آيل مهمان کي خوف ۽ هراس مان نھاري رهي هئي.

”تنهنجو مطلب آهي ته هو هتي نه آهي. ڪريل عورت ...! عورت چپن ۾ پڻ ڪيو ۽ پاشا ڏانهن حقارت ۽ نفرت مان نھاريائين ۽ وري چوڻ لڳي.

”ها، ها ... تون ڪريل عورت آهين ۽ مون کي خوشي آهي جو آخر مون کي موقعو مليو آهي، جو مان تو کي تنهنجي منهن تي اهو ٻڌايان.“

پاشا محسوس ڪيو ته جيڪڏهن هن کي بازاری پائوڊر لڳل ۽ وارن جي وڱ نه هجي ها ته هو ۽ پنهنجي ڪريل حالت کي لڪائي سگهي ها ۽ هن عورت سان سامهون ويهي ڳالهائي سگهي ها.

”منهنجو مڙس ڪاٿي آهي؟“ عورت وري چيو. ”پر مون کي ان جي پرواهه نه آهي ته هو هتي آهي يا نه. مان توکي ٻڌائڻ چاهيان ٿي ته اهو غبن ظاهر ٿي پيو آهي ۽ هو نڪولا کي ڳولي رهيا آهن. اهي هن کي گرفتار ڪندا، ۽ اهو تنهنجو ڪم آهي.“

عورت اُٿي ۽ پريشانيءَ مان ڪمري ۾ هيڏي هوڏي ڦرڻ لڳي. پاشا هن ڏانهن حيرت مان نھارڻ لڳي ۽ هو ۽ اهو سمجهي نٿي سگهي ته ان جو مطلب ڇا هو.

”اڄ هن کي ڳولي گرفتار ڪيو ويندو.“ عورت چيو ۽ پوءِ روئڻ ۽ سڌڪا ڀرڻ لڳي. ”مان ڄاڻان ٿي ته ان کي ان منزل تي ڪنهن پمچايو آهي. تو بد صورت بازاری عورت!“ هن جي چمري مان اها حقارت ظاهر ٿي رهي هئي، جيڪا هن جي اندر ۾ پاشا لاءِ هئي. ائين ٿي لڳو جو هو ۽ پاشا جي منهن تي ٿڪ اچلائيندي، ”مان ڪمزور آهيان... ٻڌين ٿي؟ وحشي

عورت...! مان مجبور آهيان... تون مون کان وڌيڪ طاقت ٿي رکين، ڪير آهي. س جيڪو منهنجي ٻارن جي سنڀال ڪندو. خدا سڀ ڏسي ٿو! هو انصاف وارو آهي. هو تو کان منهنجي ڳوڙهن ۽ اوجاڳن وارين راتين جو حساب وٺندو. اهو وقت ايندو جڏهن تون مون کي ياد ڪنديءَ.“

پيهر خاموشي ڇانئجي ويئي. ”مون کي ان جو ڪو به پتو ڪونهي، مڻڊر!“ پاشا چيو ۽ ڏک وڃان روئڻ لڳي.

”ڪوڙي“ عورت رڙ ڪئي. ”مان سڀ ڄاڻان ٿي. مون کي تنهنجو گهڻي وقت کان پتو آهي. مون کي اهو به معلوم آهي ته هنن چئن مهينن ۾، هو هر روز تو وٽ ايندو رهيو آهي.“

”ها، پوءِ ڇا ٿيو؟ ان ۾ ڪهڙي خرابي آهي؟ گهڻائي ماڻهو مون سان ملڻ لاءِ ايندا آهن. مان انهن کي ڪو نه چوندي آهيان ته اهي مون وٽ اچن. اهي پنهنجي مرضيءَ سان ايندا آهن.“

”مان تو کي ٻڌايان ٿي ته هنن غبن لڏو آهي. هن پنهنجي آفيس مان پئسا چورايا آهن. تنهنجي لاءِ اهڙي عورت لاءِ جهڙي تون آهين. هن ڏوهه ڪيو آهي، ٻڌو.“ عورت پاشا جي اڳيان بيهندي چيو. ”توهان جو ڪو به اصول ڪونهي، توهان، جن جو گذر ٿي پين کي ٺڳڻ تي آهي. پر مان نٿي سمجهان ته تون ايتريقدر ڪريل عورت آهين جو تو ۾ انسانيت جو ذور به نه رهيو آهي. هن کي زال آهي. هن کي ٻار آهن... جيڪڏهن هو هن کي سزا ڏيندا ۽ سائبريا موڪليندا ته مون کي ۽ منهنجي ٻارن کي بکون ڪاٽڻيون پونديون. سمجهڻ جي ڪوشش ڪر! پر اڃا به هڪ رستو آهي جو تون اسان کي تباهيءَ ۽ بيعزتيءَ کان بچائي سگهين ٿي. جيڪڏهن مان اڄ ڪنهن نموني تُو سَوَ روپل جمع ڪرايان ته هن تي ڪيس نه هلندو. فقط تُو سَوَ روپل!“

”تُو سَوَ روپل؟“ پاشا پڇيو. ”مون کي تُو سَوَ روپلن جي ڪا خبر ڪانهي. مون کي ڪو نه ڏنا اٿائين.“

”مان تو کان تُو سَوَ روپل ڪين ٿي پٺان. توکي پئسا ڪونهن ۽ مون کي تنهنجن پئسن جي ضرورت ڪانهي. مان تو کان بلڪل الڳ شئي ٿي گهران..... ماڻهن جي عادت هوندي آهي ته تو جهڙين عورتن کي زيور ڏيندا آهن. مون کي اهي شيون موٽائي ڏي جيڪي منهنجي مڙس توکي ڏنيون آهن.“

انتون چيخوف / ڄام وقار - جنين ڪاٺ مياس

”مڏم! هن مون کي ڪو به زيور ڪو نه ڏنو آهي.“ پاشا رڙ ڪئي جيڪا هاڻي معاملي کي سمجهي ويئي هئي.

”پئسا ڪٿي آهن؟“ هن پنهنجا، منهنجا ۽ ٻين جا پئسا اڏائي ڇڏيا آهن. پڌ: مان توکي عرض ٿي ڪريان! مان هاڻي هوش ۾ آئي آهيان، مون توکي گهڻو گهٽ وڌ ڳالهايو آهي. پر مان توکي منت ٿي ڪريان ته ان کي وساري ڇڏ. تون مون کي ڌڪاريندي هوندينءَ ۽ مان سمجهان ٿي: پر جيڪڏهن تو ۾ رحم ڪرڻ جي سگهه آهي ته منهنجي حالت ۾ پاڻ کي وجهي ڏس. مان توکي گذارش ٿي ڪريان، مون کي اهي شيون موٽائي ڏي.“

”ها.....“ پنهنجا ڪلها لوڏي پاشا چيو ”مان ائين خوشيءَ سان ڪيان ها، پر خدا جي مون تي مار پوي جيڪڏهن ڪنهن به مون کي ڪو تحفو ڏنو هوندو. مهرباني ڪري مون تي اعتبار ڪر. پر تون صحيح آهين.“ ايڪٽريس پاڻ کي سڀاليندي چيو. ”هڪ پيري هن منهنجي لاءِ هي ٻه شيون آنديون هيون --- مان اهي توکي، جيڪڏهن تون چاهين، ته خوشيءَ سان واپس ڪرڻ لاءِ تيار آهيان.“

پاشا پنهنجي ميز جو خانو کوليو ۽ ان مان هڪ هڪو سونو ڪنگڙ ۽ هڪ ڳاڙهي پٿر واري منڊي ڪڍي هن کي ڏني.

عورت جي منهن جو رنگ ٿي ڦري ويو ڇڻ هن جي گهٽتائي ڪئي

ويئي هئي.

”مون کي ڇا ڏئي رهي آهين؟ مون توکان خيرات نه گهري هئي پر اهو جيڪو تنهنجو نه آهي، جيڪو تو منهنجي غريب مڙس کي لالچائي حاصل ڪيو آهي، تو کي اهڙين حالتن جو پوري فائدي وٺڻ جو پتو آهي. خميس جي ڏينهن جڏهن رستي تي مون توکي پنهنجي مڙس سان ڏٺو هو ته توکي هيرن جو هار ۽ قيمتي منڊي پيل هئي. مان توکي قرباني ڏيڻ لاءِ نٿي چوان پر توکي آخر پيرو چوان ٿي ته ڇا تون اهي شيون مون کي موٽائي ڏين ٿي يا نه؟“

”تون ڪيتري نه ڪل جهڙي ٿي لڳين.....“ پاشا چيو. جنهن ڌڪ محسوس ڪيو هو. هن رڳو ڪيڪ.....“

”ڪيڪ.....!“ هن توک واري لمجي ۾ کلندي چيو. ”گهر ۾ ٻارن جي ڪاٺ لاءِ ڪجهه به نه آهي ۽ هتي تون ڪيڪ ٿي ڪائين. چئبو تون

انھن شين ڏيڻ کان انڪار ٿي ڪرين؟“

ھن کي جواب نہ مليو. ھو ھڪ آرام ڪرسيءَ تي ويھي رھي ۽ ڪنھن خاص نڪتي تي ڌيان سان سوچي رھي ھئي. ھو سوچي رھي ھئي تہ مان ڇا ڪريان؟ جيڪڏھن تُو سو روبرو نہ مليا تہ ھو ختم ٿي ويندو ۽ ان سان گڏ مان ۽ منمنجا پار بہ. مان ھن کي ماريان يا پاڻ کي ايڪٽريائيءَ جي قدامت تي جھڪيان. عورت منھن تي رومال ڏنو ۽ روئڻ لڳي.

”مان توکي منت ٿي ڪريان“ ھن چيو ”تو منمنجي مڙس کي برباد ڪيو آھي. ۽ ھن جي زندگي تباهه ڪئي آھي..... ھاڻي ھن کي بچاءُ..... مان سمجھان ٿي تہ توکي ھن تي رحم نٿو اچي، پر ٻارن جو خيال ڪر..... انھن معصومن کي ڇو سزا ملڻ کپي!“

پاشا انھن ٻارن بابت سوچڻ لڳي، جيڪي گھڻيءَ جي ڪندڙ تي بڪ کان روئي رھيا ھئا.

”مان چاڻي ڪري سگھان؟ تون چوين ٿي تہ مان وحشي آھيان ۽ مون ھن کي تباهه ڪيو آھي، پر مان خدا جو قسم ڪڍي ٿي چوان تہ مون ڪڏھن بہ ھن کان ڪو مالي فائدو حاصل نہ ڪيو آھي، مون سان گڏ ٿيئڻ ۾ ڪم ڪندڙ ڇوڪرين ۾ رڳو مودا نالي ڇوڪري آھي، جنھن جو پيار ڪندڙ پئسي وارو آھي، باقي اسان سڀ اڌ بڪ ٿيون مرون. نڪولائي شڪل جو سمڻو ۽ ڪپڙي لٽي ۾ سٺو آھي، تنھنڪري ئي منمنجا ھن سان تعلقات آھن.“

”مان توکي انھن شين لاءِ چئي رھي آھيان جيڪي ھن توکي ڏنيون آھن، اھي مون کي ڏي مان روئي رھي آھيان مون پاڻ کي نيچ بڻايو آھي، جي تون چوين تہ تنھنجي پيرين پوان. مھرباني ڪري..... مھرباني ڪري!“

پاشا خوف مان رڙ ڪئي. ھن محسوس ڪيو تہ ھو خوبصورت عورت، جيڪا ڊرامي جي مرڪزي ڪردار وانگر ڳالھائي رھي ھئي، پنھنجي عزت ۽ وقار جو خيال ڦٽو ڪري ھن جي پيرن تي جھڪڻ لاءِ تيار ھئي.

”جڳو مان توکي شيون ڏيان ٿي،“ ھن ڳوڙھا اگھندي چيو. ”اچي وٺ پر اھي مون کي نڪولائي نہ ڏنيون آھن. اھي مون کي ٻين ماڻھن کان

مليون آهن. جن لاءِ تون به چوين ٿي.....!“
پاشا ميز جو خانو کوليو ۽ هن کي هيرن جو هار ۽ ڪجهه منڊيون ۽ ڪجهه پيا هار ڏنا.

”هي وٺ، هي به وٺ جيتوڻيڪ تنهنجي مڙس کان مون کي ڪجهه به نه مليو آهي. اچي هي سڀ وٺ، تون ئي شاهوڪار ٿي.“ هن عورت جي قدمن تي ڪرڻ سبب ڏک مان پاشا چيو.

”پر جيئن ته تون سڻي عورت آهين..... ۽ هن جي زال. بهتر آهي ته هن کي پاڻ سان ٻڌل رک. مان توکي پڪ ڏيان ٿي ته مان هن کي نه سڏيندي آهيان، هو پاڻ ايندو آهي.“

عورت ڳوڙهن ڀريل اکين سان ميز تي پڪڙيل زيورن ڏانهن ڏٺو ۽ چيو
”بس اهي آهن انهن جي ته پنج سؤ روبرل قيمت به نه ٿيندي!“

پاشا وري خاني ڏانهن ويئي ۽ هڪڙي سوني واچ، سگريٽ ڪيس، ٻانڊن جا بٽل ۽ ٻيون شيون ميز ڏانهن اڇلايائين. ”مون وٽ ٻيو ڪجهه به نه آهي، تون پاڻ ڏسي سگهين ٿي.“

عورت ٿڌو ساهه ڀريو ۽ ڏڪندڙ هٿن سان شيون رومال ۾ گڏ ڪيائين ۽ ٻاهر هلي ويئي.

ٻئي ڪمري جو دروازو کليو نڪولا ٻاهر نڪتو. هو پيلو ٿي ويو هو ۽ هن جا هٿ ڏکي رهيا هئا، ڇڻ گهڻو شراب پيتو هئائين. هن جي اکين ۾ ڳوڙها چمڪي رهيا هئا.

”تو مون کي ڪهڙيون شيون ڏنيون هيون؟“ پاشا هن ڏانهن مڙندي چيو
”مان پڇان ٿي ڪڏهن تو مون کي اهي شيون ڏنيون هيون؟“

”ٿيون.... واهيات!“ نڪولا ڪنڌ ڏوٽيندي چيو ”منهنجا خدا! هوءِ تنهنجي اڳيان اچي رُني آهي ۽ پاڻ کي گهٽ ڪيو اٿائين.....!“
”مان پڇان ٿي اهي ڪهڙيون شيون آهن جنهن لاءِ چيو ٿو وڃي ته تو مون کي ڏنيون آهن.....؟ پاشا رڙ ڪئي.

”منهنجا خدا، هن عزت واري، شريف ۽ خاندان عورت..... پاڻ کي تنهنجي پيرن تي ڪيرايو! اهو سڀ منهنجي ڪري ئي آهي. منهنجي ڪري ائين ٿيو آهي!“ هو ڀڄ ڀڄ ڪرڻ لڳو. ”مان پنهنجو پاڻ کي ڪڏهن به معاف نه ڪندس، هتان پري ٿي.“ هن پاشا ڏانهن حقارت سان نهاريو ۽ پنهنجن ڏڪندڙ هٿن سان هن کي پاڻ کان پري ڌڪيائين، ”هن پاڻ کي

تتمنجي پيرن تي اڇلايو..... تتمنجي پيرن تي! او منهنجا خدا!
هن جلدي ڪپڙا پاتا. هو ڄاڻي وائي پاشا کان پاسو ڪري هليو ويو.

پاشا ڪرسيءَ تي ويهي رهي ۽ ڏاڍيان روئڻ لڳي. هن کي ڏک هو ته هن پنهنجا سڀ زيور ڏئي ڇڏيا هئا. سمورو منظر ڏک ڏيندڙ هو. هن کي ياد آيو ته ڪيئن هڪڙي سيٺ تي سال اڳ هن کي سواءِ ڪنهن سبب جي مار ڪڍي هئي پوءِ هوءَ اڃا به وڌيڪ رڙيون ڪري روئڻ لڳي. ■

(سـ ماهي، ”مهراڻ“ جي ٽورن سان)

رابرٽ گرین انگرسال ڊاڪٽر اي ڪي پنجواڻي

فرينچ ڪهاڻي
ليکڪ: موپاسان
سنڌيڪار: شيار سچاننداڻي

گناه

فوجي آفيسرن سان پيريل قبرستن، گلن سان پيريل باغ وانگر پئي لڳو. هر طرف رنگين سوت، بوٽ، ٻلا، توپلا ۽ چمڪدار پتل جا پيٽا ڏسڻ ۾ پئي آيا، ٻلن سان سجيل پوشاڪون پهريل آفيسر قبر جي آس پاس چڪر هڻي رهيا هئا، قبرون، جن جي مٿان لوھ، سنگ مرمر ۽ ڪاٺ جا ”نياس“ پنهنجون شوق ۾ ٻڌل ٻانهون ٿللائي بيٺا هئا.

اڃا ڪجهه وقت اڳ ڪرنل لمسن جي ڌرم پتنيءَ کي دفنايو ويو هو. ٻه ڏينهن، ٿيا، هوءُ سمنڊ جي ڪناري سنان ڪندي پڙي وئي هئي. سڀ رسمون پوريون ٿي چڪيون هيون. يادري واپس وڃي چڪو هو. ڪرنل اڃا به قبر جي کڏ جي سامهون بيٺو هو. هو ٻين آفيسرن جي سهاري بيٺو هو. هو هيٺ کڏ (قبر) ۾ پيل ڪاٺ جي صندوق ڏانهن يڪ تڪ نھاري رهيو هو. ان صندوق ۾ هن جي نوجوان زال جو لاش پيل هو.

هو لڳ ڀڳ ٻيو ٿي چڪو هو. پنهنجي دوست جي ڌيءَ سان شادي ڪئي هئائين. هن جو دوست ڌيءَ کي بي سهاري ڇڏي ويو هو.

ڪيپٽن، ليفٽيننٽ، جيڪي هن سان گڏ آيا هئا، اهي هن کي اتان وٺي وڃڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳا، ليڪن هو اتان ڇڙيو ڪونه. هن جون اکيون ڳوڙهن سان ڀريو هيون. هن ڪوشش ڪري ڳوڙها اکين ۾ ڊٻائي رکيا هئا. هن جي وات مان آهستي نڪتو ”نه، نه، اڃان ٿورو وقت.“

هن جو سرير نستو ٿي رهيو هو. قبر جي کڏ هن کي اونهي ڪاهيءَ وانگر پي لڳي-قبر، جنهن ۾ هن جي دل، هن جي سڄي زندگي ۽ هن جو سڀ ڪجهه پوريو پيو هو. اوچتو جنرل آرمٽ آيو ۽ ڪرنل کي ٻانهن کان ڇڪي ڇڏيائين، ”هلو جلدي هلو، هاڻي اوهان کي هڪ منٽ به هتي بيهڻ نه گهرجي.“ جنرل جو چوڻ مڃي هو پنهنجي جاءِ طرف وڌيو. ڪوارٽر ۾

گناه، ليڪ: موياسان، سنڌيڪار: شيام سچانداڻي

پهچي هن ڪمري جو دروازو کوليو. اندر داخل ٿيندي ٿي ميز وٽ هڪ لفافو پيل ڏٺائين. هن خط کڻي ڏٺو. اوچتو هو عجب ۾ پئجي ويو. مشڪلات سان ڪرندي ڪرندي پڇيو. هن پنهنجي زال جا اکر سڃاڻي ورتا هئا. خط تي انهيءَ ڏينهن جو ٺپو لڳل هو. لفافو ڦاڙي هو پڙهڻ لڳو.

فادر

مونکي ”فادر“ چوڻ جي آگيا ڏيو جيئن مان توهان کي پهرين چوندي هيس. جنهن وقت توهان کي خط ملندو، تنهن وقت مان هن دنيا مان وڃي چڪي هونديس.

توهان مونکي معاف ڪندا ڇاڪاڻ جو مان مٽيءَ هيٺان (قبر ۾) وڃي پهتي هونديس.

مان توهان کي رحم جي لاءِ درخواست ڪونه ٿي ڪيان ۽ نڪو پنهنجي پاپ کي ننڍو ڪري پيش ڪرڻ تي چاهيان. هن وقت مان ڳنڀيرتا وڃان توهان کي سچي ڳالهه ٻڌائڻ تي چاهيان. مان هي خط لکڻ جي اٽڪل هڪ ڪلاڪ بعد پاڻ کي موت جي حوالي ڪنديس.

جڏهن توهان پنهنجي مرضيءَ مطابق مون سان شادي ڪئي، تڏهن مون پنهنجو پاڻ کي توهان جي حوالي ڪيو. هڪ نوجوان چوڪريءَ وانگر مون دل و جان سان توهان کي پيار ڪيو. جيئن هڪ چوڪري پنهنجي پيءُ کي پيار ڪندي آهي، تيئن مون به توهان کي پيار ڪيو.

مان توهان کي ايترو ته پيار ڪندي هيس جو هڪ ڏينهن توهان مون کي گوڏن تي ويهاري چمي رهيا هئا ته منهنجي منهن مان ازخود نڪري ويو: ”فادر“. اهو منهنجي دل جو آواز هو. توهان مون لاءِ بلڪل پيءُ وانگر هئا جڏهن منهنجي منهن مان ”فادر“ لفظ نڪتو تڏهن توهان ڪلندي چيو هو ”مون کي ڀلي ائين سڏيندي ڪر“. مون کي پاڻ خوشي ٿئي ٿي.

... ۽ پوءِ اسان هتي شهر ۾ آيا سين ۽ ... ۽ معاف ڪجو ”فادر“ مون کي ڪنهن سان پريم ٿي ويو مون بچڻ جي ڪوشش ڪئي برابر ٻه سال مون ڪوشش ڪئي، ليڪن هن جي پيار مون کي هاز مڃڻ تي مجبور ڪيو. مان پاڻ بچائڻ ۾ ناڪامياب ٿيس ۽ مون پاپ ڪيو. مان آپوترتا جي ڪڏ ۾ ڪري پيس.

... ۽ هن ماڻهو جي باري ۾؟ مون کي وشواس آهي ته توهان کي ڪڏهن به خبر ڪونه پوندي اٽڪل هڪ ڏين آفيسرن جو پاڻ سان لاڳاپو

هو. آفيسر جن کي توهان سڄ جي چوڌاري گهمندڙ تارا ڪري چوندڙا هئا. فادر هن کي ڄاڻڻ جي ڪوشش به نه ڪيو ۽ نه ڪو هن کي خراب سمجهيو. هن صرف اهو ڪيو آهي، جيڪو هوند پيو ڪو ڪري. مون کي وشواس آهي ته هو به مون کي سچي دل سان پيار ڪندو هو.

پوءِ ڇا ٿيو؟ هڪ ڏينهن مون کي هن سان بڪاس بيت تي گڏجڻو. هو توهان کي خبر هوندي ته هي ننڍو بيت خاص پري ڪونهي. مون کي اتي تري وڃڻو هو. هو ننڍي وڻ پٺيان بيبي منمنجي اچڻ جو انتظار ڪري رهيو هو. اتي اسان کي سڄ لٽي تائين ترسڻو هو جيئن اسان کي واپس وڃڻ مهل ڪو ڏسي نه وٺي. اوچتو وڻن جي ٿارين ۾ حرڪت پيدا ٿي. اسان جي سامهون فلپ بيٺو هو. فلپ توهان جو خاص نوڪر آهي. اسان عجب ۾ پئجي وياسين. مون کي لڳو ته منمنجي پيرن هيٺان زمين ڪسڪي رهي آهي. منمنجي منهن مان رڙ نڪتي. ان وقت منمنجي پريمي مون کي چيو ”ڊارلنگ تون واپس هلي وڃ. مون کي هن سان اڪيلو رهڻ ڏي.“

ڊپ ۽ گهٻراهت وڃان، منمنجو ساھ منجهڙ لڳو مان چڱي طرح هلي به نه ٿي سگهيس. ائين ٿي لڳو ته اڄ مان ٻڏي وينديس خير، مان واپس گهر آيس. مون کي لڳو ته اڄ ڪا نئين ڳالهه ٿيڻ واري آهي.

هڪ ڪلاڪ بعد فلپ مون کي ڊرائنگ روم ۾ گڏيو. هن آهستي چيو ”ڪو پيغام موڪلڻو هجي ته بندو هر دم حاضر آهي.“ مون کي سمجهڻ ۾ دير نه لڳي ته منمنجي پريميءَ هن کي خريد ڪري ورتو آهي. مون ڪيترائي خط ان دوران موڪليا. هو خط کڻي ويندو هو ۽ انهن جا جواب به وٺي ايندو هو.

ان طرح ٻه مهينا گذري ويا اسان جو هن تي وشواس هو جيئن توهان جو اٿس ۽ پوءِ فادر ڇا ٻڌايائون؟ هڪ ڏينهن جڏهن مان ان جاءِ تي پهتس ته ڏٺم ته منمنجي پريمي بدران فلپ بيٺو هو. هو مون کي چوڻ لڳو ته اگر مون هن جي خواهش پوري نه ڪئي ته هو توهان جي اڳيان راز ظاهر ڪندو. توهان کي ڏيکارڻ لاءِ هن اسان جو هڪ خط به چورايو هو.

آه! فادر ڊپ منمنجي من ۾ ويجهي ويو. ڪانٽرٽا جو ڊپ ۽ توهان جو ڊپ. مون توهان سان وشواس-گهات ڪيو هو. ڊپ ٿيم ته ڪتي حقيقت ڄاڻڻ بعد توهان مون کي ماري نه ڇڏيو. مان ڪجهه به ٻڌائي نه ٿي سگهان. مان ڄڻ ته چري ٿي پيس نراسائي منمنجي چئني طرف ڦهلجي

وئي. افسوس! ڪيتري نه نيچتا جي ڳالهه چئبي!
اسان زالون ڏاڍيون ڪمزور دل واريون ٿينديون آهيون. اسين توهان
مردن کان گهٻرائجي وڃون، انهي طرح گهٻرائجي اسين نيچتا جي رستي
تي ڪريو پئون. مون کي پنهنجو هوش حواس ڪو نه رهيو. ائين ٿي لڳو
ڄڻ ڄاڻ مٽيس ۽ مون پنهنجو پاڻ ان وحشي کي سونپي ڇڏيو.

... ۽ فادر اهو ڪجهه ٿيو جنهن جو ڊپ هو هن نيچ وري وري مون
کان ساڳئي گهر ڪئي. جڏهن هن جي دل ٿيندي هئي، تڏهن مون کي
ڌمڪي ڏيندو هو. هاڻ هو به منهنجي پهرين پريمي وانگر روز جو پريمي
بنجي پيو. ڪيتري نه خراب ڳالهه آهي ۽ ان جي سزا؟

پاڻي سر جي مٿان لنگهي چڪو هو موت کان سواءِ ٻيو ڪو به ڇاڙهو
ڪو نه هو. پنهنجي جيئري مون ۾ ايڏي طاقت ڪو نه هئي، جو ايڏي وڏي
پاپ جو مان پاڻ بيان ڪيان. هينئر موت ويجهو آهي. موت ئي مون کي
هي سڀ ڪجهه بيان ڪرڻ جي همت ڏياري رهيو آهي. مان ايتري ته پاپڻ
ٿي پئي آهيان جو موت کان سواءِ ڪنهن به نموني منهنجو پاپ ڌوپجي نٿو
سگهي. مان پيار ڪرڻ لائق ڪونه رهي هيس. مون کي ائين ٿي لڳو ته ڄڻ
جنهن به شيءِ تي منهنجو پاڇو پوئڻو اها اڀوتر ٿي پوندي. هن وقت سمنڊ ۾
سنان ڪرڻ وڃي رهي آهيان ۽ واپس ڪو نه ايندس. توهان ڏانهن لکيل
هي خط مان پنهنجي پريمي ڏانهن به موڪلي رهي آهيان. هي خط جڏهن
منهنجي پريميءَ کي ملندو، تڏهن مان مري چڪي هونديس. منهنجو پريمي
پئي ڪنهن سان ڳالهه ٻولھ ڪرڻ کان سواءِ خط توهان ڏانهن موڪليندو
اها منهنجي خواهش آهي جا منهنجو پريمي ضرور پوري ڪندو. جڏهن
توهان قبرستان مان موٽندا تڏهن توهان کي هي خط ملندو ۽ توهان پڙهندا.
الوداع، فادر! بس، منهنجي ايتري ئي ڪهاڻي آهي. جيئن توهان جي
دل چوي تيئن ڪندا پر، فادر مون کي معاف ضرور ڪجو...!

ڪرنل خط پڙهي منهن تان پگهر اگهيو. هن جي دل ۽ دماغ ۾ ڄڻ
لڙائي جي ميدان جهڙو جوش اچي ويو. هن گمنگي وڃائي. هڪ نوڪر اچي
حاضر ٿيو.

”فلپ کي اندر موڪل.“ ڪرنل چيو ۽ ميز جو خانو کوليا ٿين.
فلپ اچي حاضر ٿيو. ڊگهو بدن جو پيريل، پورين مڇن وارو انسان. هن
جي اکين مان نيچتا ٿمي رهي هئي.

ڪرنل هن جي اکين سان پنهنجون اکيون ملائيندي چيو ”مون توکي پنهنجي زال جي پريميءَ جو نالو پڇڻ لاءِ گهرايو آهي.“
 ”پر ... ڪرنل ... صاحب“

ڪرنل اڌ ڪليل ميز جي خاني مان پستول ڪڍيو. ”جلدي ڪر. هيءُ ڏس، مان مذاق ڪو نه ٿو ڪريان.“ ڪرنل جو چمرو غصي وڃان ڳاڙهو ٿي ويو.

ڪرنل صاحب ... هن جو نالو ... سينٽ ايلبرٽ آهي.“
 نا ! اڃا فلپ جي منهن مان پورو نالو نڪتو ئي مس ته ڪرنل پستول جو گهوڙو دٻايو. ٺٺپ منهن ڀر ڪري پيو. گولي هن جي ڪوپڙي مان آر پار لنگهي وئي هئي.

ڪرنل هن جي منهن تي ڪراحت وڃان ٽڪ ڦٽي ڪئي. ■

(ماهوار ”ڪونج“، ڀارت، جي ٿورن سان)

مارڪ ٽئين

ٿريا مخدوم

هڪ ڪروڙ پاڻو جو نوٽ

[مارڪ ٽئين آمريڪا جي جديد ادب جي بانين مان ليکيو وڃي ٿو. هو ۱۸۳۵ع ۾ ڄائو ۽ ۱۹۱۰ع ۾ وفات ڪيائين. سندس اصل نالو سيموئل ڪليمين هو. هن پنهنجي ادبي زندگيءَ جي شروعات ننڍين ڪهاڻين سان ڪئي. پر اڳتي هلي هو هڪ ناول نويس جي حيثيت ۾ مشهور ٿيو. ”هڪليري فن“ سندس هڪ شاهڪار ناول آهي.

مارڪ ٽئين بنيادي طور تي هڪ مزاح نگار آهي. پر سندس مزاح اتاچرو نه آهي، ان ۾ اونھائپ ۽ ڊيپل طنز آهي. ان جو مثال هيٺ ڏنل ڪهاڻيءَ مان به ملي سگهي ٿو. ان ۾ هن ڪل ٽي ڪل ۾ انگريزن جي ڪن اٿوئنڊرز رواجن، جيئن ته هر معاملي کي شرط سان نبيرڻ ۽ دعوت جي راوي تي شروعات ڪرڻ واري دستور تي ٽوڪ ڪئي آهي.

پيو ته ان ڪهاڻيءَ ۾ پونجيوادي سماج جي هڪ ناسور کي ظاهر ڪيو ويو آهي، جنهن موجب هڪ سماج ۾ عزت لائق رڳو اهو ماڻهو آهي، جنهن وٽ پئسو آهي. ان ڪهاڻيءَ جو سورمو (Hero) هڪ غريب چوڪرو آهي، جنهن جي هونءَ ته ڪا، به حيثيت نه هئي، پر جڏهن هن وٽ هڪ ”وڏو“ نوٽ اچي وڃي ٿو ته هو هڪدم مان وارو بڻجي پوي ٿو هن جو حسب نسل پڻ اعليٰ ٿي پوي ٿو. جيتوڻيڪ هو پوءِ به هٿين خالي رهي ٿو پر رڳو ان ”وڏي“ نوٽ جي هڪ جملڪ سان ئي اهي سڀ آسائشون ماڻي ٿو جيڪي پونجيوادي سماج ۾ مٿاهين طبقي جا ماڻهو ماڻين ٿا، ايتريقدر جو لقب به ملنس ٿا.

مارڪ ٽئين پنهنجي زندگيءَ جو گهڻو حصو مسيسي درياھ جي ماٿريءَ ۾ گذاريو جنهن جو نتيجو اهو ٿيو جو هن جي اڪثر ڪتابن ۾ درياھ جي زندگيءَ جا اهڃاڻ ملن ٿا. ڪي ڪتاب ته هن لکيا ئي ان زندگيءَ جي باري ۾ آهن. هيٺ ڏنل ڪهاڻيءَ ۾ پڻ اهڙا اهڃاڻ ملن ٿا. _ ٿريا مخدوم]

مان جڏهن ستاويهن سالن جو هوس، تڏهن ستن فرٽنسڪو ۾ ڪاٺين جي هڪ دلال جو ڪلارڪ هوس، ۽ انهيءَ ڪري هر قسم جي ڏيتي لپتيءَ ۾ پڙ ٿي ڏيو هوس. مان دنيا ۾ اڪيلو هوس. مون وٽ اهڙي

ڪا به شيءِ نه هئي، جنهن تي پاڙيان، سواءِ پنهنجي ڳڻن ۽ چڱن لڇڻن جي، پر اهي منهنجي قسمت ٺاهڻ ۾ منهنجي مدد ڪري رهيا هئا ۽ مان آئيندي لاءِ مطمئن هوس.

هفتي جي پوين ڏينهن ۾، منجهند جي مانيءَ کان پوءِ منهنجو وقت، منهنجو پنهنجو هوندو هو. ان وقت مان هڪ ننڍڙيءَ ٻيڙيءَ ۾ چڙهي، سمنڊ ۾ سير ڪرڻ ويندو هوس. هڪ ڏينهن مان تمام پري نڪري ويس. بس پوءِ ته واپس ورتڻ جون سڀ اميدون لاهي ويٺس؛ پر اتفاق سان هڪ ننڍو ڦرهو جهاز وٽان اچي لانگهائو ٿيو. جنهن مون کي ڪنيو. اهو جهاز لنڊن ڏانهن وڃي رهيو هو. اها تمام وڏي ۽ طوفاني مسافري هئي. هنن مون کي پاڙي جي عيوض هڪ عام تاروءَ جي حيثيت ۾ رکي ڪم ڪرايو. جڏهن مان لنڊن جي بندر تي پهتس، ته منهنجا ڪپڙا ميرا ٿي چڪا هئا ۽ منهنجي ڪيسي ۾ صرف هڪ ڊالر وڃي بچيو هو. انهيءَ رقم مون کي ڇو ويهه ڪلاڪ پاليو ۽ پناهه ڏني. ٻيا ڇو ويهه ڪلاڪ مون بنا کاڌي ۽ اجهي جي گذاريا. ٻئي ڏينهن صبح جو نستو ۽ بڪيو، مان پنهنجو پاڻ کي پورٽلينڊ پيلس ڏانهن گهليندو پئي ويس ته اتي هڪ ٻار جنهن کي سندس نوڪريائي گهمائي رهي هئي، هڪ ناسپاتي-هڪ چڪ گمت-گتر ۾ اچلائي.

مان هڪدم بيمو رهيس ۽ پنهنجي آسائتي اک ان گپ جي خزاني ۾ ڪپائي ڇڏيم. منهنجو وات پاڻي پاڻي پئي ٿيو منهنجو پيٽ ان لاءِ ليلايو منهنجي سڄي وجود ان جي خبرات گهري ۾ هو هر پيري جيئن مان ان کي کڻڻ لاءِ نوڙيس ٿي ته، ڪنهن لنگهنڌڙاڪ منهنجو ارادو ٽاڙي ٿي ورتو ۽ مان وري سڌو ٿي، اهڙي ته لاپرواهي، ڏيکاريندو، جڻ ته مون ان ناسپاتيءَ لاءِ ڪڏهن سوچيو به نه هو. اها حالت، ٿيندي ئي رهي ۽ مان ناسپاتي کڻي نه سگهيس. آخر ڪار مان ايڏو ته نا اڻيند ٿيس جو شرم حياءَ جا ليڪا لتاڙي ناسپاتي کڻڻ وارو ٿي هوس. ته منهنجي پويان هڪ دري کلي ۽ هڪ پرڻي مڙس مون سان ڳالهائيندي چيو ته:

”مهرباني ڪري هيڏانهن اچو“

مان ان گهر ۾ گهڙيس، جتي هڪ باوردي نوڪر جي سونهپ ۾ مون کي هڪ عاليشان ڪمري ۾ پهچايو ويو. ان ڪمري ۾ پوڙهن همراهن جو هڪ جوڙو ويٺل هو. نوڪر کي ٻاهر موڪلي هنن مون کي ويهڻ لاءِ چيو.

ميز تي پيل ماني جي ٻڃيل ٽڪرن مان لڳو ٿي، ته هنن تازو نيرن ڪٽي هئي. انهن مانيءَ جي ڳڻپ مون تي جادو وارو اثر ڪيو. اها ڄاڻ ته رڳو مون کي ئي آهي، ته مون ڪيئن پاڻ کي جمليو. منمنجون اڪيون انهيءَ کاڌي ۾ ڪٽل هيون. پر مون کي کاڌي کائڻ جي ڪا به صلاح نه ڪئي وئي. بس پوءِ ته جنهن پيڙا مان مون کي لنگهڻو پيو تنهنجي خبر منهنجي دل کي آهي.

هاڻي، ڪا ٿوري مهل اڳ اتي ڪجهه ٿيو پئي جنهن جي باري ۾ مون کي ان کان پوءِ ڪافي ڏينهن تائين ڪا خبر نه پئجي سگهي. پر اوهان کي مان اهو سڀ ڪجهه هاڻي ئي ٻڌائيندس.

هنن پنهنجي پوڙهن پائرن وچ ۾، ڪجهه ڏينهن اڳ گرما گرم بحث هليو پئي، ۽ انهيءَ ٺهراءَ تي پورو ٿيو هو ته ان جو فيصلو شرط سان ڪيو ويندو جيڪو هر معاملي کي نيبرٽ جو انگريزي طريقو آهي.

اوهان اکي ياد هوندو ته هڪ گمري انگلينڊ جي بينڪ ڪنهن ڌارئي ملڪ سان ڏيتي لپتي جي سلسلي ۾ هڪڙي خاص مقصد لاءِ ۱۰ هڪ ڪروڙ پائونڊن جا ٻه نوٽ جاري ڪيا هئا، پر ڪنهن سبب جي ڪري انهن ۾ صرف هڪ استعمال ڪيو ويو هو ۽ نيڪال ٿي ويو هو. پيو اڃا تائين بينڪ جي خزاني ۾ پيو هو. اتفاق سان اهي مالدار پائر ڳالهيون ڪندي اچي ان ڳالهه تي ويچارڻ لڳا، ته هڪ صفا ايماندار شخص جي هونڊ ڪهڙي حالت ٿئي، جنهن کي لنڊن جي شمر ۾ صفا هيڪلو ڇڏيو وڃي ۽ هن وٽ پيو ڪجهه به نه هجي سواءِ انهيءَ بينڪ نوٽ جي. جنهن کي ظاهر آهي ته هو ظاهر ڪري به نه سگهندو. پاءُ ”الف“ چيو ته هو لنگهڻ وگهي مري ويندو، پاءُ ”ب“ چيو ته ائين نه ٿيندو. پاءُ ”الف“ تنهن تي چيو هو ان کي بينڪ يا ڪنهن به ٻئي هنڌ ڏئي نه سگهندو، ڇاڪاڻ ته ٿڌي تي ئي گرفتار ٿي پوندو. اهڙيءَ طرح هو تڪرار ڪندا رهيا، تان جو پاءُ ”ب“ چيو ته هو ان لاءِ ۲۰ هزار پائونڊ شرط لڳائڻ لاءِ تيار آهي، اٽه اهو ماڻهو انهن هڪ ڪروڙ لکن تي ڪهڙي به طرح تيمه ڏينهن گذارو ڪندو. ۽ جيل کان به ٻاهر هوندو. پاءُ ”الف“ هن کي ورائي ويو. نيٺ پاءُ ”ب“ بينڪ ۾ ويو ۽ اهو نوٽ کڻي آيو. توهان ڏٺو صفا هڪ انگريز وانگر! پوءِ هن هڪڙو خط لکرايو جيڪو سندس منشين مان هڪ سمنڊن اکر ۾ لکيو. ۽ ٻئي پائر ان کي ڏيڻ لاءِ سڄو ڏينهن ڪنهن صحيح ماڻهو

هڪ ڪروڙ پاڻونڊ نوت - مارڪ ٽئين / ٿريا مخدوم

لاءِ واجهائيندا رهيا. هنن ڪيترائي ماڻهو سامهون لنگهندي ڏٺا، پر اهي ذهين نه هئا ڪيترائي ذهين هئا، ته وري ايماندار نه هئا، جن ۾ وري اهي پئي گڻ هئا، ته اهي غريب نه هئا، يا جيڪڏهن ڪافي غريب به هئا ته اوڀرا يا ڌاريا نه هئا، مطلب ته هر ڪنهن ۾ ڪا نه ڪا ڪوٽ هئي، تان جو مان هنن جي ور چڙهيس ۽ هنن مڃيو ته هر مان هر لحاظ کان صحيح ماڻهو هوس، سو هنن مون کي يڪراءِ چونڊي ورتو... ۽ هاڻي مان اتي اهو ڄاڻڻ لاءِ سيڙيو ويٺو هوس ته هنن مون کي ڇو سڏايو هو؟ هنن مون کان منهنجي باري ۾ سوال پڇڻ شروع ڪيا. ۽ جلد ئي کين منهنجي ڪهاڻي معلوم ٿي وئي. پوءِ نيٺ هنن مون کي ٻڌايو ته، مون کي سندن هڪ ڪم ڪرڻو آهي، مون کين ٻڌايو ته مون کي ان لاءِ سچ پچ ڏاڍي خوشي ٿيندي، ۽ پڇيم ته اهو ڪم ڪهڙو هو؟ پوءِ هنن مون کي هڪ بند لفافو ڏنو ۽ چيو ته مون کي ان جي اندر پنهنجي ڪم جي وضاحت ملندي. مون ان کي کوليو ۽ ٿي ته هنن چيو نه، هن کي پنهنجي جاءِ تي کڻي وڃان ۽ تيستائين اُپرو نه ٿيان. مان منجهي پيس ۽ ان معاملي تي وڌيڪ بحث گهرڻ گهريم، پر هنن ائين ڪرڻ نه ڏنو، سو اهڙي قسم جي عملي ڀوڳ تي پاڻ کي بيعزت ۽ ڪريل محسوس ڪندي ۽ پوءِ ان سان منهن ڏيڻ لاءِ مجبور هوندي ڇو ته امير ۽ طاقتور ماڻهن جي چترن جي جواب ڏيڻ جي حالت ۾ نه هوس، مون کائن موڪلايو.

منهنجي حالت هاڻي اها هئي، جو اها ساڳئي ناسپاتي ڏسان ها، ته سڄي دنيا جي سامهون بيهي ڪاوان ها، پر اها به وڃائجي چڪي هئي، سو مون ان کي به هن نياڳي ڏنڌي ۾ وڃائي ڇڏيو! ان جي خيال منهنجي بکڻي من ۾ آند مانڌ مچائي ڏني ۽ هنن ماڻهن ڏانهن منهنجي جذبن کي پڙڪايو. ان گهر کان ڀر پيو ٿيندي ئي، مون پنهنجو لفافو کوليو ۽ ڏٺم ته ان ۾ ڌوڪڙ هئا. هاڻي انهن ماڻهن جي باري ۾ منهنجي راءِ ڪيئن تبديل ٿي، اهو مان ئي چئي سگهان ٿو! مون هڪ لحظو به زبان نه ڪيو ۽ نوت ۽ پنهنجي سوت جي پوئين ڪيسي ۾ سانڍيم ۽ ويجهڙائيءَ واري هڪ سستي هوٽل ۾ گهڙيس. چڱو پوءِ مون ڪيئن ڪاڌو. جڏهن مان گهڻو وقت ويهي نه سگهيس ته پنهنجي موڙي ٻاهر ڪڍي کوليم. هڪ ئي نظر ۾ ذري گهٽ غش ٿي ويس. هڪ ڪروڙ پاڻونڊ نوت! انهن ته منهنجو مٿو ئي ٿيرائي ڇڏيو. مان پنا اک چنچڻ جي ان نوت کي تڪيندو رهيس ۽ شايد

تڪيندو ئي زهان ها؛ پر هڪ ٻي عجيب ڳالهه نوت ڪير ۽ اها هئي هونل جو مالڪ. هن جي اک نوت تي هئي ۽ هو اچرج ۾ ٻڌو پيو هو. ائين پئي لڳو ڇڻ هو پنهنجي سموري جسم ۽ روح سان ان جي پوڄا ڪري رهيو هو؛ هو صفا بت بڻجي ويو هو ڇڻ ته پنهنجا هٿ ۽ پير چوري به نه سگهندو. اها حالت ڏسي مون هڪ لحظي ۾ پنهنجي حالت ٺيڪ ڪئي ۽ ان محل جيڪو مناسب سمجهيم سو ڪير. مون نوت هن ڏانهن وڌايو ۽ ٻي خياليءَ سان چيو:

”مهرباني ڪري مون کي باقي زير وڌيو.“

اهو ٻڌندي ئي هو پنهنجي اصلوڪي حالت ۾ اچي ويو ۽ نوت متاثر جي لائق نه هئڻ لاءِ هزارين معانيون گهريائين. هن جي اکين جي اڇا اجماع جي نه هئي؛ پر افسوس جو هو نوت کي چمي به نه پئي سگهيو. ڇڻ ته اها شيءِ هن غريب جي ڪٽڻ کان ڳري هئي. چيو مانس:

”معاف ڪجو اهو مناسب ته نه آهي؛ پر هن وقت مون وٽ ڪليو پئسو نه آهي، تنهنڪري مهرباني ڪري مون کي هي ئي متاڻي ڏيو.“

پر هن چيو ته اها ڪا اهڙي ڳالهه نه هئي. هو اهو ليڪو پئي دفعي وٺي پئي سگهيو. مون چيس ته: ”مان سندس پاڙي ۾ شايد ڳچ وقت تائين نه اچان“ هن ان تي ورائيو ته ان جي به ڪا تڪڙ نه هئي، هو ترسي سگهيو ٿي؛ ٻيو ته مان ڪنهن به محل ڪا شيءِ هن کان وٺي سگهيس ٿي؛ ۽ ان ڪنڌي کي جيستائين وڻيم تيستائين هلائي سگهيس ٿي. هن چيو ته کيس اميد هئي ته هو مون پاري هڪ شاهوڪار شخص ۾ رڳو انهيءَ ڪري ويساهه ڪرڻ کان نٿي ڏنو جو مان هڪ ڪلمڪ شخصيت جو مالڪ هئس ۽ غريبانو ويس ڏيڪي ماڻهن کي بيوقوف بڻائي رهيو هوس، ان محل هڪ ٻيو گراڪ اچي رهيو هو. سو هونل جي مالڪ مون کي ان ديو جمڙيءَ شيءِ کي لڪائڻ جو اشارو ڪيو. پوءِ هو در تائين مون سان نونڌو هليو ۽ ان کان اڳ جو مون کي پوليس جملي، مان ڪيل خطا کي بخشائڻ لاءِ ساڳئي گهر ۽ ان جي مالڪن، ٻن ڀائرن ڏانهن ويس. مان ڏاڍو منجهي پيو هوس. در اصل ڏاڍو ڊڄي ويو هئس، جيتوڻيڪ منهنجو ان واقعي ۾ ڪو ڏوهه به نه هو. پر مان ماڻهن کي چڱيءَ ريت سڃاڻندو هوس، ته هنن کي جڏهن خبر پوندي، ته هنن ڪنهن اڻواقف شخص کي ڪروڙ ڀائونڊن جو چيڪ هڪ ڀائونڊ جو نوت سمجهي ڏنو آهي، ته بجاءِ پنهنجي

تنگ نظريءَ کي نندن جي، هو ان غريب شخص کي ڏڪارڻ لڳندا آهن. جيئن ئي مان گهر تي پهتس، منهنجو جوش وڌڻ لڳو. جو اتي ته سڀڪجهه سانت هو. ان سان مون کي پڪ ٿي، ته هنن کي اڃا پنهنجي ڀل جي خبر ڪا نه پئي هئي. مون گهڻي وڃائي. ساڳيو نوڪر نڪري آيو. مون هنن پرين مڙسن جو پڇيو:

”هو هليا ويا آهن.“ اهو اُهي انهن ماڻهن جي طبقي جو هنيو ۽ سرد

انداز!

”هليا ويا. ڪيڏانهن؟“

”مسافريءَ تي.“

”پر ڪيڏانهن؟“

”ولايت، منهنجي خيال ۾ ته.“

”ولايت؟“

”هائو سائين.“

”ڪهڙيءَ واٽ، ڪهڙي دڳ کان؟“

”اهو مان نه ٿو چئي سگهان. سائين.“

”هو موٽندا ڪڏهن؟“

”هڪ مهيني ۾، سندن چوڻ موجب.“

”هڪ مهينو! آه! اهو ته ڏاڍو عجيب آهي! مون کي ڪو طريقو ٻڌاءِ،

ته مان ڪهڙيءَ طرح هنن تائين هڪ نياپو پهچائي سگهان ٿو اهو ڏاڍو ضروري آهي.“

”مون کي ڪا خبر نه آهي ته هو ڪيڏانهن ويا آهن، سائين.“

”ته پوءِ مان ڪٿنب جي ڪنهن پئي پاتيءَ کي ڏسڻ گهرندس.“

”ڪٿنب پڻ ٻاهر ويل آهي؛ مهيني کان ٻاهر آهي - مان سمجهان ٿو مصر يا هندستان.“

”پاڻي هنن کان هڪ تمام وڏي چڪ تي وٺي آهي. هورات پوڻ کان اڳ ئي هڻي ايندا. ڇا تون کين ٻڌائيندين ته مان هت آيو هوس، ۽ اهو ته ايندو رهندس، جيستائين اهو سڀڪجهه ٺيڪ ٿي وڃي. کين ڊڄڻ جي ڪا به ضرورت نه آهي؟“

”جيڪڏهن هو موٽي آيا ته مان کين ٻڌائيندس؛ پر مون کي هنن جو

اوسيٿڙو ٺاهي مان هنن چيو هو ته تون هڪ ڪلاڪ اندر هت جاچ ڪرڻ ايندين، پر ها توکي ٻڌايان ٿو ته سيڪجم ٺيڪ آهي. هو پنهنجي وقت تي هت هوندا ۽ تنهنجو انتظار ڪندا.

سو مون کي اهو خيال به تياڳڻو پيو ۽ موٽي آيس. ڇا ته ڳجهارت هئي! مان ته پنهنجو هوش وڃائڻ تي هوس، هو هت ”وقت تي“ هوندا، ان جو ڪهڙو مطلب ٿي سگهيو ٿي؟ شايد خط ان جي چٽائي ڪري، مون ته ان کي به وساري ٿي ڇڏيو هو. اهو خط ٻاهر ڪڍي پڙهيم. اجمو منجهس هيئن چيل هو:

تنهنجي منهن مان لڳي ٿو ته تون هڪ ذهين ۽ ايماندار ماڻهو آهين، اسين اهو به سمجهون ٿا ته تون هت اوڀرو ۽ غريب آهين. لفافي ۾ توکي ڪجهه رقم ملندي. اها توکي ٽيمن ڏينهن لاءِ بنا وياج جي ڏني وئي آهي. ان مدي جي پڄاڻيءَ تي. هن ئي گهر ۾ احوال ڏئي ويڃانءِ، مون توتي هڪ شرط هڻي آهي. جيڪڏهن مان اها ڪٿي ويس، ته منهنجي انعام ۾ ڪهڙو به درجو ماڻي سگهين ٿو. ڪوبه يعني تون پاڻ کي ان جهڙو ثابت ڪندين ۽ ان کي حاصل ڪرڻ جي ڪوشش ڪندين.

نه صحيح، نه ايدريس، نه تاريخ. چڱو جنجال هو! ان کان اڳ جيڪا گذري توهان ان کان ته واقف ٿي چڪا آهيو، پر مان ته صفا اڻڄاڻ هئس. اها منهنجي لاءِ هڪ اونهي، ڳجهي پرولي هئي. مون کي تر جيتري به سٺ نه هئي ته اها راند ڪهڙي هئي؟ ۽ الائجي منهنجي لاءِ نقصان واري هئي يا فائدي واري! مان هڪ باغ ۾ ويس ۽ ويهي ان باري ۾ ويچارڻ جي ڪوشش ڪيم ۽ سرچڻ لڳس، ته سنئون دڳ ڪهڙو هو جنهن تي وڪ ڪٿان! نيٺ هڪ ڪلاڪ جي پڄاڻيءَ تي منهنجي دليل بازي ان نقطي تي پهتي:

ٿي سگهي ٿو ته انهن ماڻهن مان ڪي چڱو سمجهيو هجي، ٿي سگهي ٿو انهن مان ڪي هيٺو سمجهيو هجي، پر انهيءَ ٺييري جي ڪا به واھ نه هئي. سو لنوايوس. هنن کي ڪا ڪيڏ سڃي هوندي يا ڪا رت، يا تجربو جنهن کي آزمائي سگهن، انهيءَ خيال کي صحيح ثابت ڪرڻ جي به ڪا واھ نه آهي. سو لنوايوس. مون تي هڪ شرط هڻي آهي، اهو معلوم ڪرڻ جو به ته ڪو وسيلو نه هو. سو ان کي هڻو ڪڏ. پر انهن ڳالهين جو ٺيڙو ٿيڻ وارو نه آهي باقي معاملو واضح، چٽو ۽ يقيني آهي.

جيڪڏهن مان انگلينڊ جي بئنڪ وارن کي چوان، ته اهو نوت انهيءَ ماڻهوءَ جي نالي جمع ڪن جنهن جو آهي ته هو ڪندا، ڇاڪاڻ ته اهي کيس ڄاڻن ٿا، باوجود ان جي جو مان نه ٿو ڄاڻان: پر هو مون کان پڇندا ته مون کيس ڪيئن هٿ ڪيو؟ ۽ جيڪڏهن مون سچ ٻڌايو ته هو لازمي طور تي مون کي پاڳل خاني ۾ موڪليندا ۽ جيڪڏهن ڪوڙ ڳالهائيم ته جيل اماڻيو ويندس، ۽ جيڪڏهن مون نوت کي ڪنهن ٻيءَ بئنڪ مان مٽائڻ جي ڪوشش ڪئي يا ان تي اوڌر ڪٽندس ته به ساڳيو نتيجو نڪرندو. سو مون کي پنهنجي مرضيءَ خلاف اهو ڳرو بار تيستائين کڻي گهمائڻو آهي، جيستائين هو هماره موٽي اچن. اهو نوت منهنجي لاءِ بيڪار آهي ايترو بيڪار جيترو ڌوڙ جو ٻڪ: پر پوءِ به مون کي ان جي سنڀال ڪرڻي آهي، ان تي نظرداري ڪرڻي آهي. جڏهن ته مان پنهنجي جياپي لاءِ محتاج آهيان. مان ان کي ڪنهن کي ڏئي به پئسي سگهيس، پوءِ ڀلي کڻي اهڙي ڪا ڪوشش ڪيان ها، ڇاڪاڻ ته ڪوبه ايماندار شهري يا سکر ماڻهو ان کي قبول نه ڪري ها ۽ نه ئي ان جو ڪنهن ٻيءَ شيءِ سان سودو ڪري ها. هو ڀائر ته محفوظ آهن، توڙي کڻي مان سندن نوت وڃائي ڇڏيان يا ساڙيان، پوءِ به هو محفوظ آهن، ڇاڪاڻ ته هو وڌيڪ پئسن ڏين کان بس ڪري ڇڏيندا ۽ بئنڪ هنن کي پورا پئسا ڏيندي: پر مون کي ته بنا نفعي يا پگهار جي اها پيڙا سهڻي آهي - جيستائين وڃي مان ان اڻ ڄاتل شرط ڪٽڻ ۾ مدد ڪريان ۽ پاڻ سان وڃن ڪيل درجو ماڻيان، مون کي ڪپي ته مان ان درجي کي حاصل ڪرڻ گهران: ان قسم جي ماڻهن کي پنهنجي انعام ۾ اهي درجا حاصل هوندا آهن، جن جي هو لائق آهن.

انهيءَ صورتحال بابت مان چڱيءَ طرح سوچڻ لڳس. منهنجون اميدون وڌڻ لڳيون. بلاشڪ منهنجي پگهار وڌي ويندي، ان کان پوءِ مان صفا اها هڪ مهيني ۾ شروع ٿي ويندي، ان کان پوءِ مان صفا ٽيڪ ٿي ويندس. اهي پور پچائيندو مان وري رستا ماپڻ لڳس. هڪ درزيءَ جي دڪان جي ڏيک مون ۾ ٽڳڙين کي لاهڻ ۽ پاڻ کي هڪ پيرو وري سٺيءَ طرح پهرائڻ جي تانگهه پيدا ڪئي. ڇا مان ڪو ٺاهو ڪو وڳو وٺي ٿي سگهيس؟ نه مون کي دنيا ۾ هڪ ڪروڙ پاڻونڊ جي نوت کان سواءِ ڪجهه به نه هو. سو مون پاڻ کي اڳتي وڌڻ لاءِ مجبور ڪيو: پر مان وري

رهيو هوس. مون کي حرص سختيءَ سان ڦاسائي ڇڏيو هو. انهيءَ ڏکيءَ ويڙهه ۾ مان ڇم پيرا ان دڪان تائين آيو ۽ ويو هوندس. نيٺ مون هار مڃي. مون کي مڃڻو پيو. پڇيو مان ته هنن وٽ ڪو اهڙو اڌوراڻو وڳو هو جيڪو کين وڪڻي ڏنو ويو هجي. مون جنهن ماڻهوءَ سان ڳالهائين تنهن پئي ماڻهوءَ ڏانهن اشارو ڪيو ۽ مون کي ڪا ورندي نه ڏني. مان ڏسيل ماڻهوءَ ڏانهن ويس ۽ هن لفظن سان نه، پر پنهنجي مٿي سان پئي ماڻهوءَ جو ڏس ڏنو. مان انهيءَ ڏانهن ويس ۽ هن چيو:

”في الحال توڏانهن اچي نه ٿو سگهان.“

مان تيستائين بيٺو رهيس، جيستائين هن اهو ڪم پورو ڪيو. جنهن ۾ رڌل هو. پوءِ مون کي پوئين ڪمري ۾ وٺي ويو ۽ اڌوراڻن ڪپڙن جي ڍڳ کي اٿلائي پٿلائي منهنجي لاءِ سڀ کان چڱو وڳو چونڊيائين. مون اهو ڀاتو. اهو مون کي پورو نه هو ۽ نه پيءُ ڪنهن طرح ٺاهوڪو هو پر اهو نئون هو ۽ مان ان کي حاصل ڪرڻ آيو هئس - سو مون کي ان ۾ ڪابه وڌ ڏسڻ ۾ ڪين آئي، پر ڪجهه گهٻرائيندي چيم:

”اها مون سان ڀلائي ٿيندي، جيڪڏهن اوهان پئسن لاءِ ڪجهه ڏينهن ترسو. مون وٽ هن مهل ڪي به مٿيل ڏوڪڙ نه آهن.“

”اوه، تو وٽ نه آهن؟ دراصل مون کي سچ پچ اها اميد نه هئي. تو پاران ماڻهن لاءِ ته مان سمجهندو آهيان، ته مٿيل ڏوڪڙن جو چڱو چوڪو ڍڳ کڻي گهمندا هوندو.“

مون کي ڏاڍي مٿيان لڳي ۽ چيو مانس:

”منهنجا دوست، توهان کي ڪنهن اوڀري ماڻهوءَ کي سدائين ڪيس پاتل ڪپڙن مان نه پرکڻ ڪپي. هن وڳي جو ملهه چڪاڻڻ لاءِ مان بلڪل تيار آهيان. مون ته رڳو ايڏي وڏي نوٽ کي مٽائڻ لاءِ اوهان کي تڪليف ۾ وجهڻ نه پئي گمريو.“

تنهن کان پوءِ هن پنهنجي لمجي کي ڪجهه سڌاريو. جيتوڻيڪ ٿوري رڪاڻي پوءِ به هئس، ۽ چيائين:

”ڪا خاص تڪليف ڏيڻ منهنجو مقصد نه هو. پر جيستائين ڪمري ڳالهائڻ جو تعلق آهي، ته مان چوندس، ته تنهنجي اها دعويٰ اجائي آهي، ته ڪو اسين وڏا نوٽ مٽائي نه ٿا سگهون. آخر تو وٽ اهڙو ڪهڙو نوٽ آهي، جو اهڙيون ڳالهيون ٿو ڪرين؟ تنهنجي دعويٰ جي ابتڙ اسين هر نوٽ

مٿائي سگهون ٿا.

مون نوت هن ڏانھن وڌايو ۽ چيو:

”اوه! چڱو مون کي معاف ڪندا.“

هن اهو هڪ مرڪ سان ورتو۔ اها ڦرندڙ گهرندڙ مرڪن مان هڪ مرڪ، جنهن جي اندر ۾ ڪئين ڳنڍ ۽ گمڻج ۽ وڪڙ ٿيندا آهن ۽ ايئن نظر ايندا آهن، جيئن مائي پاڻيءَ ۾ پٿر اڇلائڻ کان پوءِ پاڻيءَ جو حال، ۽ پوءِ نوت تي پنهنجي مٿاڇري نظر وجهڻ جو ڏيکاءُ ڪندي، اها مرڪ پٿر مان ميٺ ٿي لڄائجي وئي، ۽ ٻرندڙ جبل مان نڪرندڙ انهن الڻ وانگر ڏسڻ ۾ آئي، جيڪي توهان کي جبل لڳ ننڍين ٽڪرين تي ڪريل ملندا آهن. مون اڳ ۾ ڪابه مرڪ اهڙيءَ طرح ڦاسندي ۽ ڦٽڪندي نه ڏني هئي. همراھ نوت جھليو اتي ئي بيٺو رهيو ۽ ان کي ٽڪيندو ئي رهيو. دڪان جو مالڪ اهو ڏسڻ لاءِ ته معاملو ڪهڙو هو اندر گهڙي آيو ۽ پڇيائين:

”ڪهڙي ڳالھ منجهاريو آڻو؟ ڪهڙي ڏکيائي آهي؟ ڇا ٿو گهري؟۔

۔ هيڏي آ، هن جا باقي پئسا ڏينس، ٿوڊ.

ٿوڊ ورائيو: ”ياقي پئسا ڏيانس! اهو چوڻ ڏاڍو سولو آهي، سائين: اجهو توهان پاڻي نوت کي ڏسو.“

دڪان جي مالڪ نوت تي هڪ مٿاڇري نظر وجهي، ڊيبل سڀي وڃائي. پوءِ اڏورائڻ ڪپڙن جي ڍڳ ۾ هٿ وڌائين. انهن کي اٺلائي پٽلائي اٽولي ڍنگ ۾ سربات به ڪندو رهيو جڏهن ته پنهنجو پاڻ سان ڳالهائيندو هجي:

”ڪنهن لڪ۔ پٽيءَ کي اهڙو بي ڊڙو وڳو ڏيو آهي: ٿوڊ ته بنهه ڪو چسو آهي، ڄاڻي ڄم کان موڳو سدائين اهڙيون حرڪتون ڪندو آهي. هر لڪ پٽيءَ کي هن جاءِ مان ڪڍي ڇڏيندو آهي. هن کي هڪ رولاڪ ۽ سکر شخص ۾ ڪو فرق نظر نه ايندو آهي. اوه، هيءُ آهي اها شيءِ، جنهن کي مان ڳولهيان پيو سائين، مهرباني ڪري اهي ٽڳڙيون لاهيو ۽ باهه ۾ اڇلايو. مون سان قرب ڪري، هيءُ قميص ۽ هي سوٽ پايو. اها ئي ته شيءِ آهي،۔ اصل شيءِ، غير نمائشي، اچي، ٺاهوڪي ۽ صفا، اميرن جي پائڻ وٽان، هيءُ وڳو هڪ پرڏيهي شهمزادي جي گهر تي تيار ڪيو ويو هو۔ توهان کيس سڃاڻندا هوندڙ سائين. مان وارو هاسپوڊر هيلپفيڪس وارو. هي وڳو کيس اسان وٽ ڇڏي وڃڻو پيو. ڇاڪاڻ ته سندس ماءُ

مرٽينگ هئي، جيتوڻيڪ هوءَ بچي وئي. خير، سڀ ٺيڪ آهي، اسان هميشه ته ساڳيءَ حالت ۾ نٿا رهي سگهون. يعني، جئين اسان-ڏسو سوٽ صفا پورو. سائين، اهو توهان کي ڏاڍو ٺهي پيو هاڻي واسڪوٽ، اهو وري به پورو! هاڻي ڪوٽ-منهنجا رب، هوڏانهن ته ڏسو صفا پورو! سڄو وڳو! پنهنجي سموري تجربي ۾ اهڙي ڪاميابي مون ڪڏهن نه ڏٺي.

مون سک جو ساھ ڪنيو.

”ٺيڪ آهي، سائين؛ بالڪل ٺيڪ، اهو في الحال ڪم ڏئي ويندو. مان عرض ٿو ڪيان ٿو ته ترسو ۽ ڏسو ته توهان جي پنهنجي ماپ تي اسان توهان لاءِ ڇا ٿا تيار ڪيون. ٿوڊ، پين ۽ پٺو ڪٿي اچ ماپ لک: ٽنگ جي ڊيگهه ۳۲-...“

ان کان اڳ جو مان ڪو اکر اُچاري سگهان، هن منهنجي ماپ وٺي ڇڏي هئي ۽ اچڻ ويڃڻ جون پوشاڪون، صبح جي پاڻڻ جا وڳا، قميصون، مطلب ته هر قسم جي شين لاءِ حڪم ڏيڻ لڳو. نيٺ جڏهن مون کي ڳالهائڻ جو وجهه مليو ته مون چيو:

”پر منهنجا پيارا سائين، مان حڪم ته نٿو هلائي سگهان، پوءِ به جيستائين تون اڻڄاتل مدي تائين ترسين يا نوٽ مٽائي ڏين...“

”اڻڄاتل! اهو هڪ ڪمزور لفظ آهي، سائين، صفا ڪمزور. ڄاتل سڃاتل -- اهو ئي لفظ آهي، سائين. ٿوڊ، اهي شيون ڪڍ ۽ بنا وڌيڪ وقت ويڃائڻ جي کين سائينجن جي ائڊريس تي موڪل. ٻين ننڍن گراهڪن کي بيمه ڏي. سائين ۽ جي ائڊريس لک ۽ --.“

”مان پنهنجي جاءِ بدلايان پيو. نئين ائڊريس اچي ڏني ويندس.“

”ٺيڪ آهي، سائين؛ بلڪل ٺيڪ. ترسو سائين، اچو توهان کي ٻاهر ويڃڻ جو دڳ ڏسيان. هوڏانهن -- الله واهي سائين، الله واهي.“

خير، توهان ڏٺو ته ڇاڻي رهيو هو؟ بلاشڪ باقي پئسا گهرندي، مون کي جيڪو ڪجهه ڪپندو هوسو ورتو. هڪ هفتي اندر مون وٽ عيش عشرت جو سڀ گهريل سڀ سامان موجود ٿي ويو ۽ مان هٿوڙ اسڪوائر ۾ هڪ مهاڻي، خانگي هوٽل ۾ رهڻ لڳس. رات جي ماني اتي ڪائيندو هوس، پر نيرن لاءِ هيوس جي سادي هوٽل سان چنڊڙيل رهيس، جتي مون هڪ ڪروڙ پائونڊن جي نوٽ جي پهرين ماني کاڌي هئي. هپرس جو ڏنڊو وڌائيندڙ مان ئي هوس. اها حقيقت هر هنڌ پڪڙجي وئي ته هڪ ڌاريو

زنده دل همراھ، جيڪو پنهنجي سوت جي پوئين کيسي ۾ هڪ ڪروڙ پاڻونڊن جا نوت کنيو گهميو ٿي، سو ان جاءِ جو مک گراهڪ هو. بس ايترو ئي ڪوڙ هو پوءِ ته اها جڳهه مسڪين گراڪن، جيڪي پنهنجي جياپي لاءِ سخت پورهيو ڪندڙ ۽ ”آئين ۽ چاڙهين ڌت ڏهاڙي سومرا!“ واري اصول تي هلندڙ هئا، مان ڦري سکر گراهڪن سان ڀرجڻ لڳي. هيرس پارٽي کي منهنجو ايڏو ته ٿورائتو سمجهندو هو جو مون تي ويو قرض چاڙهيندو ۽ ان لاءِ ڪابه ڳالهه ٻڌڻ لاءِ تيار نه هو. انهيءَ ڪري جو مون پاري مسڪين وٽ خرچڻ لاءِ پئسا هوندا هئا ۽ اميرن ۽ شاهوڪارن وانگر رهندو هوس. مون سمجهيو ٿي ته جيڪڏهن اها حالت رهي، ته جلد ئي منهنجو ڏيوالو نڪرڻ وارو هو۔ پر هاڻي ڳالهه وڌي وئي هئي. سو سوچيندو هوس، ته هاڻي يا ته تري پار پوندس يا ٻڏي مرنڊس. توهان ڏٺو جيڪي حالتون هونئن ته ڪل جهمڙيون لڳن ها، تن کي ايندڙ خطري جي احساس هڪ گنيپير ۽ ڏکڻيندڙ روپ ڏئي ڇڏيو هو. رات جي اونداهه ۾ ڏکڻيندڙ روپ هميشه سامهون هوندو هو، سو مان ڪنجهندو ۽ ڪنبدو هوس ۽ ننڊ اچڻ ڏکي ٿي پوندي هئي؛ پر ڏينهن جي مرڪندڙ سوجھري ۾ ڏک جو روپ الڳ ٿي، وڃائجي ويندو هو ۽ مان ليءِ ۾ هلندو هوس. توهان چئي سگهو ٿا مان خوشيءَ جي خمار ۽ نشي ۾ مست هوندو هوس.

۽ اهو فطري هو ڇاڪاڻ ته مان هاڻي شهر جي مک هستين ۾ ليڪجڻ لڳو هوس. انهيءَ منهنجي مٿي کي ٿورو نه، پر گهڻو ڦيرائي ڇڏيو هو. توهان ڪابه اخبار -- انگريزي، اسڪاٽس يا آئرش ڪٿي نٿي سگهيا، جنهن ۾ سوت جي پوئين کيسي ۾ نوت ڪٿي هلندڙ ڪروڙ پتي جي باري ۾، هڪ يا وڌيڪ خبرون ۽ سندس نيون ڪارگزاريون بيان ڪيل نه هجن. پهرين منهنجو ذڪر، اخبارن جي ذاتي ڳالهين وارن ڪالمن ۾ انهن جي ڪنڊ تي ٿيندو هو پوءِ ”سر“ جو خطاب مليل. هيٺين کان مٿي ۽ اول منهنجو ذڪر هوندو هو۔ پوءِ اميرن کان مٿي، پوءِ نوابن کان ۽ ان پر پنهنجي هستيءَ سان گڏ مان به وڌندو رهيس، تان جو سڀ کان مٿاهين جڳهه ولايم ۽ اتي منهنجو درجو سواءِ انگلنڊ جي لات پادريءَ ۽ ڪن مک غير شاهي نوابن جي باقي سڀني پادرين ۽ غير شاهي نوابن کان مٿانمون سڃڻي چڪو هو، پر يقين ڪريو اها مشهوري نه هئي، ڇاڪاڻ ته اڃا تائين مون اها مشهوري رڳو نالي ۾ حاصل ڪئي هئي -- پوءِ آخرڏاڪو

آيو - لقب، جيئن چئجي ڪٿي -- جنهن هڪ ئي ڌڪ ان نالي جي سڪڙي مشهوريءَ کي سوني اعزاز ۾ بدلائي ڇڏيو. ناٽڪ گهر (ٿيئٽر) جي ”پنچ“ پروگرام ۾ مون تي هڪ ناٽڪ ڪيو ويو! ها، مان هاڻي مڃيل هستي هئس، منهنجو ڏاڪو ڄمي چڪو هو. مون تي توڪ ته ڪري پئي سگهجي: پر ادب سان ۽ نه مسخريءَ يا ٺٺوليءَ سان. هر ڪو مون کي ڏسي مشڪي ته سگهيو ٿي، پر کلي نٿي سگهيو ڇاڪاڻ ته هاڻي اهو ٿاڻو ٿري چڪو هو. ”پنچ“ مون کي پراڻين ٽگڙين ۾ لنڊن جي گمنما گهر ۾ وڃڻ لاءِ پهريوارن سان وڙهندڙ ڏيکاريو. سو توهان ڪاٿو ڪري سگهو ٿا، ته هڪ جوان ماڻهو جي دل تي ڇا واپرنڊو هوندو. جنهن کي اڳ ڪو ڪنگهندو به نه هو ۽ هاڻي ڪا ڳالهه اهڙي چئي نه ٿي سگهيو جيڪا هر هنڌ ورجائي نه وڃي. جتان به لڳهندو پنهنجي باري ۾ ڪجهه نه ڪجهه اوس سٽندو هو: ”ڏسو هو پيو وڃي، اهو ئي ته آهي!“

نيرن ڪرڻ وهندو هو ته ماڻهن جا ميڙ چٽائي ڏسندا هئس. ڪنهن ناٽڪ گهر ۾ وهندو هو ته هزارين اکيون منجهس ڪتل هونديون هيون. ڇو مان ته سڄو ڏينهن مستيءَ ۾ موجون ماڻيندو هوس. اهو آهي منهنجي مشهوريءَ جو احوال.

توهان کي خبر آهي، مون پنهنجو پراڻو ٽگڙين وارو وڳو به رکي ڇڏيو هو. جيئن خسيس ۽ معمولي شين خريد ڪرڻ جو پراڻو مزو ماڻي سگهان ۽ بيعزتو ٿي، پوءِ دڪاندار کي هڪ ڪروڙ پاڻونڊ جي نوٽ سان اچڻ ۾ وجهي ڇڏيان. پر مان اهو ڪم هلائي نه سگهيس. اخباري فوٽن ان وڳي کي کي ايترو ته پٿرو ڪري ڇڏيو هو ۽ جيڪڏهن مان خريداري ڪرڻ جي ڪوشش ڪندو هوس، ته ان کان اڳ جو مان پنهنجو نوٽ ڏيکاريان، همراهه پنهنجو سڄو دڪان مون کي رڪت تي آڇيندا هئا.

پنهنجي مشهوريءَ جي ڏهين ڏينهن مان پنهنجي فرضن ادا ڪرڻ لاءِ امريڪي سفير جو مان وڌائڻ ويس. هن منهنجي آجيان سندر شان وٽان اتساه سان ڪئي، مون کي پنهنجي فرضن ۾ ڪوتاهي ڪرڻ جو ڏوراپو ڏنائين ۽ چيائين، ته ڪائس معافي وٺڻ جو صرف هڪ طريقو هو ته ان رات سندس پاران ڏنل هڪ دعوت ۾ اها ڪرسي ولاريان، جيڪا سندس هڪ مهمان جي بيماريءَ سبب خالي ٿي هئي. مون اچڻ جو وعدو ڪيو ۽ اسان ڳالهين ۾ لڳي وياسين. ڳالهين ڪندي خبر پئي، ته هو ۽ منهنجو

پيءُ هڪ ئي اسڪول ۾ پڙهندا هئا. پوءِ بيل يونيورسٽيءَ ۾ به پئي چڻا گڏ هئا ۽ منهنجي پيءُ جي وفات تائين سدائين گهاٽا دوست هئا. پوءِ هن مون کي دعوت ڏني، ته جيترو به وقت ڪڍي سگهان سندن گهر ۾ گذاريان. مان ان لاءِ ٿڙنپ راضي ٿي ويس.

دراصل مان نه رڳو راضي ٿيس، پر سرهو پڻ. جڏهن منهنجو زوال ايندو، هيءُ شخص ڪنهن نه ڪنهن طرح مون کي مڪمل تباهيءَ کان بچائڻ جي لائق هوندو. ڪيئن؟ اها مون کي سڏ ڪا نه هئي، پر شايد هو ڪو نه ڪو طريقو سوچي وٺي. مون سوچيو ته هن کي پنهنجو راز ٻڌايان، پر ايتري وقت گذارڻ کان پر مان ان جي سگهه ساري نه ٿي سگهيس، جڏهن ته هٿ لڏن ۾ پنهنجي هن عجيب ڌنڌي جي شروعات ۾ مون کي جيڪڏهن ڪو اهڙو ماڻهو ملي ها، ته جيڪر جهٽ سمورو احوال ٻڌايانس ها. هاڻي ته ان کي ظاهر ڪرڻ جي مون ۾ سگهه ئي نه هئي. مان ان ۾ ڏاڍو اونجهن ۽ گهرو ڦاٿل هوس، ايڏو گهرو جو ڪنهن دوست سان پنهنجي حال اورڻ جو خطرو به نٿي ڪٿي سگهيس، جيتوڻيڪ معاملو منهنجي وس کان صفا ٻاهر به نه هو ڇاڪاڻ ته باوجود پنهنجي سموريءَ اوڏر جي، مون پاڻ کي سختيءَ سان پنهنجن وسيلن اندر رکيو هو. منهنجو مطلب آهي ته پنهنجي پگهار اندر. اهو صحيح آهي، ته مون کي خبر نه هئي، ته منهنجي پگهار ڪيتري ٿيندي، پر اها ميد هئي، ته جيڪڏهن ان پوڙهي همراھ کي مون شرط ڪٽائي، ته سندس انعام ۾ مان ڪهڙو به درجو چونڊي سگهيس ٿي. -- ۽ پڪ سان ڪيس شرط ڪٽائيندس، ان لاءِ مون کي ڪو شڪ نه هو ۽ نه ئي ڪا ڳڻتي هئي، ڇاڪاڻ ته جيستائين شرط جي ڳالهه هئي، ته ان ۾ هميشه ڀاڳ پلو هوندو هوم. هاڻي مون پنهنجي ليکي پنهنجي پگهار کي چمن سون کان، هڪ هزار سالياني تائين ڪري ڇڏيو هو. ڇهه سئو پهرين سال جا ۽ اهڙي طرح هر سال وڌارو ٿيندو رهندو، تان جو پنهنجي مڃايل قابليت سان مان متعين ڏاڪي تائين پهچي ويندس. ان وقت تائين مان رڳو پنهنجي پهرين سال جي پگهار جيترو قرضائو هوس. مون کي اوڏر ڏيڻ جي ڪوشش ته هر ڪنهن ڪئي هئي، پر مان ڪيترن کي ئي هڪ نه ٻيو بهانو ڏئي ٽاري ڇڏيو هو. سو مون تي قرض رڳو ۳ پاڻونڊ هو ۽ باقي سئو پاڻونڊ منهنجي رهائش ۽ خريداري تي ڪتا هئا. مون کي پڪ هئي، ته جيڪڏهن مون خبرداري ۽ سوس صرفي کان

ڪم ورتو ته منهنجو ٻئي سال جي ڀڳهار مون کي باقي هڪ مهينو هلائي سگهي ٿي. انهيءَ لاءِ مون پاڻ تي ڪرڙي نظر رکڻ جو پيم ڪيو. مهينو گذرندو، مون کي مقرر ڪندڙ پنهنجي سفر تان موٽندو ۽ مان پيهر پنهنجي اصلي حالت ۾ اچي ويندس. مان ٻن سالن جي ڀڳهار پنهنجي قرض گهرندڙن ۾ گهريل مدي اندر ورهائي، سڌو پنهنجي ڪم کي لڳي ويندس.

ان ڏينهن چوڏهن جڻ جي هڪ وڻندڙ دعوت هئي. شارب جو نواب ۽ بيگم ۽ سندن مان واري انگريس-الينور-سيلست- وغير وغيره. ڊي بوهن، نيو گيت جو امير. ۽ امير زادي، رئيس چپ سائيڊ، لارڊ ۽ ليڊي بلپتر اسڪاٽ، ٻنهي جنسن جا ڪي بي لقب ماڻهن، سفير ۽ سندس زال ۽ سندس ڌيءُ سڌن سڌيءَ جي هڪ مهمان ساهيڙي، پورشيا لينگهم، پاويهن ورهين جي هڪ انگريز چوڪري جنهن سان ٻن منٽن اندر عشق ٿي ويو ۽ هن جو مون سان. اهو مان بنا. عينڪ جي ڏسي سگهيس ٿي. هتي هڪ مهمان اڃا پيو به هو هڪ آمريڪي، پر مان پنهنجي ڪهاڻيءَ کان ڪجهه اڳ ڪڍي ويو آهيان. جڏهن مهمان اڃا ويهڻ واري ڪمري ۾ هئا ۽ دعوت شروع ٿيڻ جو انتظار ڪندي، نون ايندڙ کي غور سان چڪاسي رهيا هئا. نوڪر اعلان ڪيو:

”مانوارو لائڊ هيستنگز.“

جيئن آڌر پاءُ جون رسني ڪارروايون پوريون ٿيون، هيستنگز جي اک مون تي پئجي وئي ۽ دوستاڻي نموني هٿ وڌائي، سڌو مون ڏانهن هليو آيو. پر جيئن هٿ ملڻ تي هئا ته هو ڪجهه ترسيو ۽ مون کي حيرت سان ڏسندي چيائين:

”معاف ڪندا سائين، پٺيان ٿو ته مان توهان کي سڃاڻان.“

”ڇو جهونا يار! تون ته مون کي سڃاڻين ٿو.“

”نه، ڇا واقعي اهو-اهو.“

”پوئين ڪيسي وارو ديو؟ ها، مان اهو ئي آهيان. تون مون کي منهنجي

نئين نالي سڏڻ کان نه ڊڄ. مون کي ان جي عادت ٿي ويئي آهي.“

”ڇڱو ڇڱو اها حيرت جهڙي ڳالهه آهي! هڪ ٻه ڀيرا تنهنجي نئين

نالي سان تنهنجو اصلي نالو به ڏٺو اٿم، پر منهنجي وهم گمان ۾ ئي نه هو

ته تون ڪو هيٺري ايڊمس ٿي سگهين ٿو! ڇو اڃا ڇهه مهينا مس ٿيا آهن،

جو تون فرئنسڪو ۾ بليڪ هو پڪنس جي پگهار تي ڪلارڪي ڪندو هئين ۽ واڌو اجوري تي راتيون ويهي، گولڊ ۽ ڪري ڪمپنيءَ جا ڪاغذ ۽ انگ اکر سميڙڻ ۾ منهنجي مدد ڪندو هئين. اهو خيال ته تون لنڊن ۾ هوندين ۽ هڪ وڏو لڪپتي ۽ سکر ماڻهو بڻجي ويو هوندين، منهنجي لاءِ الف اليلي جي طلسمي روايتن کان گهٽ نه آهي! يار مان ته اهو سوچي ٿي نه ٿو سگهان، ۽ نه سمجهي سگهان ٿو. انهيءَ چڪر کي ذهن ۾ سمائڻ لاءِ مون کي ڪجهه وقت ڪپي.

”دراصل لائڊ، ان واقعي تي تون مون کان وڌيڪ حيران ڪو نه هوندين. مان پاڻ ان کي نه ٿو سمجهي سگهان.“

”منهنجا پيارا، منهنجا ته هوش خطا پيا ٿين، ڇو آهي نه؟ اڄ کان ڪي ٽي مهينا اڳ اسان مائنسرس جي کاڌي-گهر ۾ ويا هئاسي.“

”نه واٽ چٽر.“

”ٺيڪ آهي، اهو واٽ چٽر ئي هو. اتي صبح جو ٻي وڳي ويا سين ۽ لاڳيتا ڇم ڪلاڪ ڪاغذن تي مٿو هڻڻ کان پوءِ ڪباب کاڌا سين ۽ ڪافي پيئيسين ۽ مون تو کي اهو سمجهائڻ جي ڪوشش ڪئي، ته مون سان گڏ جي لنڊن هل. تنهنجي موڪل وٺڻ، تنهنجو سمورو خرچ ڀرڻ ۽ جيڪڏهن وڪرو ڪرڻ ۾ ڪامياب ٿيان، ته توکي به ڪجهه پتي ڏيڻ جي آڇ ڪيم! پر تو هڪ نه ٻڌي ۽ چيئي، ته مان ڪامياب نه ٿيندس ۽ اهو ته تون پنهنجي چالو ڌنڌي کي هڪ اهڙي ڌنڌي لاءِ نه پيو ڇڏي سگهين، جنهن ۾ سڪڻين هئين گهر موٽڻو پوي، ۽ پوءِ به تون هتي آهين. اهو سڀ ڪجهه ڪيڏو نه عجيب آهي! تنهنجو هٿ ڪيئن اچڻ ٿيو ۽ اهڙي شاندار شروعات تو کي ڪٿان ملي؟“

”واھ، رڳو هڪ اتفاق سان. اها هڪ وڏي ڪٿا آهي-هڪ ڪهاڻي. مان توکي سڀڪجهه ٻڌائيندس، پر هاڻي نه.“

”ڪڏهن!“

”هن مهيني جي پڇاڙيءَ ڌاري.“

”اها ته اڃا ٻن هفتن کان به پري آهي. ايترو وقت پنهنجي حيرانيءَ کي ڪيئن مٽ ۾ ڪبو، هڪ هفتو ڪرينس.“

”مان نه ٿو ڪري سگهان. هوريان هوريان تو کي سڀ خبر پئجي ويندي. ڪيئن؟ پر واپار ڪيئن پيو هلي؟“

هن جي ڪل مڪاڻي هڪ لحظي جيان غائب ٿي ويئي ۽ ٿڌو ساهه کڻي چيائين:

”تون واقعي اوتار هئين. هن وقت ۾ سچو اوتار. ڪاش! مان هت نه آيو هجان ها مان ان بابت ڳالهائڻ نه ٿو گهران.“

”پر توکي ڳالهائڻ ڪپي. اڃ رات، جڏهن اسان هتان اٿون، ته توکي گهرجي ته هلي مون وٽ ره ۽ مون کي ان باري ۾ سڀڪجهه ٻڌاءِ.“

”اوه، ڇا مان ٻڌائي به سگهندس؟ ڇا توکي سچ پچ سٺ جو شوق آهي؟“

”ها، مان سڄي ڪهاڻي ٻڌڻ گهران ٿو هر هڪ لفظ.“

”مان تنهنجو تمام گهڻو ٿورائتو آهيان، جو مون کي هڪ ڀيرو انساني همدردي ملي آهي، ڪنهن آواز ۾ ڪنهن اک ۾ مون ۾ منهنجي معاملن ۾ جنهن ڳالهه جي پويان هت رهيو آهيان، ان ۾— سائين، مان ته ان لاءِ سجدو به ڪري سگهان ٿو.“

هن خوشيءَ وچان زور سان منهنجو هٿ ڊپايو ۽ تنهن کان پوءِ سفير جي دعوت کائڻ لاءِ صفا نيڪ ٿي ويو جيڪا ٿي ٿي ڪو نه. نه اهو ئي ٿيو اهو ئي جيڪو انگريزن جي ناقص ۽ ڪني سرشتي موجب هميشه ٿيندو آهي—دعوت کي شروع ڪرڻ جو معاملو نبيرجي نه سگهيو ۽ سو اتي ڪا دعوت نه ٿي. انگريز هميشه دعوت ۾ وڃڻ کان اڳ، ماني کائي ويندا آهن، ڇاڪاڻ ته کين خبر هوندي آهي ته کين ڪٿي ڪٿي آهي، پر ڪنهن اوڀري يا ڌارڻي ماڻهوءَ کي ڪو به ان باري ۾ نه ٻڌائيندو آهي ۽ هو سوالڻي سان چار ۾ ڦاسي پوندو آهي، پر هن پيري ڪنهن تي به ٺٺولي نه ٿي هئي، ڇاڪاڻ ته دعوت ۾ موجود اسان سڀني مان ڪو به سيڪڙو نه هو سواءِ هيستنگز جي، ۽ هن کي به سفير اڳ ۾ ئي ٻڌائي ڇڏيو هو ته کيس انگريزن جي دستور جي خلاف دعوت ۾ گهرايو هئائين، جو هن پاڻ ڪا به دعوت نه ڪئي هئي. دستور موجب هر ڪنهن هڪ مائيءَ کي ساڻ ڪيو ۽ کاڌي واري ڪمري ڏانهن هليو، پر اتي ئي ته تڪرار شروع ٿيو. شارڊج جي نواب دعوت شروع ڪرڻ ۽ تبيل تي خالي جڳهه ولاڙ جي گهر ڪئي. هن جو چوڻ هو ته هن جي حيثيت هڪ سفير کان، جنهن صرف هڪ قوم جي نمائندگي ڪئي ٿي، مٿي آهي ۽ نه ڪنهن حاڪم جي، پر مان پنهنجي حقن لاءِ اتي ڪٿو ٿيس ۽ پنهنجي هوڏ تان لهڻ کان

صفا نابري واري بيٺس، ذاتي ڳالھين واري ڪالم ۾ منهنجو نالو سڀني غير شاهي نوابن کان مٿي هو انهيءَ ڪري مان ئي دعوت کي شروع ڪرڻ جي لائق هئس. اسان سڀني کان جيتري جا ڪوڙ پڇي سگهي، ڪئپٽين پر فيصلو ٿي نه سگهيو، نيٺ هو (ٿراڙاڻي سان) پنهنجي خانداني ڄم ۽ عهدي کي ٻڌائڻ لڳو ۽ مان سندس پُٽ بڻياد ڏسندي پاڻ کي آدم جي حوالي سان هن کان مٿانهون ثابت ڪرڻ جي ڪوشش ڪندو رهيس، جو جيئن منهنجي نالي (هينري ايڊمس) مان ظاهر هو مان سنئون سڌو آدم جو اولاد هوس. جڏهن ته هن جي نالي ۽ تازي ٻڌايل نارمن نسل مان ظاهر هو ته سندس تعلق سوٽن ۽ ماساتن واريءَ شاخ سان هو. اهڙيءَ طرح اسان سڀ وري موٽي ويهڻ واري ڪمري ۾ آيا سين ۽ هلڪو کاڌو۔ ٿالهي مڇيءَ جي ۽ انگريزي ميوو کاڌو سين. هت شروع ڪرڻ جو طريقو ايڏو سخت نه آهي، ٻن-ٻن جو جوڙو اٿي بيٺي ۽ کاڌو شروع ڪري: ٻه سڀ کان مٿانهين درجي جا ماڻهو هڪ شلنگ اڇلائيندا آهن ۽ جيڪو کڻندو سو ئي اڳ ۾ ميوو کڻندو آهي، جڏهن ته هارائيندڙ کي شلنگ ملندو آهي. پوءِ ٻيا ٻه شلنگ اڇلائيندا، پوءِ ٻيا ٻه ۽ ان ريت سڀئي پنهنجي واري سان شلنگ اڇلائيندا ميوو ۽ مڇي کائيندا ويندا. کاڌي کان پوءِ ٽيبلون آنديون ويون ۽ سڀئي تاس کيڏي. ڇهه پينس هڪ بازي. انگريز ڪا ٻه راند رڳو دل وندرائڻ لاءِ نه ڪندا آهن. جيڪڏهن کين انهيءَ مان ڪجهه کٽڻ يا هارائڻ۔ ڪنهن جو به وجهه نه هوندو ته هو اهڙي راند نه کيڏندا!

اسان ٻنهي جو سٺو وقت گذريو اسان ٻئي، بلاشڪ مان ۽ مس لينگم. مان هن ۾ ايڏو ته محو هوس، جو هن سان راند ڪندي، جيڪڏهن منهنجا جوڙو وارا پتا ٻن کان مٿي ٿي پئي ويا، ته مان انهن کي ڳڻي نه پئي سگهيس. ۽ جڏهن منهنجو وارو ايندو هو ته مون کي خبر ٿي نه پوندي هئي ته نئين سر جوڙ وارن پتن مان پتو اڇلائڻ لڳندو هوس. مان هر ڀيري راند هارايان ها، پر توهان ڏسو ته سمي، چوڪريءَ جي به ساڳي حالت هئي. هن به مون وانگر ئي راند ڪئي پئي، ۽ نيٺ اسان ٻنهي مان ڪنهن به نه کٽيو نه ئي اسان کي ان جي پرواهه هئي. اسان کي ته رڳو اها خبر هئي ته اسان خوش هئاسين، سو اسان ٻيو ڪجهه به ڄاڻڻ جي ڪوشش نه ڪئي ۽ نه ئي گهرون پيا ته متان اسان جي خوشيءَ ۾ ڪا رنڊڪ پوي. نيٺ مون هن کي ٻڌايو. سچ پچ ٻڌايم، کيس ٻڌايم ته

منهنجو ساڻس پيار ٿي ويو هو ۽ هو ۽ تڙي پئي هئي. تان جو وار به ڳاڙها ٿي ويس؛ پر کيس منهنجو اظهار وڻيو ۽ چيائين، ته هن جو به مون سان پيار ٿي ويو هو. اوه، منهنجي زندگيءَ ۾ اهڙي شام ڪڏهن به نه آئي هئي. هر واري سان مان ڪو پيار پريو گفٽو ڪيندو هوس ۽ هو ۽ پنهنجو وارو هلندي ان جي موت ڏيندي هئي. چو مان ته ”هن بازيءَ جا به جملا“ سواءِ ”منهنجي پياري، تون ڪيڏي نه سٺي ٿي لڳين“، جي واڌاري ڪرڻ جي اچاري نه پئي سگهيس. ۽ هو ۽ چوندي رهي: ٻه پندرهن، چار پندرهن، ڇهه پندرهن ۽ هڪ جوڙ اٺن جو آهي، ۽ اٺ سورهن ڇاڻا تون سچ پچ ائين سمجهين ٿو؟“ توهان کي خبر آهي، پنهنجن پنهنجن پويان پيار سان ڏسندي، هو ۽ ڪيڏي نه ابهر ۽ وڻندڙ پئي لڳي. اوه، منهنجي لاءِ اهو ئي گهڻو تمام گهڻو هو.

مان ساڻس پوري سچائي ۽ ايمانداريءَ سان پيش آيس ۽ کيس ٻڌايم. ته مون وٽ دنيا ۾ هڪ سينٽ به نه هو. سواءِ انهيءَ هڪ ڪروڙ پاڻونڊن جي نوٽ جي، جنهن جي باري ۾ ايترو ٻڌو هئائين ته اهو به منهنجو پنهنجو نه هو. هو ۽ حيران ٿي وئي. پوءِ مون هوريان ڳالهائڻ شروع ڪيو ۽ کيس پنهنجي سچي ڪهاڻي منڍ کان آخر تائين ٻڌايم، جنهن کيس ڪلاڻي ڪلاڻي ذري گهٽ ۽ مٿو ڪري ڇڏيو. مان سمجهي نه سگهيس، ته ان ۾ آخر ڪل جهڙي ڳالهه ڪهڙي هئي؛ پر ڪا اوس هئي، جو هر اڌ منٽ کان پوءِ هو ۽ ڪل ۾ اوندي ٿي پئي وئي ۽ سندس ٻيهر اصلي حالت ۾ اچڻ لاءِ، مون کي گهٽ ۾ گهٽ ڏيڍ منٽ ترسڻو ٿي پيو. هو ۽ ايڏو ته کلي پئي، جو مان حيران ٿي ويس. مون ڪڏهن به اهڙي شيءِ نه ڏني هئي، منهنجو مطلب آهي ته مون ڪڏهن به اهو نه ڏٺو هو ته هڪ شخص جي ڏک، سورن ۽ صدمن جي ڪهاڻي اهڙي قسم جو اثر پيدا ڪندي! سو اهو ڏسندي ته هڪ اهڙي ڪهاڻي جنهن ۾ ڪا خوشيءَ جي ڳالهه نه هئي، هن کي ايڏو خوش ڪري سگهي، مان هن سان وڌيڪ پيار ڪرڻ لڳس، جو مون کي جلد ئي ان قسم جي زال جي ضرورت پوڻ واري هئي. مون کيس ٻڌايو ته اسان کي اڀستائين ڪجهه سال ترسڻو پوندو، جيستائين مان پنهنجي پگهار پاڻ تي خرچ ڪرڻ جهڙو ٿيان؛ پر هن کي ان جي پرواهه نه هئي. کيس اميد هئي ته مان خرچ پڪي جي معاملي ۾ جيتري قدر ٿي سگهيو ٿي، احتياط ڪندس ۽ ان کي ايترو وڌڻ نه ڏيندس، جو منهنجي

ٽئين سال جي پگهار به ختم ٿي وڃي. پوءِ هوءَ ڪجهه پريشان ٿيڻ لڳي ۽ چيائين، ته ڪٿي اسان پنهنجي پهرين سال جي پگهار جو غلط ڪاٿو نه لڳائي رهيا هئاسين. سندس اها سوچ سٺي هئي، ۽ منهنجي اميدن کي پهريان کان ڪجهه گهٽايائين؛ پر هن کي هڪ چڱو واپاري خيال به ڏٺو جنهن کي مون بنا هپڪ ظاهر ڪيو:

”پياري پورشيا، تون مون سان انهيءَ ڏينهن گڏجي هلنديءَ، جڏهن مان انهن پوڙهن سان ملڻ ويندس.“

”نه-: مڃاڻ منهنجي گڏجي هلڻ سان تنهنجي همت وڌندي به پر ڇا تون سمجهين ٿو ته اهو مناسب آهي؟“

”نه-، مان نٿو سمجهان ته اهو مناسب آهي، دراصل مون کي ڊپ آهي، ته اهو مناسب لڳندو ئي نه پر تون ڏس نه، تنهنجي گڏجي هلڻ تي اسان جي آئيندي جو ايترو آڌار آهي جو...“

”پوءِ ته مان اوس هلنديس، ڀلي مناسب هجي يا نه،“ هن ڏاڍي اُتساه سان چيو، ”اوه، تنهنجي مدد ڪري مان ڪيڏي نه خوش ٿينديس!“

”مذڪ پياري؟ ڇو تون ئي ته اهو سڀڪجه ڪنديءَ، تون ايڏي ته سهڻي، وڻندڙ ۽ دلين تي راج ڪرڻ واري آهين، جو تنهنجي مدد سان مان پنهنجي پگهار کي وڌائيندو ويندس، تان جو هو پوڙها وڌيڪ ڏيڻ جي قابل ٿي نه رهندا، ڇاڪاڻ ته هنن ۾ مقابلي ڪرڻ جي ته طاقت ئي نه هوندي.“

هوند توهان سندس سرهائيءَ سان پريل اڪيون چمڪندي ۽ سندس منهن مان بهڪندڙ رت ٽمندي ڏسو ها!

”تون موڳا متر! تون جيڪو ڪجهه چئين پيو، تنهن ۾ هڪ لفظ جي به سچائي نه آهي؛ پر پوءِ به مان ٿو سان هلنديس. ٿي سگهي ٿو ته اهو توکي سڪاري، ته ٻين ماڻهن ۾ اجايون اميدون نه رکجن.“

ڇا منهنجا شڪ لهي ويا هئا؟ ڇا منهنجو ويساهه موٽي آيو هو؟ ان جو ڪاٿو توهان جي حقيقت مان لڳائي سگهو ٿا، ته پنهنجي ليکي مون پنهنجي پهرين سال جي پگهار پارهين سؤ ڪري ڇڏي آهي؛ پر اهو مون هن کي نه ٻڌايو جيئن پوءِ ٻڌي هوءَ حيران ٿي وڃي.

گهر، موٽندي مان سڄي وات ٻڌڻ ۾ هوس. هيسٽنگز ڳالهائيندو رهيو، پر مون هڪ لفظ به نه ٻڌو. جڏهن اسان پنهنجي گهر جي وهڻ واري

ڪمري ۾ گهڙيا سين، ته هو منمنجي سکر زندگي ۽ عيش عشرت جي سامان کي ساراھڻ لڳو!

”منمنجا پيارا، ڪجهه وقت ڇڏ ته مان هت بيمه ڪو جام پيان. هي ته هڪ محلات آهي. اهي ئي محلات! هن ۾ ڪوئلن تي پڙندڙ چلمه ۽ تيار کاڌي سميت اهو سڀڪجهه آهي. جنمنجي ڪو ماڻهو سد ڪري سگهي ٿو. هينري، مان نه رڳو ان مان اهو محسوس ڪريان ٿو ته تون ڪيڏو نه امير آهين، پر منمنجا هڏا ۽ پاسريون به اهو محسوس ڪن ٿا، ته مان ڪيڏو غريب ڪيڏو نه غريب آهيان، ۽ ڪيڏو ڏکويل، هاريل، ڦريل ۽ تباھ ٿيل آهيان!“

هاڻي منمنجي حالت ڏسو! هن شخص جي احوال ۽ بيان ڪرڻ جي ڍنگ مون کان ٿڌا ساھ ڪٽائي ڇڏيا ۽ مون کي احساس ڏياريو ته مان هڪ پل صراط تي بيٺو هوس. پهريان مون کي خبر نه پئي، ته مان ڪو خواب پئي ڏٺو. يعني مون پاڻ کي هڪ لحظي لاءِ به پنٿي نمارڻ جي اجازت نه ڏني هئي، پر هاڻي. اوه سڄڻ! قرضن ۾ اونمؤ ڦاٿل، دنيا ۾ هڪ سينٽ به نه، هڪ معصوم ۽ وڻندڙ چوڪريءَ جي خوشي يا غم منمنجي هٿن ۾، جڏهن ته اڳيان هجي ڪجهه به نه، پر هڪ پگهار جيڪا شايد ڪڏهن. اوه، ڪڏهن به نه اڳڙندي! الا، هاڻي ته ڪا به اميد نه آهي ۽ مان تباھ ٿي ويو آهيان! مون کي ڪا شيءِ نه ٿي بچائي سگهي!

”هينري تنهنجي روزاني ڪهاڻي اٽڪل.“

”اوه، منمنجي روزاني ڪهاڻي! هيڏانهن اچ، هي اسڪاٽلينڊ جو گرم شراب پي ۽ پنمنجي روح کي خوش ڪر. هي وٺ. يا، نه. توکي بک لڳي هوندي، اچ ويه ۽ ...“

”مون کي هڪ پور جيتري به بک نه آهي. هاڻي منمنجي مانيءَ جي مهل ٿري وئي آهي. اڄڪلهه مان چڱيءَ طرح کائي به نه ٿو سگهان، پر مان تو سان گڏ پيئندس، تان جو مان الوت ٿي وڃان. اچ!“

”اڄ پيالي سان پيالو ٽڪرايون، مان پڻ اهو چاهيان ٿو! تيار آهين؟ اجهو هي اٿئي شراب! هاڻي لائينڊ تون پنمنجي ڪهاڻي شروع ڪر. تيستائين مان پنمنجو جام اوتي ٿو وٺان.“

”شروع ڪريان، ڇا پهر کان؟“

”پهر؟ ڇا مطلب!“

”چو منهنجو مطلب آهي، ته تون اها مٿڙ کان ٻڌڻ گهرين ٿو ڇا؟“
”مٿڙ کان ٿو ٻڌڻ گهران؟ تون ته منجهائين پيو. تون انهيءَ مٿڙ کي
وڌيڪ نه واپراءِ. تو کي انهيءَ جي گهرج نه آهي.“
”هيڏانهن ڏس هينري، تون مون کي چرڪائين پيو. ڇا مون توکي
وات تي سموري ڪهاڻي نه ٻڌائي هئي؟“
”توهان؟“
”ها، مون.“

”مان ڦاهي تي تنگجان، جيڪڏهن مون انهيءَ جو هڪ لفظ به ٻڌو
هوندو ته...“

”هي، هيءَ هڪ گنپير ڳالهه آهي، اها مون کي ڏکڻي پئي. سفير جي
گهر ۾ ڪهڙو نشو وڻهه ڇڙهي ويئي؟“
پوءِ مون تي سموري حقيقت ظاهر ٿي پئي ۽ مٿس ماڻهو ٿي ان کي
قبوليم:

”مون هن دنيا ۾ سڀ کان وڌيڪ سھڻيءَ چوڪريءَ کي قيد ڪيو
هو.“

تنهن کان پوءِ هو هڪدم مون ڏانهن وڌي آيو ۽ اسان هٿ ملايا ۽
ملائيندا ٿي رهياسين، تان جو اسان جي هٿن ۾ سور پئجي ويو. هن مون
کي ڪو به ڏوهه نه ڏنو ته چو هن جي ڳالهه جو هڪ به لفظ نه ٻڌو هيڄڻ
جيڪا هو سڄي وات ٻڌائيندو پئي آيو جيستائين اسان تي ميل پئندو.
ڪري هٿ پھتاسين. جيئن ته هو ڏاڏو صابرين ۽ سٺو ماڻهو هو ان ڪري
ويهي رهيو ۽ مٿان کان پنهنجي ڪهاڻي ٻڌايائين. جنهن جو نت هي
آهي: هو اهو سوچي لنڊن آيو هو ته کيس ڪاميابيءَ جو سونو وڃم
ملندو، گولڊ ۽ ڪري ڪمپنيءَ جي مقامي شاخ وٽ وڪڻڻ لاءِ هن وٽ
هڪ ”شيءَ“ هئي، جنهن لاءِ هن ڪهڙيءَ به طرح ڏهه لک ڊالرن کان مٿي
حاصل ڪرڻ گھريا ٿي. هن ڏاڍي محنت ڪئي، پنهنجي وس آهر
سپيڪم ڪيائين، ڪو به اهڙو جائز طريقو نه ڇڏيو هئائين، جنهن کي نه
آزمائيو هجي. دنيا ۾ هن وٽ جيڪي به ڏوڪڙ هئا، سڀ ڪاپيا هئائين، پر
ڪنهن هڪ به سينٽي کي پاڻ ڏانهن ڇڪي نه سگهيو هو ۽ مهيني جي
پچاڙيءَ ڌاري، سندس سڄي رٿ ڊانوا ڊول ٿي وئي، ٿلهي ليکي هو تباهه
ٿي چڪو هو: پوءِ هو چال ڏئي اٿيو ۽ رڙ ڪري چيائين:

”هينري تون مون کي بچائي سگهين. ٿو تون ئي مون کي بچائي سگهين ٿو. هن دنيا ۾ تون ئي اهو شخص آهين، جيڪو ائين ڪري سگهي ٿو. تو ڪندين نه؟ ڪندين؟“

”مون کي ٻڌاءِ ته ڪيئن، منهنجا سچڻ.“

”منهنجي شيء“ لاءِ مون کي ڏهه لک ۽ گهر وڃڻ جو پاڙو ڏي! انڪار مور نه ڪجانءِ.“

مان هڪ قسم جي مونجهاري ۾ پئجي ويس. مان هن کي صحيح حقيقت ٻڌائي تاري پئي سگهيس: ”لاڏ، مان پاڻ سڄو آهيان، صفا مسڪين ۽ قرض ۾ ڦاٿل؛ پر هڪ ٺاهوڪو خيال منهنجي ذهن ۾ تري آيو ۽ مون پنهنجو وات بند ڪيو ۽ آٿت سان ويهي رهيس، تان جو مان هڪ سيٺو ڏيڪارجڻ لڳس. پوءِ مون ويساهه ڀريئي ۽ واپاري لهجي ۾ چيو: ”مان تو کي بچائيندس، لاڏ.“

”پوءِ مان بچي ويس! شل خدا تو تي هميشه مهربان هجي! جيڪڏهن مان ڪڏهن به.“

مون کي ڳالهه پوري ڪرڻ ڏي، لاڏ، مان توکي بچائيندس: پر اهڙيءَ طرح نه جيئن تون چوين ٿو ڇاڪاڻ ته تنهنجي سخت محنت ۽ ڪنيل خطرن کان پوءِ اهڙو طريقو منهنجي لاءِ مناسب به نه آهي. مون کي ڪاٿين خريد ڪرڻ جي گهرج نه آهي. مان انهن کان سواءِ به پنهنجي موڙيءَ کي لنڊن جهڙي واپاري مرڪز ۾ چرپر ۾ رکي سگهان ٿو، مان چاهيان به اهوئي ٿو. مان تنهنجي لاءِ اجهو هيئن ڪندس: مان انهيءَ ڪاڻ جي باري ۾ سڀڪجهه ڄاڻان ٿو، مون کي ان ڳري ملهه ۽ اهميت جي خبر آهي، ان ڪري ان جي خريدارن سان اهڙو قسم به کڻي سگهان ٿو. تون ٻن هفتن لاءِ منهنجو نالو استعمال ڪري، ان کي ۳۰ لکن ۾ وڪڻين، ته اسان مليل رقم اڌو اڌ ڪري ورهائي کڻندا سين.“

توهان کي خبر آهي ته هن تي انهيءَ ڳالهه جو ڪهڙو اثر ٿيو؟ ڏسون جيڪڏهن مان هن کي پنهنجي پاڪر ۾ سڪ نه جهليان ها، ته هو پنهنجي اتاهه خوشيءَ ۾ چرين وانگر نچڻ لڳي ها ۽ وچ ۾ ايندڙ هر شيءِ پڇي ڇڏي ها.

پوءِ هو خوش ٿي ويهي رهيو ۽ چيائين:

”مان تنهنجو نالو استعمال ڪريان! تنهنو نالو سوچ ته! سچڻ، اهي

لنڊن جا امير جانورن جي ڏڻن وانگر نڪري ايندا ۽ انهيءَ ڪاڻ لاءِ وڙهندا! مان ته چريو آهيان، اصل کان چريو پر مان جيستائين جيئرو رهندس، توکي ڪڏهن به نه وساريندس!

چوويهه ڪلاڪ به نه گذريا هوندا ته لنڊن ۾ ڦل پئجي ويو! مون کي پيو ڪجهه به نه ڪرڻو پيو سواءِ گهر ويٺي ايندڙ گراهڪن کي انهيءَ چوڻ جي:

”ها مون کيس چيو هو ته منهنجو حوالو ڏئي. مان هن ماڻهوءَ کي سڃاڻان ۽ مونکي ڪاڻ جي به خبر آهي. هن جو ڪردار بيان ڪرڻ کان مٿانهون آهي ۽ هو جيترو ڪاڻ لاءِ گهري ٿو ان جو ملهه ان کان مٿانهون آهي.“

ساڳئي وقت مان پنهنجو شامون سفير جي گهر ۾ پورشيا سان گذاريندو هوس. مون کيس ڪاڻ جي باري ۾ هڪ لفظ به نه ٻڌايو. مون کيس حيرت ۾ وجهڻ لاءِ بچائي رکيو هو. اسان پيار ۽ پگهار کان سواءِ ٻي ڪنهن به شيءِ تي نه ڳالهائيندا هئاسين. ڪڏهن پيار ڪڏهن پگهار. ڪڏهن پيار ۽ پگهار ٻئي گڏ. الا! سفير جي زال ۽ ڌيءَ اسان جي ننڍڙي لاڳاپي ۾ ايڏو چاهه ورتو جو اسان ۾ مداخلت نه ڪرڻ جا اڻڪٽ طريقا ايجاد ڪيائون ۽ سفير کي بنهه اوندهه ۾ رکيائون. شڪ ڪرڻ ٿي نه ڏنائونس-- اوه، اوه هنن جو مٿڙو قرب هو!

نيٺ جڏهن مهينو پورو ٿيو ته مون وٽ ڪاٺوتي بينڪ ۾ پنهنجي نالي سان ڏهه لک ڊالر هئا ۽ ساڳيو حال هيستنگز جو هو. پنهنجي وس آهر بهترين ڪپڙا پائي، مان پورٽلينڊ پيلس واري گهر ڏانهن ويس ۽ گهر جي ڏيک مان اندازو ڪيم ته منهنجا پڪي پنهنجي آڪيري ۾ موٽي آيا هئا. مان پنهنجي پياريءَ کي گڏ آڻڻ لاءِ سفير جي گهر ويس. ۽ اسان ٻئي گڏجي، اتساهه ڍنگ سان پگهار جي باري ۾ ڳالهائيندا ساڳئي گهر ڏانهن هليا سين.

هن جي حد کان وڌيل جوش ۽ اتساهه هن کي ايڏو ته سندر بڻائي ڇڏيو هو جو پاڻ تي جمل پل رکڻ ڏکيو ٿي پيو. چيو مانسن:

”من، جنهن انداز سان تون ڏسين ٿي، ان موجب ٽي هزار سالياني پگهار کان هڪ پيني به گهٽ ڪرڻ ڏوهه آهي.“

”هينري، هينري، تون اسان کي تباهه ڪندين.“
 ”تون ڪو به ڊپ نه ڪر. رڳو پنهنجي سونهن قائم رک ۽ مون تي
 اعتبار ڪر. سڀڪجهه ٺيڪ ٿي ويندو.“

هاڻي جڏهن ته حالتن اهو رخ اچي ورتو هو مون کي سڄي واٽ هن
 جي همٿ کي وڌائڻو پيو. هو ۽ مون کي منٿون ڪندي ۽ سمجهاڻيندي
 رهي:

”اوه، مهرباني ڪري ياد رک، ته جيڪڏهن اسان وڌيڪ گهر ڪئي،
 ته اسان ماڳمين ڪا به پگهار نه وٺي سگهندا سين. پوءِ اسان جو ڇا ٿيندو،
 جڏهن ته پنهنجي جياپي لاءِ دنيا ۾ ڪماڻڻ جي ٻي ڪا به واٽ نه اٿئون!“
 اسان نوڪر جي ڪڏا اندر وياسين. ٻئي پوڙها شخص اتي ئي هئا
 سڄ پيچ، هو هن وٽندڙ هستيءَ کي مون سان گڏ ڏسي وائڙا ٿي ويا، پر مون
 چيو:

”مڙهي خير آهي، مانوارا دوستو. هيءُ منهنجي آڻيندي جي ساٿي ۽
 هٿ وٺائيندڙ آهي.“

۽ مون هن جو ساڻن تعارف ڪرايو ۽ سندن نالو وٺي ڳالهائيم. هو
 حيران نه ٿيا، ڇاڪاڻ ته کين خبر هئي، ته مان ڊائريڪٽري جاچڻ جي
 لائق هوس. اسان کي ويهاريائون ۽ مون سان ڏاڍيءَ فضيلت سان پيش آيا
 ۽ جيتري قدر ٿي سگهين، هن جي مونجهه ختم ڪرڻ ۽ کيس خوش ڪرڻ
 جي ڪوشش ڪرڻ لڳا. پوءِ مون چيو:

مانوارا دوستو مان پنهنجو احوال بيان ڪرڻ لاءِ تيار آهيان.“
 ”اسان کي اهو ٻڌي سرهائي ٿيندي.“

ڇاڪاڻ ته هاڻي اسان فيصلو ڪري سگهندا سين ته شرط ڪنهن
 کڻي؟ جيڪا مون ۽ منهنجي ڀاءُ ايڊل رکي هئي. جيڪڏهن تو اها
 منهنجي لاءِ کڻي آهي، ته تون انعام ۾ ڪو به درجو ماڻي سگهين ٿو. تو
 وٽ هڪ ڪروڙ پائونڊ جو نوٽ آهي؟“ مون واري همراھ پڇيو.

”اجهو سائين، هي آهي.“ ۽ اهو مون هن ڏانھن وڌايو، ”مان کڻي
 ويس.“ هن رڙ ڪئي ۽ ايڊل جي پٺي ٺٻي چيائين، ”هاڻي توهان ڇا ٿا چئو
 ادا؟“

”مان چوان ٿو ته هيءُ ته بچي ويو ۽ مون ويهه هزار پائونڊ هارايا. مان
 اهو ڪڏهن به نه مڃيان ها.“

هڪ ڪروڙ پاڻونڊ نوت - مارڪ ٽئين / ثريا مخدوم

”مون کي هڪ ٻي ڳالهه ٻڌائي آهي،“ مون چيو ”هڪ چڱي چوڪي وڏي ڳالهه مان چاهيان ٿو ته توهان مون کي سگهوئي پنهنجي خدمت ۾ حاضر ٿيڻ جو ٻيهر وجهه ڏيو ۽ منهنجي سڄي مهيني جي ڪهاڻي ٻڌو. مان قسم کڻي ٿو چوان ته اها ٻڌڻ لائق آهي. ساڳئي وقت ٿورو هن ڏانھن ڏسو.“

”ڇا چوڪرا، ٻه لک پاڻونڊن جي بئڪ ۾ جمع ٿيڻ جو سرٽيفڪيٽ! ڇا اهي تنهن جا آهن.“

مان اهي توهان جي ٽيهن ڏينهن جي مدي لاءِ ڏنل ننڍن قرضن کي چڱيءَ طرح استعمال ڪري حاصل ڪيا آهن ۽ مون ان کي صرف هڪ ڪم ۾ استعمال ڪيو ۽ اهو هي، ته خسيس شيون خريد ڪري موت ۾ اهو نوت ڏيندو هوس.

”اوه چوڪرا، اها ته اچرج جهڙي ڳالهه آهي، صفا اچرج جهڙي.“
”ڪا ڳالهه نه آهي. مان ان کي ثابت ڪندس. منهنجي ڳالهه کي اجايو نه سمجهو.“

پر هاڻي حيران ٿيڻ لاءِ پوريشيا جو وارو هو. سندس اکيون ڦاٽي ويون ۽ چيائين:

”هينري، ڇا سچ پچ اهي تنهنجا پئسا آهن؟ ڇا تون مون سان مشڪري پئي ڪئي؟“

”ها مون ڪئي آهي، پياري، پر مون کي خبر آهي ته تون مون کي معاف ڪندين.“ هن هٿرادو ڪاوڙ ڏيکاريندي چيو:

”انهيءَ جو ايڏو يقين نه ڪر. تون وڏو شيطان آهين، جو مون کي ايڏو ڏکيو ڏٺو اٿئي.“

”اوه، تون ايترو ته برداشت ڪندين، پياري تون اهو برداشت ڪندين.“ توکي خبر آهي ته اهو رڳو هڪ چرچو هو. اڇ، اسان هلون.“

”پر ترس، ترس! پنهنجو ڪمايل انعام ته وٺيو وڃ، توکي خبر آهي، مان توکي تنهنجو انعام ڏيڻ گهران ٿو.“ مون واري همراھ چيو.

”ڇڱو“ مون چيو، ”مان توهان جو ايترو ٿورائتو آهيان، جيترو ڪو ماڻهو ٿي سگهي ٿو پر اصل ۾ مون کي ڪجهه نه ڪپي.“

”پر منهنجي انعام مان توکي جيڪو وڏي ڳنهي سگهين ٿو.“
”مان هڪ گهمرو وري توهان جو سڄيءَ دل سان ٿورو مڃيان ٿو پر“

مون کي اهو نه ڪپي.

هيٺي، مان تنهنجي ڪري لهجي آهيان. تو هنن چڱن ماڻهن جو اڌ جيترو به ٿورو نه مڃيو آهي، جيترو توکي مڃڻ کپندو هو. ڇا تنهنجي پاران اهو سڀڪجه مان ڪيان؟“
 ”پلي ڪر پياري، جيڪڏهن تون اهو سڀڪجه ڪري سگهين ٿي، ته ڏسون ٻيلا تنهنجي ڪوشش.“

هوءُ مون واري همراھ ڏانهن ويئي، سندس جموليءَ ۾ ويهي، پانهون هن جي ڪنڌ ۾ وڌائين ۽ کيس سڌو وات تي چمي ڏنائين. پوءِ ٻئي پوڙها شخص خوشيءَ مان رڙيون ڪرڻ لڳا ۽ منهنجو وات پتجي ويو يا جيئن توهان چونڌو ته واٽڙو ٿي ويس. پورشيا چيو:

”بابا، هن چيو آهي ته توهان جي انعام مان هن جي وٺڻ لائق ڪجهه به نه آهي، مان انهيءَ تي ايڏي بيعزتي محسوس ڪريان ٿي جيڏي —“
 ”منهنجي پياري، ڇا هي تنهنجو پيءُ آهي؟“

”ها، منهنجو ماٿيلو پيءُ آهي ۽ دنيا ۾ سڀ کان وڌيڪ پيارو اٿم. هاڻي ته سمجهي، ته مان انهيءَ ڏينهن جو ڪلي رهي هيس، جڏهن سفير جي گهر ۾ تو مون کي ٻڌايو هو ته بابا ۽ چاچي ايبيل جي رت توکي ڪيڏي تڪليف ڏني هئي؟“

سچ، مون هاڻي وڌيڪ چرچو ڪرڻ مناسب نه سمجهيو ۽ پنهنجي مطلب جي ڳالهه تي آيس:

”اوه، منهنجا پيارن کان پيارا سائين، مان پنهنجا اڳ جا چيل لفظ واپس وٺان ٿو. جيڪو اهو درجو آهي، جنهنجو مون کي ڪپ آهي.“
 ”ٻڌائي ڇڏ.“

”نياڻو.“
 ”چڱو چڱو چڱو! پر توکي خبر آهي، جيئن ته تون ان معاملي ۾ اڻڄاڻ آهين، ان ڪري تون انهيءَ ٺاهه جي شرطن ۽ گهرن تي ٺهڪين نه ٿو ۽ تنهنڪري —“

”مون کي آزمايو — اوه، مان توهان کي عرض ٿو ڪريان، مون کي رڳو آزمائي ڏسو پوءِ پلي ٽيم يا چاليهه سال، ۽ جيڪڏهن —“

”چڱو ٺيڪ آهي، هاڻي رڳو هڪ ننڍڙي ڳالهه چوڻي آهي، هن کي پاڻ سان گڏ وٺي وڃ.“

هڪ ڪروڙ پاڻونڊ نوت - مارڪ ٽئين / ثريا مختوم

اسان پئي خوش هئاسين؟ اهو بيان ڪرڻ لاءِ مون وٽ لفظ نه آهن ۽ جڏهن هڪ ٻن ڏينهن کان پوءِ، لنڊن وارن کي سڄي تاريخ، انهيءَ بئنڪ جي نوت سان منهنجا سڄي مهيني جا ڪارناما ۽ انهن جي پڄاڻيءَ جي خبر پئي، ته هنن کي ڳالهائڻ لاءِ سٺو موضوع ملي ويو ۽ ان سان سندن وقت سٺو گذريو؟ ها.

منهنجي پورشيا جو بابا، اهو دوست ۽ همدرد، نوت انگلينڊ جي بئنڪ ڏانهن کڻي ويو ۽ ان کي مٽيائين، پوءِ بئنڪ اهو رد ڪيو ۽ کيس سوکڙيءَ طور ڏنو ۽ هن اهو اسان کي اسان جي شاديءَ تي ڏنو ۽ تڏهن کان اهو اسانجي گهر ۾، فريم ۾ سڀ کان سٺي هنڌ تنگيل آهي، ڇاڪاڻ ته انهيءَ مون کي منهنجي پوريشا ڏني، انهيءَ کان سواءِ مان لنڊن ۾ رهي نه سگهان ها، نه سفير وٽ وڃان ها، نه ٿي ڪڏهن پورشيا سان ملان ها. ۽ تنهنڪري مان سدائين چوندو آهيان، ها، جيئن توهان ڏسو پيا، اهو هڪ ڪروڙ پاڻونڊن جو نوت ٿي آهي. جنهن پنهنجي زندگيءَ ۾، سواءِ هڪ جي ٻي ڪا به خريداري نه ڪرائي ۽ پوءِ اها شيءِ پنهنجي ملهه جي ڏهين پتيءَ سان ورتائين. ■

(س - ماهي مهراڻ - ۱۹۷۹ع جي ٿورن سان.)

ناوليت

حصو - 1

تارا مير چنداڻي

سورج جو پهريون ڪرڻو

انوءَ جو جڏهن به من مايوس هوندو آهي ته هوءَ گنگا ڪناري وڃي رهندي آهي ۽ گنگا جي ڪيڏيندڙ لهرن ڏانهن مگت پاءَ سان نهاريندي رهندي آهي. هوءَ اڪثر پنهنجا پير پاڻيءَ ۾ ساڻي ڇڏيندي آهي. لهرون اڇلندي، نچندي ٽپندي سندس پيرن کي چمي جڏهن موت ڪاٽينديون آهن ته انوءَ جي اکين ۾ حسرت ڀرجي ويندي آهي. هوءَ حسرت ڀريل نگاهن سان انهن موٽندڙ لهرن ڏانهن نهاريندي آهي ۽ رقص ڪنديون ايندڙ لهرن جو انتظار ڪندي آهي. ائين لهرن جي راند ۾ هوءَ کوٽجي ويندي آهي.

گنگا ۽ گنگا جي نرمل جل ڏانهن نهاريندي سوچيندي رهندي آهي: هي جل ڪيترو نه سٺل، نرمل ۽ پوٽر آهي. جيءَ جي انت سمي تلسيءَ جو پڻ ۽ گنگا جل سندس مک ۾ وڌو ويندو آهي. ڇا گنگا جل مُکُ ۾ پوڻ سان اُن جيو جي آتما کي ٿانءِ ملي ويندي آهي؟ جي نه ته پوءِ ڇو ٿو وڃجي جيو جي مک ۾ تلسيءَ جو پڻ ۽ گنگا جل؟ چوندا آهن استول شريهر ته ناس ٿي ٿو وڃي. پر سوڪشيم شريهر پنهنجي واسنا مطابق ٻيو جنم ٿو وٺي. ڪنهن ڏٺو آهي ٻيو جنم! سرڳ ۽ نرڳ جون به صرف ڪهاڻيون آهن. سچ ته سرڳ ۽ نرڳ هن ڌرتيءَ تي ئي آهن. هر هڪ جيو پنهنجي ڪرمن جي حساب سان ٻڌو پيو آهي ۽ پيو پوڳي ۽ ماڻي. هي سڀ سڀڻ، رشتا ناتا به ته انهن ڪرمن جي حساب موجب پيا جڙن ۽ ٽٽن. هڪ هڪ شخص جي اندر جو دروازو پتي ڏسجي ته ڪيترو نه ڪچرو ڀريل آهي منجهس ۽ پوءِ به پيو اهڙو ڪار ۾ ڇڄي! هڪ انسان ٻئي انسان کي دڪ چو ٿو ڏئي؟ ٻئي جي دل کي چوٽ پھچائڻ ۾ ڪيس آندڙ ڇو ٿو اچي؟ هيٽرو حسد، ساڙو وير ڇا لاءِ؟ خاص طور هڪ ناري ئي ناريءَ جي دڪ جو ڪارڻ ڇو ٿي بڻجي؟

تارا مير چنداڻي - سورج جو پهريون ڪرڻو

هوءَ اڪثر لهرن کان اهڙا سوال پڇندي رهندي آهي. ويدنا پيريل نيٽن سان ڏانهن نھاري مٺا ڏيئي کين چوندي آهي: توهين ته خوب مستيءَ وچان پيئون لڏو ۽ لمو.... ۽ نچندي ٿيندي گنگا جيءَ ۾ سماءُجي ٿيون وڃو. پر مان.... مان ڪيڏانهن وڃان؟ ائين لهرن سان رهاڻ ڪندي، کين ڏوراپا ڏيندي وقت جي کيس سَمَڪَ ٿي نه رهندي آهي. جڏهن سورج جي روشني لهي ويندي آهي ۽ آسمان ۾ تمڪندڙ تارا کيس گهر موٽڻ لاءِ آگاهه ڪندا آهن، تڏهن هوءَ ڳوڙن قدمن سان واپس گهر موٽندي آهي. گهر جي نزديڪ ايندي ٿي هوءَ زوريءَ پنهنجي اندر ۾ شڪتي ڪڍي ڪري پاڻ کي نارمل ڪرڻ جي ڪوشش ڪندي آهي. گهر پنهنجي سڌو رنڌڻي ڏانهن رخ رکندي آهي. رنڌڻي ڏانهن ويندي کيس حال مان لنگهڻو پوندو آهي، جتي سندس سس وينا سچديا ڪوچ تي براجسان هوندي آهي ۽ اڪثر تي وي ڏسندي رهندي آهي. انءَ جي گهر ۾ گھڙنديئي کيس ساڳيو ڊائلاگ ٻڌڻ لاءِ ملندو آهي: ”ڪري آئي مهاراڻي گنگاجيءَ جو سير.“

هوءَ بنا جواب ڏيڻ جي رنڌڻي ڏانهن ويندي آهي ۽ جمت ۾ پاڇيون ڪپڻ کي لڳي ويندي آهي، سندس هٿن ۾ ٿڙتي اچي ويندي آهي. گئس اسٽو جي پنهي پاسي ٻه پاڇيون چاڙهي. اتو ڳوهيندي آهي. سلاڊ ڪپيندي آهي. ڌڌ جي ڪا شيءِ تيار ڪري وٺندي آهي ۽ پوءِ ميز تي پليٽون، گلاس، چمچا وغيره رکي، سھري، گھوٽ ۽ ڏير جي اچڻ جو انتظار ڪندي آهي. سندس ايندي ٿي سڀني کي گرم گرم ٿلڪو پچائي ڏيندي ويندي آهي. اها سندس روزمره جي ڊيوٽي آهي.

اڄ انءَ جو من ڊانوان ڊول هو. سندس اندر ۾ زلزلو متل هو. سندس انگ انگ جلي رهيو هو. کيس ائين لڳي رهيو هو جڻ هزارين وڃڻ گڏجي کيس ڏنگي ويا هجن. سندس پير ازخود کيس گنگا جي ڏانهن گهليندا وٺي پي ويا. دشا سوميڊ گهاٽ تي پهچي، اڻ ڳڻيا ڏاڪا هيٺ لهي، پنهنجي پريه آستان تي ويهي. هن پنهنجا پير پاڻيءَ ۾ ٻوڙي ڇڏيا ۽ گنگا جيءَ جي جل جا ٻڪ پري پري پنهنجي سمن تي چنڊا وجهڻ لڳي. پر سندس اندر جيڪا ياد ڌڌڪي رهي هئي، تنهن وساطت جونالو ٿي نه پي ورتو.

انءَ وسارڻ ٿي چاهيا آهي اکر جن سندس هردي کي چيري ٺاڙي

چڏيو هو. اڄ گنگا جون لهرون، جيڪي سندس دڪ سڪ جون ساهيڙيون هيون سي به کيس آڻت ڏيئي نه پي سگهيون. مورڳو کانئس پڇي رهيون هيون، ”سچ ٻڌاءِ انو تون ٽڪجي پيئي آهين نه؟ تنهنجو آتم وشواس ڏڏي ويو آهي نه؟“

سندس من ڄڻ کين چيخه چيخه ڇوڻ ٿي چاهيو: ها.... ها.... مان ٽڪجي پيئي آهيان. مڃيان ٿي ته مان ٽڪجي پيئي آهيان. پر گهٽ ۾ گهٽ توهين ته مونتي نٿولي نه ڪريو.

اڄ پهريون دفعو انوءَ کي محسوس ٿيو ته هوءَ برابر وقت جي لهرن جو مقابلو ڪندي. ٽڪجي پيئي هئي. هڪ هڪ لهر کيس ماضيءَ ڏانهن گهليندي پئي ويئي. يادگيرين مان هڪ يادگيري جمڪي ٿي ٿي ته ٻي سندس من جي سطح تي اُڀري ٿي آئي. هوءَ يادگيرين جي چڪرڙي ۾ ڄڻ ڦاسي ويئي هئي. بس صرف سنگمرش! سنگمرش ڪندي ڪندي هوءَ ٽٽي پيئي هئي. هن وري لهرن ڏانهن نهاري کائن عاجزيءَ وچان پڇيو ”ڪٿان آيا مان آتم شڪتي؟؟؟“

لهرن جي ترنگن مان به ڪليجو چيريندڙ سندس سس جي آواز جو پڙاڏو اچي رهيو هو: ”تنهنجو پٽ ته مون کان ڪسي ويئينءَ. هاڻي منهنجي مڙس تي به ڏور چاڙهڻ شروع ڪئي آئيئي. اڪيون مڇڪائي مڇڪائي پيئي پيا - پيا“ ڪرينس. مان اهي سڀ ڪيل ”پيا - پيا“ ۽ ”پيا - پيا“ جا ڄاڻان ٿي. انڌي ڪا نه آهيان.... ۽ هو ننڍڙو گڏهه به ”انو پايي“ ”انو پايي“ ڪري پيو تنهنجا پير چٽي. تنهن تي نه ڄاڻان ڪهڙو جادو ڪيو آئيئي. هڪ سان شادي.... ٻئي سان آنڪ مڇولي ۽ ٽيون تنهنجي ڪيسي ۾. هاڻي ته هي گهر، گهر ئي نه رهيو آهي....“

اهي اکر ڪو نه هئا. ڄڻ ڇمڪ هئا.... جي اندر ئي اندر انوءَ کي چلي رهيا هئا. ڇمڪ.... ڇمڪ.... ڇمڪ سندس دل درد وچان ڪڙهڻ لڳي. هوءَ پنهنجو پاڻ کان پڇڻ لڳي: ”ٻڌاءِ ٻڌاءِ انو تو ڇا پاتو زندگيءَ مان؟ ڪهڙو سڪ مليو توکي؟ تون پنهنجي سڀي وهنوار مٽري زبان ۽ سڃاڻي پريل پاوانائن سان سڀني کي وس ۾ ڪري ڇڏيندينءَ. توکي پنهنجو پاڻ تي بانور هو نه؟ ڪيڏانهن ويو تنهنجو اهو بانور؟ هارائي ويئي آهين نه؟“

ڪهڙو جواب ڏئي هوءَ پاڻ کي؟ اڄس کيس محسوس ٿي رهيو هو ته

هيل تائين هوءَ صرف وڻ جي تارين ۽ پتن کي ئي پاڻي ڏيئي رهي هئي. جڙ تائين ته پهتي ئي ڪانه هئي. جڙ تائين ڪڏهن پهچي به سگهندي.... سندس وشواس ڏڏي ويو هو.

هوءَ سوچڻ لڳي: هن پنهنجي جوانيءَ جون قيمتي گهڙيون هن گهر جي سڪ ۽ بمبوديءَ مٿان نچاور ڪيون هيون، تن جي هيءَ قيمت!

ڏير جيڪو راتيون راتيون گهر کان ٻاهر گذاريندو هو. رات جي ماني ڪڏهن به گهر ۾ ڪو نه کائيندو هو. تنهن کي فاءِ استار هوٽل جهڙا طعام تيار ڪري، گهر ۾ کاڌو کائڻ جي عادت وڌائين. شايد اهو سندس ڏوهه هو! ڊنر کانپوءِ گڏجي پاڻ ۾ گپ شپ هڻندا هئا. ڪڏهن لوڊيو يا پتي راند يا ڪٽرم کيڏندا هئا. ائين گهر ۾ سڪ ۽ آندڙ جو بچ چٽيائين. شايد اهو سندس تصور هو!!... سهري جي شيوا ڪري، سندس هر گهرج جو ويچار رکي، وقت تي دوائون ڏيڻ، کاڌي پيتي جي پريميز ڪرائي، سندس صحت جو ڌيان رکيائين.... شايد اهو سندس گناهه هو!! شيوا ته هن سس جي به گهٽ ڪانه ڪئي هئي. پر سندس ڪا به ڳالهه.... ڪو به ڪم.... ڪو به وهنوار، کيس پسند ڪونه هو.

انوءَ آسمان ڏانهن ٺهاريو. چنڊ ڪٿي به نظر نٿي آيو. شايد بادلن جي گهيري ۾ ڍڪجي ويو هو. ايڪٽر پيڪٽر تارا تڻمائي رهيا هئا. تارا به جڻ سندس اداسي پانپي خود به اداس ٿي ويا ها.

من جي مانڌاڻ سندس هرديه ڪمل کي مرجھائي ڇڏيو هو. گهڙيءَ گهڙيءَ سندس ڪنن ۾ سس جا ويڻ پري رهيا هئا: ”هڪ سان شادي.... ٻئي سان آنڪ مچولي.... ۽ ٽيون تنهنجي ڪيسي ۾.“

انوءَ جو من پر جي آيو. هن اڪيون ٻوتي ڇڏيون بند اڪين مان به ڳوڙها ڳڙي اچي سندس ڳلن تي پيا. انوءَ پنهنجي ڳلن تي ڪجهه کان به ملايم سپرڻ محسوس ڪئي. ڪنهن فينستائيءَ سان سندس ڳڙندڙ ڳوڙها ڪرڻ کان اڳتي اڳي ڇڏيا.

سندس پتي اڃيه کيس ڳوليندو اچي اتي پهتو هو. دڪان تان ٿورو سويل ٿي نڪتو هو ته گهر وڃي آرام ڪندو. گهر پهتو ته پاڙي واريءَ جي ڌيءَ مونا، جنهن کي هو پيٽ ڪري مڃيندو هو ڪن ۾ پڻ ڪيس ته مميءَ اڄ انوءَ پاپيءَ کي تمام خراب اکر ڳالهيا آهن. پهرين ته هن ٻڌائڻ کان آنا

ڪانسي ڪئي ته سندس زبان مان آهي اکر اڪلندا ئي ڪو نه. پر جڏهن اجيه پنهنجو قسم وڌس تڏهن آهي اکر کيس هرو ڀرو چئي ٻڌايائين. اجيه ڄاتو ٿي ته اڄ سندس ماءُ جيڪا انوءَ کي هيڏي وڏي گار ڏني هئي.... پيءُ مثل سهري لاءِ همڙا بيهودا الفاظ چيا هئا.... سي انوءَ جي برداشت ڪرڻ کان ٻاهر هوندا. اجيه آهي ئي پير ڪري، دشاسوميدي گهات طرف رخ رکيو. اجيه کي سڌ هئي ته انو جڏهن گهڻو پريشان هوندي آهي ته گنگا ڪناري هلي ويندي آهي. هو کيس ڳولمهندو اچي اتي پهتو ۽ آهستيگيءَ سان اچي سندس ڀر ۾ ويٺو. انوءَ کي سندس اچڻ جي ڪا سمڪ ئي نه رهي. انوءَ جي مک منڍل تي اداسيءَ جا ترورا صاف ظاهر هئا. جڏهن اجيه سندس ڳوڙها اگهيا، تڏهن انوءَ چرڪ ڀري ڏانهس نهاريو. اجيه چپ چاپ انءَ جا ٻئي هٿ بند ڪري پنهنجي پٺي هٿن ۾ سوگما جعليا. زبان سان هڪ اکر به نه ڪڇيائين. انوءَ جي چلڪندڙ نيٽن ڏانهن نهاريندي، پنهنجي اکين معرفت جڙ کيس نياپو ٿي ڏٺائين، ”انو مان آهيان نه.“

انو ويران نگاهن سان اجيه ڏانهن نهاريو.

اجيه، جو ڪهڙي به ڳنڀير ماحول کي پنهنجي ڪل چرچي سان هلڪو بڻائي سگهندو هو. سواچ خود منجهي پيو هو. هر وقت سندس ماءُ انوءَ جون شڪايتون پيئي ڪندي هئي. سندس ئي منهن تي انوءَ کي برو ڀلو چوندي هئي. پر انو کيس ڪو به جواب نه ڏيندي هئي. انوءَ کي هر دم پنهنجو انجام ياد هو.

شاديءَ کان اڳ اجيه کيس پنهنجي ماءُ جي سپاوَ کان ذري ڀرڙي واقف ڪيو هو ته کيس پڙهيل ڳڙهيل نهنن نه، پر سندس پسنديءَ جي ”جي حضور“ ٻانهي ڪبي. شاهوڪار مائٽن جي ڌيءُ هجي، جي هروقت سندس طلبون ۽ تقاضائون پوريون ڪندا رهن. هونءَ به هوءَ تڪي سپاوَ جي آهي. کيس راضي ڪرڻ آهي آسمان مان تارا لاهڻ جي برابر. جنهن سان نه ٻڙجندي آٿس تنهن کي ته صليب تي چاڙهندي آهي. تون اهڙي سس سان گذر ڪري سگهندين؟“

انوءَ چيو هوس. ”تنهن خاطر رک ته مان ڪجهه به ڪري سگهنديس.... ڪجهه به سمڙي سگهنديس.“ ۽ پوءِ کلي چيو هئائين، ”پر مان پٿر کي موم ڪرڻ جو علم ڄاڻان.“

اجيه اهو به چيو هوس: ”رهڻو به گڏ پوندءِ، ڀڄا جو اسان ٻنهي پٽن ۾

ڏاڍو موهه آهي.

تنهن تي انوءَ فخر ۽ وشواس سان چيو هوس، ”تون پنهنجي انوءَ کي اڃا سڃاڻي نه سگهيو آهين. مان اهڙو ڏينهن اچڻ ئي نه ڏينديس.“

پنج ڏهه منٽ هو ائين سانت ۾ ويٺا رهيا. هڪ ٻيڙي اچي سندن پير ۾ بيٺي. ٻيڙيءَ واري پڇيو ”بابو جي، سير لاءِ هلندا؟“

اجيه انوءَ ڏانهن نماريو.

انوءَ سندس ڪنڌ سان ”ها“ ڪئي.

اجيه انوءَ کي هٿ ڏيئي اُٿاريو ۽ سهارو ڏيئي ٻيڙيءَ ۾ چڙهڻ ۾ مدد

ڪئي.

اونڊاهي رات روشن تارا کين گڏ ڏسي، پنهنجي موهيندڙ مرڪ سان چڻ کين ڪيڪاري رهيا هئا. اجيه انوءَ ڏانهن نماريو. کيس لڳو چڻ انوءَ جي چمري جي سموري چانڊاڻ ڪنهن چوسي ورتي هئي. ٻيڙي لڳ ڀڳ ٻئي ڪناري تي پهچڻ واري هئي. ٻاهران ائين پي لڳو چڻ انوءَ گنگا جي ڇرتي لهندڙ چڙهندڙ لهرن ۽ ان جي مٿا چري تي خيالن ۾ گم سم هئي.

هوءَ سوچي رهي هئي. اڃا ڪالم ئي ته هوءَ لکنڙ مان ماڻهن وٽان ٿي موٽي هئي. گهر ۾ گهڙنديئي سس توڪيندي چيس، ”ڇو پڙهين جو ان خلاص ٿي ويو هو ڇا؟ منهن رهڻ لاءِ ويئي هئين؟ نه؟ اڃا ته پندرهن ڏينهن به ڪو نه ٿيا آهن.....“

انوءَ پڙڪندي چيو ”اجيه جو فون آيو هو ته سندس طبيعت ٺيڪ ڪانهي. يڪدم واپس اچڻ لاءِ چيو هئائين.“

”ڇا ٿيو آهي اجيه جي طبيعت کي. تون هتي هئين ته پاڻ دوستن سان پيو گهمندو گهٽندو هو. سنڀالڻ ناٿڪ ڏسندو هو. تون آئي آهين! ته پاڻ سندس آزادي ختم. تنهنجو غلام ٿي پيو هلندو.“

انو جواب نه ڏيئي پنهنجي ڪمري ۾ هلي وئي ۽ بئگ رکي.... هٿ منهن ڏوٽي رنڌڻي ۾ ويئي. رنڌڻي ۾ باسٽن جا ڀير رکيا هئا. هڪ رات اڳ شايد گهر ۾ مهمان آيل هئا. ان ڏينهن ڪم واري مائي به ڪا نه آئي هئي. انو بنا چوڻ ڄاڻ جي باسٽن ملڻ کي لڳي ويئي. باسٽن مليندي کيس اُٻڻو آيو ۽ وات کي هٿ ڏيئي بات روم ڏانهن ڀڳي. ٿوري اُٽي اتي ئي اچي ويس. آواز تي سندس سس ڊوڙندي آئي ۽ جهڪندي چيائين، اُٽي

ذور به نٿي روڪي سگهينءَ.... ڪاڏي جي- باسٽن ۾ چي الائي ڪهڙي گهر جي چوڪري گهيلي وئي آيو.....“
 انوءَ جا ڏينهن چڙهيل هئا. کيس ڏاڍي تڪليف هئي، پنهنجي علاج ۽ آرام ڪرڻ لاءِ ئي لکنؤ ۾ پنهنجي پيڪي گهر ويئي هئي. ڊاڪٽر کيس آرام ڪرڻ جي تاڪيد ڪئي هئي. ٻار کيس ڪڻڻو ڪو نه هو. دوائون ۽ انجيكشنس چالو هيون. پيڪي گهر پنڌرهن ڏينهن ۾ ئي انوءَ جي پيلي چمري تي لالي آئي هئي. ڊاڪٽر چيو هون ته پنج مهنا پورا ٿيندس ته پوءِ تڪليف گهٽ ٿندي- تيستائين پوري سنڀال ٿيڻ کپي.

.....

انوءَ جي پيڪي ويڃڻ کانپوءِ اجيه جو ڏينهن ڏينهن ٿي وڌي ورهيه ٿي پيو هو. دڪان تان سڌو ئي ڪنهن نه ڪنهن دوست وٽ هليو ويندو هو. انوءَ کانسواءِ کيس گهر ڪاٿڻ ايندو هو. اُن ڪري رات جو يارهين ٻارهين کان اڳ گهر ڪو نه موٽندو هو.

هڪ رات کيس پيٽ ۾ اچي سخت سُور پيو. ڪيترو وقت پنهنجي بستري تي لڄندو رهيو، پر دل ٿي نه پي وريس ته ماءُ پيءُ کي اُٿاري کين پنهنجي سُور بابت ٻڌائي. پاڻس وجيه به نائيٿ شو ۾ پڪڙ تي ويو هو. ان سُور تي اجيه چپ چاپ بنا مائتن کي ٻڌائڻ جي، پنهنجو اسڪوٽر ڪڍي، پنهنجي دوست ڊاڪٽر شيڪر جي گهر هليو ويو. هيڏي رات پئي شيڪر اجيه کي ڏسي گهٻرائجي ويو. سندس حال پڇي کيس ڪا گوري ڏنائين. چيائينس: مونکي لڳي پيو ته Stone اٿيئي. سڀاڻي ڪلنڪ ۾ سونو گرافي ڪرائڻ اچج. گوري وٺڻ کان پوءِ اجيه کي ٿورو آرام آيو. اجيه جو اسڪوٽر پنهنجي گهر ۾ رکي، شيڪر کيس پنهنجي ڪار ۾ سندس گهر ڇڏي آيو. گهر پهچي اوڏي مهل ٿي اجيه انوءَ کي فون ڪيو ته تون هڪدم هلي اچ، منهنجي طبيعت ٺيڪ ڪانهي. انو گهٻرائجي ويئي. گهڻو ئي پڇيائينس ته آخر ٿيو ڇا اٿيئي؟ پر سندس هڪ ئي رت ته تون ترٽ واپس موٽي اچ.

انوءَ چيس، ”اجيه، منهنجو به هتي علاج هلي رهيو آهي. هڪ نه ٻئي ڏينهن انجيكشن لڳندي آهي. هڪ به انجيكشن پوري وقت تي نه لڳي ته وري سڄو ڪورس ڪرڻو پوندو.“

اجيه چيس، بس تون موتي اچ. مان پاڻي ڇي ڊاڪٽر شيڪر سان بندو

بست ڪندس. ”ائين چئي هن رسيور وڪي ڇڏيو.
 انو سوچڻ لڳي: نجاڻان اجيهه ڪي ڇا ٿيو آهي؟ الائي ڪهڙي
 تڪليف اٿس. ٻڌايائين به ڪونه. ڀانيو هوندائين ٻڌائيندو ته مونکي چنتا
 ٿيندي. ضرور اهڙي ڪجهه هوندو جو اهڙو ڪمھلي وقت فون ڪيو اٿس.
 انوءَ جي نيٺن مان تند ڀر ڪري اڏامي ويئي. ٻئي ڏينهن صبح جو پهرين
 گاڏيءَ ۾ ٿي هوءَ بنارس رواني ٿي ويئي ۽ بنا ساهرن کي چٽاڻڻ جي اچي
 گهر پهتي.

.....

انوءَ اُتئي ڪرڻ کان پوءِ ٿوري سامت ۾ آئي ۽ وري وڃي باسٽ ملڻ
 لڳي. باسٽ ملي پورا مس ڪيائين ته سسٽس صابن ۾ پسيل ڪپڙا ڌوئڻ
 لاءِ چيس.

انوءَ ۾ وڌيڪ ڪم ڪرڻ جي شڪتي ڪا نه هئي. تمام جمپي
 آواز ۾ چيائينس، ”مم، پنهنجي طبيعت نيڪ ڪانهي. ڊاڪٽر مونکي
 ايتري ڪم ڪرڻ کان منع ڪئي آهي.“
 سس توڪيندي چيس، ”اسان ٻار ڄڻيا ئي ڪونه هئا. اسانجون
 سسون ته پاڻ چونديون هيون ته جيڏا هڏ هڻنديون اوتري ويه ويل
 تڪليف گهٽ ٿيندو.“

بحث ڪرڻ انوءَ واجب نه ڄاڻي ڪيس نمرتا سان چيو ”مم، پاڙي ۾
 پدما آنتيءَ جي مائٽيءَ کي ڪري اڄ ڪپڙن ڌوئڻ لاءِ چئو.“ ائين چئي انو
 پنهنجي ڪمري ۾ هلي ويئي ۽ دروازو پيڪڙي پلنگ تي ڦاٽي پئجي
 رهي. سندس سرير ٿڪ وڃان چور چور ٿي ويو هو. اجيهه جي فون اچڻ
 کانپوءِ هڪ کن به اک لڳائي نه سگهي هئي. من ۾ الائي ڪهڙا ڦرڻا پي
 آڻيس. هوءَ سوچڻ لڳي: اجيهه جي طبيعت جي ايتري خراب هئي ته پوءِ
 گهر ۾ ڇو ڪونهي. سس کان پڇڻ تي دل نه پي وريس. من ۾ مونجهه....
 فون به هال ۾- جتي سندس سس. ٿي وي جي سامهون ويئي ٿي ويئي
 هوندي آهي. هونءَ جيڪر پيا (سهرڙي) يا ڏير کي ٿي دڪان تي فون ڪري
 پڇي يا اجيهه جي دوست ڊاڪٽر شيڪر کي ٿي فون ڪري. اندر جا آتما
 دٻائي زوريءَ اجيهه جو خيال پنهنجي ذهن تان هٽائي، هوءَ پنهنجي تن کي
 آرام ڏيڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳي.

اجيهه صبح جو سونو گرافي ڪرائڻ هليو ويو هو. پپا ۽ پاءُ کي به

صبح جو ٻڌايو هئائين ته رات جو کيس گهڻي ئي تڪليف هئي. سندس ننڍو ڀاءُ وجيه اسڪوٽر تي پيلم چاڙهي ڊاڪٽر شيڪر جي ڪلينڪ ۾ کيس ڇڏي دڪان تي هليو ويو. سونو گرافيءَ ۾ تمام هلڪي پٿري نظر آئي. ڊاڪٽر چيس ته دوائن جي رستي ڳري ويندي. فڪر ڪرڻ جي ڳالهه ڪانهي. کاڌي پيتي جي سنڀال ڪرڻ لاءِ چيائين. آٿت پائي هو ڪلينڪ مان سڌو دڪان تي هليو ويو. ڪجهه ڪلاڪ ڪم ڪرڻ بعد پاڻ کي ٽڪل محسوس ڪرڻ لڳو. دڪان بند ٿيڻ کان اڳ ئي. پيءُ کي ٻڌائي، هن گهر طرف رخ رکيو ته وڃي گهر آرام ڪندو.

گهر پهچي ڏٺائين ته سندس ماءُ جو منهن سڄيو پيو هو. پڇيائينس، ”نيڪ ته آهين نه ممي؟“

”مري ويئي تنهنجي سي.“ ناٽس اڇا تر جواب ڏنو.

”آخر ٿيو ڇا آهي؟ سڀ سڪ ته آهي نه؟“

”وڃي پڇ پنهنجي مهاراڻيءَ کان. جڏهن کان آئي آهي تنگيون ٿيڙي سمهي پيئي آهي.“

”تڪڙ ۾ اڃهه کان نڪري ويو“ انو اچي ويئي.....“

”ها. پٽس جو ان ڪٿي پيو هو.“

اجيه کي ڄاڻ هئي ته وڌيڪ ڪجهه چوندو ته ڳالهه مان ڳالهوڙو ٿي پوندو. سو نموني سان گلاس کڻي فرج کولي پاڻي پيئائين ۽ پوءِ نينگ ڏيئي پنهنجي ڪمري ۾ هليو ويو. جڻ ڪا چوري ٿي ڪيائين ۽ ڊپ هوس ته ڪٿي پڪڙجي نه پوي.

انوءَ جون اکيون پوريل هيون. اجيه وڃي سندس مٿن کان وينو ۽ سندس وارن ۾ هٿ ڦيرڻ لڳو. انوءَ اکيون کوليون ”تون نيڪ آهين نه اجيه؟ توکي ڇا ٿيو آهي؟ فون تي ڪجهه به ڪو نه ٻڌايو... منهنجو ته ساهه ئي سڪائي ڇڏيو هو. فون کانپوءِ منت منت تي وڌي پيو.“

اجيه سڄي ڳالهه ڪري ٻڌايس ۽ چيائينس: ”شيڪر چيو آهي ته فڪر ڪرڻ جي ڳالهه ڪانه آهي.“

اهو ٻڌي انوءَ چوٽڪاري جو ساهه کنيو. اها رات سڪ سان گذري. هڪٻئي جي هانن ۾ ايندي، هو ٻئي پنهنجا شيرڪ ۽ مانسڪ ڪشت ڀرجي ويا.

.....

تارا مير چنداڻي - سورج جو پهريون ڪرڻو

صبح جو روز مره جيان انو گهر ڪرت ڪي لڳي ويئي. سمري کان پڇيائين، ”پيا، اڃ ڪهڙي نيرن ٺاهيان؟“
سمري چيس، ”تنهنجي پريٽ روز اهي گوپي ۽ پٿاڻي جا پراڻا ڪاڻي ڪاڻي تنگ ٿي پيو آهيان. تنهنجي سدا سدوري مميءَ کي انهيءَ ڪانسواءِ ٻي ڪا نيرن خيال ۾ ئي ڪا نه اچي. هاڻي تون موٽي آئي آهين ته روز نئين نئين نيرن ته ملندي.“

انوءَ کيس چيو، ”پر پيا، اڃ ڇا ٺاهيان؟“
”اڃ پنهنجي سنڌي نيرن ڪاراءِ، مالپورا ۽ چڙي ڊال.“
انوءَ سس جي راءِ پڇڻ لاءِ ڏانمس ٺهاريو. ڪالهه کان جو هوءَ سڙي ويئي هئي سو سڙيل نوع ۾ چيائينس، ”مون ڏانهن ڇا ٿي ٺهارين. ڇڻ هن گهر ۾ پنهنجي هلندي به آهي. جيڪي جونئي سو ٺاهي ڪارائين، پر منهنجي لاءِ گوپيءَ جو پراڻو ٺاهج. مونکي ڪو نه وڻن تنهنجون اهي سنڌي نيرنون. هيءَ به ڪا نيرن آهي. مٺي مالپوري سان گڏ نمڪين ڊال!...؟“

انو جواب نه ڏيئي رنڌڻي ۾ هلي ويئي. سمري ۽ ڏير لاءِ هڪ نيرن سس لاءِ ٻي ... اڃيه ۽ پنهنجي لاءِ ٽوست ۽ مڪڻ، جو پٿريءَ جي ڪري کيس ٻگرو کاڌو ڪو نه ڪاڻڻو هو.

هنن ٽنهي جي دڪان تي وڃڻ کانپوءِ انو گهر جي چنڊ ڦوڪ ڪي لڳي ويئي. شڪر جو ان ڏينهن ڪم واري مائي آئي هئي. انهيءَ کي ڏسي انوءَ جي پيٽ ۾ ساهه پيو.

سانجهيءَ جا پنج لڳا هئا. انو چانهه جو ڪوپ ٺاهي سس کي ڏيئي پيو پنهنجي لاءِ رنڌڻي مان ڪڍڻ پي ويئي ته فون جي گھنٽي وڳي. رسيور انوءَ جي سس ٿي ڪنيو. مسٽر سچديوا جو فون هو. مسٽر سچديوا کيس چيو، ”انوءَ کي فون ڏي.“

وينا پڇيس، ”ڪهڙو ڪم آتو انوءَ ۾؟“
هن هوڏ ڪندي چيس، ”چيم نه ته انوءَ کي فون ڏي.“

وينا سچديوا جو پارو چڙهي ويو. خاڻ وچان چيائينس،
”اهڙي ڪهڙي ڳالهه آهي جو مونکي نه ٻڌائي انوءَ کي چوڻ ٿا ڇاهيو؟“

سچ ته ڳالهه ۾ ڪجهه به ڪو نه هو. پر اڃ مسٽر سچديوا کي کيس

ڪجائڻ ۾ مزو پي آيو. سو ضد جلوي رکندي چيائين،
 ”چيم نه ته فون انوءَ کي ڏي.“
 ڪامنڊي وينا انوءَ کي چيو ”تنهنجو فون آهي.“
 انوءَ پڇيو ”ڪنهن جو فون آهي ممي؟“
 ”هوندو تنهنجي ڪنهن چاهڻ واري جو.“ سندس آواز ۾ ڏنگ هو.
 انوءَ ڀانيو ته اجيه جو فون آهي. سو مٺي آواز ۾ چيائين،
 ”هلو.“

پيا پڇيس، ”تنهنجي مميءَ جو مؤڊ ڪيئن آهي؟ ڪافي چٽيل پيئي
 لڳي؟“
 انوءَ معصوميت وڃان ورائيو ”اهڙي ڪا به ڳالهه ڪانهي پيا، ڪو
 ڪم اٿو؟“

”گهڻن ڏينهن کان پوءِ موٽي آهين. صبح جو دڪان تي اچڻ جي
 تڪڙ ۾ تو کان ڪو حال احوال به ڪونه ورتم. ڪالھ به اسانجي دڪان
 تان موٽڻ کان اڳ ئي وڃي سمهي پيئي هئينءَ. اجيه چيو ته طبيعت نڪ
 ڪانه اٿس. هاڻي ته نڪ آهين نه؟.... اسانجو ننڍڙو راجا به نڪ آهي
 نه؟“

اشارو سمجهي انو شرمائجي ويئي. سندس چمرو لال ٿي ويو. هن
 جمپي آواز ۾ چيو ”ها پيا - نڪ آهي.“
 سندس سس سامهون ويئي انوءَ جي چمري تي لهندڙ چڙهندڙ رنگ
 ڏٺا. انوءَ فون رکيو ته سس پڇيس، ”ڇا ٿي چيو هن؟“
 انوءَ چيو ته ”پيا جو فون هو... ممي.“

جمپڪي چيائينس، ”اها خبر اٿم. چڱا فون تي به ٽرڪ تال پئي
 ڪرين. چڱو تون سڀني تي پهنجو ڄار وڇائي ويئي آهين. منهنجو پٽ ته
 مون کان ڪسي وئڻيءَ. هاڻي منهنجي مڙس تي به ڏور چاڙهڻ شروع ڪئي
 اٿئي.... وغيره وغيره....“

اهو سڀ ياد اينديئي انوءَ جو وجود ڌڏي ٿي ويو.

.....

بنارس ۾ اجيه ۽ وجيه جي پيءُ کي پنهنجو الڪٽرانڪس جو دڪان
 هو. پيءُ ۽ ڀڻي ڀائر اتي ڪم ڪندا هئا. وجيه اجيه کان ٻه ٽي سال ننڍو
 هو. اڃا ڪاليج ۾ ئي هو، پر سندس دل پڙهڻ تي ڪونه ٿئي وري. کيس

تارا مير چنداڻي - سورج جو پهريون ڪپڙو

سڄو ڏينهن دوست، سڻيماڻون، ٺاٽڪ ۽ ساهيڙيون ڪپنديون هيون. گهر ۾ ته پير ئي ڪو نه ٿڪندو هوس. روز دوستن سان ٻاهر هوتل ۾ کاڌو کائي ايندو هو. اڃي به اهو سڀ ڪجهه پسند هو. پر جڏهن کان انوءَ سان دوستي ٿي هيس ته هو ذرا گنپير ٿي ويو هو ۽ ٻين چوڪرين سان گڏ جڻ مسجد ڇڏي ڏنو هئائين. ننڍڙي هوندي کان ئي ٻئي چوڪرا چٽواڳ پلينا هئا. گهر ۾ قاعدي نالي واري ڪا به ڳالهه ڪا نه هوندي هئي. ماءُ پيءُ خود ئي پارٽين ۽ فنڪشنس ۾ پورا هوندا هئا. ماءُ چوندي هئي: پٽ اٿم، ڏيئر ٿورو ئي اٿم جو اونو ڪريان. پاڻي پيا پلنا. ”گهر ۾ نوڪرياڻي هئي. کاڌو ٺاهيندي هئي، ڪڏهن ڪچو ته ڪڏهن ٽڪو. ان ڪري به ٻئي پٽ اڪثر هونلن ۾ کائيندا هئا. گهر سوير موٽن يا اوڀر... نه ماءُ کي اونو... نه پيءُ کي. گهر جي لئچ ڪي (ڪُنڇي) ٻنهي پٽن وٽ الڳ الڳ هئي. ڪير ڪيڏي مهل به موتي ڪير ڪنهن کان حساب ڪتاب ڪو نه پچندو هو. هڪ ڳالهه سا سٺي هئي. ٻنهي ڀائرن جو پاڻ ۾ پيار هو. گهر ۾ پئسي جي ڪا ڪمي ڪا نه هئي. پيا سڀيئي لتيندا هئا. ڪپڙن ۽ ٻوٽن جا ڍير لڳا پيا هئا. سنجت ۽ سمير جو ته نالو به ڪو نه هو. ٻنهي ڀائرن جي ڪپڙن جو سائيز به ساڳيو. ڪير ڪهڙي به قميص پائي، ڪهڙي به پئنت پائي. اهو ته ٺهيو پر گنجيون ڪچا ۽ جوراب به جنهن کي جيڪي هٿ لڳندو هو سو پائيندو هو.

ٻئي ڀائر هڪٻئي جي زندگيءَ ۾ دست اندازي ڪو نه ڪندا هئا. باقي دڪان تي ڊيوٽي ٻڌل هين، هڪ ڏينهن هڪ ڀاءُ سانجھيءَ جو موڪل ڪندو هو ۽ ٻئي ڏينهن ٻيو. ٻيءَ اڪثر پنهنجي مرضيءَ مطابق پيو دڪان تي ايندو ويندو هو. هن کي به ٿي وي. ڏسڻ جو مرض هو. اڃي جڏهن انوءَ سان شادي ڪرڻ جو پڪو فيصلو ڪيو ته هن پنهنجي دل جي ڳالهه وجيه سان ڪئي. وجيه خاطري ڏيندي چيس ته سندس کيس پورو سهڪار آهي..

اڃي شڪ ظاهر ڪندي چيو. ”پر مميءَ کي ڪيئن راضي ڪبو؟ هوءَ ته ڪنهن سوني مرغيءَ جي تلاش ۾ آهي ۽ هيءُ فئملي ته پوري پني آهي.“

وجيه چيو. ”فڪر نه ڪر ڀائي. مميءَ کي پاڻي مڃائبو.“
اڃي پيس. ”تون مميءَ جو لاڏلو آهين. تون ئي کيس مڃائي

”سگمندين.“

پر ممي اهڙو سولو هٿ چوٽي اچي. هن چيو ”مون اڳ پر ئي اجيه لاءِ چوڪري ڳولهي ڇڏي آهي. سون پر ترجي ايندي.“
 وجيه چيس، ”اسين به ته ٻڌون تنهنجي پسند.“
 ”پر ٻي پرڪاش جي ڏي رهنا.“

وجيه کان رڙ نڪري ويئي، ”اها ڪاري مينهن! واه ممي واه.“
 تنهنجي پسند کي ته داد ڏيڻو ئي پوندو. ڪٿي حور پري انو ڪٿي تنهنجي رهنا! ”پوءِ پاءُ کي اک هڻندي چيائين، ”پاڻي، آڇ خراب ڪانهي. فائدا به گهڻي آهي. پهرين ته هر وقت ساڻ هوندو ته نظر ڪا نه لڳندو، نظر بڻو جا ٿي، ٻيو ته مينهن جو ڪير پي تون به متارو ٿي پوندين
 ٿيون ته

اڃا وڌيڪ وجيه ڪجهه چوي ئي چوي ته مميءَ کيس شوڪيندي ڪاوڙ ڪندي چيو ”شرم ڪر، شرم ڪر. ڪنهن نياڻيءَ لاءِ اهڙا اکر ڳالهائبا آهن؟ الائي ڪڏهن تون وڏو ٿيندين.“

وجيه ماءُ جي ڇمچاڳيري ڪندي سندس ساڙهيءَ جي آنچل ۾ منهن لڪائي چيو ”ڪير تُو وڏو ٿيڻ چاهي ممي، وڏو ٿيندس ته تون منهنجي لاءِ به ڪا رهنا ڳولهي ايندين.“

مميءَ هٿ جوڙيندي چيس، ”منهنجي تو سان هٿ جوڙ آهي.“
 اُن ڏينهن ڳالهه اُتي ئي بند ٿي ويئي.

ٻئي ڏينهن اجيه ماءُ کي صاف صاف چئي ڏنو. ”مان شادي ڪندس ته صرف انوءَ سان ۽ بس“

گهر ۾ پينڊڻ مڇي ويو. ٻيءَ کين چئي ڇڏيو هو ته اندروني هُو ساڻن گڏ آهي، پر ٻاهران ڪجهه ڪونه ڪيندو. مميءَ گهڻي ترڪ هلايا.
 آخر چيائين: مون هن کي پڪ ڏني آهي. منهنجي عزت جو سوال آهي. انهيءَ تي اجيه بگڙجي ويو. چيائينس، ”مان ڪا وڪاڻو چيز آهيان جو منهنجي پيڇو ڪانسوءِ پڪ ڏني اٿئي؟“ ممي به سمجهي ويئي ته اجيه پنهنجي هوڏ تي آهي. ضد ڪندي ته پٽ تان هٿ ڌوڻا پوندس. آخر گهڻي گهميءَ کانپوءِ هن ان منيو ”ها“ ڪئي.

اجيه جي ماءُ ته ڪا هئي، پر انوءَ جي گهر به ڪا گهٽ ڏانڌل ڪا نه

هئي.

تارا مير چنداڻي - سوز جو پهريون ڪرڻو

انو جي ماءُ به گھڻي ڀڃي هلايا ۽ کيس سمجھائڻ جي ڪوشش ڪئي ته اڃي جي ماءُ ڏاڍي تنگدل، ڏکي ۽ لالچي زال آهي. سندس حڪم کان سواءِ اُن گھر جو ڪڪ به ڪو نه چرندو آهي، مان لکي ٿي ڏيان، انو ته تون اتي اصل سڪي رهي ڪا نه سگھندي. اڃي جي چاچي خود مون سان اڃي جي ماءُ جون پرايون ڪندي آهي. تو کان به ته ڪجهه ڳجهو ڪو نه آهي. پوءِ به ڏسي وائسي تون باهه ۾ ٽپو ڏيڻ چو ٿو چاهين؟

انوءَ ڪو به ترڪ پٽڻ لاءِ تيار ڪانه هئي. هن جي نور ۾ ته اڃي ئي پئي وسيو. ويتر کيس پنهنجو پاڻ تي پروسو هو. چيائين، ”ممي، منهنجو فڪر نه ڪر. ڏسج ويهي ته مان ڪيئن ٿي سڀني کي پنهنجو پاڻ ڏانھن چڪيان. پيار سان پيار پر ڪيندو آهي. مٿڙا گھر ته گھرانءِ. مان اڃي جي ماءُ جي ايتري ته شيوا ڪنديس جو هوءَ مون کي پيار ڪرڻ کان سواءِ رهي ڪا نه سگھندي. باقي جي توکي انديشو هجي ته شاديءَ کانپوءِ مان واپس گھر نه موٽي اچان، سو مان توکي خاطري ٿي ڏيان ته ڀلي زمين آسمان ملي هڪ ٿي وڃن، پر مان موٽي ڪا نه اينديس.“

انو يڪدم محسوس ڪيو ته هن ائين چئي پنهنجي ماءُ جي دل دکائي هئي. احساس ٿينديئي کيس پاڪر پائي چيائين، ”مون کي معاف ڪر ممي، منهنجو ارادو توکي ڏکوڻ جو ڪو نه هو. پنهنجي آتم وشناس کي ظاهر ڪرڻ لاءِ مان غلط اڪر استعمال ڪري وينس. ممي، مان سچ ٿي چوان مان اڃي کان سواءِ جي ڪا نه سگھنديس. پليز ممي، تون ۽ ڀنڊي مون کي خوشي خوشيءَ موڪل ڏيو ۽ اڃي کي پنهنجون ٺاڻي قبول ڪريو.“

انوءَ جي ماءُ کي به انوءَ جي هٿ اڳيان آڻ مڇڻي پيئي. ڏي جي خوشحاليءَ لاءِ دعائون گھرندي هنن سندس شادي اڃي سان ڪرائي. شاديءَ ۾ هنن پنهنجي حيثيت کان وڌيڪ خرچ ڪيو. لڳي پٽي به ٻار ٿي ته هين. وڏو پٽ راجو ۽ ننڍي انو. پنهنجي سڪيلڌيءَ جي سک ۽ خوشيءَ لاءِ هو ڪجهه به ڪرڻ لاءِ تيار هئا، پر پوءِ به ورهيو ڇا؟

قسمت پنهنجو ڪيل رچايو ۽ انوءَ کي پنهنجي چڪر ۾ گھيري ٿي ورتو.

.....

انوءَ جي اکين مان تاهه تاهه ڳوڙها ڳڙڻ لڳا. اڃي اڃا به سڙي انوءَ جي پير ۾ ٿي ويٺو ۽ سندس ٻئي هٿ پنهنجي ٻنهي هٿن ۾ سوگھا جھليندي

ڀڳل آواز ۾ چيائين، ”انوا“
وڌيڪ سندس زبان مان هڪ اکر به اُڪلي نه سگهيو. هُو سمجھي
نٿي سگهيو ته هُو انوءَ کي ڪهڙن اکرن ۾ آت ڏئي ۽ سندس زخمن تي
ملم لڳائي.

انوءَ جي چمري تي نراسائي، گمراهت ۽ بي سلامتيءَ جون ريكائون
پڌريون هيون. اڃي جاتو ٿي ته هن وقت انوءَ جي من ۾ طوفان مٽو پيو
آهي.

اڃي پنهنجي اکرن ۾ زور ڀريندي محڪم ارادي سان چيو ”انو. مون
فيصلو ڪيو آهي. هاڻي اسين گڏ نه رهندا سين. اسانجي راهه ۾ هاڻي
ڪير به رڪاوٽ وجهي نه سگهندو.“

وشواس نه ايندڙ نگاهن سان انوءَ اڃي ڏانھن نيماريو. انوءَ جاتو ٿي ته
اڃي جيڪي ڪجهه چئي رهيو هو اهو هن ڀل جو اڏمو هو. ٻئي ڀل مانو
ٿي ويندو. اڃي گهر ڇڏڻ جي همٿ ڪري ٿي نه سگهندو ... ۽ جي
ڪري به ته ڇا ٿي ڪري. وٽن پنهنجي ڪا پوئجي ته هئي ڪانه. ساڳئي
دڪان تي پيءُ ۽ ٻئي پٽ ڪم ڪندا هئا. ڪاڏو پيتو ڪپڙو وڃ ٿي. باقي
پنهي پٽن کي هٿ خرچي ملندي هئي. جدا گرهست ڪن به ته ڪهڙي ڀل
ٿي؟.....

هوءَ پنهنجي اڏمن کي روڪڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳي، پر پوءِ به
سندس مک مان نڪري ويو. ”سچ اڃي. هاڻي هڪ گهڙي به هتي گهارڻ
مشڪل آهي.“ جئن نه ڪو آتمڪ پيڙا ۾ پڇري رهيو هجي ۽ اها پيڙا
اکرن جي روپ ۾ ٻاهر نڪرڻ لاءِ تڙٽندي هجي.....

اهي اکر چئي هوءَ اڇي سڌڪن ۾ بيٺي ۽ گهٽيل ۽ ڀريل آواز ۾
چيائين، ”مان سچ ئي چوان اڃي ... پر مون ائين نٿي چاهيو. مون
ڀانيو مون ڀانيو

اڃي آت ڏيندي چيس، ”مان ڄاڻان ٿو انو.“
”مون هارايو. من زندگيءَ جي جنگ ۾ هارايو.“ انوءَ پيڙا ڀريل آواز ۾
چيو.

اڃي کيس پنهنجي ٻانھن جي گھيري ۾ آڻيندي چيو، ”ايتري ۾ جنگ
ڪيئن هاريئي؟ سو به هن جنگ ۾ تون اڪيلي ٿوروئي آهين. اسين ٻئي
گڏ آهيون. تنهنجو دڪ سو منهنجو دڪ.“

ٽارا مير چنڊاڻي - سورج جو پهريون ڪرڻو

اجيه جو سھڪار پائي انوءَ جي من جي پيڙا آھستي آھستي آئرجٽ لڳي.

اجيه انوءَ کي اڃا به پنهنجي پاڪر ۾ سوگهو ڪندي ذرا هٻڪندي هٽڪندي چيو ”انو صرف هڪ رات ... هڪ رات وڌيڪ مون خاطر، هن گهر ۾ ڪاٿي سگهندي؟“
انوءَ ڪنڌ سان ”ها“ ڪئي.

سج ته ڪڏهن جو ٻڏي چڪو هو. اوندھ پنهنجا پر پڪيڙي ڇڏيا هئا. اجيه ٻيڙيءَ واري کي واپس موٽڻ جي هدايت ڪئي. پندرهن ويهين منتين ٻيڙي اچي ڪناري پيڙي ٿي. اهي پندرهن ويه منٽ هُو پئي سانت ۾ هئا. انوءَ جو مٿو اجيه جي ڪنڌ تي هو ۽ سندس اکيون ٻوٽيل هيون.

ظاهر ته پئي چپ هئا. پر سندن اندر عجيب و غريب لھرون لھري رھيون هيون. اجيه سوچي رھيو هو: انوءَ کي چيم ته سمين ته هاڻي گڏ نه رهندا سين، پر ويندا سين به ڪيڏانهن؟ ڀا سان اها ڳالهه ڪيئن ڪيندس. ڪيئن کيس ٻڌائي سگهندس ته مميءَ انوءَ کي ڪهڙا اسٽيپ الفاظ چيا آهن. ڀا هونءَ ٿي ننڍڙي دل وارو سمي سگهندو؟ سندس دل تي هن گھٽنا جو الائي ڪهڙو اثر ٿيندو. گهر ۾ نه ڄاڻ ڪهڙو رولو پوندو. مميءَ کي هو ڇا چوندو؟ چوندو به يا ڳوڙهو ڳهي ويندو! ڀا جي ڪمزور سڀاو جو نه هجي ها ته اڄ ڳالهه هن حد تائين نه پهچي ها. هميشه هن گهر تي مميءَ جو راج پي رھيو آھي ۽ ڀا صلح پسند شخص جو ناٽڪ ڪندي، هر ننڍي وڏي ڳالهه کي پي تاريو آھي. ڪڏهن به ڀا پنهنجي مهر ڪو به فيصلو نه ڪيو آھي. هر وقت مميءَ کي ملھ ڏيئي چوندو آھي: ”مٿڀر تون ڇا ٿي چوڻ؟“ ۽ مٿڀر جيڪي چوندي آھي سو ٿي هن گهر ۾ ٿيندو آيو آھي. اڄ ڀا ڀا همٿ ڪري سگهندو؟ جي ڪري به ڪٿي به چار اکر مميءَ کي گھٽ وڌ ڳالھائي به ڪٿي يا ساڻس ڪجهه ڏينهن ڳالھائڻ بند ڪري ڇڏي جئن اڳ ۾ به ڪڏهن، پنجن نه سگھڻ جي حالت ۾ ڪندو آيو آھي ته پوءِ به ڇا؟ اهو ته ڪو مسئلي جو حل ڪونهي. انوءَ جي دل جا گهاٽو ڪو متجي ڪو نه ويندا. اسان جي زندگيءَ ۾ ڪو ٿيرو ڪو نه ايندو. پاڻ شايد ويڇو اڃا به وڌي وڃي. مونکي ڀا کي سمجھائڻو ٿي پوندو کيس مڃائڻو ٿي پوندو ته اسين هاڻي رهي ڪو نه سگھنداسين ۽ هُو اسانکي خوشيءَ خوشيءَ جدا

رهڻ لاءِ موڪل ڏي.

اجيه سوچيو۔ حال ته پنهنجي دوست ڊاڪٽر شيڪر جي گهر وڃي رهندا سين. سندس مائٽ پنڌهن ويه ڏينهن ساوٿ گهمڻ ويا آهن. سندن موٽڻ کان اڳ ڪا ننڍڙي هڪ ڪمري واري جاءِ سواڙ تي وٺندا سين. هڪ ڪمرو۔ رنڌڻو ۽ توائليٽ. ڪجهه وقت ته ائين ئي گذر ڪرڻو پوندو. جڏهن اسانجي گهر ۾ ٽيون جيو ايندو تڏهن ان کي ڏٺو ويندو. ڪهڙي خبر ته هي نئون مهمان اسانجي زندگيءَ ۾ بهار بڻجي اچي....

اجيه کي اڄ پهرين پيرو گهرو جوابداريءَ جو احساس ٿيو هو. هيستائين ته هو هر وقت اڙنگ ٻار جيان ۽ پوءِ لالڻو البيلو پتي تي پئي هليو. منس ڪڏهن ڪا به جوابداري ڪانه هئي. اچانڪ ئي محسوس ڪيائين ته هو هن هڪ ڀل ئي ڏهه سال وڏو ٿي ويو هو. هو هينئر چوهمين سالن جو جوان نه - پر چڙهين سالن جو اڻڀري شخص هو.

ساڳئي وقت اٺو سوچي رهي هئي. لڳي پيو اجيه جو فيصلو پڪو ۽ اٽل آهي. اڳي ڪڏهن به هن اهڙي ڳنڍڀيرا سان ڪونه ڳالهائيو آهي. پاڻ ئي فيصلو ڪيو اٿس ته پاڻ سٺو. مان به پڙهيل ڳڙهيل آهيان. مان به نوڪري ڪري سگهان ٿي. ڪنهن اسڪول يا ڪاليج ۾ نوڪري ملي ويندي. چڱو جو مون شاديءَ کانپوءِ ضد ڪري ايم. اي. پاس ڪئي. پنهنجيءَ تي نه بيمان ها ته زندگيءَ ۾ ايم. اي. ڪري ڪانه سگهان ها. مميءَ ڪيترا نه ناٽڪ ڪيا. لڳ ڀڳ اجيه به ڊپيل اڪرن ۾ چيو ته وڌيڪ پڙهي ڇا ڪنديءَ؟ نوڪري ٿورو ئي ڪرڻي اٿيئي. پر منهنجو پختو ارادو ڏسي چپ ٿي ويو هو. ان وقت ڪنهن ڄاتو ته ايترو جلد حالتون بدليجي وينديون.

اوچتو ويچار آيس... پر هي ننڍڙو ٻار جو اچڻ وارو آهي تنهن جو ڇا ٿيندو؟ پنهنجو پاڻ ئي جواب ڏنائين ته ٽي مهيني جو ڪري هوءُ ڪيس لکڻو ۽ پنهنجي مميءَ وٽ ڇڏي ايندي. انءُ سوچيو: ”مجبوريءَ ۾ ڪجهه به روا آهي. ڪي ته قربانيون ڪرڻيون پونديون.“

لکڻو جي ياد اينديئي ڪيس پنهنجي مميءَ جو چمر ويا آيو. جڏهن ممي ڊنڊي ڪيس اسٽيشن تي وٺڻ آيا هئا. انءُ جي ڳريل، پيلي ۽ وساميل صورت ڏسي ممي دهلجي ويئي هئي. ڊچندي ڊچندي پڇيو هئائين. ”سڀ

سڪ ته آهي نه؟“

”ها ممي. سڀ سڪ آهي. ڊاڪٽر ذرا آرام ڪرڻ لاءِ چيو هو. پانيم ته توهان وٽ اچي آرام ڪريان. سو توهان کي فون ڪري نڪري پيس.“ انوءَ سمج سپاو جواب ڏنو.

سجڙ ڏينهن ڳالھين ڳالھين ڪندي گذريو. گھڻن ڏينهن کان پوءِ جو آئي هئي. مميءَ ڊنر به سندس من پسند تيار ڪئي هئي، پر کاڌي جي ميز تي وهندي. کاڌو ڏسنديئي انوءَ کي الٽيءَ جو خيال ٿيڻ لڳو. هوءَ اتي پاڻ روم ۾ ويئي ۽ الٽي ڪري واپس آئي. نه جهڙو کاڌو کاڌائين. سو به ماءُ کي خوش ڪرڻ لاءِ. مميءَ جون نظرون سندس چمري کي ٿي تنگي رهين هيون. رات جو به پنهنجي ڪمري ۾ ئي انوءَ جو بسترو لڳايائين. ٻئي ڀي ڪمري ۾ سمنين.

مميءَ ڀر ۾ لپتندي چيس، ”سچ سچ ٻڌاءِ، تون سڪي ڪا نه آهين نه؟“ انوءَ چيو ”اهڙي ڪا به ڳالهه ڪانهي ممي. مان بلڪل سڪي آهيان.“ مميءَ چيو ”ڪنهن کان ٿي لڪائين؟ پنهنجي ماءُ کان؟ تون مون سان ڀلي نه سل، پر تنهنجو چمرو پيو ڳالهائي. چمرو اندر جي آرسی آهي. اڪيون ڌار ڏيئي ويئون اٿيئي. منهن هپائجي ويو اٿيئي. اها چمڪ اها ڌمڪ ڪتي آهي تنهنجي؟ ڪتي آهي تنهنجي اها ڪل؟ صبح لاکر آئي آهين.... ڳالهائين ته اسان سان پيئي، پر خيال نه ڄاڻان ڪتي پيا وسندي.“

انوءَ موھيندڙ مرڪ چمري تي آڻيندي چيو ”اوممي، تون اجايو پيئي نفي ويچار ڪرين. سرير نيڪ ڪو نه اٿم. ان ڪري شايد توکي ائين پيو مڃوسو ٿئي. ٻيءَ طرح مان بلڪل نيڪ آهيان.“

مميءَ کي تسلي ڪا نه ٿي. چيائين، ”ڀلي تون مون کان لڪاءِ، پر اڄ به جي سوت ڊيپا مون کي سڀ خبرون ڏيئي ويندي آهي. مون کي تنهنجي زندگيءَ جي ڌري پرڙي جي ڄاڻ آهي، پر تون آهين ضدي، قبول ٿوروئي ڪنديءَ“ ۽ پوءِ ذرا ڏجهندڙ آواز ۾ چيائينس. ”هڪڙو ته ضد ڪري شادي ڪيئ. شادي ته شادي مٿان وري هن ٻار جي ڪهڙي اچي تڪڙ پيئي هيو؟ اڳ ۾ ئي پاڻ پٽڪيل مٿان ٻار جي جوابداري“

انوءَ جي مٿان ڄڻ وڃ ڪري!

مميءَ سندس ڪمزور رڳ تي هٿ رکيو هو. انوءَ جو منهن لهي ويو.

پهرين ڪجهه چوڻ لاءِ سندس چپ چريا.... پر پوءِ هن چپ پيڙي ڇڏيا. صرف ڏکويل نظرن سان ماءُ طرف نهاريو. انو قبولي چاهي نه قبولي، پر هو ته اهو ڪٿو سچ! انوءَ صرف ايترو ماءُ کي چوڻ ٿي چاهيو: ته هي ٻار اسان جي لاغرضائيءَ جو نتيجو ڪونهي. اسانکي يقين آهي ته هن ٻار جي اچڻ کانپوءِ گهر جو ماحول ضرور بدلاجندو. پر انو اهو سڀ چئي نه سگهي. انوءَ ڄاتو ٿي ته سندس ماءُ سندس اهي خيال ۽ دليل سمجهي ڪا نه سگهندي.... بلڪ سمجهڻ ٿي ڪا نه چاهيندي. انوءَ سندس مرضيءَ جي خلاف جو شادي ڪئي هئي. سندس ماءُ ته راجوءَ جي دوست ڊاڪٽر راڪيش کي اندر ٿي اندر ۾ پنهنجو ناني بنائڻ جا خواب پالي رکيا هئا. سندس دل جي تخت تي راڪيش ٿي پراجمان هو. ان جڳهه تي هوءَ اڃيه کي ڪڏهن رهاري ٿي نه سگهي هئي.

انوءَ کي اها به سڏ هئي ته ڀلي هوءَ سچائيءَ کي ڪيترو به لڪائي پر سندس ماءُ ڀانڀي ويئي هئي ته هوءَ سڪي ڪا نه آهي، پر انو به آڻ مڃڻ واري ڪا نه هئي. پنهنجي ڳالهه رکڻ لاءِ چيائين، ”ممّي، شادي مون پنهنجي مرضيءَ سان ڪئي آهي. اهو فيصلو منهنجو هو. صحيح هو يا غلط... مون ڪڏهن ڪنهن کي دانمن ته ڪا نه ڏني آهي... ۽ نه ڪڏهن ڏينديس. مون جنمن کي چاهيو تنهن سان لائون لڏيون. ان لاءِ مونکي نه پاڻ سان شڪايت آهي.... نه قسمت سان.“ ڪن رڪي چيائين، ”ٻار جو فيصلو اسان پنهي جو گڏيل فيصلو آهي. اسان سوچي سمجهي هي قدم کنيو آهي. ممي پلين تون منهنجو فڪر ڪرڻ ڇڏي ڏي. مان پنهنجي لڙائي خود لڙي ڄاڻان.“

ائين چئي هن پاسو ورائي سمهڻ جو مڪر ڪيو. سندس ماءُ ڪافي دير سندس پير ۾ سن ٿي سن ويٺي رهي. انوءَ کي هڪ اکر به نه چيائين. انوءَ ڄاتو ٿي ته هن ممي کي چڙڪ جواب ڏيئي سندس دل کي چوٽ پمچائي هئي، پر هوءَ ڪري به ڇا. پنهنجو درد لڪائڻ لاءِ کيس ڪنورٽا جو نقاب ڀاڻو ٿي ٻيو.

سڄي رات انوءَ کي نند نه آئي. هوءَ پنهنجي بستري ۾ پاسا ورائيندي رهي. کيس پڪ هئي ته سندس ماءُ جي نيٽن ۾ به نند ڪا نه هئي، پر هوءَ ماءُ سان پنهنجي دل جو سُور سلڻ لاءِ تيار ڪا نه هئي.

هوءَ سوچڻ لڳي: پيڪي گهر آئي هئي ته هتي ڪجهه ڏينمن آرام

تارا امير چنداڻي - سورج جو پهريون ڪرڻو

ڪري، من شانت ڪري ٿيڪ ٿي ويندي، پر مميءَ سندس زندگيءَ جو آئينو ڪري سندس سامهون رکيو هو جنهن ۾ هوءَ پنهنجي زندگيءَ جو هومو عڪس ڏسي رهي هئي، پوءِ به پاڻي ڏي ڏيندي چيائين: حالتون هر وقت ساڳيون ٿوروئي رهنديون آهن. مان حالتن جو مقابلو ڪنديس، پاڻ کي حالتن جو بک ٿيڻ نه ڏينديس

چوڻ هڪ ڳالهه آهي. پر عمل ڪرڻ بهي. دل ته آخر دل ئي آهي. راتو ڪي رات ۾ ڪيڏي مهل ٿئي تنهن جو انوءَ کي سماءُ ئي ڪو نه پيو. انو صبح جو اٿي ته اکيون سڄيل. منهن ٿوريل، مٿو پارِي. به قدم ڪمي ته چڪر پي آيس.

ممِي ڏٺي پئي سندس حالت ڏسي گهٻرائجي ويا. هنن ڊاڪٽر راکيش کي فون ڪيو. راکيش ڏهين منٽن ۾ اچي پهتو. انوءَ جي جاچ ڪرڻ بعد کيس انجيڪشن ڏنائين ۽ چيائين ته هر ٻئي ڏينهن انجيڪشن لڳائي پوندي. دوائن گورين جي لسٽ لکي، کاڌي پيئي لاءِ سمجهائيندي چيائين ته هر ٻي ڪلاڪي ٿورو ٿورو ڪجهه کائيندي رهي. ميون جي رس وغيره پيئي. خون جي ڪمي آهي، رت جو داب به ڪافي گهٽيل آهي. به تي ڏينهن بستري تان اٿڻ جي به منع ڪيائينس. مائٽن کي ضروري هدايتون ڏيئي هليو ويو.

ٻئي ڏينهن صبح جو ڪلنڪ ۾ ويڃڻ کان اڳ راکيش خود ئي انوءَ جي طبيعت پڇڻ لاءِ گهر آيو. ممِي راکيش کي چيو ”پٽ، نه ڄاڻ انوءَ کي ڇا ٿي ويو آهي. نه کلي ٿي. نه ڳالهائي ٿي. بس ”ها“ ”هون“ ۾ جواب ٿي ڏئي. سڄو وقت سمهي ئي سمهي پيئي آهي. ڪير ڏيانس.... جوڙ ڏيانس. چوي: بک ڪانهي. مون کي ته ڪجهه به سمجه ۾ ڪو نه ٿو اچي. پٽ، مان ڇا ڪريان؟ ڏاڍي ڏکڻي ٿي پيئي آهي. ذري ذري اکيون پر جي ٿيون اچنس. پر وري ڳوڙها پي ٿي وڃي. هڻي چوڪريءَ پاڻ کي ڊاهي ڇڏيو آهي.“

راکيش به ٿي منٽ ماٺ ۾ رهيو. پوءِ ذرا چنٽا پريل آواز ۾ چيائين. ”سچ ڪري پڇو آٿتي ته مونکي فڪر سندس صحت کان وڌيڪ سندس مانسڪ اوستا جو آهي، مونکي لڳي ٿو ته هوءَ ڪنهن دماغي تان مان لنگهي رهي آهي. ڪنهن سان چلي پنهنجو جيءُ هلڪو ڪري ته ڏاڍو سٺو. هڪ پيرو depression ۾ اچي ويئي ته پوءِ پاڻ کي سنڀالي نه

سگهندي. اهو سنو آهي ته کيس will power آهي. انهيءَ آتم پل تي پيئي هلي. پر جي سندس آتم پل تتي پيو ته پوءِ ڏاڍو ڏکيو ٿيندو.“
 انوءَ جي مميءَ ٿورو ڏکويل آواز ۾ چيو ”پر هوءَ مون سان ڪجهه اورڀي نٿي. ڪجهه پچانس ٿي ته مورڳو رکو جواب ڏيئي مونکي چپ ڪرائي ٿي ڇڏي.“

ڊاڪٽر راکيش چيو ”هن وقت کيس بيان همدريءَ ۽ سھڪار جي ضرورت آهي. هر وقت سندس دل وٺڻي آهي. کيس خوش رکڻ جي ڪوشش ڪرڻي آهي.“

راکيش پوءِ انوءَ کي ڏسڻ سندس ڪمري ۾ ويو. انوءَ جو بلڊ پريشر جاچي، ساڻس ٻه چار مٿيون ڳالهيون ڪري هُو پنهنجي ڪلينڪ ۾ هليو ويو.

راکيش ڪلينڪ ۾ پهتو. مريضن جي تپاس ڪندي به سندس من انوءَ ۾ پي ويو. انوءَ جو مرجھايل ۽ بي وس چھرو بار بار سندس اڳيان پي ٿريو. چاهيءَ اها ساڳي انو هئي جا سدائين پيئي ڪلندي هئي. هڪ سال اندر هي گلاب جو گل هيئن ڪيئن ڇڻي ويو هو!
 راکيش ڪيتري عرصي کان دل ٿي دل ۾ انوءَ کي چاهيندو آيو هو. کيس جڏهن ڄاڻ پيئي ته انوءَ جي دل ڪنهن پنجاڀي چوڪريءَ سان لڳي ويئي آهي ته سندس ڇم ٿي ڇڇي پيا هئا. هُو پاڻکي ٽٽڪارڻ لڳو هو ته سندس زبان تي هميشه نالو چو لڳل هو. هُو وقت سر پنهنجي پيار جو اظهار چو نه ڪري سگهيو هو!.....

راکيش کي انوءَ کي نه پائڻ جو جيترو ارمان ٿيو هو. اُن کان سوڻو اڄ کيس انوءَ جي حالت ڏسي ٿي رهيو هو. ڪاش! هوءَ سندس جيون ساڻس هجي ها ته هُو کيس پنهنجي ماڻڪين ۾ سمائي ڇڏي ها!
 اُن رات انوءَ جي طبيعت گهڻي خراب ٿي ويئي. هوءَ اونگهه ٿي اونگهه ۾ پيئي هئي. اکيون ٿي نه ڪلنس. راکيش خبر ملڻ شرط اڏامندو اچي پهتو. انوءَ کي گليڪوس چاڙهيو ويو. ٻه ٽي ڪلاڪ سيني جو ساهه مٺ ۾ هو. جڏهن انوءَ اکيون کوليون تڏهن مس وڃي سيني جي پيٽ ۾ ساهه پيو.

راکيش مٿي تننيم ڪندي چيس. ”چوانو اسانکي ڊيجارڻ جي سٽي اٿيئي؟“

تارا امير چنداڻي - سورج جو پھريون ڪرڻو

انوءَ راکيش ڏانھن ٺھاري مشڪيو ۽ پوءِ ٺرپل آواز ۾ ڀر ۾ ويٺل ماءُ کي چيائين، ”ممّي، مان بلڪل ٺيڪ آهيان. تون ڪا به چنتا نه ڪر. تنهنجي انوائين ويڇڻ واري ڪانھي.“

ممّي سندس هٿ پنهنجي هٿ ۾ ڪري سڳھو جھليو. سندس اکيون ڀريل هيون.

انوءَ ماءُ جو هٿ پنهنجي چين تي آڻي آهستي چيو ”ممّي، تون ڪيتري نه سٺي آھين.“

ممّيءَ جي اکين مان روڪيل ڳوڙھا ٿاھ ٿاھ ڳڙڻ لڳا. انوءَ جي مٿي تي هٿ ٽيريندي چيائين، ”ٻار، ممّيءَ جي چوڻ جو هيٿرو ڪري دل سان لڳايو اٿيئي؟ ڀڳلي، تنهنجي خوشيءَ ۾ ئي ته اسانجي خوشي آهي. بس هاڻي جلد نونني ٿي اسان کي پاڻ جھڙي پياري پياري نئين سوغات ڏي. تون خوش گذاريندينءَ ته تنهنجو ٻار به صحتمند پيدا ٿيندو.“

ماءُ پيءُ جو پيار پاڻي انو ٿورن ڏينھن ۾ ئي بود ۾ آڻي ۽ سندس مرجھايل مڪڙو وري کڙڻ لڳو. ■

(باقي ايندڙ پرچي ۾ پڙھندا.)

.....

ڪهاڻيءَ جي تاريخ

ڪهاڻي جي تاريخ ايتري قديم آهي، جيتري انسان جي. ذرا تصور ۾ آڻيو! جڏهن انسان آبهوا جيئن قدرت جو عنصر هو قدرت جيئن بي حجاب، بيخوف، بيپرواهه! نه کيس آڻي لٽي جو الڪو نه ڇپر چني جو فڪر نه ريتون رسمون، نه رشتا ناتا، نه ننڍائي وڏائي، نه وڻيون ويڇا! اڃا به پُٺ تي مٿو هزارين سال پٺ تي، Neolithic دور ۾، ڪهاڙي ڪلهي تي، تير ترڪش ۾، ڪنڀو انسان جهنگ جبل جهاڳي، شڪار ڪري، نهر مان پاڻي پي حياتي گذاريندو هو. نه هئي کيس ٻولي، نه قوميت، نه سڀيتا!

هر ڪهاڻي ماحول جي اثر جو اظهار آهي ۽ ارد گرد جي فضا جي پيداوار آهي. ان وقت جون ڪهاڻيون اسان کي تصويرن ۾ ملن ٿيون، جي غنائن ۽ غارن ۾ چٽيون ويون هيون ۽ زندگيءَ جي ضرورتن جو انساني جذبن ۽ خيالن تي اثر ڏيکارن ٿيون. اگر اسين انساني تمدن جي ابتدائي وارتا متعلق مذهب، اخلاق، قانون، رسم رواج، ڪيتي، رقص ۽ ٻين لطيف فنن (Fine Arts) تي گهري نگاهه اچليندا سين ته ان ۾ اسان کي ڪئين ڪهاڻيون نظر اينديون. انسان جي محبت ۽ نفرت، حرص، هوس، ترقي تنزل جون ڪهاڻيون.

مذهبي جذبات جي پيدائش، جادو قرباني (پلينڊان) زمان مڪان جو قديم تصور اسان کي هڪ عجيب غريب دنيا ۾ وٺي وڃي ٿو. جڏهن پهريون ڀيرو انسان خواب جي پراسرار حقيقت تي غور ڪيو هوندو ته ڪيئن نه سندس عقل چرچ ٿي ويو هوندو ۽ ڪيتريون نه ڪهاڻيون ان جي باري ۾ ٺاهيون هوندايئن؟

جڏهن ٻوليءَ ترقي نه ڪئي هئي تڏهن انسان جي جذبات رقص ۽ نقاشيءَ ۾ چٽي ويندي هئي. نقش ۽ رقص ۾ به ته ڪهاڻيون هيون. غم غصي، حيرت ۽ هيبت، پيار پڇتاؤ جون ڪهاڻيون. ٻوليءَ ترقي ڪئي ته دنيا ۾ داستان گو پيدا ٿيا ۽ پنهنجي حيرت انگيز حافظي، چتر زبان ۽ ڊرامائي عمل (Dramatic action) سان ٻڌندڙن کي وندرائڻ لڳا.

تحرير (لکت) جي فن جي ايجاد ٿيڻ بعد انساني زندگيءَ ۾ جي تبديليون آيون، تن مان شعر ۽ ادب جي پيدائش مڪيه آهي. قديم مصري ادب ڏسبو ته ان ۾ جادو، ٿوٽي، ٿوٽڪي، منتر تناسخ (جوٺ)، روح متعلق ڪيئي ڪهاڻيون

ڪهاڻيءَ جي تاريخ - شيخ اياز

ملنديون. سڀني کان زياده مشهور ۽ دلچسپ ڪهاڻي هئي ته ڪيئن موت کان پوءِ روح جامو بدلائي Osirs (آسي رس) وٽ پهچي ويندو هو جو مصري ديومالا (Egyptian mythology) موجب سڀ کان وڌيڪ مقدس ديوتا هو. آريه قوم زمين تي سرڪندي، وڌندي، ڦهلندي وئي. ان پڇن، گيت، ڪيرتن پيدا ڪيا. جن ۾ نرت، سنگيت، ڪونا جو ميل جول هو. اڀرندڙ، رامائڻ، مهاڀارت وغيره ۾ ڌرمي ڪهاڻيون جن ۾ ان سمي جي سياسي ۽ سماجي جيوت، راجائن جو رعب داب، پرڄا جو ڌڪ سڪ، وهر وسوسا، ريتون رسمون چڻيون ويون، سي ان وقت جي غلاميءَ جي پورهئي تي ٻڌل سڀيتا جو عڪس آهن.

يوناني ادب ۾ اليڊ ۽ اوڊيسي مکيه جڳهه والاري ٿو. ان ۾ پنهنجي ماحول جي عڪاسي آهي ۽ ان وقت جا اخلاقي قدر (Moral values) محبت نفرت جا جذبا، رزم بزم جو رنگ ڍنگ ڏٺو ويو آهي. ساڳيءَ طرح ٻڌ ڌرم هندو مت جي سخت گيري (Rigidity) سان ٽڪر کاڌو ۽ گوتم ٻڌ جي زندگيءَ کي ڪهاڻين ۾ پيش ڪري سندس آدرش جي ڦهلاءَ لاءِ ڪتب آندو. عيسائي مذهب ۾ به ڪهاڻيءَ جي رنگيني ۽ دلڪشي گهٽ نه آهي. سڪندر سبزر ڪلو پيٽرا وغيره ته تصور جا رنگ محل آهن جن ۾ انسان جا گهري ۾ گهرا امنگ آڌما آندا ويا آهن ۽ سندس ادبي روح جي تسڪين لاءِ نوان ذريعا پيدا ڪيا ويا آهن. اسلامي حڪومت به ساڳي چاشني چڪي آهي. خود قرآن ۾ احسن القصص (Sublime Stories) آندا ويا. الف ليلىٰ ته دنيا ۾ ۾ مشهور آهي ۽ نه رڳو اميرائي زندگيءَ جي شرين خواب جي تصوير آهي پر غريبائي حياتيءَ جي وفلندڙ وٽ کائيندڙ، پاسا بدلائيندڙ سڀني جون جهلڪيون به منجهس نظر اچن ٿيون. انهن ڪهاڻين ۾ ظاهري طرح ته حسن عشق، شاهائي شوڪت، رنگ روپ، ناچ گاني جون ڳالهيون، جنن پرين، پوتن پريتن جا داستان، تقدير جون تدبير تي جلهون ۽ فنوليون چڻيون ويون پر سچ پچ ته اهي افسانا پنهنجي ماحول جا ترجمان هئا، ڪنهن به ڪهاڻيءَ جي تهه ۾ نظر ڊوڙائي ته اسان کي طبقاتي حقيقت (Class-reality) نظر ايندي. چوڏهين صديءَ جي يورپي ادب تي نظر اچلائي ته اسان کي بوڪاشو (Boccaccio) جون ڪهاڻيون چمڪ دمڪ سان نظر اينديون ۽ اسان کي حيرت ۾ وجهي ڇڏينديون ته ڪيئن انهن ۾ زندگيءَ جي بي نقاب تصوير ڪڍي ويئي آهي ۽ جاگيرداري نظام سان سرمايداري نظام جي ڪشمڪش ڏيکاري، چاهه ۽ اتساهه سان نئين آزاديءَ جي طلب ڪئي وئي آهي.

تهذيب ۽ تمدن ترقي ڪندي رهي، انسان جهالت جون ڪاريون گهرايون

چيري اڳتي وڌيو ۽ قدرت جي ڪارسازيءَ تي راضي نه رهي، سندس راز سلجھائڻ لڳو ۽ سندس طاقتن تي غالب پوڻ لڳو. صنعتي تهذيب (Industrial Civilization) پهرين گني ڪڍي ۽ چڻ زندگيءَ ۾ هلچل مڇي وئي. جديد ناول ۽ ڪهاڻي ان دؤر جي پيداوار آهي. انگريزي، روسي ۽ فرانسيسي ادب ۾ انقلاب سان گڏ ڪهاڻيءَ جي لکڻيءَ ۾ به انقلاب اچي ويو. زندگي پيچيده ٿيندي وئي. سندس ضرورتون ضرب ٿينديون ويون ۽ جدوجهد زياده شديد ٿيندي وئي. ڪهاڻيءَ جي ٽيڪنيڪ اڌ، رنگ، انداز، ڦهلاءَ به تيشن وڌيڪ گوناگون ۽ دلچسپ ٿيندو ويو. هينئر اچو ته موجوده سرمائيداري ۽ ساميواڊي دؤر جي ڪهاڻيءَ تي نظر اچايون. خاص مثال جيترا زياده ڏبا اوترو مضمون رکو ٿيندو ويندو. ان ڪري بهتر ۽ جديد ڪهاڻي جي عام تصور تائين محدود رهون.

ڪهاڻي ڇو لکجي؟

ڪهاڻيءَ جي ضرورت تي لکڻ ته اجايو آهي. هي زندگي ئي هڪ ڪهاڻي آهي، هڪ عجيب غريب، وچتر ڪهاڻي. جنهن جو صفحو صفحو روڙاري ۽ ڪلاڻي، رسائي ۽ پرچائي، منهنجائي ۽ سمجھائي ٿو. ان جي ست ست ۾ يا ته ڪتڪٽائي آهي يا جهڻڙي يا ٿڌ يا ٺوڪر. ائين ڪڍي چئجي ته هيءَ زندگي گهڻيون ئي ڪهاڻيون آهي. پئي پاسي هر هڪ ڪهاڻيءَ ۾ زندگيءَ جي جهلڪ آهي. ان جي عمر يا خوشي، پستي يا بلندي، سختي يا نرميءَ جي ترجماني آهي. جي اسان کي زندگي عزيز آهي ته ڪهاڻي ڪيئن نه پياري لڳندي؟ پر جي اسان تي زندگي بار آهي ته ڪاھڻي پڙهي ان جو بوجھ هلڪو ٿيندو. آخر زندگي خود به ته هڪ ڪهاڻي آهي. تو چئي، مون ٻڌي ۽ پوءِ چڻ ته هئي ئي نه! انڪري سماج جي شروعات سان ڪهاڻيون شروع ٿيون ۽ جيستائين سماج کي وجود آهي تيستائين ڪهاڻيون رهنديون.

ڪهاڻي ڪيئن لکجي؟

مونکي ته اهو سوال بي معنيٰ لڳندو آهي. هر هڪ انسان پنهنجي دنيا جو مرڪز آهي. هي محل ماڙيون يا جھڳا جهوپڙيون، هي ٻار پڇا، هي سنگتي ساٿي، سڀ سندس چوڌاري چڪري جيئن ڦري رهيا آهن. هو خود پلڪار جو نقطو آهي ۽ سڄو سنسار سندس چوڌاري ڦري رهيو آهي. ڪهڙو به ڪاڻو

ڪهاڻيءَ جي تاريخ - شيخ اياز

ڪو جهو آندو مندو هجي ته به پنهنجي ناٽڪ جو هيرو آهي. هو سڄي دنيا جي سڀ کان وڌيڪ اهم شخصيت آهي. سياسي، سماجي، اقتصادي ڳيرا سندس خوديءَ جي آستان تي سلام ڪن ٿا. طبقاتي ڪشمڪش جو گهرو يا ڇڊو عڪس به آسان ڪي ان انسان جي زندگيءَ ۾ ملندو.

بالي وئيشيا آهي. ساري رات جسم وڪڻي، شراب جي بدبو ۽ سگريٽ جي دونهين ۾ پوسائجي، غلاظت، ۽ گندگي جي آغوش ۾ پوئين پهر جو اک لائي ٿي. ظاهري طرح سندس دنيا ميراثين، ڊڪٽرن، ناچن گانن، دام ڪام کان سواءِ ڪجهه نه آهي، پر جي ڪڏهن ڪڏهن پهر پوندو اٿس ۽ پنهنجي محبت جو داستان چيٽيندي آهي ته ڄڻ سندس منهن تان معصوميت گهوري ويندي آهي، سندس انگ انگ، لفظ لفظ مان شرافت، سچائي ۽ قرباني بڪندي آهي. ان وقت هوءَ پاڻ کي سڄي ڪائنات جو مرڪز سمجهندي آهي ۽ سندس محبوب، جنهنجي ساراهه مان هوءَ ڍاپندي ٿي نه آهي سو ڄڻ دائري تان ڪسڪندو ان مرڪز ۾ سماءُجي ويندو آهي ۽ سندس روح ۾ رمي. هستيءَ ۾ حل ٿي ويندو آهي. مون سندس زندگي آندي هئي پنهنجي ڪهاڻي ”شاتا“ ۾.

ڪهاڻي لکڻ لاءِ انساني فطرت جو مطالعو (Study of Human nature) ۽ زندگيءَ جي تنقيد (Criticism of life) ضروري آهي. جنهن افسانه نويس زندگي جي رڳ رڳ ۾ دورو ڪيو آهي، ان جي نبض چڱيءَ طرح جاچي آهي، تنهن کي زندگي جو خسيس ۾ خسيس واقعو به ڪهاڻيءَ جو مواد مهيا ڪري ڏيندو. صرف هڪ ”ڪٽڪٽائي“ جهنبڙي، ٿڌ يا نوڪر“ جي ضرورت آهي. بس پوءِ ته قلم کنيو ناهي ته زندگي جا واقعا هڪ ٻئي پٺيان اکين اڳيان رقص ڪندا ايندا، تصويرون ڦرنديون هڪ ٻئي سان تهڪنديون، پهڪنديون وينديون، بنا گهڻي سوچ ويچار جي جذبات پٺي تي چٽبي ويندي ۽ تنهنجي، منهنجي يا ٻئي ڪنهن جي زندگيءَ جو ڌار ڌار ننڍيون ڪهاڻيون ملي هڪ ادبي ڪهاڻي ٺاهينديون.

مان به جڏهن جذبات جي روانيءَ ۾ لکندو ويندو آهيان تڏهن قلم سولو روڪي نه سگهندو آهيان. اها منهنجي وڏي ۾ وڏي خامي آهي ۽ شايد خوبي به. مٿي جيڪي مون لکيو آهي، اهو منهنجي ڪهاڻي لکڻ جو نمونو ۽ رستو آهي ۽ مان خاص ڪري نفسياتي (Psychological) ڪهاڻيون لکندو آهيان. ڪهاڻي لکڻ جا ٻيا به ڪيئي نمونا ۽ رستا آهن.

مٿين ڪهاڻيءَ جي رنگ ۾ گهڻو ڪري ضمير واحد غائب ڪم آندو ويندو آهي. يعني ”هو يا هوءَ“ سان ڪهاڻيءَ جي ڪردار (Character) کي ڪوٺيو

ويندو آهي.

ان مان ليڪڪ جي پنهنجي ڪردار ۾ وڌيڪ دلچسپي ۽ ان سان گهري ڄاڻ سڃاڻ يا دوستي پڪندي آهي ۽ پڙهندڙ تي سندس لکڻ جي گهرائي ۽ سچائي جو زيادهه اثر پوندو آهي.

ٻيو ان قسم جو عام طريقو آهي ضمير متڪلم ڪم آڻڻ، يعني ”مون“ جو لفظ ڪردار واسطي استعمال ڪيو ويندو آهي. ”مون هيئن سوچيو...“ ان مان به خطرا آهن، يا ته ليڪڪ جي گهڻي خود اعتمادي (آپ-وشواس) ڪري لکڻيءَ جي سچائيءَ ۾ گمان وڌي ويندو يا ته گهٽتائيءَ جو احساس (Inferiority Complex) سڃي ڪهاڻيءَ جو لطف وڃائي ڇڏيندو.

”مون“ کي ڪم آڻڻ جو بي خطري طريقو اهو آهي ته افساني جو ڪوئي ڪردار پنهنجي ڪهاڻي پاڻ ڪشي.

چوٿون نمونو آهي ته مصنف بي تعلق ٿي ڪوئي واقعو بيان ڪري. جي هن کي پنهنجي خيالن ۽ جذبن تي ڪافي فني ضابطو آهي ته هي طريقو سڀ کان وڌيڪ پسند ڪيو وڃي ٿو. ليڪڪ جي ذاتي خيالن جي روءِ ۽ هن جي جذباتي پٺت جو جوش ڪهاڻي جو اثر گهرو ڪري ڇڏي ٿو.

ضمير متڪلم ڪم آڻڻ جو هڪ ٻيو نمونو ٻيو به آهي ته ڪهاڻيءَ ۾ هڪ ڪردار جي واقفيت ڪرائي وڃي ۽ پوءِ ڪاٺي زندگي جي وارتا بيان ڪري.

ڪڏهن ڪڏهن ڪهاڻيون خطن ۽ دائرين ذريعي به لکيون ويون آهن. پر اهي به طريقا اختيار ڪرڻ مهل مصنف کي سوچڻ کپي ته ڇا منهنجي خيالات جي اظهار لاءِ صرف انهن ٻن نمونن مان ئي هڪ موزون آهي؟ دائريءَ رستي هڪ ڀر لطف ڪهاڻي لکي سگهجي ٿي. بشرطيڪ ان ۾ سڌي سنئين حياتي جي ترجماني يا جذبات جي مصوري ڪئي وڃي. باقي پيچيدا فيلسوفان ٺڪتا ۽ زندگي جي پرولي سمجهاڻ لئي مٿا ڪٽ، ان مان مزو ڪڍي ڇڏيندي.

پر اهي نمونا به ڪي قطعي طور آخرين نه آهن. جيتري آهي زندگي گونا گون اوتري ڦير گهير ٿيندي. ڪهاڻي جي نموني ۾ ۽ لڄڪ لکڻي ۾. مثال طور ٽيليفون تي گفتگوءَ رستي ڪهاڻي مڪمل ڪرڻ لاءِ به هڪ ٻيو نمونو آهي.

منهنجي نظر ۾ ادب ٻاهرين ماحول (اوپو منڊل) جو اديب جي دل تي عڪس آهي. پر شايد مون پنهنجو خيال چڱي طرح ظاهر نه ڪيو. ادب عڪس نه آهي بلڪ تصوير آهي. عڪس ۾ ڪلاڪار جي ڪلپنا جي گنجائش نه آهي پر تصور آرٽسٽ جي تصور تي دارو مدار رکي ٿي. دل جي دنيا ٻاهرين

ڪهاڻي جي تاريخ - شيخ اياز

دنيا کان گهڻي وڏي آهي، بي انت، اڻاهه، اونهي! جيئن ڏينهن جون ڏنل ڳالهيون خواب جي دنيا ۾ ايترو ڦهلجي ويڃن ٿيون، جو انسان ڪائنات جي هڪ ڪنڊ کان ٻيءَ ڪنڊ تائين سير ڪري، پنهنجون ناڪام تمناون پوريون ٿو ڪري ۽ پنهنجي خوديءَ جي مڪمل اظهار ۾ ڪڏهن به نٿو ڪيپائي، تيئن حال آهي ادبي ڪيفيت (Literary Mood) جو. ڪڏهن ادب ماضيءَ جي ميرانجهڙي فضا ۾ گرم ٿي وڃي ٿو، سندس ياد سندس دماغ ٺلي ڪوهيڙي وانگر ڇانئجي وڃي ٿي. جهونيون جهونيون يادگيريون، اڌوريون، لڄاريون، پرده نشين يادگيريون! ڪڏهن سندس تصور مستقبل تي ڪرڻا ڦهلائي ٿو ۽ سندس دور رس نگاهون آئيندي جي نئين نظام جا خواب لهن ٿيون. مطلب ته هن جي هٿ ۾ ڪهاڻي جا واقعا لائونءَ وانگر آهن، جتي وڻيس اتي کين ڦيرائي هڻي. ڪڏهن مٽيءَ ۾ ڪڏهن فرش تي، ڪڏهن ڏور تي لاهي ته دل ۾ آس نراس غوطا کائي، ڪڏهن تريءَ تي ٽڪ پڌائي ۽ فخر مان ڏسڻ لڳي. هن تي فقط ڏور ويڙهڻ فرض آهي، باقي لائون ۽ چڱهه پيا پاڻ ۾ نبرندا.

ڪهاڻي نويس زندگي چٽي ٿو پر ان چٽساليءَ ۾ مٿس بندشون وجهڻ نه کپن. هو آزاد آهي، هوا جي لهر جيئن، اجهل پاڻي جي چوليءَ جيئن چٽل! جيسين ڪهاڻي نويس ۾ سڀ مان ٿورو ۽ ٿوري مان سڀ نه آهي، تيسين هو چڱيءَ طرح ڪامياب ٿي نه ٿو سگهي. کيس زندگيءَ تي پنڄائنجي ويڙهو آهي: سرچ لائيت جيئن نه ته گهٽ ۾ گهٽ ڦڪي چانڊوڪيءَ جيئن. هو سياستدان، فيلسوف، معاشري جو ماهر، Sociologist وگيان، مطلب ته سڀڪجهه آهي ۽ ساڳئي وقت ڪجهه به نه آهي. هو زندگيءَ جي تصوير چٽي ٿو ان جي تنقيد ڪري ٿو، ان تي کلي کلي اسان کي روڻاري ٿو اسان جي دماغ ۾ چٽيون ٿو وڄائي ته ”اٺ زندگي پڇندي ٿي ويڃي ان جو پيڇو ڪر تون ڇو پڻتي رهجي ويو آهين؟“ ڪڏهن گونگا، گرم سر ڳوڙها وهائي، اسان جي دل ۾ هڪ بي معنيٰ بيچيني پيدا ڪري ڇڏي ٿو ۽ اسين محسوس ڪرڻ ٿا لڳون ته ڪجهه دنيا ۾ خرابي آهي، ڪجهه ته اهڙو آهي جو اک ۾ وار جيئن چپي رهيو آهي.

ڪهاڻي پل پهر جو واقعو آهي، ناول جيئن سال صديءَ ۾ نه ٿي ڦهلجي. گهڙيءَ جا گهڙيال آهن، پيو انسان بدلجي بدلجي. نيون نيون تبديليون، نوان نوان تعميري خيال، خوديءَ جو خيال، ڪڏهن ڪيئن ته ڪڏهن ڪيئن؟! جي انهن ۾ ڪو خاص رشتو ناهي، ڪا ڳالهه ڳانڍاپو آهي ته پوءِ ڇو زندگيءَ جون ايتريون تبديليون خيال ۾ رکي انهن ۾ ڪو عام تعلق ڳولجي؟. ناول اسان جي اڳيان زندگيءَ جي ڊيگهه رکي ٿو ڪهاڻي ان جو عمق

(Depth) زندگيءَ جي هر واقعي م فلاسافي، نصيحت، ڦڪي ڦڪي ڪيل، مٺي مٺي سُڌڪي، تفریح ۽ دلچسپيءَ جو سامان، موجود آهي ۽ ڪهاڻي ان کي اثرائتي نموني پيش ڪري ٿي ۽ ان ڪري شايد ڪهاڻيءَ کي ناول کان وڌيڪ اهميت حاصل آهي.

ڪهاڻيءَ جي تاريخ ۾ ٽيڪنيڪ ۽ جديد اردو ڪهاڻيءَ مان مثال توهان اڳيان رکيا ويا آهن. سنڌي ليکڪ اڃا ان سائيڪل جي نئين سيڪڙاٽ جيان آهي، جنهن کي سائيڪل تي چاڙهي ڪٿي ميدان ۾ ڇڏيو وڃي. ان ۾ هو ڏک ڪاٽي هڏ پيچي، ان جو به امڪان آهي. پر اها اميد به آهي ته سندس اٿل ارادو کيس ڪوشش ۾ ڪامياب ڪندو، ان ۾ ته ڪوبه شڪ نه آهي ته سنڌ ۾ جي نوان اديب پيدا ٿيا آهن. تن مان ڪي نه رڳو پاڪستان پر هندستان جا به بهترين اديب ٿيندا. اُهو وقت دور نه آهي جڏهن هنن جي لکڻيءَ جي پختائيءَ ۾ خيال جي بلندي وڌي دنيا کان پاڻ تسليم ڪرائيندي. ■

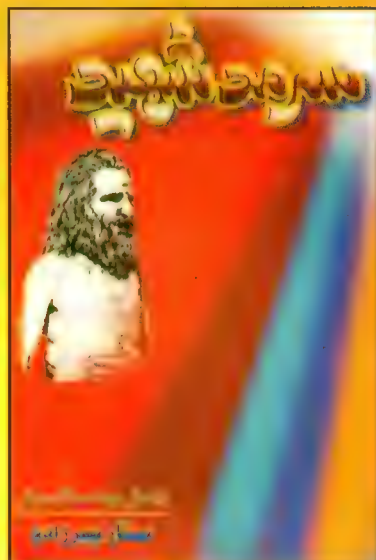
(ڪنيل جي تنڌ برابر توريان۔ تان، هي مضمون، جولاءِ 1947 تي لکيو ويو هو).

✱

سنت ادبي اڪيڊمي ڪراچي

اينٽر ڪتاب

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين ”اُداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻِڪَ ”لُڙهندڙ نسل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻَ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ ئي لکيو:

آنتي ماءُ جڙيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا بوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لُڙهندڙ، ڪُڙهندڙ، ڪُڙهندڙ، ٻَرنڊڙ، چُرندڙ، ڪِرندڙ، اوسيئڙو ڪَندڙ، پاڙي، ڪاڻو، پاڇوڪڙ، ڪاوڙيل ۽ وڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سَگهجي ٿو، پر اسان انهن سڀني وچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان ڪڍي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعني e-books ٺاهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهڻ ۽ هِڪَ ٻئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻڻ جي آس رکون ٿا.

پڙهندڙ نسل (پڻ) ڪا به تنظيم ناهي. اُن جو ڪو به صدر، عهديدار يا پايو وجهندڙ نه آهي. جيڪڏهن ڪو به شخص اهڙي دعويٰ ڪري ٿو ته پڪ ڄاڻو ته اهو ڪوڙو آهي. نه ئي وري پڻ جي نالي ڪي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو ته پڪ ڄاڻو ته اهو به ڪوڙو آهي.

جهڙيءَ طرح وٽن جا پَن ساوا، ڳاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اهڙيءَ طرح پڙهندڙ نسل وارا پَن به مختلف آهن ۽ هوندا. اهي ساڳئي ئي وقت اداس ۽ پڙهندڙ، ٻرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وڙهندڙ ۽ پڙهندڙ به ٿي سگهن ٿا. ٻين لفظن ۾ پَن کا خصوصي ۽ تالي لڳل ڪلب Exclusive Club نه آهي.

ڪوشش اها هوندي ته پَن جا سڀ ڪم ڪار سهڪاري ۽ رضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي ته ڪي ڪم اجرتي بنيادن تي به ٿين. اهڙي حالت ۾ پَن پاڻ هڪٻئي جي مدد ڪرڻ جي اصول هيٺ ڏي وٺ ڪندا ۽ غيرتجارتي non-commercial رهندا. پَن پاران ڪتابن کي ڊجيٽائيز digitize ڪرڻ جي عمل مان ڪو به مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نه ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊجيٽائيز ڪرڻ کان پوءِ اهم مرحلو ورهائڻ distribution جو ٿيندو. اهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو ته ڀلي ڪمائي، رڳو پَن سان اُن جو ڪو به لاڳاپو نه هوندو.

پَن کي کليل اڪرن ۾ صلاح ڏجي ٿي ته هو وَس پٽاندڙ وڌ کان وڌ ڪتاب خريد ڪري ڪتابن جي ليکڪن، ڇپائيندڙن ۽ ڇاپيندڙن کي همٿائن. پر ساڳئي وقت علم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪنهن به رڪاوٽ کي نه مڃن.

شيخ اياز علم، ڄاڻ، سمجھ ۽ ڏاهپ کي گيت، بيت، سٽ، ڀُڪار سان
تشبيه ڏيندي انهن سڀني کي بمن، گولين ۽ بارود جي مد مقابل بيهاريو
آهي. اياز چوي ٿو ته:

گيت به ڄڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪرڻ ٿا.

... ..

ڄڻ ڄڻ جاڙ وڌي ٿي جڳ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ ڇڏن ٿا؛
ريتيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موٽي منجهه پهچن ٿا؛

... ..

ڪالهه هيا جي سُرخ گلن جيئن، اڄڪلهه نيلا پيلا آهن؛
گيت به ڄڻ گوريلا آهن.....

... ..

هي بيت اٿي، هي بم-گولو،

جيڪي به کڻين، جيڪي به کڻين!

مون لاءِ ٻنهي ۾ فرق نه آ، هي بيت به بم جو ساٿي آ،
جنهن ڀڙ ۾ رات ڪيا رازا، تنهن هڏ ۽ چم جو ساٿي آ -

ان حساب سان اڻڄاڻائي کي پاڻ تي اهو سوچي مڙهڻ ته ”هاڻي ويڙهه ۽
عمل جو دور آهي، ان ڪري پڙهڻ تي وقت نه وڃايو“ نادانيءَ جي نشاني
آهي.

پڻ جو پڙهڻ عام ڪتابي ڪيڙن وانگر رڳو نصابي ڪتابن تائين
محدود نه هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج
۽ سماجي حالتن تان نظر کڄي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي
پاليسيون policies اڻڄاڻن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پڻ نصابي ڪتابن
سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين

ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ نسل جا پڻ سڀني کي چو، چالاءِ ۽ ڪينئن جهڙن سوالن کي هر بيان تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوٺ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جواب ڳولڻ کي نه رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اڻٽر گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان به پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي ان سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا، بس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون پاڪي پائي چيو ته ”منهنجا پاءُ
پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پڻ پڻ جو پڙلاءُ.“
- اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)